

การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่าย
สังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555

โดย

นายอาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สาขาวิชามานุษยวิทยา
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2555

การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่าย
สังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555

โดย

นายอาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
สาขาวิชามานุษยวิทยา
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2555

Facebook Politics: Culture-Politics On Thai
Online Social Network (2010-2012)

By

Mr. Arthit Suriyawongkul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Anthropology

Faculty of Sociology and Anthropology

Thammasat University

2012

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์

ของ

นายอาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

เรื่อง

การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาวิชามานุษยวิทยา

เมื่อ วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2555

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.สายพิณ ศุภทรมงคล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุกติ มุกดาวิจิตร)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.จันทน์ เจริญศรี)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิราภา วรเสียงสุข)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ “การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555” ตั้งคำถามว่า การเคลื่อนไหวออนไลน์เปิดพื้นที่ทางการเมืองใหม่ๆ มากน้อยแค่ไหน สังคมออนไลน์แยกขาดจากออฟไลน์เพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากเงื่อนไขทางวัฒนธรรมและโครงสร้างทางการเมืองของสังคมที่เครือข่ายออนไลน์ตั้งอยู่ มีส่วนสำคัญในการกำกับทิศทางความเคลื่อนไหวทางการเมืองออนไลน์ วิทยานิพนธ์นี้จึงต้องการค้นหาว่า วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ของไทยเป็นอย่างไร เชื่อมโยงกับพื้นที่ทางการเมืองออฟไลน์อย่างไร และอะไรคือข้อจำกัดในการเคลื่อนไหว การศึกษานี้อาศัยการสัมภาษณ์ทั้งผ่านอินเทอร์เน็ตและนอกอินเทอร์เน็ต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือนักศึกษาและคนทำงานที่ใช้เฟซบุ๊กอายุ 20-35 ปี

การศึกษานี้พบว่า การเคลื่อนไหวออนไลน์ในประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยทุนเช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวออฟไลน์ แต่เครือข่ายสังคมออนไลน์อนุญาตให้คนทั่วไปสะสมและแปลงทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมได้สะดวกขึ้น แม้สิ่งที่เกิดขึ้นบนเครือข่ายสังคมออนไลน์จะไม่หายไปเสียทั้งหมด แต่ก็เกิดการขยายวงของการสื่อสาร อำนาจในการควบคุมพื้นที่เคลื่อนไหวไปอยู่ในมือคนธรรมดามากขึ้น ความคิดสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมก็ช่วยในการแสดงออกเรื่องๆ ที่โดยทั่วไปทำได้ยากในสังคม ซึ่งท้ายที่สุดแล้วทำให้มีเสรีภาพมากขึ้นในการแสดงออกและรวมตัว

อย่างไรก็ดี ในบริบทของวัฒนธรรม-การเมืองไทย การเคลื่อนไหวออนไลน์เรียกร้องให้ต้องรักษาความสัมพันธ์ในลักษณะหนึ่ง การเป็นเพื่อนเฟซบุ๊กจึงมีเงื่อนไขของความเป็นเพื่อนแบบสังคมไทยเคลือบแฝงอยู่ ส่วนการแสดงออกทางการเมืองซึ่งอาศัยทุนทางวัฒนธรรมที่ยังคงจำกัดกลุ่ม ทำให้คนที่มิทุนเหล่านั้นอยู่เดิมสามารถเข้าถึงและแสดงออกได้ง่ายกว่า กระนั้นก็ตาม การเข้าถึงง่ายโดยเปรียบเทียบของเครือข่ายออนไลน์ในประเทศไทย ก็ทำให้การแสดงออกทางการเมืองเปิดกว้างขึ้น ผู้เสนอความเห็นทางการเมืองที่ไม่ได้มีทุนทางสังคมมาก่อนสามารถเข้าร่วมได้มากขึ้น

Abstract

“Facebook Politics: Culture-Politics on Thai Online Social Network (2010-2012)” studies culture and politics on Thai online social network during the ongoing social and political conflicts of recent years. It investigates how online relationships create political spaces and how online societies and their offline counterparts connected. As the cultural conditions and political structures of the society that the online social network is built upon play important role to shape the direction of online political movement, this study raises the following questions: What are the culture and politics of Thai online social network? How online political spaces connect with offline political spaces? And what are major constraints for online political movement? Informants are university students and young professionals, aged 20-35 years old. Interviews and observations were made both on- and off-line.

It is founded that fundamentally online political movements need the similar set of social and cultural capital as offline movements do. However, online social network is more convenient for the accumulation, transformation, and transactions of capitals. Although online social network is not that entirely new space, as Internet users gain higher power to create and control their communication spaces, freedom to address prohibited issues is increasing.

However, being Facebook friend in the context of Thai culture-politics requires certain kind of relationship, making it a “Thai Facebook friend.” The well-received political expressions require cultural capital that limited to a small group of people. Those who already have the required capital offline can have better access to and are more capable to express their ideas on the online space. Still, the relatively accessible to online social network in Thailand provides higher opportunity for political participation. Hence, those who had not had the social capital can now also join the space.

กิตติกรรมประกาศ

ตั้งแต่เมื่อไรไม่รู้ ผมคิดคำตอบที่ฟังดูเข้าท่าสำหรับคำถามที่พบบ่อยคำถามหนึ่งได้นอกจากจะฟังมีหลักการแล้ว มันยังเผยแพร่อย่างเกี่ยวกับชีวิตผม คำถามนั้นคือ “ทำไมถึงเลือกเรียนมานุษยวิทยา?” คำตอบที่ว่าเข้าท่าก็คือ “เพราะผมสนใจเรื่องอินเทอร์เน็ต” ก่อนหน้านั้นผมคิดว่าอินเทอร์เน็ตคือคอมพิวเตอร์จำนวนมากเชื่อมต่อกัน ถ้าอยากเข้าใจอินเทอร์เน็ต ก็ให้เรียนเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ “The Network Is The Computer.” คือคติพจน์ของบริษัทแรกที่ผมทำงานเวลาผ่าน ผมพบผู้คนมากมาย ผมเริ่มคิดว่าอินเทอร์เน็ตคือคนจำนวนมากเชื่อมต่อกัน แบบที่ผมเจอเพื่อนใหม่ผ่านเพื่อนเก่าและขยายเครือข่ายของผมออกไปเรื่อยๆ ถ้าอยากเข้าใจอินเทอร์เน็ตก็ให้เรียนเกี่ยวกับคนแล้วกัน นี่เป็นคำตอบที่ดูมีเหตุผลและเปรียบเทียบได้ลงตัวดี แต่เรื่องจริงคือมันเป็นคำตอบที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมา ในตอนแรกผมจำได้ว่าสมัครสาขาภาษาศาสตร์กับวารสารศาสตร์ไว้ด้วยซ้ำ ด้วยความที่จะหาหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษาแต่ไม่รู้ว่ามีที่ไหนในกรุงเทพเปิดบ้าง

แต่ชีวิตก็เต็มไปด้วยเรื่องน่าประหลาดใจ ผมชอบสิ่งที่ผมได้เจอตลอดสี่ปีที่ผ่านมา มานุษยวิทยา ท่าพระจันทร์นี้ โดยเฉพาะผู้คน การอ่านงานวิชาการมากๆ สร้างนิสัยการระบุชื่อคนแบบกระชับ ซึ่งเป็นประโยชน์กับพื้นที่จำกัดนี้ ยุคติ สายพิณ นฤมล หญิง ใจ ม่อน นิก ปอ พู เกด พี่บอม พี่เซด และอีกสองกรรมการคือ จันทน์ และอ.ยา ซึ่งถ้าให้สมมุติผมควรจะระบุว่า อุบลรัตน์ แต่ผมก็ติดปากอย่างแรกไปแล้วจากอีกแควดวง ผมระบุชื่อต่างๆ ที่ว่าไปนี้ ก็เพื่อขอบคุณเป็นการรวบยอด และเช่นกันกับผู้คนแถวโอเพ่นดรีม ประชาไท อารยชน ไอลอว์ และเครือข่ายพลเมืองเน็ต

วิทยานิพนธ์นี้ใช้แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม เล่าเรื่องเครือข่าย และเคยมีคำว่า “เพื่อน” อยู่ในชื่อหัวข้อ ผมภูมิใจเป็นอย่างมากที่ตัวอักษรทั้งหมดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผ่านตาเพื่อนร่วมชั้นเรียนของผมไม่น้อยกว่าหกคนที่ช่วยกันตรวจสะกด จัดหน้า คั่นข้อมูล ทำบรรณานุกรม และสารพัดสิ่งในสัปดาห์สุดท้ายก่อนกำหนดส่ง กิตติกรรมประกาศนี้ไม่ควรยาวไปกว่านี้แล้ว เพราะผมจำเป็นต้องจบมันเสียที พิมพ์เป็นกระดาษไปให้พี่วิชัยอ่าน เพื่อจะได้ไปทำเรื่องเอกสารอะไรอีกมากมายที่เหลือ พบกันในอินเทอร์เน็ตแล้วกันครับ ไม่รู้ว่าต่อไปหน้าตามันจะเป็นยังไง

สิ่งพิมพ์กระดาษมีความพิเศษที่ เราแก้ไขมันไม่ได้ เราจะมีอะไรให้เสียตาย ซึ่งผมว่ามันก็ดี

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

<https://www.facebook.com/tusocant>

9 สิงหาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
สารบัญตาราง.....	(7)
สารบัญภาพประกอบ	(8)
บทที่	
1. บทนำ	1
โจทย์การวิจัย	4
กรอบทฤษฎี	5
ความเป็นสาธารณะและการเข้าถึง: อินเทอร์เน็ตในฐานะพื้นที่ทางการเมือง	5
เครือข่ายสังคมและทุนทางวัฒนธรรม.....	12
สนามและผู้ให้ข้อมูล	17
โครงสร้างของงาน.....	19
2. อินเทอร์เน็ตอยู่ตรงไหนในความเคลื่อนไหวทางการเมือง.....	20
โครงสร้างการให้บริการและการใช้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย.....	21
การเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคก่อนอินเทอร์เน็ต	27
การเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคก่อนเฟซบุ๊ก.....	29
การเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคเฟซบุ๊กรุ่งเรือง	37

3. ไม่มีคนก็ไม่มีพื้นที่ ไม่มีพื้นที่ก็ไม่มีคน	41
เฟซบุ๊ก-ทวิตเตอร์: ทางทำออนไลน์.....	44
ยินดีที่(ไม่)รู้จัก: การเริ่มความสัมพันธ์ในเครือข่ายสังคมออนไลน์	47
หมั่นคอยดูแลและรักษาดวงใจ: การจัดการพื้นที่เพื่อรักษาความสัมพันธ์.....	51
เจ็บแต่จบ: ยุติความสัมพันธ์ออนไลน์เพื่อรักษาความสัมพันธ์ออฟไลน์?.....	59
การจัดการความสัมพันธ์คือการจัดการพื้นที่	62
4. มือติดดาวทำติดดิน: การสื่อสารออนไลน์กับการเคลื่อนไหวบนท้องถนน	64
ความเคลื่อนไหวในพื้นที่-ความเคลื่อนไหวสร้างพื้นที่	65
การเมืองของพื้นที่: ทิป-ฝั่งความทรงจำ	68
การเมืองของชื่อ: การสร้างจุดเช็คอิน.....	75
จากโลกออนไลน์ไปสู่การเคลื่อนไหวออฟไลน์.....	79
วันอาทิตย์สีแดง.....	79
กลุ่มเสื้อหลากสี	83
5. ทุนกับการสื่อสารออนไลน์	89
ทุนของเซเลบออนไลน์.....	89
พูดอะไรไม่ได้ให้มีเสียง: อินเทอร์เน็ตมีกับการละเล่นมวอลชน	100
เล่นง่าย แต่ไม่ใช่ทุกคนที่เล่นได้.....	115
6. ไม่เก่า ไม่ใหม่ ไม่ไร้ความหวัง.....	118
บรรณานุกรม	124
ประวัติการศึกษา.....	141

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	การจำกัดเนื้อหาบนเว็บไซต์ของกูเกิล อันเนื่องมาจากคำร้องขอของรัฐบาลไทย	27
2.2	จำนวนผู้สมัครใช้โทรศัพท์มือถือในประเทศไทยจากปี 2528-2540	28
2.3	จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย จากการสำรวจของเนคเทค	36

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
2.1	ป้ายรณรงค์หาเสียงของพรรคธรรมเพื่อโดม	21
2.2	@PM_Abhisit บัญชีทวิตเตอร์ของอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	34
2.3	รายการโทรทัศน์ “ตีสิบ”	39
3.1	หน้าโปรไฟล์เฟซบุ๊กของผู้เขียน	42
3.2	หน้าข่าวใหม่ (News Feed) ในเฟซบุ๊กของผู้เขียน	43
3.3	หน้าแรก (Home) ในทวิตเตอร์ของผู้เขียน	43
3.4	ความสัมพันธ์ในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมและทิศทางของข่าวสาร	46
4.1	คำแนะนำหรือทิป (tip) ในโฟร์สแควร์ (Foursquare)	66
4.2	แสดงเหรียญตรา (badges)	67
4.3	แสดงจุดต่างๆ ที่ผู้เขียนเคยเช็คอินในกรุงเทพ บนเฟซบุ๊ก	67
4.4	ทิปสองอันที่จุดเช็คอินสะพานผ่านฟ้า	69
4.5	มีทิปเพิ่มขึ้นที่จุดเช็คอินสะพานผ่านฟ้า	69
4.6	การใส่ทิป “ที่นี่มีคนตาย” ที่จุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	74
4.7	ข้อความพ่นจากสี่สเปร์ย “ฉันถูกยิงตายที่นี่” บริเวณถนนข้าวสาร	75
4.8	ศาลอาญา รัชดา มีผู้ตั้งชื่อจุดเช็คอินว่า “ศาลอาวกง”	76
4.9	ศาลอาญา รัชดา มีผู้นำกระดาดเขียนคำว่า “กง” ไปแปะทับป้ายศาลอาญา .	76
4.10	ตั้งชื่อใหม่ให้แยกราชประสงค์	78
4.11	การบันทึกกิจกรรมวันอาทิตย์สีแดง	81
4.12	เสียงสะท้อนต่อกิจกรรมที่เขาจัดขึ้นจากผู้ที่คลิกลูกใจเพจ บก.ลายจุด	82
4.13	การส่งต่อข้อความจากเพจอื่นๆ ในเครือข่ายเพื่อระดมพลไปร่วมชุมนุม	84
4.14	ความคิดเห็นต่อคนที่ไม่สามารถมาร่วมชุมนุมได้	85
5.1	“ภาพ” จากไทม์ไลน์เฟซบุ๊กของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล	91
5.2	ตัวอย่างภาพที่เผยแพร่ในเพจ “อยู่เมืองดัดจริต ชีวิตต้องโป๊ป”	95
5.3	ตัวอย่างภาพที่เผยแพร่ในเพจ “กุกุล”	96
5.4	งานแสดงศิลปะ “Capitalism is HERE ทูนิยมนี้มันเหยี่ยจริง”	96
5.5	มุกเล่นคำ ถ้ำแก่น้อย-ถ้ำแก่เยอะ	102

5.6	มุกเล่นคำ บรีส Excel.....	103
5.7	มุก “วันก่อนครับ”1	104
5.8	มุก “วันก่อนครับ”2	104
5.9	คลิป “ซับนรกฮิตเลอร์”	106
5.10	การตัดต่อรูปของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล เพื่อให้ผู้ใช้สามารถปรับแต่งง่ายขึ้น ...	106
5.11	ติดต่อหน้าบุคคลต่างๆ ลงไปแทนหน้าประธานสภาผู้แทนราษฎร	107
5.12	ตัวอย่างภาพการ์ตูนของเพจทูดอะไรไม่ได้ให้หมีเขี้ยว	108
5.13	การดัดแปลงมีมที่สื่อนัยทางการเมือง โดยใช้ตัวแบบเดิม	108
5.14	ข้อความบนเพจในโซเชียลมีเดีย.....	109
5.15	แก้อัปเดตแบบต่างๆ.....	112
5.16	แก้อัปเดตแปะภาพทำซ้ำข่าวหนังสือพิมพ์จากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519	112
5.17	โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์โครงการ “ขอแชร์นะคะ”	113
5.18	รังสีมา ขอ “แชร์” นะคะ.....	113

บทที่ 1

บทนำ

เฟซบุ๊กก็เหมือนแหล่งสังคมหนึ่ง ก็เหมือนเรานั่งคุยกับเพื่อนๆ ในกลุ่มที่มีคนเยอะๆ ถ้ามีคนบางคนที่หัวแข็งมากๆ ได้ตอบไปก็เท่านั้น เผลอๆ จะพาลไม่ชอบขึ้นหน้ากันเปล่าๆ แต่จริงๆ แล้ว ถ้าจะเปรียบเทียบ มันก็ไม่ต่างกันเท่าไร ไม่ว่าเราจะคุยกันซึ่งหน้า หรือคุยผ่านเฟซบุ๊ก ถ้าคนๆ นั้น เขาไม่เปิดใจให้กว้าง คุยตรงไหน ก็เหมือนกันแหละ (ลลิตา¹ สัมภาษณ์ กันยายน 2553)

ความตื่นเต้นต่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ของสังคมไทยปรากฏชัดเจนขึ้นในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาควบคู่ไปกับการพัฒนาของเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้นเรื่อยๆ ตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือ การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ที่เริ่มให้ความสำคัญกับความคิดเห็นหรือกระแสความเคลื่อนไหวของผู้คนในโลกอินเทอร์เน็ต เช่น การพาดหัวข่าว “ชาวเน็ตวิจารณ์ยับรุมด้านแจกแท็บเล็ต²” (คมชัดลึก 2554) ไปจนถึงคลิปเสียงหรือภาพเคลื่อนไหวที่ส่งต่อกันในอินเทอร์เน็ตเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นที่กล่าวถึงในวงกว้างไม่จำกัดอยู่เฉพาะในเครือข่ายสังคมออนไลน์เท่านั้น เช่น กรณีคลิปเสียงตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสนทนากันเรื่องการยุบพรรค³ ไม่เพียงแต่การถกเถียงหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในด้านการเมืองเท่านั้น ผู้คนยังใช้อินเทอร์เน็ตในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นทางสังคมอื่นๆ เว็บไซต์เครือข่ายสังคม เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) และทวิตเตอร์ (Twitter) ทำให้การถกเถียงเป็นไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น เช่น การจัดตั้งเพจ (Page) ในเฟซบุ๊กชื่อ “รวมพลัง 1 ล้านคน สนับสนุนให้ยุบสภา” และเพจ “มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา” ซึ่งทั้งสองเพจนี้เกิดขึ้นในช่วงที่คน

---

¹ ชื่อของผู้ให้ข้อมูลในวิทยานิพนธ์นี้เป็นชื่อที่สมมติขึ้น ข้อความบางส่วนถูกตัดแปลงหรือเรียบเรียงขึ้นใหม่จากเนื้อความเดิม เพื่อปกป้องสิทธิของผู้ให้ข้อมูล

² ที่มาหนังสือพิมพ์คมชัดลึก ฉบับวันที่ 1 กันยายน 2554

³ ในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2553 มีการเผยแพร่คลิปเสียงที่อ้างว่าเป็นการเจรจาทกลงกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับแกนนำพรรคประชาธิปัตย์ต่อคดียุบพรรคประชาธิปัตย์ ผ่านเว็บไซต์ยูทูบ http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1287228593

สื่อแดงชุมนุมเพื่อกดดันให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ยุบสภาเมื่อต้นปี พ.ศ. 2553¹, เพจ “มั่นใจว่าคนไทย 1 ล้านคนไม่พอใจ น.ส. เอิ” จากเหตุการณ์ที่นางสาวเอ (นามสมมติ) ขับรถชนรถตู้จนทำให้มีผู้เสียชีวิต 9 คนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นหลายหมื่นคนในเวลาไม่กี่วัน รวมทั้งคำวิพากษ์วิจารณ์ที่แสดงอารมณ์โกรธเกลียดของผู้คนในสังคมที่มีอารมณ์ร่วมต่อเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างกว้างขวาง

ในเวลาเดียวกับที่มีความยินดีต่อโลกอินเทอร์เน็ตที่เปิดโอกาสให้คนธรรมดาได้สื่อสารแสดงความคิดเห็น ยังมีความกังวลต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังทัศนะที่ว่า อินเทอร์เน็ตเป็นเหมือนดาบสองคม² หากถูกใช้ไปในทางไม่ดีก็จะเป็นโทษ หรือทัศนะแง่ลบต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อความบันเทิง การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัว การส่งต่อภาพที่สะท้อนความรุนแรง หรือขัดต่อศีลธรรม เป็นต้น

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวของสังคมไทยต่ออินเทอร์เน็ตในฐานะ “สื่อใหม่” ที่เปิดพื้นที่ของการถกเถียงและเชื่อมโยงผู้คนได้อย่างรวดเร็วและสะดวกสบายยิ่งขึ้น การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อาจมีลักษณะคล้ายกับนั่งชมรายการโทรทัศน์เป็นกลุ่มในห้องนั่งเล่น เว็บไซต์เครือข่ายสังคมอนุญาตให้ผู้คนแสดงความคิดเห็นความรู้สึกต่อสิ่งที่พวกเขาพบเจอได้โดยฉับพลัน เช่น การรายงานข่าว การบอกเล่าเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน การพูดคุยวิจารณ์รายการโทรทัศน์หรือวงเสวนาในระหว่างที่กิจกรรมดังกล่าวกำลังดำเนินอยู่อย่างสดๆ จากการใช้ของผู้เขียน พบว่าในกลุ่มผู้ใช้ทวิตเตอร์ไทยนั้น หัวข้อเด่นของการสนทนาจะเปลี่ยนไปตามหัวข้อข่าวประจำวันในสื่อกระแสหลัก หรือตาม “ดราม่า” รายวันในอินเทอร์เน็ต หรือเป็นบทสนทนาเกี่ยวกับละครหรือรายการโทรทัศน์ที่กำลังแพร่ภาพอยู่ในเวลานั้น

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมากในกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งรวมถึงการใช้เพื่อการขับเคลื่อนมวลชน ระดมทรัพยากร และเพื่อการสื่อสารสนับสนุนและโจมตีแนวคิดหรือกลุ่มทางการเมือง ความสนใจในหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ของผู้เขียน เริ่มจากการจับต้นชนปลายไม่

¹ ข้อมูลวันที่ 18 ต.ค. 2554 เพจ “รวมพลัง 1 ล้านคน สนับสนุนให้ยุบสภา” มีสมาชิก 22,083 คน และ เพจ “มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา” มี 559,716 คน (เครือข่ายพลเมืองเน็ต 2555)

² ที่เห็นได้ชัดคือ ความวิตกกังวลจากคนที่ทำงานด้านสื่อกับเด็กและหน่วยงานรัฐ เช่นกระทรวงวัฒนธรรมที่ปรากฏในข่าว เช่น เด็กไทยติดสื่อไร้พ่อแม่ดูแล (ข่าวสด 11 สิงหาคม 2554) ชอบเล่นเฟซบุ๊ก-ทวิตเตอร์ ทำเด็กไทยไม่ชอบอ่านหนังสือ (เดลินิวส์ 11 ธันวาคม 2554) แฉกันทางเฟซบุ๊ก"ดาบสองคม"ที่ต้องคิดให้ดี! (มติชนออนไลน์ 16 ธันวาคม 2554)

ถูกกับปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ระหว่างการชุมนุมและการปราบปรามผู้ชุมนุม ในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2553¹ ภายใต้บริบทใหญ่ของความไม่ลงรอยทางการเมืองที่มี หมายความว่าสำคัญอยู่ที่การรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ปรากฏการณ์ที่ผู้เขียนให้ความสนใจเป็นพิเศษคือกิจกรรมการสื่อสารในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะใน เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ที่ระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าวในปี 2553 มีทั้งการประกาศข้อความและสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการชุมนุมและมาตรการของรัฐ, การเลือกประกาศ และไม่ประกาศบางสิ่ง ด้วยเหตุผลความสัมพันธ์กับคนในเครือข่าย, การเอาเพื่อนออกจากรายชื่อ เพราะความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน, และการสร้างและเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มหรือเป็นแฟนในเพจ ทางการเมืองต่างๆ

การสื่อสารรณรงค์ของพรรคการเมืองและนักการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ การ ที่รัฐจับตาและควบคุมจับตาสื่อเหล่านั้น การที่นักข่าวของสื่อกระแสหลักต้องคอยติดตามความ เคลื่อนไหวของนักการเมือง แกนนำ นักวิจารณ์สังคม นักกิจกรรมในเครือข่ายสังคมดังกล่าว เพื่อ ดึงประเด็นไปทำข่าวในทีวีและหนังสือพิมพ์ และการโต้ตอบแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชนด้วยกัน ผ่านทวิตเตอร์และดราม่ารายวัน ทำให้เราปฏิเสธไม่ได้ว่าเครื่องมือสื่อสารที่มีลักษณะของเครือข่าย สังคมหรือสื่อสังคม (social media) ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งรวมถึง วัฒนธรรมทางการเมืองด้วย พลังของสื่อสังคมดังกล่าวสามารถนำไปสู่การรวมตัวเคลื่อนไหวได้ ทั้งในด้านบวกและลบ เช่น การล่ารายชื่อและยื่นหนังสือเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบาย² และการล่าแม่ มดเสียบประจានคนที่เห็นต่าง (เครือข่ายพลเมืองเน็ต 2553: 50-96)

ไม่ว่าจะเป็นความหวาดวิตกต่อพื้นที่สื่อสารใหม่ที่ควบคุมไม่ได้เท่าที่เคยทำ หรือ ความคาดหวังต่ออินเทอร์เน็ตในฐานะสื่อใหม่ที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมในพริบตา ผู้เขียนเห็นว่า

¹ ผู้เขียนได้เข้าไปสังเกตการณ์การชุมนุมดังกล่าวหลายครั้งในช่วงก่อนการสลายชุมนุม ทั้งบริเวณ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สีแยกคอกวัว ถนนพระราม 1 และสีแยกราชประสงค์ แต่ในขณะที่มีการสลายชุมนุม ผู้เขียนอยู่ที่จังหวัดปัตตานี ช่องทางหลักที่ใช้ติดตามข่าวสารจึงเป็นทางโทรทัศน์ในช่วงค่ำเมื่อถึงที่พัก และทาง อินเทอร์เน็ตในระหว่างวัน โดยเฉพาะทางทวิตเตอร์และเฟซบุ๊ก สิ่งที่ผู้เขียนประสบในขณะนั้นก็คือ เพื่อนจำนวนมากของผู้เขียนสนับสนุนอย่างเปิดเผยให้สลายการชุมนุมโดยใช้กำลัง มีการโต้ตอบระหว่างเพื่อนด้วยกัน และ ในเฟซบุ๊กเริ่มมีการลบเพื่อนออกจากรายชื่อ

² สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555 จาก <http://www.change.org/th/แคมเปญรณรงค์/ยุติการจำหน่าย รุนแรงบนรถโดยสาร-และมีนโยบายหนังสือที่เข้ากับผู้โดยสารเด็ก>

ความเข้าใจหรือทัศนคติต่ออินเทอร์เน็ตในลักษณะดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่า “เกินจริง” ไม่เป็นผลดีต่อการสนับสนุนเสรีภาพในอินเทอร์เน็ตและการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพ

โจทย์ของการวิจัย

ภายใต้แนวโน้มของโลกและสังคมไทยที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของอินเทอร์เน็ตต่อการเปิดกว้างด้านสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ผู้เขียนเห็นว่าวัฒนธรรมและโครงสร้างทางการเมืองของสังคมที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำงานอยู่ เป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงออก

ผู้เขียนต้องการเข้าใจถึงวัฒนธรรมและการเมืองของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในอินเทอร์เน็ต เข้าใจความเชื่อมโยงของการเคลื่อนไหวออฟไลน์และออนไลน์ผ่านเครือข่ายสังคมของพลเมืองในอินเทอร์เน็ต และรู้ถึงข้อจำกัดในสภาพสังคมปัจจุบันที่จะเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพในการเคลื่อนไหวด้วยอินเทอร์เน็ต

ผลพลอยได้สำคัญประการหนึ่งของการศึกษานี้ก็นำมาซึ่งค้นพบไปทำงานที่ผู้เขียนเชื่อและสนับสนุนต่อไป ที่ผ่านมามีงานศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองออนไลน์และงานศึกษาเครือข่ายสังคมออนไลน์แล้ว แต่ยังไม่มียงานที่ศึกษาทั้งสองอย่างด้วยกัน จึงเป็นสาเหตุให้ผู้เขียนเริ่มทำการศึกษานี้

---

¹ ตั้งแต่ก่อนเข้าศึกษาในหลักสูตรปริญญาโทมานุษยวิทยาจนกระทั่งถึงขณะนี้ ผู้เขียนมีงานประจำสองแห่งที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต คือ บริษัท โอเพนด์รีม จำกัด (<http://opendream.co.th>) และเครือข่ายพลเมืองเน็ต (<https://thainetizen.org>) องค์กรแรกนั้นเรียกตัวเองว่า “ผู้ประกอบการทางสังคม” ทำงานพัฒนาเว็บไซต์และระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนาให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่ง โดยเน้นการใช้งานซอฟต์แวร์โอเพนซอร์ส (open source) กับมาตรฐานแบบเปิด (open standards) ส่วนองค์กรหลังนั้นเป็นกลุ่มรณรงค์เพื่อเสรีภาพอินเทอร์เน็ตและสิทธิพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร เช่น สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลสาธารณะ และสิทธิในความเป็นส่วนตัว นอกจากนี้ผู้เขียนยังทำกิจกรรมร่วมกับอีกหลายกลุ่มในวาระต่างๆ ทั้งการฝึกอบรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตและเครื่องมือความปลอดภัยออนไลน์ให้กับนักกิจกรรม นักสิทธิมนุษยชน และนักข่าวพลเมืองในหลายพื้นที่ ตลอดจนการให้คำปรึกษาทางเทคนิคคอมพิวเตอร์ในคดีที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตถูกฟ้องจากพ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และกฎหมายอาญามาตรา 112 เท่าที่บรรยายมานี้ น่าจะให้เห็นได้ว่า จุดยืนของผู้เขียนนั้นสนับสนุนเสรีภาพในการแสดงออก การเปิดเผยข้อมูลของรัฐและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

กรอบทฤษฎี

ความเป็นสาธารณะและการเข้าถึง: อินเทอร์เน็ตในฐานะพื้นที่ทางการเมือง

ก่อนจะทำความเข้าใจวัฒนธรรมและกิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ต เราอาจจำเป็นต้องทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับตัวอินเทอร์เน็ตเองเสียก่อน อย่างน้อยที่สุดก็คือ สำหรับเราแล้ว อินเทอร์เน็ตมีหน้าตาเป็นอย่างไร และใครคือผู้ใช้อินเทอร์เน็ต จากนั้นจึงไปสู่คำถามที่ว่าพวกเขาเดิน วิ่ง และขยับร่างกายบนพื้นที่ดังกล่าวอย่างไร เราจะเริ่มจากพิจารณาประเด็นพื้นฐานในเรื่องของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตก่อน ก่อนจะไปสู่การอภิปรายในเรื่อง อินเทอร์เน็ตในฐานะพื้นที่สาธารณะและใช้มันในกิจกรรมทางการเมือง

ในการพิจารณาอินเทอร์เน็ตในฐานะที่มันเป็นสื่อ Allison Cavanagh (2007) ใช้แนวคิดอาณาบริเวณสาธารณะในแบบฮาเบอร์มาส และเสนอให้พิจารณาองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ ผู้ชม (audiences), พื้นที่เปิดอิสระ (free space), และการเข้าถึง (access) ทั้งนี้องค์ประกอบดังกล่าวตั้งอยู่บนเกณฑ์ขั้นต่ำ 2 ประการที่ Colin Sparks เสนอว่าอาณาบริเวณสาธารณะจะต้อง มี นั่นคือมันจะต้อง “รับประกันว่าเข้าถึงได้โดยทุกคน” และ “พลเมืองมีสิทธิที่จะพูดคุยได้โดยไม่ถูกจำกัดควบคุม” หรือพูดอีกอย่างก็คือพิจารณา คน (ผู้ชม) พื้นที่ (พื้นที่เปิดอิสระ) และความสัมพันธ์ของสองสิ่งนั้น (การเข้าถึง)

อัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตถูกศึกษาอย่างมากในฐานะตัวชี้วัดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (Internet users) และจำนวนผู้สมัครใช้อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (fixed broadband Internet subscribers) ถูกนับรวมเข้าเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาในบัญชี World Development Indicators ของธนาคารโลก ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2533 และ 2541 ตามลำดับ¹ ความสนใจในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตดังกล่าวตั้งอยู่บนการถกเถียงเรื่อง “ความยากจนทางสารสนเทศ” (information poverty) ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เป็นที่ยอมรับกันว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดชนต่าชั้นทางดิจิทัล (digital underclass) นั้น แทบจะถอดแบบมาจากปัจจัยที่ทำให้เกิดชนต่าชั้นทางเศรษฐกิจ (economic underclass)

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

จากการสำรวจในสหรัฐอเมริกา พบว่าการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตนั้นถูกแบ่งตามสถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา เชื้อชาติ และอายุ โดยมีรูปแบบไปในทางเดียวกันคือ ยิ่งรายได้ต่อครัวเรือนมากก็ยิ่งมีโอกาสที่จะเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้มาก ผู้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษามีโอกาสมากกว่าผู้จบการศึกษาระดับมัธยมปลาย คนขาวมีโอกาสมากกว่าคนดำกับผู้พูดภาษาสเปน และคนหนุ่มสาวเป็นกลุ่มที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากที่สุด ในภาพรวมทั่วโลก กลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงก็มีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่สูงกว่า ซึ่ง Cavanagh ชี้ว่านี่เป็นข้อค้นพบที่ไม่น่าแปลกใจอะไร และการพิจารณาความยากจนทางสารสนเทศ โดยดูเพียงว่าเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้หรือไม่ เป็นเรื่องที่ตั้งเงินเกินไป (Cavanagh 2007: 64-65)

Cavanagh อภิปรายถึงตัวแบบ “รอบนอก-ศูนย์กลาง” (periphery-centre) ที่พัฒนาโดย A.G. Wilhelm (2000 อ้างใน Cavanagh 2007: 65-67) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระดับต่างๆ ที่ละเอียดมากขึ้นของกลุ่มคนที่อยู่ชายขอบของสังคมสารสนเทศ ในตัวแบบดังกล่าว Wilhelm ชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคของกลุ่มคนที่อยู่รอบนอกสามกลุ่ม ในการที่จะเข้าไปสู่ศูนย์กลางของสังคมสารสนเทศ กลุ่มที่ “ถูกกีดกันจากการพัฒนา” (immune to progress) ที่อยู่รอบนอกสุดนั้น เข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ตเลย จากอุปสรรคทางเศรษฐกิจ การอ่านออกเขียนได้ ทักษะคอมพิวเตอร์พื้นฐาน และทัศนคติต่ออินเทอร์เน็ต ในขณะที่กลุ่มที่ “เข้าถึงได้จากรอบนอก” (peripheral access) ไม่มีปัญหาเรื่องทักษะการใช้งาน แต่การใช้งานบางอย่างจะถูกจำกัด เนื่องจากอุปสรรคทางเศรษฐกิจที่ทำให้พวกเขาไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้ที่บ้าน และกลุ่ม “ผู้ใช้จากรอบนอก” (peripheral users) ที่มีทุกอย่างพร้อมกว่า แต่สิ่งที่ทำให้กลุ่มนี้แตกต่างจากกลุ่มที่อยู่ถัดเข้าไปในศูนย์กลาง คือ การที่คนกลุ่มนี้ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างจำกัด ไม่ได้สร้างเนื้อหาออนไลน์ หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากสิ่งที่พวกเขาเข้าถึงได้

Cavanagh เทียบกลุ่มผู้ใช้จากรอบนอกนี้ว่าน่าจะเหมือนกับกลุ่ม “ออนไลน์ไม่ประจำ” (loosely online) ในรายงานการศึกษา Pew Internet and American Life ซึ่งแบ่งกลุ่มใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสามกลุ่ม: ออฟไลน์ (truly offline), ออนไลน์ไม่ประจำ (loosely online), และออนไลน์เป็นประจำ (highly engaged) โดยกลุ่มออนไลน์เป็นประจำหมายถึงผู้ที่ใช้อินเทอร์เน็ตทุกวัน และกลุ่มออนไลน์ไม่ประจำคือผู้ใช้ที่แม้ไม่ได้ออนไลน์ตลอด แต่ก็สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้หากต้องการ หรือมีคนอื่นในบ้านเดียวกันเข้าถึงอินเทอร์เน็ตให้ได้ ทั้งงานของ Wilhelm และ Pew พยายามจะปฏิเสธการตัดสินด้วยการเข้าถึงเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว หรือการจำแนกคนออกเป็นเพียงสองกลุ่มคือ เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ กับ เข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งโดยนัยแล้วตรรกะในแบบดังกล่าวทำเหมือนกับว่าผู้ที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้นั้นมีลักษณะเหมือนกันไปหมด สิ่งที่

Wilhelm และ Pew ทำคือ แสดงให้เห็นแง่มุมมองของการ 'ใช้' สารสนเทศด้วย ไม่ใช่เพียงการเข้าถึงได้หรือไม่ ซึ่งการพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีนี้เป็นสิ่งที่ Cavanagh ใช้ในการแยกคนยากจนทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (information-technology poor) กับคนยากจนทางพฤติกรรมสารสนเทศ (information-behavior poor) ออกจากกัน

Daniel Miller และ Don Slater เสนอว่าอินเทอร์เน็ตนั้นประกอบไปด้วยเทคโนโลยีจำนวนมากมาย-ที่ถูกใช้โดยคนหลากหลาย-ในสถานที่ต่างๆ ความสนใจของเขาทั้งสองคือ ผู้คนเข้าใจและใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นอย่างไรในชีวิตประจำวัน และอินเทอร์เน็ตในฐานะวัตถุทางวัฒนธรรมได้เปลี่ยนอัตลักษณ์ของผู้คนไปอย่างไรบ้าง พวกเขาเสนอว่าเราไม่สามารถจะเข้าใจการเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตได้ ถ้าเราลดรูปมันลงไปเป็นเพียงโปรแกรมแชตและคนแบบแยกส่วน แทนที่จะมองมันอย่างสัมพันธ์กัน Miller และ Slater เชื่อว่าอินเทอร์เน็ตไม่ได้เป็นพื้นที่ไซเบอร์ที่ไร้สถานที่ (placeless cyberspace) และมันไม่ได้แยกต่างหากออกจากผู้ใช้ (Miller and Slater 2000)

Miller และ Slater พบว่าชาวทริเน็ตแต่ละคนประกอบเทคโนโลยีการสื่อสารที่แตกต่าง เช่น เว็บไซต์ อีเมล และโปรแกรมแชต เข้าด้วยกันเพื่อสร้าง 'their Internet' ของพวกเขาเองกล่าวคือมันไม่มี 'the Internet' หนึ่งเดียว และถึงจะมีมันก็เปลี่ยนไปเร็วมากจนเราไม่สามารถตรึงมันไว้และพูดถึงมันโดยยังเข้าใจว่าเป็นสิ่งเดียวกันได้ อย่างไรก็ตามชาวทริเน็ตก็ยังคงมีความคิดถึง 'the Internet' อยู่เช่นกัน ในฐานะสิ่งแสดงถึงอนาคตแห่งเสรีภาพในด้านต่างๆ Miller และ Slater จึงเน้นว่ามันสำคัญที่จะเข้าใจอินเทอร์เน็ตในฐานะสิ่งหนึ่งเดียวเมื่อเราพูดถึงมันในเชิงสัญลักษณ์ และในฐานะสิ่งที่แตกต่างหลากหลายเมื่อเราพูดถึงมันในเชิงการใช้งาน

ในงานศึกษาเฟชบุ๊ก Miller (2011) ก็ได้ใช้มุมมองดังกล่าวเล่าเรื่อง 'เฟชบุ๊ก' ที่แตกต่างกันไปสิบห้าแบบ สำหรับชาวทริเน็ตสิบห้าคน เฟชบุ๊กสำหรับบางคนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ผ่านเกมฟาร์มวิว (FarmVille) ในขณะที่เฟชบุ๊กสำหรับบางคนเป็นการสื่อสารผ่านโทรศัพท์แบล็คเบอรี่ (BlackBerry) เพื่อสร้างภาพความสำเร็จทางธุรกิจ หรือการกลับไปมีชีวิตชีวาอีกครั้งกับเพื่อนใหม่ๆ ในวัยหกสิบ ในทางสัญลักษณ์ มันคือเฟชบุ๊กเดียวกัน และในทางประสบการณ์การใช้งาน มันเป็นคนละเฟชบุ๊กกันสำหรับคนแต่ละคน

จะเห็นได้ว่าแม้แต่ในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเพียง "แห่งเดียว" อันที่จริงแล้วมันมีหน้าตาต่างๆ กันไปมากมาย

นอกจากการใช้งานที่แตกต่างกัน ที่ทำให้อินเทอร์เน็ตสำหรับแต่ละคนมีหน้าตาและความหมายแตกต่างกันไป โดยตัวพื้นที่บนอินเทอร์เน็ตเอง ก็ไม่ได้มีลักษณะเหมือนกันไปหมดอยู่

แล้ว หากมองลงไปในระดับโครงสร้างพื้นฐาน ในแง่การเชื่อมโยงหากันของเครือข่าย (topology) พื้นที่อินเทอร์เน็ตนั้นไม่ได้สม่ำเสมอต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกันหมด เว็บไซต์บางแห่งเชื่อมต่อกับเว็บไซต์อื่นๆ ผ่านไฮเปอร์ลิงก์ (hyperlink)¹ มากกว่าอีกเว็บไซต์ และการเชื่อมต่อนั้นเป็นไปในแบบอสมมาตร กล่าวคือ ถ้าเว็บไซต์ A เชื่อมไปหาเว็บไซต์ B แล้ว ไม่จำเป็นว่าเว็บไซต์ B จะต้องเชื่อมมาหาเว็บไซต์ A นักวิจัยพบว่าเว็บไซต์ในเวปเวิลด์ไวด์เว็บจับกลุ่มกันเป็นสี่ “ทวีป” ใหญ่ โดยทวีปหลักนั้นเป็นเว็บไซต์เชิงพาณิชย์และเว็บทำรายใหญ่ เว็บไซต์เหล่านี้มักจะเชื่อมโยงหากันเอง ส่วนทวีปที่สี่นั้นเป็นเหมือนเกาะที่กระจุกกระจายห่างไกลผู้คน (Barabasi 2003: 167 อ้างใน Cavanagh 2007: 51-52) ดังนั้นแม้ในทางหลักการแล้ว เราจะสามารถเดินทางจากเว็บไซต์ใดๆ ก็ตามบนเวปเวิลด์ไวด์เว็บไปยังอีกเว็บไซต์หนึ่งได้ทันที ผ่านไฮเปอร์ลิงก์เพียงหนึ่งก้าว แต่ปัญหาก็คือไฮเปอร์ลิงก์ดังกล่าวนั้นยังไม่มีคนสร้างขึ้น และมันจะสร้างขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้ที่อยู่ของเว็บไซต์ปลายทางเมื่อที่อยู่ของเว็บไซต์จำนวนหนึ่งตกสำรวจไปจากแผนที่ (เช่นไม่ปรากฏอยู่ในเสิร์ชเอนจิน) ในทางปฏิบัติแล้วพื้นที่เหล่านั้นจึงเป็นพื้นที่ที่เราแทบไม่มีโอกาสจะเข้าถึงได้เลย ซึ่งก็หมายความว่าสารใดๆ ที่ถูกประกาศลงในเว็บไซต์เหล่านี้ มีโอกาสน้อยมากที่จะถูกอ่าน

ความสามารถในการสัญจรผ่าน ปริมาณและลักษณะผู้คนที่สัญจรผ่านพื้นที่ รวมถึงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ใดๆ ก็ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีความหมายแตกต่างกันด้วย Noah D. Zatz (1998) เปรียบเทียบพื้นที่บางส่วนบนอินเทอร์เน็ตกับทางเท้า ซึ่งเชื่อมพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวเข้าด้วยกัน เป็นพื้นที่ที่ผู้คนต่างๆ ใช้ร่วมกัน และลักษณะเชิงพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีความสำคัญต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ แม้พื้นที่เช่นสวนสาธารณะไฮด์ปาร์คหรือสนามหลวง จะสามารถเป็นพื้นที่สำหรับป่าวประกาศเผยแพร่ความคิดทางการเมืองได้ แต่ข้อจำกัดของพื้นที่ลักษณะดังกล่าวก็คือ มันเป็นพื้นที่เฉพาะและไม่ได้เป็นพื้นที่ที่ผู้คนทั่วไปจะมีโอกาสผ่านพบในชีวิตประจำวัน ความสำคัญของทางเท้าสำหรับ Zatz ก็คือ มันอนุญาตให้ผู้คนได้พบกับสิ่งที่เขาไม่เคยคาดคิดมาก่อน ซึ่งรวมถึงข่าวสารความคิดเห็นทางการเมืองจากจุดยืนที่ต่างไปจากที่พวกเขาเชื่ออยู่ เช่นเดียวกับไบปลิวและป้ายประกาศบนทางเท้า ที่คนเดินถนนต้องพบเจออย่างเลี่ยงไม่ได้

---

¹ การอ้างอิงเอกสารหรือหน้าเว็บ ไฮเปอร์ลิงก์ (hyperlink) หรือ ลิงก์ (link) จะเชื่อมโยงเอกสารบนเว็บเข้าด้วยกัน ในเว็บเบราว์เซอร์ผู้ใช้สามารถคลิกไปบนข้อความที่ถูกทำให้เป็นลิงก์ จากนั้นเว็บเบราว์เซอร์จะนำผู้ใช้ไปสู่เอกสารอีกชิ้นหนึ่งได้

Zatz จำแนกการเข้าถึงผู้ฟังเป็นสองชนิด ตามลักษณะเชิงพื้นที่ คือ 1) การเข้าถึงทั่วไป เช่น ทางทำหน้าสถานีวิทยุ และ 2) การเข้าถึงที่เฉพาะ เช่น ทางทำหน้าร้านค้าร้านหนึ่ง เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะนี้แล้ว เราจะพบว่าพื้นที่แต่ละแห่งไม่สามารถแทนกันได้เมื่อต้องการเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังเฉพาะ ตัวอย่างเช่นการแจกใบปลิวและทำกิจกรรมเพื่อประท้วงร้านค้าที่ขายสินค้าไม่เป็นธรรมบนทางทำหน้าร้านค้าดังกล่าว เปรียบเทียบกับบนทางเท้าที่ห่างออกไปหลายกิโลเมตรหรือที่สนามหลวง ย่อมเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้ต่างกันและมีความหมายทางการเมืองที่ต่างกัน เช่นเดียวกับการแสดงความคิดเห็นที่ท่ายาวในเว็บไซต์หนึ่ง ย่อมเข้าถึงผู้ฟังได้แตกต่างจากการประกาศข้อความเดียวกันที่เว็บบอร์ดอีกแห่งหนึ่ง

นอกจากการเข้าถึงพื้นที่ที่มีผลต่อการเข้าถึงกลุ่มผู้ฟัง และตำแหน่งของพื้นที่ในฐานะบริบทที่สำคัญของการส่งสารแล้ว ยังมีอีกสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองออนไลน์ นั่นคือกฎหมาย ข้อตกลง และปทัสถานในพื้นที่ออนไลน์และพื้นที่ทางกายภาพที่พื้นที่ออนไลน์นั้นต้องพึ่งพิง ในแง่ความเป็นชุมชนแล้ว พื้นที่ออนไลน์บางแห่งอาจมีกฎเกณฑ์มากกว่าที่อื่น บางพื้นที่จัดการโดยกลุ่มคนเล็กๆ บางพื้นที่จัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม บางพื้นที่สามารถแทนที่การตัดสินใจของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งด้วยธรรมเนียมที่ชุมชนร่วมกันร่างขึ้น (O'Neil 2009) แต่ในท้ายที่สุดพื้นที่ออนไลน์ก็จำเป็นจะต้องตั้งอยู่บนเครื่องเซิร์ฟเวอร์ที่ใดที่หนึ่งในพื้นที่ทางกายภาพ เราจะพบว่าระดับของความเปิดกว้างในพื้นที่ออนไลน์นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่กายภาพที่เครื่องเซิร์ฟเวอร์ตั้งอยู่หรือเขตอำนาจศาลที่ผู้ให้บริการจดทะเบียนอยู่ เช่น ผู้ให้บริการจะสามารถรับความเสี่ยงได้แค่ไหนที่จะเปิดให้มีการแสดงความคิดเห็นที่อาจถูกกล่าวหาว่าผิดกฎหมายหรือแยกไปจากความเชื่อกระแสหลักในสังคม

ปทัสถานยังเป็นตัวกำหนดด้วยว่า เรื่องใดที่จะถือว่าเป็นเรื่องสาธารณะหรือส่วนตัว ประเด็นที่ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวในพื้นที่หนึ่ง อาจจะเป็นเรื่องสาธารณะในอีกพื้นที่ก็ได้ ตัวอย่างเช่นเรื่องงานบ้านงานเรือนที่ Alan McKee (2005) พูดถึงว่าเพิ่งจะถูกนับเป็นเรื่องสาธารณะเป็นครั้งแรกในนิตยสาร Ms ราวทศวรรษ 1970 แต่ในช่วงเวลาเดียวกัน เรื่องดังกล่าวก็ยังถูกนับว่าเป็นเรื่องส่วนตัวในพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นความเป็นพื้นที่สาธารณะเพียงอย่างเดียวก็ไม่ได้บอกกับเราว่า เราสามารถพูดคุยเรื่องอะไรได้บ้าง เพราะยังต้องขึ้นอยู่กับว่าสังคมจะกำหนดว่าอะไรที่เป็น “เรื่องสาธารณะ” ที่จะคุยได้ในพื้นที่ที่เรียกว่า “พื้นที่สาธารณะ”

มีข้อถกเถียงที่ว่า เมื่ออินเทอร์เน็ตอนุญาตให้ผู้คนสร้างพื้นที่ได้ง่ายขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนเรื่องที่น่าสนใจร่วมกัน ก็มีโอกาสนำให้บทสนทนากระจัดกระจายไปอยู่ในที่ต่างๆ รวมถึงผู้ใช้เน็ตอาจเลือกมีส่วนร่วมเฉพาะในเว็บบอร์ดที่มีแนวความคิดไปในทางเดียวกับตัวเอง ลักษณะของ “ห้อง

สะท้อน” (echo chambers) หรือ “ห้องปิดตายของข่าวสาร” (information cocoons) ที่ผู้คนจะได้ยินเฉพาะสิ่งที่เขาอยากได้ยินนี้ (Sunstein 2007) เป็นเหตุให้อินเทอร์เน็ตถูกตั้งคำถามเสมอว่า จะเป็นพื้นที่หรืออาณาบริเวณสาธารณะ (public sphere) ที่ผู้คนที่มีความหลากหลายและความคิดเห็นทางการเมืองต่าง ๆ กัน พุดคุยแลกเปลี่ยนและนำไปสู่ความเข้าใจบางอย่างร่วมกันได้จริงหรือ หรือจะยิ่งทำให้สังคมแบ่งขั้วแบ่งสี คำถามดังกล่าวนี้ยังเกี่ยวข้องกับคำถามว่าด้วย “สื่อเลือกข้าง” ซึ่งเป็นข้ออ้างสำคัญในการเรียกร้องให้ควบคุมและปิดกั้นสื่อ โดยให้เหตุผลว่าการปล่อยให้พื้นที่เหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ เคเบิลทีวี หรือวิทยุชุมชนที่ “เลือกข้าง” จะสร้างความแตกแยกเกลียดชัง และเป็นอันตรายต่อประชาธิปไตย (สมชัย 2554)

McKee เสนอว่าในมุมมองของทั้งสำนักคิดสมัยใหม่จำนวนหนึ่งและมุมมองของสำนักคิดหลังสมัยใหม่ การมีอาณาบริเวณสาธารณะย่อยๆ ที่หลากหลายนั้นเป็นเรื่องที่สามารถส่งเสริมการเมืองในภาพรวมได้ (แม้จะด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน นั่นคือ สำนักคิดหลังสมัยใหม่นั้นเชื่อในเรื่องพหุวัฒนธรรม ส่วนสำนักคิดสมัยใหม่บางส่วนเชื่อว่าการมีอาณาบริเวณสาธารณะเฉพาะกลุ่มนั้น จะอนุญาตให้กลุ่มต่างๆ สามารถก่อร่างความคิดของตัวเองขึ้นมาได้ โดยไม่ถูกความคิดจากกลุ่มอื่นมามีอิทธิพลเหนือ) นอกจากนี้ Cavanagh ยังชี้ให้เห็นอีกด้วยว่ามิจำนวนศึกษาจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า ประเด็นสนทนาจำนวนมากในอินเทอร์เน็ตนั้นเป็นหัวข้อจากสถานการณ์ปัจจุบัน (การก่อการร้าย ความขัดแย้งระหว่างประเทศ) ละครทีวี หรือข่าวซุบซิบดารา ซึ่งก็เป็นหัวข้อที่ไม่ได้สนใจกันเฉพาะในออนไลน์ อีกทั้งเนื้อหาที่เว็บไซต์ใหญ่ๆ นำเสนอก็คือเนื้อหาที่ถูกผลิตซ้ำจากรายการโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ เช่นเว็บไซต์ CNN.com และ BBC.co.uk (Cavanagh 2007: 69-71)¹ ซึ่งเนื้อหาเหล่านั้นก็เป็นหนึ่งในเนื้อหาที่ผู้ใช้นิยมแบ่งปันกัน กล่าวคือเนื้อหาในอาณาบริเวณสาธารณะต่างๆ นั้นสามารถส่งผ่านข้ามกันได้ และไม่ได้แยกออนไลน์กับออฟไลน์ออกจากกัน

นอกจากนี้พื้นที่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์แบบเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ยังมีลักษณะหนึ่งที่ต่างไปจากเว็บบอร์ดที่มีหัวข้อเฉพาะ เช่น ห้องต่างๆ ในพันทิป.คอม หรือเว็บบอร์ดที่มีทิศทางทางการเมืองของผู้ใช้ชัดเจน เช่น เว็บบอร์ดคนเหมือนกัน ก็คือการทำมันเป็นที่ที่ไม่ได้มีหัวข้อหรือทิศทางเฉพาะ เรื่องราวต่างๆ จำนวนมากเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน สิ่งนี้ Cornel Sandvoss พบหลังจากการทำวิจัยด้วยวิธีการทางชาติพันธุ์วรรณา กับแฟนบอลและดูการพุดคุยออนไลน์ของ

¹ และเราก็เห็นแนวโน้มในทิศทางกลับมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วย คือการที่สื่อกระแสหลักนำประเด็นจากอินเทอร์เน็ตไปรายงานหรือขยายผลต่อ

กลุ่มคนเหล่านี้ก็คือ ในบทสนทนาเรื่องการกีฬา นั่น มันเรื่องการเมืองและค่านิยมต่างๆ ฟังตัวอยู่ การพยายามมองหาพื้นที่พูดคุยทางการเมืองล้วนๆ จะทำให้เราพลาดบทสนทนาในชีวิตประจำวัน ซึ่งในบางแง่มุมอาจมีเรื่องทางการเมืองก็ได้ (Sandvoss 2007; อ้างใน Butsch 2007: 10-11)

สำหรับการเลือกที่จะตอบโต้กับความคิดเห็นบางอัน และทำเฉยๆ กับบางคนบางความคิดเห็นนั้น สะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่าเราไม่ได้ให้น้ำหนักข่าวสารทุกชิ้นเท่าๆ กัน Robert Huckfeldt, Paul E. Johnson, และ John Sprague เสนอว่า พลเมืองไม่ได้รับรู้สภาพสังคมทั้งหมดในคราวเดียว พวกเขาบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่ได้รับจากสังคมที่ละเล็กละน้อย ซึ่งข่าวสารดังกล่าวมีทั้งการโต้ตอบ การแสดงความคิดเห็นที่ไม่ใครถามถึง การแสดงความคิดเห็นที่ไม่ได้เตรียมการมาก่อน รวมไปถึงการถกเถียงที่เผ็ดร้อนเป็นครั้งคราว กระบวนการสื่อสารทางสังคมในเรื่องการเมืองจึงเป็นเหมือนชุดเหตุการณ์ที่ไม่มีวันจบของเหตุการณ์ย่อยๆ ที่ไม่ต่อเนื่องมากมาย ซึ่งปัจเจกต้องเผชิญหน้ากับผู้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคม และเป้าหมายของปัจเจกไม่ใช่การเข้าใจกับข่าวสารทางการเมืองทั้งหมด แต่คือการทำความเข้าใจกับการเมือง โดยจะใช้ข่าวสารที่มีอยู่อย่างใดก็ได้ เพื่อสร้างความหมายความหมายหนึ่งของเหตุการณ์ทางการเมืองในแบบที่เขาจะเข้าใจได้ และใช้มันในการตัดสินใจทางการเมือง ผลที่ตามมาคือ พวกเขาจะให้ความสำคัญกับข่าวสารบางชิ้นมากกว่าที่เหลือ (Huckfeldt et al. 2004: 29) นั่นคือไม่ว่าจะอย่างไรการเลือกที่จะทำเฉยๆ หรือการให้น้ำหนักกับข้อมูลใดมากกว่าอีกข้อมูลหนึ่ง ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมทุกชนิด ไม่ว่าจะอินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างบุคคลในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะออนไลน์หรือออฟไลน์

กล่าวโดยสรุปคือผู้ใช้เน็ตคือคนจริงๆ ที่มีเลือดเนื้อ และพื้นที่บนอินเทอร์เน็ตไม่ได้เหมือนกันไปหมด ทั้งจากตัวโครงสร้างการเชื่อมต่อและการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่แต่ละคนใช้ต่างกันไป ความเป็นสาธารณะของพื้นที่บนอินเทอร์เน็ตขึ้นอยู่กับหลายสิ่งทั้งราคาของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ปทัสถานของสังคม กฎหมายที่จำกัดการแสดงออก และตำแหน่งที่ตั้งออนไลน์ของพื้นที่ดังกล่าว ตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่ออนไลน์มีความสำคัญอย่างมากต่อการแสดงออกและดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากพื้นที่ที่ต่างกันการเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่ต่างกันและมีความหมายในเชิงพื้นที่ซึ่งสัมพันธ์กับตัวสารที่ต่างกัน สำหรับความเป็นห่วงเรื่องอาณาบริเวณสาธารณะที่แยกย่อย การเลือกรับสื่อ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่หรือเรื่องเฉพาะสำหรับอินเทอร์เน็ต

เครือข่ายสังคมและทุนทางวัฒนธรรม

ในแบบเดียวกับที่เราไม่สามารถแยกพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ออกจากกัน ความสัมพันธ์ของคนก็เช่นกัน Mary Chayko เสนอว่าแทนที่เราจะเปรียบเทียบระหว่างความสัมพันธ์แบบพบหน้า (face-to-face relationships) กับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากอินเทอร์เน็ต หรือระหว่างชุมชนจริงกับชุมชนเสมือน เราน่าจะสำรวจว่าผู้คนรวมเอาการเชื่อมต่อแบบใหม่เข้าไปกับเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วอย่างไร เพราะไม่ว่าอย่างไรก็ตาม การเชื่อมต่อและชุมชนทางสังคมแทบทุกชนิดนั้นต่างก็มีช่วงเวลาที่มีสมาชิกจำนวนหนึ่งหายไปหายตาไปกายภาพอยู่ดี (Chayko 2002 อ้างถึงใน Kendall 2003)

ความเป็นเพื่อนนั้นมักถูกนิยามว่าเป็นความสัมพันธ์แบบ ส่วนตัว สมัยครใจ และไม่ เป็นทางการ (Paine 1969; McCall 1970; Jerrome 1984; อ้างใน Allan 1989) องค์ประกอบ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ แต่ความเป็นเพื่อนยังมีอะไรมากกว่านั้นในทางมโนทัศน์วัฒนธรรม และ นิยามของมันก็ไม่ได้ชัดเจนอย่างที่มันดูเหมือนกับว่าจะเป็น (Cohen and Rajkowski 1982; อ้าง ใน Allan 1989) การระบุว่าใครเป็นเพื่อนหรือไม่เป็น อาจไม่ได้ตรงไปตรงมาเท่ากับญาติ เพื่อน ร่วมงาน หรือเพื่อนบ้าน¹ การระบุว่าใครเป็นญาตินั้นยังพอมีสายเลือดหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม บางอย่างกำกับอยู่ ส่วนการระบุเพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนบ้านก็มีขอบเขตที่ค่อนข้างชัดเจน ในขณะที่ขอบเขตของเพื่อนนั้นไม่ได้ชัดเจนเท่า Graham Allan (1989) ตั้งข้อสังเกตว่า เนื่องจากมันไม่มี เกณฑ์จากภายนอกที่ใช้ในการกำหนดความเป็นเพื่อน ทำให้การศึกษาความเป็นเพื่อนเป็น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน ไม่ได้พิจารณาถึงตำแหน่งแห่งที่ของคนทั้งสองใน ขอบเขตทางสังคม นอกจากนี้ความเป็นเพื่อนก็ไม่ได้ถูกทำให้เป็นสถาบัน ทำให้การตั้งคำถามใน เชิงสถาบันถูกละเลย การศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับเพื่อนจึงไปในทางที่เกี่ยวกับความรู้สึก ไม่ได้ ถามคำถามว่าความเป็นเพื่อนทำหน้าที่อะไรในสังคม การเก็บข้อมูลวิจัยก็ถูกทำให้เป็นเรื่องทาง จิตวิทยา และด้วยเหตุเหล่านี้นักวิจัยจึงมักพุ่งความสนใจไปที่ความเป็นเพื่อนสนิทและละเลยระดับ อื่นๆ ที่เหลือของความเป็นเพื่อน

---

¹ สังเกตว่าภาษาไทยใช้คำว่า “เพื่อน” เพื่อสร้างคำที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ เช่น เพื่อนร่วมงาน เพื่อน บ้าน เพื่อนร่วมทาง ในขณะที่ภาษาอังกฤษใช้คำอื่น เช่น colleague (เพื่อนร่วมงาน), co-worker (เพื่อน ร่วมงาน), neighbor (เพื่อนบ้าน)

Christopher McCarty (2002; อ้างใน Lewis and West 2009) พบว่าคนคนหนึ่งจะมีกลุ่มความสัมพันธ์โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 6 กลุ่ม ได้แก่ ครอบครัว, เพื่อนบ้าน, คนจากที่ทำงานปัจจุบัน, คนจากที่ทำงานก่อนหน้า, เพื่อนที่เรียนด้วยกัน, และเครือข่ายจากคนอื่นอีกคน Jane Lewis และ Anne West (2009) ศึกษา นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในลอนดอนและพบว่าคำขอเป็นเพื่อนในเฟซบุ๊กนั้นถูกส่งมาจากผู้คนที่หลากหลาย ซึ่งรวมถึง เพื่อนสนิท, คนรู้จัก (อาจเคยพบกันครั้งเดียวหรือคุ้นหน้ากันแต่รู้จักกันน้อยมาก), เพื่อนเก่าสมัยโรงเรียน, สมาชิกในครอบครัว, และเพื่อนที่พบระหว่างการฝึกอบรมหรือการเดินทาง ทั้งข้อสังเกตของ Allan และข้อค้นพบของ McCarthy และ Lewis & West เตือนเราว่าการศึกษาความสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่ควรมองข้ามระดับหรือประเภทต่างๆ ของความเป็นเพื่อน แม้ว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กหรือโพร์สแควร์จะเรียกเหมารวมทุกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่า “เพื่อน” ก็ตาม

Jacob Morgan อ้างงานของ Morgan Hansen เสนอว่าการสร้างความสัมพันธ์ใหม่หรือการเชื่อมต่อกับบุคคลที่เรายังไม่เคยเชื่อมต่อก่อน เป็นจุดเด่นของสิ่งที่เรียกว่าความสัมพันธ์แบบอ่อน (weak ties)¹ หรือเพื่อนห่างๆ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์แบบเข้ม (strong ties) หรือเพื่อนใกล้ชิดแล้ว ความสัมพันธ์แบบอ่อนหรือเพื่อนห่างๆ จะมีประโยชน์มากกว่า “ในการหางานใหม่ ความคิด ผู้เชี่ยวชาญ และความรู้” นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์แบบอ่อนยังใช้เวลาในการดูแลรักษาน้อยกว่าด้วย (Morgan 2010) Miller อธิบายว่า เหตุหนึ่งที่เฟซบุ๊กช่วยให้คนสร้างและขยายความสัมพันธ์ได้ เนื่องจากมันได้ตัดภาวะอิลักอิลือที่คนที่ยังไม่สนิทกันจะต้องมาเจอกันแบบเห็นหน้าค่าตาออกไป ผู้คนสามารถที่จะพัฒนาความสัมพันธ์และรู้จักกันและกันมากขึ้นผ่านข้อความและการแบ่งปันลิงก์ต่างๆ โดยไม่ต้องให้คำมั่นสัญญา (Miller 2011: 165-168) La Due Lake และ Huckfeldt (1998) พบว่าทิวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองนั้นถูกสร้างขึ้นในเครือข่ายส่วนบุคคล โดยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองคนหนึ่งกับผู้ร่วมแลกเปลี่ยนคนอื่น ๆ และยิ่งทิวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเพิ่มขึ้น โอกาสที่พลเมืองคนดังกล่าวจะมีส่วนร่วมในการเมืองก็ยิ่งสูงขึ้น

---

¹ สมมติฐานของความสัมพันธ์แบบอ่อน (weak tie hypothesis) เสนอว่า หากมีโหนด A, B, C อยู่ในเครือข่าย ถ้า A-B เชื่อมกันด้วยความสัมพันธ์แบบเข้ม และ B-C เชื่อมกันด้วยความสัมพันธ์แบบเข้มแล้ว B-C ย่อมเชื่อมกันด้วย ไม่ว่าจะด้วยความสัมพันธ์แบบอ่อนหรือเข้มก็ตาม สมมติฐานนี้ถูกเสนอโดย Anatol Rapoport (1957) โหนดที่มีความสัมพันธ์แบบอ่อนที่เชื่อมไปหากกลุ่มอื่นๆ จะเป็นตัวที่ช่วยนำข่าวสารข้ามกลุ่มและข้อมูลบางอย่างเช่นข่าวลือมีแนวโน้มจะกระจายผ่านความสัมพันธ์แบบอ่อนได้ดีกว่าความสัมพันธ์แบบเข้ม

แม้ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจศึกษามากมายต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นอย่างน้อย (Daorueng 2004; ชาญชัย 2552; Chaisukkosol 2010) แต่ในความรู้ของผู้เขียนพบว่ายังมีงานชิ้นใดที่ศึกษาเจาะจงเรื่องวัฒนธรรมการเมืองกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ งานศึกษาเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องเท่าที่สำรวจพบส่วนใหญ่เป็นการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์และวิถีการใช้ชีวิตของชนชั้นกลาง (นราธิป 2548; แอนนิรา 2552; นัทธนัย 2553) ทั้งนี้พบงานเพียงหนึ่งชิ้นที่เกี่ยวกับการเมืองไทยและมีเนื้อหาถ่วงถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ คืองานของชาญชัย ชัยสุขโกศล ซึ่งพิจารณาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอันก่อให้เกิดความเกลียดชังและเสนอแนะการรับมือเนื้อหาเหล่านั้น ชาญชัยสำรวจเนื้อหาทั้งในเฟซบุ๊ก เว็บบอร์ด และยูทูป และอภิปรายถึงการป่วนวัฒนธรรม (culture jamming) และการปล่อยมุกตลก ซึ่งมีทั้งการดัดแปลงกราฟิกสัญลักษณ์ของพรรคการเมือง การล้อข้อความรณรงค์หาเสียง และการใช้มุขแบบ “น้ำเน่า”¹ (ชาญชัย 2555)

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ มองว่าที่ชนชั้นกลางในเมืองมีวัฒนธรรมการเมืองแตกต่างจากคนในชนบท ไม่ใช่เป็นเพราะมีอุดมการณ์แตกต่างกัน แต่เป็นเพราะมีรสนิยมในการบริโภคการเมืองต่างกัน (“การบริโภค” ที่พิชญ์ใช้ หมายถึงการผลิตด้วย) สิ่งที่พิชญ์สนใจคือความขัดกันหรือมุขประชดประชันเสียดสีที่ปรากฏในข่าวและในเว็บบอร์ดอินเทอร์เน็ต และชนชั้นกลางมีความพยายามจะเข้าไปยุ่งเรื่องการเมืองอย่างไร เพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ในสภาพการเมืองที่ตัวเองไม่อยากจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือไม่รู้จะจัดการมันอย่างไร (Pongsawat 2007; พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ 2550)

ปรากฏการณ์สำคัญอย่างหนึ่งในเฟซบุ๊กตั้งแต่ช่วงกลางปี 2554 คือการแพร่กระจายของ “อินเทอร์เน็ตมีม” ต่างๆ และการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของปริมาณผู้ผลิต ในเดือนกุมภาพันธ์ 2555 อินเทอร์เน็ตมีมเหล่านี้มีทั้งในรูปแบบของเก๊กเล่นคำ ตัวละครที่ถูกกำหนดบทบาทหรือลักษณะนิสัยเฉพาะ และรูปภาพ ความแตกต่างสำคัญของอินเทอร์เน็ตมีมที่เกี่ยวกับการเมืองตั้งแต่ช่วงกลางปี 2554 กับช่วงก่อนหน้านั้นคือ มันถูกผลิตโดยผู้ผลิตจำนวนมากขึ้นและหลายหลายมากขึ้นเมื่อเทียบกับช่วงก่อนหน้านั้น David Gauntlett ใช้ทฤษฎีทุนทางสังคมเสนอว่าความคิดสร้างสรรค์ที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตใช้สร้างงานลักษณะนี้มีโอกาสเชื่อมโยงปัจเจกกับสังคมเข้า

¹ ชาญชัยใช้คำว่ามุก “น้ำเน่า” และมุก “เสียดสี” เรียกมุกสองประเภทที่พบในเพจล้อการเมือง โดยมุกเสียดสีจะพุ่งเป้าไปที่ตัวบุคคลหรือข้อเท็จจริงบางอย่าง และมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ ส่วนมุกน้ำเน่าจะเป็นมุกที่เน้นความตลกเป็นหลัก และบางครั้งก็ความตลกก็มาจากความซื่อหรือความกล้าที่จะเล่นมุกดังกล่าว ตัวอย่างข้อความจากเพจ “พรรคเพื่อเธอ” เช่น “คิดใหม่ทำใหม่ เพื่อเธอคนเดียว” “รถคันแรก ยังได้คืนภาษีเป็นแสน แต่รักครั้งแรก กลับไม่ได้อะไรคืนมา” “ไม่ว่าปีนี้พระโคจะกินอะไร แต่ผมขอทำนายว่าปีนี้ดี๊ดี บริบูรณ์แน่นอนครับ”

ด้วยกัน ผ่านข่าวสารหรือบรรทัดฐานทางสังคมที่มีเหล่านี้ส่งต่อ อย่างไรก็ตาม Gauntlett ก็ระบุว่าแม้ความคิดสร้างสรรค์จะสามารถเชื่อมคนในสังคมได้ แต่มันไม่ใช่จุดประสงค์ในการสร้างงานคนสร้างสื่อเหล่านี้และแบ่งปันมันกับเพื่อนก็เพราะมันสนุกและทำให้เขามีความสุข

เราอาจมองการมีส่วนร่วมในเครือข่ายสังคม เช่นการสร้างเนื้อหาต่างๆ ผ่านแนวคิดสองสาย สายแรกเรียกว่าสายทฤษฎี “สื่อยุคที่สอง” (second media age) ซึ่งใจความสำคัญเน้นถึงลักษณะโต้ตอบของสื่อออนไลน์และเส้นแบ่งระหว่างผู้ชมและผู้ผลิตสื่อที่พวกลีออน (Poster 1995a อ้างใน Cavanagh 2007: 74) และสายที่สองคือแนวคิด “พลเมืองไซเบอร์” (cybercitizen) ที่นิยามว่าพลเมืองไซเบอร์ว่าเป็นคนหนุ่มสาวที่มีความคิดเสรีนิยม ต่อต้านเผด็จการ เชื่อในการถกเถียงโดยใช้เหตุผล และเชื่อในสิทธิที่จะสร้างและมีส่วนร่วมในสื่อ (Katz 1997 อ้างใน Cavanagh 2007: 77) ลักษณะสำคัญของผู้ใช้เน็ตที่แนวการศึกษาแบบ “สื่อยุคที่สอง” และ “พลเมืองไซเบอร์” เห็นร่วมกันคือ ความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการตัดสินใจและสร้างสิ่งต่างๆ ข้อแตกต่างก็คือ “สื่อยุคที่สอง” มองว่าสิ่งดังกล่าวเกิดจากลักษณะของสื่อเองที่มีลักษณะโต้ตอบ กล่าวคือสภาพแวดล้อมของไซเบอร์สเปซทำให้ผู้ใช้มีพฤติกรรมแบบนั้น ในขณะที่ “พลเมืองไซเบอร์” มองว่าสถานะทางสังคมออฟไลน์ของผู้ใช้ (เช่น สถานะ การศึกษา สีผิว) เป็นสิ่งที่อนุญาตให้ผู้ใช้มีพฤติกรรมแบบนั้นได้ออนไลน์

เพื่อการเปรียบเทียบ แนวคิดสื่อยุคที่สองมีแนวโน้มไปในทางที่มองว่าเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด ส่วน “พลเมืองไซเบอร์” มีแนวโน้มไปในทางที่มองว่าสังคมเป็นตัวกำหนด ในอีกแง่หนึ่งแนวคิดสื่อยุคที่สองให้ความสนใจปฏิสัมพันธ์และพฤติกรรมหรือระดับจุลภาค ในขณะที่แนวคิดพลเมืองไซเบอร์สนใจสถาบันทางการเมืองหรือระดับมหภาคมากกว่า Gauntlett เสนอการวิเคราะห์วิวัฒนาการการสร้างสรรค์ในอินเทอร์เน็ตโดยใช้แนวคิดทุนทางสังคม เพื่อเชื่อมการวิเคราะห์ระดับจุลภาคและมหภาคเข้าด้วยกัน โดยมองว่าการสร้างหรือแบ่งปันเนื้อหาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ในเครือข่ายสังคม (Gauntlett 2011: 223-224)

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่วางอยู่บนอุปลักษณ์ “ทุน” (capital) เช่นเดียวกับทุนทางกายภาพ (physical capital), ทุนมนุษย์ (human capital), และทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่า มันสามารถสะสม ลงทุน ออกดอกผล และใช้ประโยชน์ได้ การใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมจากเครือข่ายสังคมหนึ่ง (เช่นเครือข่ายสังคมออนไลน์) เพื่ออนุญาตให้ทำกิจกรรมในอีกเครือข่ายสังคม (เช่นเครือข่ายสังคมออนไลน์) ได้หรือได้สะดวกขึ้น เป็นสิ่งที่แนวคิดทุนทางสังคมให้ความสนใจ เช่น เครือข่ายนักเรียนเก่าที่เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อบางส่วนของระบบราชการและธุรกิจในสหราชอาณาจักร ความสัมพันธ์ทางเครือญาติในเครือข่ายธุรกิจแซบ

ลของเกาหลีใต้ หรือบทบาทของสมาคมวิชาชีพในสังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นถูกใช้ทั้งเพื่อกันคนออกไป (exclude and disable; bonding capital) และรวมคนเข้ามา (include and enable; bridging capital) (Field 2008)

Pierre Bourdieu (1986: 241-258) เสนอให้ทำความเข้าใจทุนที่มนุษย์มีในรูปแบบต่างๆ ร่วมกัน สำหรับ Bourdieu แล้ว นอกเหนือจากทุนทางสังคม ยังมีทุนอีก 2 รูปแบบคือ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจนั้นเป็นทุนที่มาจากการครอบครองทรัพย์สิน เช่น เงิน ที่ดิน และของมีค่าต่างๆ ส่วนทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนที่มาจากคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่สามารถปรากฏได้ใน 3 สถานะคือ 1) embodied state ปรากฏผ่านตัวตนของมนุษย์เช่น การปฏิบัติตัว อุปนิสัย หรือแนวโน้มในการแสดงออก 2) objectified state ปรากฏผ่านสิ่งของที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรม เช่นหนังสือ หรือภาพวาด และ 3) institutionalize state ปรากฏผ่านลักษณะทางสถาบันที่รับรองคุณลักษณะ อย่างเช่นการถูกรับรองผ่านความรู้แบบสถาบันการศึกษา ลักษณะสำคัญของทุนเหล่านี้คือความสามารถแปลงรูปแบบข้ามไป-มาระหว่างกันได้ เช่น คนที่มีทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นเงินก็สามารถใช้เงินไปใช้จ่ายในการสนับสนุนการศึกษาให้ตนเองมีทุนทางวัฒนธรรมแบบหนึ่งขึ้นมาได้ หรือทุนทางสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ก็สามารถที่จะช่วยชักนำไปสู่การมีโอกาสในการหาผลกำไรที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจเป็นต้น

ในการสรุปผลการศึกษาด้านอินเทอร์เน็ตในทรินิแดด Miller และ Slater (2000) ได้เสนอถึง dynamics of objectification ซึ่งเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งสามารถมองได้สองทางคือ expansive realization ซึ่งเป็นการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อทำให้สิ่งที่เคยฝันไว้ว่าอยากเป็นได้เป็นความจริงขึ้นมา และ expansive potential ซึ่งอินเทอร์เน็ตอนุญาตให้ค้นพบความเป็นไปได้ของอัตลักษณ์ใหม่ๆ เราอาจพูดได้ว่าแง่มุมแรกนั้นคือการทำความเข้าใจจากอดีตให้เป็นจริง ส่วนแง่มุมหลังคือการมองไปถึงความฝันใหม่ๆ ในอนาคต สิ่งนี้สอดคล้องกับที่ Wellman และ Hampton (1999 อ้างใน Field 2008: 125) เสนอว่าปฏิสัมพันธ์ในอินเทอร์เน็ตนั้นมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนจากปฏิสัมพันธ์บนฐานของสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาแต่เดิม (ascribed) ไปสู่ปฏิสัมพันธ์บนฐานของสิ่งที่เขาอยากจะเป็น (achieved) ในขณะที่ Gauntlett ก็มองว่าสิ่งสำคัญของเว็บ 2.0 ก็คือการเป็นพื้นที่ให้กับความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจะบอกว่าคุณสร้างอยากจะทำให้โลกของเขาเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตามสำหรับพิชญ์แล้วโลกดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นโลกทางกายภาพที่จับต้องได้ แต่อาจเป็นโลกในแบบที่ชนชั้นกลางสร้างคำอธิบายขึ้นมา เพื่อจะแก้ปัญหาที่เกิดจากคำอธิบายโลกในแบบก่อนหน้านี้ของตัวเอง เพื่อจะเข้ากับมันและใช้ชีวิตกับมันอยู่ต่อไปได้ อีกหนึ่งวัน เป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง

สนามและผู้ให้ข้อมูล

กรอบเวลาของการศึกษานี้เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงการชุมนุมใหญ่ของกลุ่มคนเสื้อแดงเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งตามมาด้วยปฏิบัติการได้ตอบจากกลุ่มต่างๆ การปราบปรามผู้ชุมนุม การสลายการชุมนุมในเดือนเมษายนและพฤษภาคม พ.ศ. 2553 ตามลำดับ โดยช่วงหลังจากนั้นจนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 เป็นช่วงการเติบโตขึ้นของการเคลื่อนไหวทางการเมืองเชิงวัฒนธรรม “แบบสร้างสรรค์” อันเนื่องมาจากข้อจำกัดจากการประกาศใช้พ.ร.ก.บริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พร้อมๆ กับการเติบโตขึ้นอย่างมากของเฟซบุ๊ก และสื่อสังคมอื่นๆ กรอบเวลาการศึกษานี้สิ้นสุดที่สัปดาห์แรกของเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายก่อนการสอบวิทยานิพนธ์ แม้สนามหลักของการศึกษานี้คือพื้นที่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์¹ แต่มันยังเชื่อมโยงไปถึงกิจกรรมออฟไลน์ เช่น การชุมนุม งานเสวนา นิทรรศการศิลปะ และการเดินทาง งานศึกษานี้ไม่ได้แบ่งพื้นที่ออนไลน์-ออฟไลน์ออกจากกัน โดยถือทั้งหมดเป็นพื้นที่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับทั้งวัฒนธรรมและการเมือง

เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้ว ก่อนจะพูดถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนจำเป็นต้องเปิดเผยว่าผู้เขียนประสบความสำเร็จยากในการกำหนดขอบเขตของสนามและผู้ให้ข้อมูลอยู่พอควร เนื่องจากเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้เขียนเอง และผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งก็เป็นคนที่ผู้เขียนเองรู้จักมาก่อนในสถานะอื่น เส้นแบ่งระหว่างการใช้ชีวิตในเครือข่ายสังคมและการศึกษาชีวิตในเครือข่ายสังคมจึงไม่ได้มีอย่างชัดเจนสำหรับผู้เขียน ช่วงเวลาที่ผู้เขียนรู้สึกอย่างชัดเจนว่าตัวเองกำลังทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลมีเพียงช่วงการสัมภาษณ์เท่านั้น ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นการสัมภาษณ์ผ่านเฟซบุ๊ก

แม้จะแยกลำบาก แต่ใช้ว่าความแตกต่างจะไม่มี สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างชัดเจนก็คือจำนวนเพื่อนในเฟซบุ๊กและระดับการเปิดโพรไฟล์ของผู้เขียนต่อสาธารณะ ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2555 ขณะเขียนบทนำนี้ ผู้เขียนมีเพื่อนในเฟซบุ๊กจำนวน 1,345 คน หรือเพิ่มราวสองเท่าจากปี 2554 และหน้าโพรไฟล์ของผู้เขียนเปิดให้ทุกคนเข้าอ่านได้ ไม่ว่าจะเพื่อนกันหรือไม่

¹ ซึ่งก็มีลักษณะเป็นเครือข่ายภายในตัวมันเองอยู่ด้วย ถ้าเราพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างเว็บไซต์เครือข่ายสังคมต่างๆ อย่างทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก โฟร์สแควร์ อินสตาแกรม และพาท หรือมากไปกว่านั้นความเชื่อมโยงกับสื่ออื่นๆ อย่างโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ทำให้เครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่ได้มีขอบเขตที่กำหนดได้ชัดเจน

ตั้งแต่ประมาณเดือนตุลาคม 2554 จำนวนเพื่อนที่เพิ่มขึ้นเป็นสองเท่ามาจากการหย่อนเกณฑ์ในการรับคนอื่นเป็นเพื่อน (หรือ “รับแอด”) ของผู้เขียน จากเดิมที่ตั้งไว้ว่าจะต้องรู้จักกันมาก่อนหรืออย่างน้อยต้องเคยเห็นหน้า เช่นพบปะในงานสัมมนา ก็ปรับมาเป็นว่าถ้าดูไว้ใจได้ (อยู่ในกลุ่มของเพื่อนสนิทหรือสอบถามกับคนอื่นจนแน่ใจแล้ว) ก็จะได้รับเป็นเพื่อน โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักเห็นหน้ากัน ส่วนการเปิดหน้าโพสโพลีให้คนทั่วไปอ่านได้ (ตั้งเป็น “สาธารณะ”) ส่วนหนึ่งเพราะได้แรงบันดาลใจจากการผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่เปิดหน้าโพสโพลีให้ทุกคนอ่านเพื่อสื่อสารและฟังเสียงตอบกลับจากคนที่ไม่รู้จัก นอกเหนือกลุ่มเพื่อน ทั้งสองการเปลี่ยนแปลงนี้ คือการรับเป็นเพื่อนมากขึ้นและการเปิดเผยต่อสาธารณะมากขึ้น ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีเรื่องวิทยานิพนธ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคือผู้เขียนต้องการเข้าถึงข้อมูลและความคิดเห็นต่างๆ ที่มากขึ้น

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่คือ 1) กลุ่มที่ผู้เขียนทำการสัมภาษณ์ด้วยคำถามชุดเดียวกันในช่วงเดือนกันยายน 2553 (เป็นคำถามที่เน้นเรื่องความสัมพันธ์) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีจำนวน 12 คน คำอธิบายโดยทั่วไปของคนกลุ่มนี้คือ เป็นชนชั้นกลางที่อาศัยในเขตเมือง อายุประมาณ 20-35 ปี มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่า หนึ่งในสามของคนกลุ่มนี้กำลังศึกษาระดับปริญญาโท และ 2) กลุ่มที่ผู้เขียนสัมภาษณ์เพิ่มเติมหลังจากนั้นตามโอกาส หรือสังเกตจากความเคลื่อนไหวที่ปรากฏอยู่บนเครือข่ายสังคมของผู้เขียน ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนจากกลุ่มแรกจะอยู่ในกลุ่มที่สองด้วย

ข้อมูลต่างๆ ที่สังเกตพบส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกบันทึกโดยตรงลงในวิทยานิพนธ์นี้ แต่ใช้เพื่อทำความเข้าใจและตั้งประเด็นศึกษา สำหรับข้อมูลที่ถูกรับบันทึกในวิทยานิพนธ์จะเป็นข้อมูลที่

- 1) ผู้โพสเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าดูได้ เช่น เนื้อหาที่ผู้โพสตั้งค่าเป็น “สาธารณะ” เพจเฟซบุ๊กหรือทวิตเตอร์ของบุคคลสาธารณะ เช่น นักการเมือง นักวิชาการ นักเคลื่อนไหว คนดังในสังคม หน้าเพจที่สร้างเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเมืองที่ได้รับความนิยม เช่น เพจที่มีเนื้อหาล้อการเมือง เพจล้อบุคคลสาธารณะ และ 2) ข้อมูลที่ผู้เขียนได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับผู้ใช้เฟซบุ๊กและผู้ดูแลเพจเฟซบุ๊กจำนวนหนึ่ง โดยผู้เขียนมีโอกาสอยู่ (ออนไลน์และออฟไลน์) กับผู้ใช้เฟซบุ๊กบางคนในขณะที่พวกเขากำลังแบ่งปันเนื้อหา และได้เข้าไปอยู่ในกลุ่มของผู้ดูแลเพจล้อการเมือง¹ และมีส่วนร่วมในการสร้างงานเพื่อเผยแพร่จำนวนหนึ่ง การเลือกผู้ให้ข้อมูลนั้นเลือกจากกลุ่มผู้ใช้เฟซบุ๊กในรายชื่อเพื่อนของผู้เขียนที่แบ่งปันเนื้อหาที่อ้างอิงถึงเรื่องสังคมการเมืองอย่างต่อเนื่อง

¹ สมาชิกในกลุ่มดังกล่าวทราบว่าผู้เขียนกำลังทำวิทยานิพนธ์หัวข้อนี้ จึงชักชวนผู้เขียนเข้ากลุ่ม

โครงสร้างของงาน

วิทยานิพนธ์นี้มี 6 บท บทที่ 1 ว่าด้วยที่มาและความสำคัญของปัญหา และวิธีวิจัย

ในบทที่ 2 ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ที่ใช้เพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเริ่มจากยุคที่ใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิม มาเป็นยุคสื่ออิเล็กทรอนิกส์เริ่มแรกที่ยังมีผู้ใช้จำกัด จนกระทั่งถึงยุคปัจจุบันที่เครือข่ายสังคมออนไลน์แพร่หลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันและถูกใช้เพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ในบทที่ 3 จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ออนไลน์ ที่อาจถูกสร้างขึ้นหรือสิ้นสุดลง ไม่ต่างไปจากความสัมพันธ์ออฟไลน์ โดยแสดงให้เห็นวิธีการที่หลากหลายของการสร้าง รักษา และสิ้นสุดความสัมพันธ์ในเฟซบุ๊ก และความสัมพันธ์ดังกล่าวสร้างพื้นที่เพื่อการสื่อสารขึ้นมาได้อย่างไร

บทที่ 4 จะอธิบายถึงความมีตำแหน่งที่ตั้งของข้อมูล การที่ข้อมูลบางอย่างจำเป็นต้องถูกเข้าใจในบริบททางภูมิศาสตร์ และการเคลื่อนไหวออนไลน์ที่เชื่อมต่อกับออฟไลน์ โดยยกตัวอย่างการ “เช็กอิน” ข้อความทางการเมืองที่ถูกฝังลงในพื้นที่ออนไลน์ซึ่งซ้อนทับกับสถานที่เคลื่อนไหวออฟไลน์ และการระดมมวลชนผู้ต้องถนอนผ่านกิจกรรมออนไลน์

บทที่ 5 จะกล่าวถึงการวิพากษ์ของสื่อสารที่ได้รับความนิยมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ อินเทอร์เน็ตมีมและการล้อเลียน (พาราไดดี้, parody) ซึ่งต้องอาศัยทักษะและทุนทางวัฒนธรรม แม้พื้นที่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์จะอนุญาตให้คนทั่วไปมีอำนาจในการสื่อสารและการเคลื่อนไหวได้มากขึ้น แต่กิจกรรมเหล่านั้นจะมีพลังมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล ไม่ต่างจากการทำกิจกรรมในพื้นที่ออฟไลน์เท่าใดนัก จุดแตกต่างสำคัญก็คือความเป็นดิจิทัลนั้นได้ทำให้การดัดแปลงทำซ้ำมีมหรือการสร้างภาพล้อเลียนเป็นไปได้สะดวกขึ้น และทำให้การแปลงทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางสังคมเป็นไปได้ง่ายขึ้นตามไปด้วย

ในบทที่ 6 กล่าวถึงข้อสรุปของงานว่า วัฒนธรรม-การเมืองบนพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด เนื่องจากมันแยกไม่ออกจากวัฒนธรรม-การเมืองบนพื้นที่ออฟไลน์ หากพิจารณารูปแบบของการจัดการความสัมพันธ์/พื้นที่และกลวิธีในการสื่อสารแล้ว มันยังมีฐานมาจากสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว มิติความใหม่ที่เกิดขึ้นคือการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือเพื่อใช้ประโยชน์จากลักษณะพิเศษของพื้นที่ “แบบใหม่” ซึ่งเกิดจากเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตไร้สายและอุปกรณ์พกพา ที่ทำให้พื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ผนวกเข้าหากันหรืออยู่ทับซ้อนกันมากขึ้นเรื่อยๆ และการใช้งานสื่อและพื้นที่ต่างๆ ที่มีบนอินเทอร์เน็ตมาประกอบกันเพื่อสร้างการสื่อสารแบบใหม่

บทที่ 2

อินเทอร์เน็ตอยู่ตรงไหนในความเคลื่อนไหวทางการเมือง

ก่อนหน้านี้ในช่วงที่ผู้เขียนศึกษาระดับปริญญาตรีช่วงปลายทศวรรษที่ 2530 ถึงต้นทศวรรษที่ 2540 นั้น แม้อินเทอร์เน็ตจะเริ่มเข้าถึงได้ในสังคมไทยบ้างแล้ว แต่ช่วงเวลานั้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการระดม (mobilize) ผู้คนจำนวนมาก หรือการเคลื่อนไหวในระดับกิจกรรมนักศึกษาที่ผู้เขียนได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง มักเป็นการเคลื่อนไหวโดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิม ในรูปของป้ายผ้า ป้ายประกาศ ใบปัด ใบปลิว และแผ่นพับเป็นหลัก โดยยังไม่มีอินเทอร์เน็ตมาเกี่ยวข้อง หากเทียบกับกิจกรรมนักศึกษาในปัจจุบันที่แม้จะพบว่า ผนังข้างทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารเรียนต่างๆ จะยังเต็มไปด้วยป้ายประกาศไม่ต่างจากเดิม แต่ในอีกส่วนหนึ่ง พื้นที่ออนไลน์ก็ได้กลายเป็นอีกพื้นที่สำคัญ กิจกรรมเสวนาต่างๆ ถูกตั้งเป็น “กิจกรรม” (event)¹ ในเฟซบุ๊ก ชมรมต่างๆ ล้วนมี “เพจ” (page) หรือ “กลุ่ม” (group) เป็นของตนเอง ไม่เพียงแต่กิจกรรมนักศึกษาเท่านั้น ผู้เขียนพบว่ากิจกรรมการเมืองในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับโลก ก็ใช้พื้นที่ออนไลน์โดยเฉพาะเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเป็นช่องทางเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี ใช่ว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน บทนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารที่สัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมืองในสังคมไทย เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจบทบาทของเว็บไซต์เครือข่ายสังคมกับกิจกรรมดังกล่าวต่อไป

---

¹ เครื่องมือหนึ่งในเฟซบุ๊กที่ให้ผู้สร้างกำหนดการกิจกรรมได้ด้วยตัวเอง เพื่อการประชาสัมพันธ์และส่งคำเชิญให้ร่วมงาน

ภาพที่ 2.1 ป้ายรณรงค์หาเสียงของพรรคธรรมเพื่อโดม ในการเลือกตั้งองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) พ.ศ. 2554 บนป้ายมีที่อยู่เพจเฟซบุ๊กของพรรค (6 กุมภาพันธ์ 2554, ทางเดินหน้าตึกคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์)

โครงสร้างการให้บริการและการใช้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย

การเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตครั้งแรกในประเทศไทยเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2530 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย กับมหาวิทยาลัยเมลเบิร์นและมหาวิทยาลัยโตเกียว ในปีต่อมา ด้วยความช่วยเหลือของ Australian International Development Plan (IDP) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็ติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตผ่านโมเด็ม จากนั้นในปี พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัย 5 แห่งของประเทศไทยก็เชื่อมกับอินเทอร์เน็ต และเมื่อถึงปี พ.ศ. 2538 คนทั่วไปก็สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ (Sirin Palasri, Steven Huter and Zita Wenzel 1999) ข้อมูลจากธนาคารโลกพบว่าจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากประมาณ 3.5 ล้านรายในปี พ.ศ. 2544 มาเป็นประมาณ 13.8 ล้านราย ในปี พ.ศ. 2553 หรือกล่าวได้ว่าเป็นจำนวนร้อยละ 20.1 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศไทย¹ ในขณะที่ความแพร่หลายของ

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก

โทรศัพท์มือถือถือกันมีมากกว่า โดยจำนวนหมายเลขโทรศัพท์มือถือในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากปี 2552 ที่มี 65,952,313 เลขหมาย (ร้อยละ 96 ของจำนวนประชากร) เป็น 71,624,172 เลขหมาย (ร้อยละ 103.6 ของจำนวนประชากร) ในปี 2553¹

จำนวนผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง รวมทั้งผู้ที่ใช้ผ่านโทรศัพท์มือถือยังคงเพิ่มจำนวนขึ้นในปี พ.ศ. 2554 ด้วยการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่กรุงเทพฯ ข้อมูลจากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)² ระบุว่า เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 จำนวนผู้ลงทะเบียนในระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงมีเกิน 3.6 ล้านคน สิ่งนี้แสดงว่ามีอัตราการใช้เพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 21 จากจำนวนผู้ลงทะเบียนในปีก่อนหน้า³ ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากหลายปัจจัย ทั้งราคาที่ลดลง ความต้องการบริโภคข่าวสารจากสื่อทางเลือกอื่นๆ นอกจากสื่อกระแสหลัก สาเหตุสุดท้ายคือ ปริมาณที่เพิ่มขึ้นของการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของคนไทย ผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตจำนวนมากเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงด้วยความเร็วเฉลี่ยในการดาวน์โหลดประมาณ 6-7 เมกะบิตต่อวินาที (Mbps)⁴ อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้บริการจำนวนมากไม่พอใจกับระดับความเร็วในการเชื่อมต่อ ซึ่งบ่อยครั้งพบว่าช้ากว่าที่ผู้ให้บริการโฆษณาไว้ (กรุงเทพฯ ธุรกิจ 7 ตุลาคม 2552: 8) ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่มีประสิทธิภาพมักพบอยู่ในร้านอินเทอร์เน็ตซึ่งวัยรุ่นนิยมใช้บริการเกมออนไลน์

สถิติจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2544 ระบุว่า มีจำนวนครัวเรือนที่ครอบครองคอมพิวเตอร์เพียงร้อยละ 5.75 ของจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศ โดยร้อยละ 49.8 ของครัวเรือนเหล่านี้อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร (หากคิดแยกตามจังหวัด) และร้อยละ 80 ในเขตเมือง (หากคิดแยกตามพื้นที่เขตเทศบาลกับนอกเขตเทศบาล)⁵ ต่อมาสถิติปี พ.ศ. 2554 ระบุว่าจำนวนครัวเรือนที่เป็นเจ้าของคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะหรือคอมพิวเตอร์แท็บเล็ตเพิ่มเป็นร้อยละ 24.7 โดยร้อยละ

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก

<http://databank.worldbank.org/Data/Views/Reports/Chart.aspx>

² ตั้งขึ้นในเดือนเมษายน 2555 เพื่อกำกับดูแลการประกอบกิจการโทรคมนาคม

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก

http://www2.nbt.go.th/TTID/Internet_market/broadband_subscribers/

⁴ สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.netindex.com/download/2,23/Thailand/>

⁵ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก <http://www.nectec.or.th/por/k3.php>

ละ 15.6 ของครัวเรือนเหล่านี้อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และร้อยละ 47.7 อยู่ในเขตเมือง¹ จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นว่าในช่วงสิบปี จำนวนครัวเรือนที่มีคอมพิวเตอร์เพิ่มมากกว่า 4 เท่า และมีการกระจายออกไปนอกเขตเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม จำนวนครัวเรือนที่มีคอมพิวเตอร์ก็ยังคงน้อยกว่ามากอยู่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่มีโทรทัศน์ โดยครัวเรือนร้อยละ 95.5 ในประเทศมีโทรทัศน์ และโทรทัศน์ยังเป็นสื่ออันดับแรกที่คนไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนในพื้นที่ชนบทใช้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร (Economist 2010: 227)

การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ทางเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศไทย อาจมีจุดอ้างอิงที่สำคัญอยู่ที่การเพิ่มขึ้นของโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน (smart phone) ซึ่งมียอดขายแซงหน้าโทรศัพท์มือถือระดับกลาง (feature phone)² ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2554³ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่วนหนึ่งอาจมาจากราคาของสมาร์ทโฟนที่ลดลงจนแตะ 3,000 บาทสำหรับบางรุ่นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2555⁴ อีกส่วนหนึ่งอาจมาจากการเปิดให้บริการโครงข่ายอินเทอร์เน็ตระบบ 3G เนื่องจากสมาร์ทโฟนจะช่วยให้ใช้ประโยชน์จากระบบ 3G ได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ตัวเลขโดยประมาณของผู้ลงทะเบียนใช้ระบบ 3G อยู่ที่ 4 ล้านคนเมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ. 2554 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 10.1 ล้านคนเมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ. 2555⁵

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก

http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/theme_5-1-3.html

² โทรศัพท์มือถือระดับกลางหรือพีเจอรี่โฟน (feature phone) เป็นโทรศัพท์มือถือที่ในขณะเวลาหนึ่งผู้ผลิตไม่นับว่าเป็นสมาร์ทโฟน พีเจอรี่โฟนมีความสามารถน้อยกว่าสมาร์ทโฟนแต่มากกว่าโทรศัพท์มือถือรุ่นมาตรฐาน นิยามของพีเจอรี่โฟนนั้นไม่ตายตัว โทรศัพท์ที่เคยนับเป็นสมาร์ทโฟนเมื่อหลายปีก่อนหน้านี้ อาจถูกนับเป็นพีเจอรี่โฟนในตอนนั้น

³ เพื่อการเปรียบเทียบ ยอดขายโทรศัพท์มือถือระดับกลางในสหรัฐอเมริกาอยู่ที่ร้อยละ 60 ของยอดขายทั้งหมดในปีเดียวกัน สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2555 จาก

http://blog.nielsen.com/nielsenwire/online_mobile/40-percent-of-u-s-mobile-users-own-smartphones-40-percent-are-android/

⁴ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555 จาก

<http://www.bangkokpost.com/business/telecom/293824/smartphones-to-rule-roost>

⁵ สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.marketresearch.com/Business-Monitor-International-v304/Thailand-Telecommunications-Q3-7027556/>

สำหรับการใช้บริการอินเทอร์เน็ตตามร้าน ค่าใช้จ่ายอาจไม่ใช่ประเด็นใหญ่ แต่สำหรับการใช้อินเทอร์เน็ตในครัวเรือนแล้ว ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ยังคงค่อนข้างสูงสำหรับผู้มีรายได้น้อย ราคาของการใช้บริการอินเทอร์เน็ตรายเดือนคือ 599 บาท จากตัวเลขนี้พออนุมานได้ว่า ผู้ที่สามารถเข้าถึงบริการนี้ได้ต้องมีรายได้อย่างน้อย 200 บาทต่อวัน ราคานี้อยู่ในระดับที่ชนชั้นกลางในเมืองที่มีการศึกษาสามารถจ่ายได้¹

ทางฝั่งผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปัจจุบันมีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม ประเภทอินเทอร์เน็ตอยู่ 111 ราย² โดยส่วนใหญ่เน้นให้บริการตลาดจำพวกกลุ่มธุรกิจ โรงแรม อพาร์ทเมนต์ ในจำนวนนี้มีผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตอยู่เพียงประมาณ 10 รายที่บริการแก่ลูกค้าทั่วไป เช่น ผ่านโทรศัพท์บ้าน อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และโทรศัพท์มือถือ บริษัท ทู อินเทอร์เน็ต จำกัด เป็นบริษัทที่มีส่วนแบ่งตลาดการให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36 ในไตรมาสที่สองของปี 2554 บริษัทดังกล่าวอยู่ในเครือของกลุ่มบริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)³ อันดับสองคือ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) มีส่วนแบ่งร้อยละ 34.42 เดิมทีโอทีคือองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ⁴ ส่วนลำดับที่สามคือ บริษัท ทริปเปิลที บรอดแบนด์ จำกัด (มหาชน) มีส่วนแบ่งร้อยละ 26.47⁵

สำหรับตลาดของอินเทอร์เน็ตเกตเวย์ระหว่างประเทศ (International internet gateway; IIG) มีลักษณะเปิดกว้างมากขึ้น โดยมีผู้ให้บริการ 10 บริษัท เพิ่มจากเดิมก่อน พ.ศ. 2549 ที่ผูกขาดเพียงรายเดียวโดยการสื่อสารแห่งประเทศไทย (กสท.)⁶ อย่างไรก็ตามกสท. ซึ่งได้

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก <http://thailand-business-news.com/economics/27852-thailand-raises-minimum-wage>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก <http://apps.nbt.go.th/license/>

³ ทู คอร์ปอเรชั่น ยังเป็นผู้ให้บริการเคเบิลทีวีที่ใหญ่ที่สุด (ทรูวิชั่น) และผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือ (ทรูมูฟ) อีกด้วย

⁴ ทีโอทีเคยมีส่วนแบ่งตลาดมากที่สุดจนถึงปี 2552

⁵ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555 จาก <http://nbt.go.th/wps/wcm/connect/ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3/MKREPORT2Q2011.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3>

⁶ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555 จาก <http://siteresources.worldbank.org/INTTHAILAND/Resources/333200-1177475763598/3714275-1234408023295/5826366-1234408105311/chapter4-telecommunication-sector.pdf>

แปรรูปเป็น บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) ก็ยังคงรักษาส่วนแบ่งตลาดสูงสุด และเป็น ผู้ดำเนินการจุดเชื่อมต่อให้บริการระหว่างผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศ (National Internet Exchange; NIX) สองในเก้าแห่ง โดยหนึ่งในนั้นเป็น NIX ที่ใหญ่ที่สุดของไทย¹

ในแง่ความเป็นเจ้าของ ทั้งกสทและทีโอที มีกระทรวงการคลังถือหุ้น 100 เปอร์เซ็นต์ เต็ม และสังกัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (กระทรวงไอซีที)² สำหรับผู้ให้บริการ โทรศัพท์มือถือสามรายหลักในประเทศไทย ต่างก็เป็นบริษัทเอกชน เจ้าของสองในสามเป็นบริษัทที่มีฐานอยู่ที่สิงคโปร์และนอร์เวย์ ดำเนินกิจการโดยได้รับสัมปทานจากกสทและทีโอที ซึ่งระบบการ จัดสรรที่เป็นอยู่ไม่ได้สนับสนุนให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรีในตลาด

โดยภาพรวมแล้ว กล่าวได้ว่า ที่ผ่านมามีผู้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงสร้างการให้บริการ และการใช้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยมากขึ้น ด้านผู้ให้บริการจากที่เคยผูกขาดโดยรัฐเพียง ฝ่ายเดียว ก็เปลี่ยนเป็นมีเอกชนเข้ามาดำเนินธุรกิจเป็นผู้ให้บริการมากขึ้น แต่ก็ยังมีลักษณะเป็น ตลาดที่ผูกขาดโดยผู้ขายน้อยรายอยู่ โดยเฉพาะในตลาดการให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่มี เพียงสามรายหลักเท่านั้น ส่วนด้านผู้ใช้บริการ นับได้ว่าการใช้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ปริมาณการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตนี้ยังกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และเขตเมืองของจังหวัดต่างๆ มากกว่าจะกระจายไปอย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่ อีกทั้งอัตราค่าบริการอินเทอร์เน็ตรายเดือนสำหรับการ ใช้อินเทอร์เน็ตในครัวเรือนยังนับว่าอยู่ในระดับที่สูง และส่งผลในการจำกัดวงของผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตที่แม้จะเพิ่มขึ้นแต่ก็ยังจำกัดอยู่เพียงกลุ่มผู้มีรายได้ระดับปานกลางขึ้นไปเป็นหลัก สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยก็คือ การไม่ ลงทุนอย่างจริงจังในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างจริงจัง จึงทำให้ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตยังคงกระจุกตัวอยู่ที่ชนชั้นกลางที่อยู่ในเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่

ในเรื่องการจำกัดการเข้าถึง การปิดกั้นเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาวิพากษ์สถาบันกษัตริย์เป็น เรื่องที่เป็นที่รับรู้ทั่วไปในสังคม พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ซึ่งให้อำนาจรัฐในการปิดกั้นเว็บไซต์ เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่ง แต่งตั้งโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) หลังการรัฐประหาร จากรายงานวิจัยของ โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw) ระบุว่าในช่วงปี 3 ปีหลังประกาศใช้พ.ร.บ.

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555 จาก

http://internet.nectec.or.th/webstats/internetmap.current.iir? Sec=internetmap_current

² ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550

ดังกล่าว ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2553 มีคำสั่งศาลให้ปิดกั้น การเข้าถึงเว็บไซต์ 74,686 ยูอาร์แอล¹ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงไอซีทีระบุว่าในช่วง 3 เดือน ปลายปี พ.ศ. 2554 ระหว่างเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ได้ปิดกั้นการถึงเว็บไซต์ที่ดูหมิ่นกษัตริย์ ไปแล้วมากกว่า 60,000 ยูอาร์แอล²

สำหรับเว็บไซต์หลักเช่น ยูทูบ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ซึ่งได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการ แสดงออกทางการเมือง และมีเนื้อหาที่มึนย่ำทำทนายชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจทาง การเมืองของสังคมไทย โดยภาพรวมสามารถเข้าถึงได้อย่างเสรีจากในประเทศไทย แม้จะมีเนื้อหา หรือวิดีโอบางชิ้นซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ถูกปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงก็ตาม โดยในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ทำหนังสือขอให้เฟซบุ๊ก ลบเนื้อหาจำนวนมากกว่า 10,000 ยูอาร์แอลออกจากเฟซบุ๊ก³ และจากการเปิดเผยของกูเกิลดัง ตารางที่ 2.1 รัฐบาลไทยโดยกระทรวงไอซีทีส่งคำร้องไปยังกูเกิลเพื่อขอให้ลบเนื้อหาออกจาก เว็บไซต์ที่กูเกิลให้บริการ ไม่น้อยกว่า 7 ครั้ง รวมเป็นจำนวนเนื้อหาไม่น้อยกว่า 417 ชิ้น ระหว่าง เดือนกรกฎาคม 2552 ถึงเดือนธันวาคม 2554 โดยทั้งหมดเท่าที่กูเกิลเปิดเผยข้อมูล เป็นคลิปวิดีโอ บนยูทูบที่มีเนื้อหาละเมิดสถาบันกษัตริย์ตามกฎหมายอาญามาตรา 112 ของไทย กูเกิลได้ ดำเนินการปิดกั้นเนื้อหาเหล่านั้นมากกว่า 80% ไม่ให้ผู้ใช้เน็ตที่อยู่ในประเทศไทยเข้าถึงได้ นอกจากนี้ประเทศไทยยังเป็นประเทศแรกในโลกที่ประกาศพร้อมใช้การปิดกั้นเนื้อหาแบบเจาะจง ประเทศของทวิตเตอร์⁴

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <http://ilaw.or.th/node/631>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<http://www.manager.co.th/cyberbiz/ViewNews.aspx?NewsID=9540000153303>

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/it/it/20111123/421017/ไอซีทีส่งหนังสือเฟซบุ๊กปิดโพสต์หมิ่นฯ.html>

⁴ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <http://faceblog.in.th/2012/01/thailand-ict-twitter-censor-tweet/>

ตารางที่ 2.1

การจำกัดเนื้อหาบนเว็บไซต์ของกูเกิล อันเนื่องมาจากคำร้องขอของรัฐบาลไทย¹

ช่วงเวลา	จำนวนคำร้องจากรัฐบาลไทยให้นำเนื้อหาออก	จำนวนเนื้อหา	กูเกิลจำกัดไม่ให้ผู้ใช้จากประเทศไทยดูได้
ก.ค.-ธ.ค. 2552	<10	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล
ม.ค.-มิ.ย. 2553	0	0	0
ก.ค.-ธ.ค. 2553	1	43	100%
ม.ค.-มิ.ย. 2554	2	225	>90%
ก.ค.-ธ.ค. 2554	4	149	70%

การเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคก่อนอินเทอร์เน็ต

การประชุมประท้วงการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 อาจกล่าวได้ว่าเป็นการประชุมทางการเมืองครั้งแรกที่ถูกกล่าวถึงโดยเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างชัดเจน อุปกรณ์สื่อสารแบบพกพา เช่น โทรศัพท์มือถือและวิทยุติดตามตัว² ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหมู่ผู้เข้าร่วมและผู้สังเกตการณ์การประชุมดังกล่าว

¹ ข้อมูลจาก Google Transparency Report สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.google.com/transparencyreport/removals/government/TH/>

² วิทยุติดตามตัว หรือ เพจเจอร์ (pager) เป็น “อุปกรณ์รับสัญญาณวิทยุขนาดเล็ก ซึ่งจะส่งเสียง สั่น หรือกระพริบเตือนผู้ใช้ เมื่อได้รับข้อความ ซึ่งโดยปกติจะแสดงผลบนหน้าจอเล็กๆ” (Merriam-Webster Online) โดยทั่วไปการสื่อสารโดยวิทยุติดตามตัวจะเป็นแบบรับทางเดียว และสารที่ส่งมักเป็นหมายเลขโทรศัพท์ติดต่อกลับ หรือข้อความสั้นๆ

ตาราง 2.2

จำนวนผู้สมัครใช้โทรศัพท์มือถือในประเทศไทยจากปี 2528-2540

ปี	จำนวนผู้สมัครใช้ โทรศัพท์เคลื่อนที่
2528	0
2529	821
2530	5,882
2531	17,563
2532	39,936
2533	63,223
2534	123,551
2535	250,584
2536	413,557
2537	737,283
2538	1,297,826
2539	1,844,627
2540	2,203,905

จากสถิติของธนาคารโลกพบว่าผู้สมัครใช้โทรศัพท์มือถือในประเทศไทยในปี 2535 มีจำนวน 250,584 คน ซึ่งเป็นตัวเลขที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่ปี 2529 (ปีแรกที่ปรากฏผู้ใช้โทรศัพท์มือถือในประเทศไทย) เป็นต้นมา¹ จะเห็นได้ว่า จำนวนการใช้โทรศัพท์มือถือขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการชุมนุมครั้งใหญ่แล้ว ถือได้ว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ผู้คนจำนวน

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2555 จาก

หนึ่งใช้และคุ้นเคยมาก่อนที่จะนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารภายใต้บรรยากาศการต่อสู้ทางการเมือง อุปกรณ์ประเภทนี้นับเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพของประชาชนในสถานการณ์ที่มีการปิดกั้นข้อมูลข่าวสารโดยรัฐ ความคลั่งคลั่งใจและความอึดอัดใจจากการไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์การชุมนุมได้ ทำให้ประชาชนต้องหาทางออกโดยหาข้อมูลจากแหล่งอื่น โทรศัพท์มือถือและวิทยุติดตามตัวเป็นอุปกรณ์ที่ตอบสนองความต้องการเหล่านี้ได้ ผู้ชุมนุมส่วนหนึ่งใช้โทรศัพท์มือถืออยู่เป็นประจำอยู่แล้ว และนอกจากนี้ในส่วนของนักศึกษายังมีการตั้งศูนย์ประสานงาน เพื่อให้มีคนเข้าไปรายงานข้อมูลจากเหตุการณ์โดยใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือสำคัญ เทคโนโลยีการสื่อสารชนิดนี้จึงถูกนำมาใช้ทั้งในการรายงานสถานการณ์ ติดต่อกับประสานงาน และส่งผ่านข้อมูลทั้งในวงกว้างและในหมู่คนรู้จัก

แม้จะมีการโต้แย้งว่าผู้ร่วมชุมนุมประท้วงในเหตุการณ์นี้ไม่ได้มีแต่ชนชั้นกลางเท่านั้น แต่ประกอบไปด้วยคนหลากหลายกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าการใช้โทรศัพท์มือถือ นับเป็นวิธีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่โดดเด่น จนกลายเป็นภาพลักษณ์ของกลุ่มผู้ชุมนุมไปแล้ว โดยถูกเรียกว่าเป็น “มือบมือถือ” อุปกรณ์สื่อสารแบบพกพาเช่นโทรศัพท์มือถือมีคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารผ่านอุปกรณ์เช่นนี้ได้ด้วยตนเองในหลายๆ พื้นที่และเคลื่อนย้ายตนเองได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ที่สำคัญมันเป็นช่องทางการสื่อสารที่รัฐควบคุมได้ยาก ช่วงเวลานี้แม้ว่าจะมีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตบ้าง แต่ก็ยังไม่แพร่หลายนักเมื่อเทียบกับปริมาณการใช้โทรศัพท์มือถือ

การเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคก่อนเฟซบุ๊ก

จากการศึกษาปรากฏทิวทัศน์ ดาวเรือง (Daorueng 2004) พบว่าการเคลื่อนไหวที่ใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือ (cyber activism) ในประเทศไทยนั้น สามารถย้อนไปได้ถึงเหตุการณ์รุนแรงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 เป็นอย่างน้อย สถานการณ์การปราบปรามและเหตุการณ์สืบเนื่องจากรายงานทางนิเวศกวีรูป soc.culture.thai ในการศึกษาดังกล่าวซึ่งเน้นการเคลื่อนไหวในช่วง พ.ศ. 2540-2547 (ตรงกับช่วงประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งถูกร่างขึ้นหลังเหตุการณ์รุนแรงเดือนพฤษภาคม 2535 ไปจนถึงช่วงที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีและมีอำนาจทางการเมืองพุ่งขึ้นสูงสุด) ปรากฏทิวทัศน์ได้ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองที่ทำให้ภาคประชาสังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนกลยุทธ์การใช้สื่อและหันมาใช้ในการเคลื่อนไหวทางสื่อใหม่อย่าง

อินเทอร์เน็ตมากขึ้น เนื่องจากสื่อกระแสหลักนั้นถูกควบคุมทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจากทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ

อาจกล่าวได้ว่าการรณรงค์ทางการเมืองซึ่งนำโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติ (พธม.) เพื่อขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นขบวนการทางการเมืองระดับชาติขบวนการแรกที่วางอินเทอร์เน็ตไว้ในตำแหน่งหลักของกลยุทธ์การใช้สื่อ และอินเทอร์เน็ตไม่เพียงถูกใช้ในการรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น แต่ยังถูกใช้ในการระดมมวลชนอีกด้วย เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์¹ (Manager Online) เป็นหนึ่งในสื่อแถวหน้าของการรณรงค์ เคียงข้างโทรทัศน์เคเบิลช่องเอเอสทีวี (ASTV) และสื่อสิ่งพิมพ์ในเครือผู้จัดการ เช่น หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ลิงก์และบทความในเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ถูกผู้ใช้อินเทอร์เน็ตคัดลอกและส่งต่อทั้งทางอีเมล เว็บบอร์ด และบล็อก

นอกจากเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์แล้ว ยังมีเว็บไซต์แนวร่วมในการขับไล่อีกจำนวนหนึ่ง เช่น เว็บไซต์ไทยอินไซด์เดอร์ (www.thai-insider.com) ของนายเอกยุทธ อัญชันบุตร ที่ผลิตเนื้อหาเปิดเผยข้อมูลเชิงลึกของรัฐบาลทักษิณ และมีเว็บไซต์จำนวนหนึ่งที่ถูกเรียกว่าเป็น “แนวร่วมมุกกลับ” คือ เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนและเว็บไซต์ประชาไท ที่ผลิตเนื้อหาไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลทักษิณและเรียกได้ว่าอยู่ในขบวนการขับไล่ในช่วงแรก แต่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนหลังการเสนอเข้ามาตรา 7 โดยกลุ่มพันธมิตรฯ เพื่อขออนายกรัฐมนตรีพระราชทาน เว็บไซต์ที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดข้างต้น เป็นเว็บไซต์ที่มีการบรรณาธิการเนื้อหาโดยคณะทำงานหรือกองบรรณาธิการ และแต่ละเว็บไซต์มีทิศทางของตัวเองที่เรียกได้ว่าเป็นเอกภาพ (โดยดูผ่านบทบรรณาธิการหรือแถลงการณ์) แต่ยังมีพื้นที่อีกแห่งที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในขณะนั้น คือห้องราชดำเนินในเว็บไซต์พันทิป ที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วไปสามารถโพสต์เนื้อหาเองได้ เกิดกลุ่มหลายกลุ่มที่ต่อสู้กันทางความคิด (ชาญชัยเรียกว่า “การต่อสู้ทางการเมืองโดยไร้ความรุนแรง”) ทั้งสนับสนุนและต่อต้านรัฐบาลทักษิณ จนกลุ่มต่อต้านอย่างน้อยกลุ่มหนึ่งแตกตัวออกไป

¹ จากสถิติจำนวนการเข้าชมเว็บไซต์ไทย 100 อันดับแรกโดยทฤษฎีตส์ การเคลื่อนไหวของอันดับของเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์มีทิศทางไปในทางเดียวกับกับความสนใจในการรณรงค์เคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตร โดยเลื่อนสูงขึ้นจากอันดับ 6 ในปี 2546 เป็นอันดับ 3 ในปี 2547 และคงอันดับดังกล่าวอยู่สามปีติดกัน คือในปี 2547, 2548, และ 2549 (ปีที่มีการรัฐประหาร) ก่อนจะตกลงมาสู่อันดับ 4 ในปี 2550 และ 2551 และอันดับ 7 ในปี 2552 (Truehits) แม้อันดับที่เลื่อนสูงขึ้นของเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ ไม่อาจนับว่าเป็นผลจากความสนใจทางการเมืองของสาธารณชนเพียงอย่างเดียวได้ เนื่องจากเว็บไซต์ดังกล่าวมีส่วนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ข่าวการเมืองเช่นกัน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการเข้าชมจำนวนมากมาจากข่าวการเมือง

ตั้งเว็บไซต์ใหม่ในชื่อ “เสรีไทยบนเว็บไซต์” (forum.serithai.net) หลังพบว่าถูกกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลยึดพื้นที่ในหอราชดำเนิน (ชาญชัย 2552)

นอกจากเว็บไซต์แล้ว อีกช่องทางหนึ่งที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วไป สามารถเผยแพร่เนื้อหาได้ด้วยตัวเองก็คือเว็บล็อก (weblog) หรือบล็อก (blog) ที่แม้ต้องใช้ความสามารถทางเทคนิคมากกว่าการโพสต์บนเว็บไซต์ แต่ก็ให้อิสระมากกว่าในการเขียนเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้โพสต์จัดการเอง ไม่ต้องกลัวถูกลบหรือถูกแบน เริ่มตั้งแต่ปี 2548 บล็อกกลายเป็นช่องทางหลักช่องทางหนึ่งสำหรับการเผยแพร่ความคิดและเชื่อมโยงผู้คนที่สนใจการเมืองบนอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ คนเขียนบล็อกหรือบล็อกเกอร์ (blogger) นิยมทำลิงก์เชื่อมโยงไปยังบล็อกของเพื่อนหรือบล็อกที่มีเนื้อหาที่ตนชอบ คนเขียนบล็อกในขณะนั้นจำนวนหนึ่งเป็นนักเรียนทุนที่กำลังไปศึกษาต่อต่างประเทศและจะกลับมามีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองในประเทศไทยภายหลัง เช่น ปกป้อง จันวิทย์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (pinporamet.blogspot.com) และปิยบุตร แสงกนกกุล อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (etatdedroit.blogspot.com) ตัวอย่างบล็อกสองแห่งที่ได้รับความนิยมมากในขณะนั้นคือ ไบโอลลอว์คอม (biolawcom.de) และ คนชายขอบ (fringer.org) แห่งแรกนั้นดำเนินงานโดยกลุ่มนักศึกษาไทยในเยอรมนีสามคน (ขณะนั้นศึกษาในสาขาชีววิทยา นิติศาสตร์ และคอมพิวเตอร์ จึงเป็นที่มาของชื่อเว็บไซต์ bio-law-com) ส่วนแห่งหลังนั้นดำเนินงานโดย สฤณี อาชวานันทกุล (ขณะนั้นทำอาชีพในธุรกิจการเงิน)¹ นอกจากบทความและเนื้อหาทั่วไปตามความ

¹ หนึ่งในบล็อกเกอร์ของไบโอลลอว์คอม คือสาวตรี สุขตรี อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งต่อมากจะเป็นสมาชิกก่อตั้งของกลุ่มนิรโทษกรรมซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเมืองร่วมสมัยของไทย โดยเฉพาะในประเด็นการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพและโครงสร้างสถาบันทางการเมือง สมาชิกก่อตั้งของนิรโทษกรรมยังรวมถึงปิยบุตรบล็อกเกอร์อีกคนหนึ่งซึ่งถูกกล่าวถึงก่อนหน้านี้ และวรเจตน์ ภาคีรัตน์ ที่แม้จะไม่มีบล็อกของตัวเอง แต่ก็มีข้อเขียนและบทสัมภาษณ์เผยแพร่ออนไลน์เป็นประจำผ่านเว็บไซต์เช่น pub-law.net, ประชาไท, และ onopen.com

เว็บไซต์ onopen.com ของนิตยสารไอเฟน ซึ่งมีปกป้อง จันวิทย์เป็นบรรณาธิการออนไลน์ เป็นพื้นที่ออนไลน์อีกแห่งที่สำคัญในช่วงนั้น โดยเฉพาะการตีพิมพ์บทความวิเคราะห์วิจารณ์สถานการณ์ปัจจุบัน (จำนวนหนึ่งเป็นการตีพิมพ์ซ้ำบทความที่เคยเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์มาแล้ว) สำนักพิมพ์ไอเฟนบุ๊คส์ยังเป็นผู้ตีพิมพ์ข้อเขียนของนักวิชาการรุ่นใหม่ในรูปแบบหนังสือ เช่นชุดหนังสือรวมบทความการเมืองร่วมสมัย 3 เล่ม ซึ่งมีเนื้อหาในช่วงเหตุการณ์คาบเกี่ยวก่อนและหลังรัฐประหารกันยายน 2549 โดย พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (การเมืองของไพร่: จากวิกฤตของระบอบทักษิณสู่การก่อรูปของระบอบการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 2549), ปิยบุตร แสงกนก

สนใจส่วนตัวหรือตามสาขาวิชาที่พวกรู้ของตัวเองแล้ว บล็อกทั้งสองแห่งยังใช้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่พวกรู้ของตัวเองผลิตบทความวิเคราะห์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลทักษิณ ลิงก์จากบล็อกวิพากษ์สังคมเช่นสองบล็อกนี้ ถูกส่งต่อและเริ่มถูกอ้างอิงโดยสื่อมวลชน¹

ในคืนวันรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 สถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ ถูกรายงานทางเว็บบอร์ด ในคืนเดียวกันนั้น มีอาสาสมัครกลุ่มหนึ่งสร้างบล็อก 19sep.blogspot.com ขึ้นมาเพื่อแปลประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) และรายงานสถานการณ์เป็นภาษาอังกฤษ ถ้าโทรสารกับโทรศัพท์มือถือเป็นเทคโนโลยีสื่อสารสำหรับการรายงานเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 บล็อกกับเว็บบอร์ดก็เป็นเทคโนโลยีที่รายงานการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 และเฟซบุ๊กกับทวิตเตอร์ก็เป็นเทคโนโลยีที่รายงานการสลายการชุมนุมเมษายน-พฤษภาคม 2553

เครือข่ายสังคมออนไลน์หรือโซเชียลเน็ตเวิร์ก ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทย ก่อนหน้าเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์นั้น ไฮไฟว์ (Hi5) เป็นบริการที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่วัยรุ่นของไทย แต่หากพูดถึงการใช้ในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและประเด็นสาธารณะแล้ว ไฮไฟว์ยังไม่ถูกใช้

กุล (พระราชอำนาจ องคมนตรี และผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ), และศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ (ประชาธิปไตยไม่ใช่ของเรา)

สตูดิโอบล็อกเกอร์จาก Fringer.org จะเข้ามาเป็นบรรณาธิการออนไลน์ของ onopen.com ในภายหลัง และหลังจากนั้นจะไปมีบทบาทในการก่อตั้งสำนักข่าวออนไลน์ “ไทยพับลิก้า” รวมถึงเป็นสมาชิกก่อตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเสรีภาพออนไลน์ “เครือข่ายพลเมืองเน็ต” (ผู้เขียนเป็นสมาชิกก่อตั้งของกลุ่มดังกล่าวด้วย)

ภิญญา ไตรสุริยธรรมา ผู้ก่อตั้งนิตยสารโอเพ่นและสำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์ ต่อมาใน พ.ศ. 2555 จะร่วมกับปกป้องและทีมงานคนอื่นๆ ทำรายการสารคดีเชิงวิเคราะห์ “สยามวาระ” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

นิตยสารโอเพ่น, เว็บไซต์ประชาไท, เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน, วารสารฟ้าเดียวกัน, เว็บไซต์ Budpage, และนิตยสาร Questionmark ถูกคัดเลือกในฐานะ “สื่ออิสระ” เพื่อเข้าร่วมแสดงในเทศกาลศิลปะ Documenta ครั้งที่ 12 ที่ประเทศเยอรมนี โดยได้ร่วมกันจัดทำนิตยสารเฉพาะกิจในชื่อ Bangkok Documenta No. 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวและความเป็นไปของสถานการณ์ประชาธิปไตยในขณะนั้น มีบทความจากประเทศไทยและทั่วโลก คัดเลือกโดยภัณฑารักษ์ เคโกะ เซย์ ชาวญี่ปุ่น และจัดพิมพ์เป็นภาษาไทยโดยสำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์

¹ ตัวอย่างเช่น บทความวิเคราะห์ความไม่ชอบมาพากลในการซื้อหุ้นบริษัทชินคอร์ปที่ตีพิมพ์ในบล็อกคนชายขอบ (Fringer.org 2549) ที่ต่อมาถูกรวบรวมตีพิมพ์เป็นหนังสือ “25 คำถาม: เบื้องหลังดีลเทคโอเวอร์ชินคอร์ป” (2549) กลายเป็นหนังสือขายดี และเป็นหนังสือสำคัญเล่มหนึ่งในการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาลทักษิณ

มากนัก ในขณะที่นั้นมีนักการเมืองไทยเพียงไม่กี่คนที่ทดลองใช้ไฮไฟร์เพื่อการสร้างภาพลักษณ์หรือเพื่อหาเสียงกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่น อภิลิทธิ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และรสนา โตสิตระกูล ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาปี 2551 อย่างไรก็ตามช่องทางอินเทอร์เน็ตถือเป็นเพียงช่องทางรอง ส่วนช่องทางหลักก็ยังคงเป็นป้ายหาเสียงและโทรทัศน์ สำหรับฟากประชาสังคมแทบจะไม่มี การเคลื่อนไหวทางสังคมบนไฮไฟร์หรือมายสเปซ (MySpace) เลย ยกเว้นการรณรงค์ด้วยการเปลี่ยนรูปอวตาร¹ในไฮไฟร์และโปรแกรมแชตเอ็มเอสเอ็ม (MSN Messenger²) เป็นรูปที่กำหนด การรณรงค์ลักษณะดังกล่าวแคมเปญแรกๆ คือแคมเปญ “เป็อมีอบพันมิตรฯ” เมื่อปี 2551 ซึ่งริเริ่มโดยศูนย์เฝ้าระวังการรัฐประหารแห่งชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มคนใช้เน็ตที่รวมตัวกันในเว็บไซต์ NoCoup.org แคมเปญดังกล่าวแจกจ่ายสติ๊กเกอร์ตามสถานที่สำคัญและท่ารถต่างๆ รวมถึงรณรงค์ให้ผู้ใช้เน็ตเปลี่ยนอวตารของตน โดยสมบัติ บุญงามอนงค์ ผู้นำกลุ่ม มองว่าสิ่งนี้เป็นการแสดงออกอย่างสันติ และเป็น การแสดงตัวเพื่อไม่ให้พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยผูกขาดความเป็นภาคประชาชนอยู่ฝ่ายเดียว การรณรงค์ลักษณะดังกล่าวจากกลุ่มที่สนับสนุนพันธมิตรฯ และกลุ่มอื่นๆ ก็มีเช่นกัน (ประชาไท 2551; Suriyawongkul 2010)

ปี 2552 ทวิตเตอร์ (Twitter) เครือข่ายสังคมและบริการส่งข้อความสั้น หรือที่เรียกว่า “ไมโครบล็อก” (microblog) เป็นที่รู้จักของคนไทยโดยทั่วไปเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม 2552 โดยในช่วงเดือนกรกฎาคมและสิงหาคมของปีดังกล่าว มีข่าวความเคลื่อนไหวของบัญชีทวิตเตอร์ @Thaksinlive ของ ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี อย่างต่อเนื่อง ทั้งการโต้ตอบกับบัญชีทวิตเตอร์ @PM_Abhisit ของ อภิลิทธิ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และการที่ @Thaksinlive ถูกผู้ใช้เน็ตเสนอชื่อในการจัดอันดับมิสเตอร์ทวิตเตอร์ (Mr. Twitter)

เนื่องจากความเคลื่อนไหวของทักษิณเป็นข่าวที่ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปอยู่แล้ว ชาวต่างๆ ดังกล่าวจึงทำให้คนทั่วไปรู้จักทวิตเตอร์และสมัครเป็นสมาชิก เพื่อที่จะสามารถติดตามข่าวจากทักษิณ และร่วมโหวตในการจัดอันดับ (ทั้งโหวตให้ทักษิณ หรือให้คนอื่นเพื่อกันไม่ให้ทักษิณได้ที่หนึ่ง) พัชร เกิดศิริ (2552) บล็อกเกอร์ที่ติดตามการเมืองและเป็นผู้ใช้ทวิตเตอร์กลุ่มแรกๆ ของไทย เล่าประสบการณ์ของเขาไว้ในบล็อกว่า “แม้กระทั่งคนงานข้างบ้านผมยังมาถามเลยว่า จะสมัคร twitter ยังไงดีที่ร้านเน็ตแถวนั้นในวันนี้เพราะอยากจะ follow @thaksinlive แต่เนื่องจากเค้าไม่มี e-mail เลยสมัครไม่ได้”

¹ ภาพประจำตัวผู้ใช้ (avatar)

² ปัจจุบันใช้ชื่อว่า Windows Live Messenger

ภาพที่ 2.2 @PM_Abhisit บัญชีทวิตเตอร์ของอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ส่งข้อความหา @Thaksinlive บัญชีของทักษิณ ชินวัตร และ @Thaksinlive ตอบกลับ

(26 ก.ค. 2552, ภาพจาก dhamweb.exteen.com/20090726/pm-abhisit-vs-thaksinlive)

พัชรยังรายงานถึงการระดมมวลชนในเว็บบอร์ดพันทิป เพื่อไปโหวตให้กับ @Thaksinlive ซึ่งการระดมมวลชนดังกล่าวเกิดขึ้นกับผู้สนับสนุนกลุ่มการเมืองอื่นเช่นกัน ในขณะที่ผู้ใช้เน็ตจำนวนหนึ่งซึ่งไม่ต้องการโหวตให้ทั้งทักษิณและอภิสิทธิ์ ก็เลือกที่จะโหวตให้กับบัญชีชื่อ @sugree ซึ่งเป็นโปรแกรมเมอร์และบล็อกเกอร์ที่มีชื่อเสียงพอสมควรในแวดวงบล็อกเกอร์ไอที อีกทั้งยังเป็นผู้ใช้ทวิตเตอร์ไทยที่โพสต์ข้อความเป็นจำนวนมากที่สุดในขณะนั้น โดยผู้ใช้ทวิตเตอร์จำนวนหนึ่งยังได้ติตรูปอวตารของ @sugree เอาไว้บนอวตารของตัวเองเพื่อแสดงการสนับสนุนอีกด้วย เมื่อจบการโหวต @Thaksinlive ได้อันดับที่สองของโลก แพ้ @peterfacinella บัญชีของปีเตอร์ ฟาซินเนลลี นักแสดงชายจากภาพยนตร์เรื่อง Twilight อันดับสามคือ @chaturon บัญชีของจตุรนต์ ฉายแสง อันดับสี่ถึงเจ็ดเป็นคนไทยทั้งหมดและจำนวนมากเมื่อดูจากอวตารแล้วน่าจะเป็นผู้สนับสนุนกลุ่มเสื้อแดง ส่วน @sugree ได้อันดับที่เก้า ในการประกาศผลเว็บไซต์ Twitter Wall of Fame ระบุถึงจำนวนการโหวตอันมหาศาลจากผู้ใช้อชาวไทย

มันเป็นการแข่งขันที่เข้มข้น เนื่องจากแฟน ๆ ของเขา (ปีเตอร์ ฟาซีเนลลี) ต้องสู้ในสนามรบของการโหวตทางเมืองกับประชาชนจำนวนมากของประเทศไทยที่แสดงออกถึงการสนับสนุน ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีพลัดถิ่น (เว็บไซต์ Twitter Wall of Fame กันยายน 2552)

เหตุการณ์ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในช่วงที่ผ่านมา อินเทอร์เน็ตได้ค่อยๆ ซบเข้ามาเป็นสื่อที่สำคัญประเภทหนึ่งในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน นับตั้งแต่เริ่มใช้อินเทอร์เน็ตในวงที่ค่อนข้างจำกัดอย่าง อีเมล นิวส์กรุป มาจนถึงการสื่อสารกับสาธารณะอย่างเช่นเว็บไซต์ เว็บบอร์ด บล็อก กระทั่งถึงยุคของเว็บไซต์เครือข่ายสังคมอย่างไฮไฟร์หรือทวิตเตอร์ ขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีแต่ภาคประชาชนเท่านั้นที่เห็นความสำคัญของการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสื่อสาร ในอีกทางหนึ่งกลุ่มสถาบันทางการเมืองอย่างพรรคการเมืองต่างๆ ก็เริ่มที่จะเห็นความสำคัญของอินเทอร์เน็ตและใช้เป็นช่องทางประชาสัมพันธ์กันมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงการค่อยๆ เพิ่มความสำคัญขึ้นของอินเทอร์เน็ตในกิจกรรมทางการเมือง

ตาราง 2.3

จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย จากการสำรวจของเนคเทค¹

ปี	จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต
2534	30
2535	200
2536	8,000
2537	23,000
2538	45,000
2539	70,000
2540	220,000
2541	670,000
2542	1,500,000
2543	2,300,000
2544	3,500,000
2545	4,800,000
2546	6,000,000
2547	6,970,000
2548	9,909,000
2549	11,413,000
2550	13,416,000
2551	16,100,000
2552	18,300,000

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2555 จาก

<http://internet.nectec.or.th/webstats/internetuser.iir?Sec=internetuser>

เมื่อดูจากปริมาณผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในตาราง 2.3 จะเห็นว่ากาที่อินเทอร์เน็ตขยับมาเป็นสื่อที่สำคัญของกิจกรรมทางการเมืองนั้นสัมพันธ์กับจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มากขึ้นด้วย ซึ่งหากย้อนกลับไปถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงปี 2535 ที่มักถูกกล่าวถึงว่าเป็น “มือบมือถือ” แล้ว บทบาทของอินเทอร์เน็ตในขณะนั้นก็ยังมีอยู่น้อยมากซึ่งก็สัมพันธ์กับจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีไม่มากนัก แต่เมื่อมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมากขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ เพื่อขับไล่ทักษิณ มาจนถึงการต่อต้านการรัฐประหาร บทบาทของอินเทอร์เน็ตในทางการเมืองก็ทวีความสำคัญขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่ากาใช้โทรศัพท์มือถือจะลดลง ตรงกันข้าม กลับเพิ่มจำนวนมากขึ้น จนล่าสุดหมายเลขโทรศัพท์มือถือก็เพิ่มขึ้นเกินกว่าจำนวนประชากรของประเทศไปแล้ว (จากข้อมูลทีกล่าวไปในโครงสร้างผู้ให้บริการและผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย) ซึ่งหมายความว่ากาเกิดขึ้นหรือการแพร่หลายของเทคโนโลยีใหม่ ไม่ได้ทำให้เทคโนโลยีเก่าที่ใช้อยู่ลดความสำคัญลงเสมอไป แต่เป็นไปได้ว่ามันอาจเสริมซึ่งกันและกัน ในกรณีนี้ จะพบว่าโทรศัพท์มือถือเองก็ถูกพัฒนามากขึ้น จนสามารถเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้และถูกใช้ควบคู่กันไป เช่นเดียวกับทีวีเดสท็อปทีไม่ได้เสื่อมความนิยมลงเมื่อเฟซบุ๊กเป็นที่นิยมมากขึ้น ผู้ใช้ใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมเหล่านี้ร่วมกัน

การเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคเฟซบุ๊กรุ่งเรือง

เฟซบุ๊กเริ่มเปิดให้คนทั่วไปใช้งานได้ในปี 2549 และได้รับความนิยมขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมไทยเองก็เช่นกัน ช่วงหลังปี 2550 เฟซบุ๊กเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ และกลายมาเป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมทีได้รับความนิยมทีสุด ข้อมูลจาก Socialbakers ซึ่งเป็นเว็บไซต์ทีรวบรวมสถิติของเครือข่ายสังคมออนไลน์ ระบุว่าประเทศไทยมีผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก 15.8 ล้านคน (ในจำนวนนี้อาจมีทั้งคนไทยและต่างชาติ) คิดเป็น 23.76% ของจำนวนประชากรทั้งหมด นอกจากนี้แล้วผู้เขียนเห็นว่าความน่าสนใจของสถิตินี้คือประเทศไทยมีผู้ใช้งานเฟซบุ๊กคิดเป็น 90.21% ของจำนวนประชากรออนไลน์¹ หรือ 9 ใน 10 ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไทยมีบัญชีผู้ใช้งานเฟซบุ๊กเป็นของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสังคมอินเทอร์เน็ตไทยนั้นเฟซบุ๊กได้รับความนิยมมาก

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555 จาก <http://www.socialbakers.com/places/country/thailand/>

สัดส่วนผู้หญิง:ผู้ชายของผู้ใช้เฟซบุ๊กไทยคือ 52:48 โดยกลุ่มอายุที่มีสัดส่วนสูงที่สุดคือกลุ่มอายุ 18-24 ปี (33%) และ 25-34 ปี (28%) ตามลำดับ¹ ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งคือการกระจุกตัวอย่างมากของกลุ่มผู้ใช้เฟซบุ๊ก จำนวนผู้ใช้เฟซบุ๊กในกรุงเทพคิดเป็น 55-79% ของผู้ใช้เฟซบุ๊กในประเทศไทยทั้งหมด² และจุดเช็คอิน 50 อันดับแรกของประเทศ มีเพียง 6 ที่อยู่นอกกรุงเทพ ได้แก่ สมุทรสงคราม (ตลาดน้ำอัมพวา), ชลบุรี (ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเฟสติวัลพัทยา และศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซาชลบุรี), ขอนแก่น (ศูนย์การค้าเซ็นทรัลขอนแก่น), สงขลา (ท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่), และฉะเชิงเทรา (วัดหลวงพ่อโสธร) โดยทั้งหมดเป็นสถานที่ประเภทศูนย์การค้า ผับ โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และท่าขนส่ง³

ไม่เพียงแต่ในกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเท่านั้น อิทธิพลของความนิยมในเฟซบุ๊กยังขยายวงกว้างไปถึงสื่อในรูปแบบอื่นๆ ดังที่เห็นได้ในโฆษณาทางโทรทัศน์บางชิ้นที่นอกจากจะประชาสัมพันธ์ตัวสินค้าแล้วยังมีการประชาสัมพันธ์เพจของสินค้าในเฟซบุ๊กพร้อมอยู่ด้วย หรือการมีกิจกรรมของสินค้าที่ให้ผู้ชมติดตามรายละเอียดได้ผ่านทางหน้าเพจของสินค้า กระทั่งสัญลักษณ์ต่างๆ ที่คุ้นตาผู้ใช้งานเฟซบุ๊กก็ถูกนำมาดัดแปลงในรายการโทรทัศน์ เช่นรายการโทรทัศน์ “ดีสิบ” ที่ใช้คำว่า “ไล้” (ภาษาจีน: มา) หมายถึง เข้ารอบ และ “ซื่อ” (ไป) หมายถึง ตกรอบ ในช่วงการแสดงความสามารถของผู้สมัครจากทางบ้าน ซึ่งทั้งกราฟิกและเสียงคำว่า “ไล้” พ้องกับปุ่ม Like⁴ (ถูกใจ) ในเฟซบุ๊ก ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเฟซบุ๊กที่มีต่อสังคมไทยเป็นอย่างมากในหลายๆ ด้าน

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.socialbakers.com/facebook-statistics/thailand>

² ข้อมูลจากเครื่องมือจัดการโฆษณา (Ads Manager) ของเฟซบุ๊กเองระบุว่ากรุงเทพมีผู้ใช้งานจำนวน 12,414,600 8 คน (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/advertising/>) อย่างไรก็ตามตัวเลขดังกล่าวไม่ตรงกับเว็บไซต์ Socialbakers ที่ระบุว่ากรุงเทพมีผู้ใช้เฟซบุ๊ก 8,682,940 คน (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.socialbakers.com/facebook-statistics/cities/>) สำหรับตัวเลขผู้ใช้เฟซบุ๊กทั้งหมดในประเทศไทย ทั้งสองเว็บไซต์รายงานตรงกัน คือ 15,775,280 คน

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555 <https://www.socialbakers.com/places/country/thailand/>

⁴ ในเฟซบุ๊กมีปุ่ม Like เป็นรูปมือชูนิ้วโป้ง ซึ่งจะปรากฏอยู่กับข้อความ ภาพ กิจกรรม การเช็คอิน ความคิดเห็น และเพจ เรียกได้ว่าผู้ใช้สามารถแสดงการ Like กับแทบทุกวัตถุและความเคลื่อนไหวในเฟซบุ๊ก

ภาพที่ 2.3 รายการโทรทัศน์ “ดีลิบ” (10 กรกฎาคม 2555, ช่อง 3)

ในส่วนของกิจกรรมทางการเมืองเองก็เช่นกัน ปี 2553 เป็นปีที่เฟซบุ๊กเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเด่นชัดเป็นครั้งแรก มีกลุ่มและแฟนเพจบนเฟซบุ๊กที่เกิดขึ้นมาจากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองหลายกลุ่ม เช่น เบื่อมีอบพันธมิตร มั่นใจคนไทยเกิน 1 ล้านคนต่อต้านการยุบสภา เหตุการณ์การชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อหลากสีประมาณ 2,000 คน เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2553 ที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิซึ่งมารวมตัวกันทุกวันจนกว่ากลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติ (นปช.) จะยุติการชุมนุม สะท้อนให้เห็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ใช้เว็บเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างชัดเจนมากขึ้น พวกเขายังแบ่งปันคลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาเพื่อให้รักชาติ แสดงออกถึงความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง และสนับสนุนการควบคุมกลุ่มผู้ชุมนุมกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการของรัฐบาล¹

...ผู้ชุมนุมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของแฟนเพจต่อต้านการยุบสถาบันเฟซบุ๊ก และเป็นสมาชิกของ กลุ่มประชาชนเพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หรือเครือข่ายพลเมือง

¹ The Nation. 2010. Another multicoloured mass rally held at Victory Monument. The Nation. Published 18 April 2010. Retrieved 7 October 2010.
<http://www.nationmultimedia.com/home/2010/04/18/politics/Another-multicoloured-mass-rally-held-at-Victory-M-30127351.html>

อาสาปกป้องแผ่นดิน นำโดยนพ.ศุภชัย ลีธิสมวงศ์ ร่วมกันร้องเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี และเพลงที่มีเนื้อหาเชิดชูสถาบันกษัตริย์อีกหลายเพลง... (The Nation 18 April, 2010)

นอกจากจะมีการใช้เฟซบุ๊กรวมกลุ่มในลักษณะที่เป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองร่วมกัน และขยายออกไปทำกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองแล้ว เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กมีบทบาทอย่างมากต่อความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงเมษายน – พฤษภาคม 2553 เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตจากผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมนุมซึ่งใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ถ่ายภาพและรายงานสถานการณ์แบบฉับพลันทันที ผ่านเฟซบุ๊ก การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองด้วยการเขียนข้อความ ภาพเคลื่อนไหว หรือแบ่งปันรูปในเครือข่ายเพื่อนฝูงของตนเอง (จะกล่าวถึงอย่างละเอียดในบทที่ 4)

ด้วยเหตุที่เฟซบุ๊กได้กลายมาเป็นพื้นที่สำคัญในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนจำนวนมาก รวมถึงสถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นจุดสนใจหลักของคนจำนวนมาก จึงทำให้การแสดงหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองปรากฏขึ้นในเฟซบุ๊กอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการใช้เฟซบุ๊กเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยตรงอย่างเช่นการรายงานสถานการณ์ กระจายข่าว หรือนัดหมายของกลุ่มการเมืองต่างๆ เท่านั้น แต่ในช่วงของความขัดแย้งทางการเมืองนั้น เฟซบุ๊กกลายมาเป็นสนามต่อสู้ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในทางการเมือง หรืออาจบอกได้ว่า เมื่อการเมืองเป็นเรื่องที่แทรกตัวในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ ดังนั้นแล้วเฟซบุ๊กซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในชีวิตประจำวันของคนจำนวนมากก็ได้กลายมาเป็นพื้นที่ปะทะของความคิดทางการเมืองชุดต่างๆ ของผู้ใช้งานไปด้วย

เว็บไซต์เครือข่ายสังคมเช่นเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เป็นพื้นที่เคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญในยุคนี้ เหตุที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เพราะเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ (ในมิติซอฟต์แวร์หรือเว็บไซต์) มีคุณลักษณะพิเศษที่เว็บไซต์อื่นไม่มี แต่เป็นเพราะเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเหล่านี้ (ในมิติเครือข่ายสังคมซึ่งรวมถึงผู้คนอื่นๆ ที่เชื่อมอยู่กับมัน) ได้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคน เป็นเครื่องใช้ประจำวันหรือพื้นที่ที่ต้องผ่านทุกวัน เช่นเดียวกับเพจเจอร์ โทรศัพท์มือถือ ที่อยู่ติดตัวผู้ใช้ (และนี่หมายความว่ามันก็อยู่ติดตัวคนอื่นๆ ด้วย) และถูกใช้เพื่อสื่อสารแสดงออก ความขัดแย้งที่เราพบบนอินเทอร์เน็ตนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะมีอินเทอร์เน็ต แต่เพราะความขัดแย้งนั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวคน มันจึงปรากฏในทุกที่ที่มีคน ไม่ว่าจะออฟไลน์หรือออนไลน์

บทที่ 3

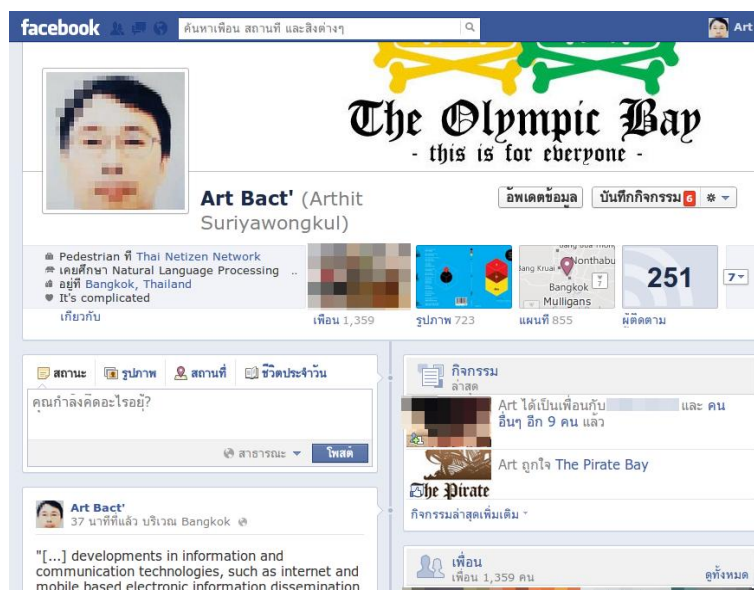
ไม่มีคนก็ไม่มีพื้นที่ ไม่มีพื้นที่ก็ไม่มีคน

ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่สอง ว่าในปัจจุบัน เว็บไซต์เครือข่ายสังคมมีบทบาทอย่างสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมือง คำถามคือ พื้นที่ดังกล่าวเกิดขึ้นและคงอยู่ได้อย่างไร และมันมีลักษณะพิเศษจากพื้นที่อื่นอย่างไร

ผู้เขียนพยายามหาสิ่งมาเปรียบเทียบกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม และพบว่าเป็นการยากที่จะใช้สิ่งของที่เรารู้จักอย่างหนึ่งอย่างใดมาเทียบได้อย่างลงตัว แต่ถ้าเราลองแยกเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออกมาเป็นส่วนๆ ก็พอจะเทียบแต่ละส่วนกับของแต่ละสิ่งได้บ้าง

สองส่วนหลักที่เว็บไซต์เครือข่ายสังคมน่าจะทุกแห่งมีร่วมกัน คือส่วนที่เป็น “พื้นที่ของผู้ใช้” แต่ละคน และส่วนที่เป็น “พื้นที่ของคนอื่น” การใช้คำว่า “พื้นที่ของ” นี้ไม่ได้มีความหมายในแง่กรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ หรือกระทั่งสิทธิในการเข้าใช้ เพราะในแง่กรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ก็ยังเป็นที่ยกเถียงกันว่ามันเป็นของผู้ใช้เองหรือเป็นของบริษัทเจ้าของเว็บไซต์ ส่วนสิทธิในการเข้าใช้นั้นก็ไม่ได้ตายตัวเด็ดขาด เพราะผู้ใช้แต่ละคนสามารถเข้าไปอ่านและเขียนในพื้นที่ของผู้ใช้คนอื่นได้ ตามที่ผู้ใช้เจ้าของพื้นที่นั้นจะอนุญาต ความเป็น “เจ้าของ” ในบริบทนี้ จึงเป็นเรื่องของความสามารถในการควบคุมพื้นที่ว่าจะให้ใครเข้ามาในพื้นที่และเข้ามาแล้วทำอะไรได้บ้าง

พื้นที่ของผู้ใช้ หรือเรียกว่าหน้าโพรไฟล์ (profile; ประวัติบุคคล) ของผู้ใช้แต่ละรายในเว็บไซต์เครือข่ายสังคม คงเหมือนห้องส่วนตัวห้องหนึ่ง เป็นห้องว่างในตอนเริ่มต้นเป็นสมาชิก ผนังสี่ด้านโล่งขาวไม่มีสิ่งประดับหรือข้อความขีดเขียนใด เราอาจหารูปภาพ ปริญญาบัตร หรือเหรียญรางวัลมาแขวนประดับผนัง แปะโน้ตข้อความเตือนความจำตัวเอง ทาสีผนังใหม่ หรือเปลี่ยนป้ายหน้าห้องให้บอกถึงตัวตน แต่ความเป็นเครือข่ายสังคมจะยังไม่ปรากฏ จะกว่าเราจะมีเพื่อน เปิดให้เพื่อนเข้ามาในห้องนี้ และทิ้งร่องรอยบางอย่างไว้บนผนังของเรา

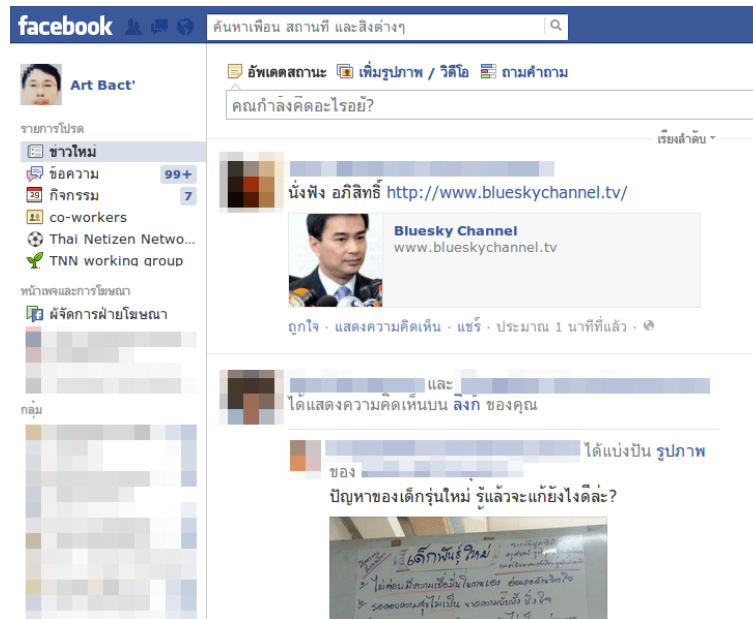

ภาพ 3.1 หน้าโปรไฟล์เฟซบุ๊กของผู้เขียน ด้านบนตกแต่งด้วยภาพขนาดใหญ่ (ในเฟซบุ๊กเรียกว่า ภาพปกหรือ cover) มีรูปประจำตัว (profile picture) อยู่ด้านซ้าย (29 กรกฎาคม 2555)

ในขณะที่ “พื้นที่ของคนอื่น” นั้น เป็นพื้นที่ที่เราสามารถติดตามข่าวสารของคนอื่น ๆ ได้ โดยไม่ต้องเดินเข้าไปในห้องของแต่ละคนทีละคน ทวิตเตอร์เรียกพื้นที่นี้ว่า “หน้าแรก” (Home) ในความหมายว่ามันเป็นหน้ากลางที่จะเห็นความเคลื่อนไหวของคนที่เราติดตามทุกคน ส่วนเฟซบุ๊กเรียกพื้นที่นี้ว่า “ข่าวใหม่” (News Feed) “หน้าแรก” และ “หน้าข่าวใหม่” นี้อาจเทียบได้กับช่องโทรทัศน์ช่องหนึ่ง ที่ตอนเริ่มต้นมีแต่ความเงียบ ไม่มีภาพเสียง ไม่มีรายการใดๆ เราสามารถจัดรายการของเราเองได้ในช่องนี้ ไม่ว่าจะเปิดเพลง เล่นตลก รายงานข่าว หรือบันทึกความทรงจำของตัวเอง แต่ทั้งหมดจะมีเฉพาะสิ่งที่เราออกอากาศ ไม่มีภาพและเสียงจากคนอื่น จนกว่าเราจะเปิดให้รายการของพวกเขาออกอากาศในช่องของเราด้วย ซึ่งทำได้ผ่านการเป็นเพื่อนหรือสมัครติดตามข่าวสาร¹ เว็บไซต์เครือข่ายสังคมจะทำการถ่ายทอดสดสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องของคนเหล่านั้น มาสู่หน้าข่าวของเรา²

¹ การติดตามข่าวสารนี้ ทวิตเตอร์ใช้คำว่า “follow” (ติดตาม; ภาษาในกลุ่มผู้ใช้ทวิตเตอร์ภาษาไทยใช้ว่า “ฟอล”) ส่วนเฟซบุ๊กใช้คำว่า “subscribe” และใช้คำภาษาไทยว่า “สมัคร”

² การออกแบบหน้าจอที่มีร่วมกันอย่างหนึ่งของเว็บไซต์เครือข่ายสังคมต่างๆ ก็คือ ข่าวสารใหม่ๆ จะถูกแสดงที่ส่วนบนของจอ และข่าวที่เก่าชวาก็จะถูกทับไหลลงไปข้างล่าง จนลับจากจอไป ทั้งทวิตเตอร์และเฟซบุ๊กเรียกหน้าตาการออกแบบเช่นนี้ว่า “ไทม์ไลน์” (time line; เส้นเวลา หรือเฟซบุ๊กใช้คำแปลว่า “ลำดับเหตุการณ์”)

ภาพ 3.2 หน้าข่าวใหม่ (News Feed) ในเฟซบุ๊กของผู้เขียน (29 กรกฎาคม 2555)

ภาพ 3.3 หน้าแรก (Home) ในทวิตเตอร์ของผู้เขียน (30 กรกฎาคม 2555)

ส่วนตัวข่าวที่วิ่งไปอย่างต่อเนื่องนั้น ทวิตเตอร์เรียกกันว่า “สตรีม” (stream; กระแสน้ำ) โปรดสังเกตการใช้รูป
ลักษณะเชิงมนที่คนที่มีความหมายว่าข่าวสารนั้นไหลอยู่ตลอดเวลา เหมือนกระแสน้ำหรือเหมือนเวลา

เฟซบุ๊ก-ทวิตเตอร์: ทางเท้าออนไลน์

หน้าแรกของทวิตเตอร์และหน้าข่าวใหม่ของเฟซบุ๊กก็เหมือนทางเท้า ในแง่ที่ว่ามันเป็นพื้นที่ในชีวิตประจำวันสำหรับคนจำนวนหนึ่ง¹ คนเดินถนนสามารถพบเจอสารต่างๆ จากป้ายประกาศและการแสดงบนทางเท้าในระหว่างที่เขาเดินทาง โดยไม่จำเป็นต้องไปถึงแหล่งกำเนิดของสารโดยตรง พื้นที่ออนไลน์ก็เช่นกัน เราไม่จำเป็นต้องเข้าไปยังเว็บไซต์ข่าวโดยตรง เพียงลึกลงในเข้าเว็บไซต์เครือข่ายสังคมก็จะพบข่าวสารที่เพื่อนของเราหรือเพจที่เราติดตามนำเข้ามาแบ่งปันปรากฏอยู่ตรงหน้า พื้นที่ที่เป็นทางผ่านนี้อำนวยความสะดวกให้คนที่หลากหลายได้เข้ามาแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นได้มากกว่าพื้นที่เฉพาะแบบดังที่พบในเว็บไซต์ทั่วไป แม้ผู้ใช้อาจบล็อกหรือกรองเพื่อนหรือแหล่งที่มาของข่าวสารบางแห่ง แต่เช่นเดียวกับสิ่งที่เกิดขึ้นออฟไลน์ สารบางชิ้นจากแหล่งที่เราไม่ประสงค์จะรับผ่านยังสามารถผ่านเข้ามาในความรับรู้เราได้อยู่ดี เช่นผ่านการบอกต่อ “รีทวีต”² หรือการแบ่งปันซ้ำโดยเพื่อนที่ผู้ใช้ไม่ได้บล็อก

เครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่เพียงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนจำนวนหนึ่ง แต่มันยังเชื่อมโยงเว็บไซต์และแอปพลิเคชันอื่นๆ เข้าไปกับมันด้วย กลไกลักษณะนี้ทำให้ผู้ใช้สามารถดึงเอาทรัพยากรออนไลน์หลากหลายรูปแบบเข้ามาใช้ร่วมกัน รวมทั้งเลือกหาทางที่จะสื่อ

¹ โดยเฉพาะผู้ใช้ที่ใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมผ่านโทรศัพท์มือถือหรืออุปกรณ์พกพาติดตามตัว ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งที่พบ ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านทางโทรศัพท์มือถือเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งบอกกับผู้เขียนว่า 70% ของเวลาที่ใช้โทรศัพท์เป็นการใช้เฟซบุ๊ก

² รีทวีต (retweet) หรือย่อว่า RT คือการทำซ้ำข้อความบนทวิตเตอร์ การรีทวีตทำได้สองแบบ 1) แบบ code หรือ “Official Retweet” เป็นการใช้กลไกที่ทวิตเตอร์เตรียมไว้ให้ ผู้ใช้เพียงกดปุ่ม Retweet จากนั้นตัวระบบของทวิตเตอร์จะทำการทำซ้ำข้อความให้ โดยจะแสดงว่าใครเป็นผู้เขียนข้อความดังกล่าวเมื่อเวลาใด พร้อมกับชื่อของคนที่รีทวีต 2) แบบ convention หรือแบบทำมือ วิธีนี้เกิดมาก่อน เป็นการใช้อุปกรณ์ของข้อความเพื่อบอกว่าข้อความนี้เป็นการรีทวีต รูปแบบดังกล่าวคือการเติมข้อความสั้นๆ ว่า “rt @ชื่อผู้เขียนข้อความที่ถูกรีทวีต:” ไว้ที่ด้านหน้าข้อความต้นฉบับ เช่นถ้ามีผู้ใช้ @one ทวิตข้อความต้นฉบับว่า “สนุกจังเลย” เราสามารถรีทวีตข้อความดังกล่าวได้โดยการทวิตว่า “rt @one: สนุกจังเลย” ความแตกต่างสำคัญระหว่างการรีทวีตแบบแรกและแบบหลังคือ การรีทวีตแบบแรกนั้นตัวระบบทวิตเตอร์นั้นจะไม่อนุญาตให้รีทวีตข้อความจากบัญชีแบบ protected (ตั้งค่าให้มีเฉพาะคนที่อนุญาตเท่านั้นอ่านได้) และข้อความที่ถูกทำซ้ำจะเหมือนกับต้นฉบับทุกประการ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ “ทำไมเราจึงควรใช้ Official Retweet”

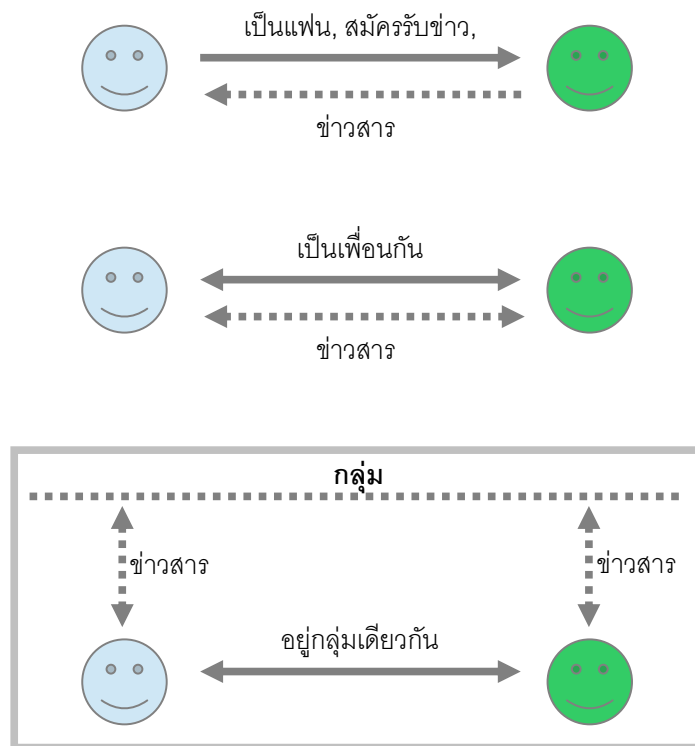
มันออกไปในแบบที่ต้องการ ในด้านเนื้อหา เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังเชื่อมโยงกับสื่อประเภทอื่นๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ผู้ใช้มีพฤติกรรมที่จะพูดคุย ถกเถียง แลกเปลี่ยน บอกเล่า บ่น เปรย ถึงเนื้อหาของข่าวสารที่ตนกำลังรับจากสื่ออื่นในขณะนั้นทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ ความเป็นสาธารณะที่เข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของเครือข่ายสังคมออนไลน์นี้ ทำให้มันเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการแลกเปลี่ยนประเด็นทางการเมือง เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้าง มีผู้ฟังหลากหลาย และเชื่อมโยงกับพื้นที่การสื่อสารอื่นๆ

วาริน จุดเปลี่ยนคงเป็นช่วงต้นปีที่ผ่านมา ที่เริ่มมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง จากเดิมที่เล่นซ้ำๆ สนุกๆ ไปวันๆ fb¹ เริ่มเป็นสนามในการสังเกตความคิดเห็นของเพื่อนหลายๆ คนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เห็นการจัดตั้งกลุ่มชุมนุมกลุ่มนี้เพิ่มมากขึ้นเป็นดอกเห็ด เห็นหลายคนเอาคลิป บทความของทั้ง 2 ฝั่งมาโพสต์มากขึ้น (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

ผู้เขียนรู้จักว่าวารินครั้งแรกทางตัวอักษรออนไลน์ และเจอตัวแบบเห็นหน้าเห็นตากันจริงๆ ในงานพบปะโปรแกรมเมอร์และนักพัฒนาเว็บ เมื่อเวลาผ่านไปผู้เขียนพบว่าที่ผู้เขียนพบเขาบ่อยๆ คืองานเสวนาและงานเปิดตัวหนังสือ ไม่ว่าจะที่เชียงใหม่หรือที่กรุงเทพฯ เขาเป็นนักพัฒนาเว็บไซต์ที่มีความสนใจในเรื่องสังคมการเมืองและศิลปะ

การพบเจอกันของผู้ใช้ในเครือข่ายสังคมออนไลน์ อาจเทียบได้กับการพบเจอกันของผู้คนบนทางเท้าที่กำลังมุงดูป้ายประกาศ หรือผู้คนในร้านกาแฟที่กำลังแลกเปลี่ยนเรื่องสัพเพเหระ แต่ก็แฝงทัศนคติบางอย่าง สิ่งเหล่านี้ทำให้รู้ว่าใครสนใจเรื่องอะไร และอาจนำไปสู่การพูดคุยถึงประเด็นทางสังคมการเมืองต่างๆ กรณีของเฟซบุ๊กอาจเทียบได้กับการรู้จักและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้ใช้ผ่านไทม์ไลน์ของเพื่อนที่มีร่วมกัน หรือผ่านเพจหรือกลุ่มที่ต่างก็เป็นสมาชิก จากนั้นก็อาจนำไปสู่การขอและรับเป็นเพื่อนกัน หรือดึงเข้ากลุ่มที่พูดคุยในประเด็นเฉพาะร่วมกัน หลังจากที่พอจะรู้คร่าวๆ แล้วว่าผู้ใช้แต่ละคนมีทัศนคติแบบใดหรือความสนใจเรื่องใด สิ่งนี้ทำให้เกิดการรวมกลุ่มออนไลน์ และในบางครั้งก็นำไปสู่การเคลื่อนไหวในพื้นที่ออฟไลน์

¹ fb หรือ ฟบ เป็นตัวย่อที่นิยมใช้กับเครือข่ายสังคมออนไลน์ หมายถึง Facebook (เฟซบุ๊ก)

ภาพที่ 3.4: แสดงความสัมพันธ์ในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมและทิศทางของข่าวสาร
(เส้นทึบแสดงถึงความสัมพันธ์ เส้นประแสดงถึงข่าวสาร)

จากภาพที่ 3.4 ภาพบนสุดแสดงทิศทางของความสัมพันธ์และข่าวสาร กรณีเป็นสมาชิกของแฟนเพจหรือติดตาม (subscribe) คนในเฟซบุ๊ก และติดตาม (follow) ทวิตเตอร์หรืออินสตาแกรมของผู้ใช้อื่น ผู้ที่เราติดตามหรือไปเป็นสมาชิกไม่ต้องให้อนุญาตใดๆ กับเรา เพราะโดยกระบวนการแล้วพวกเขาได้อนุญาตให้ผู้คนมาติดตามรับข่าวสารอยู่แล้วตั้งแต่ต้น ข่าวสารจะวิ่งมาหาเราทันทีที่เราติดตามโดยจะขึ้นมาที่หน้า News Feed ของเรา ในทางกลับกัน คนเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องติดตามเรากลับและข่าวสารของเราจะไม่ได้วิ่งไปหาคนเหล่านั้น ความสัมพันธ์นี้จึงเป็นความสัมพันธ์แบบทิศทางเดียว

ส่วนภาพกลางแสดงกรณีการเป็นเพื่อนกันในเฟซบุ๊กและโพร์สแควร์ ทิศทางของความสัมพันธ์และข่าวสารจะเป็นแบบสองทาง เจ้าของบัญชีเฟซบุ๊กหรือโพร์สแควร์ฝ่ายหนึ่งต้องขอเป็นเพื่อนก่อน จากนั้นอีกฝ่ายต้องรับเป็นเพื่อน เมื่อทั้งสองต่างเป็นเพื่อนกันแล้ว ข้อมูลข่าวสารของทั้งสองฝ่ายจะส่งไปถึงกันและกัน

ความสัมพันธ์อีกประเภทหนึ่ง คือความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความสนใจร่วมกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในกลุ่มในเฟซบุ๊ก เมื่อผู้ใช้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้ว ก็สามารถประกาศข่าวสารลงในกลุ่มดังกล่าวได้ สมาชิกทุกคนในกลุ่มสามารถเห็นข่าวสารนั้นและแบ่งปันต่อ โดยไม่จำเป็นต้องติดตามหรือเป็นเพื่อนกับผู้ใช้คนดังกล่าว เนื่องจากข่าวสารนั้นจะอยู่ในกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นที่กลาง และสมาชิกต่างๆ ติดตามข่าวสารจากพื้นที่ดังกล่าวอีกทีหนึ่ง ข่าวสารจึงสามารถกระจายไปสู่คนหลายคน โดยคนเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเพื่อนกัน

หน้าข่าวของผู้ใช้แต่ละคนจึงแตกต่างกันไปตามเพื่อน บุคคล เพจ และกลุ่มที่เขาติดตาม รวมถึงแอปพลิเคชันที่เขาใช้¹ เว็บไซต์เครือข่ายสังคมในมิติทางซอฟต์แวร์มีโครงสร้างพื้นฐานบางอย่างให้กับเขา แต่ผู้ที่สร้างเว็บไซต์เครือข่ายสังคมที่ใช้ได้จริงขึ้นมาจากการประกอบเพื่อนแต่ละคนเข้าไปในโครงสร้างนั้น ก็คือตัวผู้ใช้เอง การมีเพื่อนหรือได้ติดตามผู้ใช้คนอื่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น ที่จะทำให้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมของผู้ใช้แต่ละคน มีความเคลื่อนไหวและอนุญาตให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้

ในบทนี้ เราจะพูดถึงการรับ รักษา และเลิกความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบนเว็บไซต์เครือข่ายสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับการสร้าง รักษา และจบลงของพื้นที่สื่อสารออนไลน์

ยินดีที่(ไม่)รู้จัก: การเริ่มความสัมพันธ์ในเครือข่ายสังคมออนไลน์

ขณะที่ความสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมจำนวนหนึ่งอย่างทวิตเตอร์และอินสตาแกรม² เป็นความสัมพันธ์แบบทางเดียวหรือแบบผู้ติดตาม-ผู้ถูกติดตาม ที่เราสามารถติดตามข่าวของใครก็ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต ความสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมอีกจำนวนหนึ่งอย่างเฟซบุ๊กและโพรไฟล์

¹ แอปพลิเคชันบนเว็บไซต์เครือข่ายสังคม เช่น เกม โปรแกรมอ่านข่าว และแอปพลิเคชันที่เชื่อมต่อกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม เช่น โปรแกรมแนะนำสถานที่ โปรแกรมถ่ายรูป บนโทรศัพท์มือถือ สามารถส่งข่าวสารมาปรากฏในหน้าข่าวได้

² อินสตาแกรม (Instagram) เป็นโปรแกรมถ่ายภาพบนอุปกรณ์พกพา ผู้ใช้สามารถถ่ายภาพ ตกแต่ง และแบ่งปันผ่านเครือข่ายสังคมของอินสตาแกรม การแต่งภาพจะเน้นฟิลเตอร์ที่ให้ความรู้สึกเหมือนการถ่ายภาพด้วยฟิล์ม อินสตาแกรมเปิดให้บริการครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม 2553 โดยในช่วงแรกใช้ได้บนไอโฟน ไอพอดทัช และไอแพดเท่านั้น ต่อมาเมื่อเดือนเมษายน 2555 จึงมีรุ่นสำหรับระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ ในประเทศไทย สาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่อินสตาแกรมเป็นที่นิยม เนื่องจากผู้ใช้ต้องการติดตามรูปถ่ายส่วนตัวของดารา หากพิมพ์คำว่า “อินสตาแกรม” ลงในช่องค้นหาของกูเกิล กูเกิลจะแนะนำคำว่า “อินสตาแกรมดารา”

แควร์ก็เป็นแบบสองทางซึ่งกันและกันหรือเรียกให้ง่ายกว่านั้นว่า “เพื่อน” ที่ไม่เพียงมีแต่ผู้ขอแอด¹ ยังต้องมีผู้รับแอดด้วย

ความสัมพันธ์แบบเพื่อนบนเฟซบุ๊กไม่ได้เกิดขึ้นจากความว่างเปล่า จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่ามันอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนที่ทำงาน เพื่อนที่เรียนด้วยกัน หรือเป็นคนในแวดวงเดียวกัน (ทั้งออนไลน์และออฟไลน์) คนจำนวนหนึ่งเริ่มใช้เฟซบุ๊กก็เพื่อรักษาความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังกรณีของแยม เจ้าหน้าที่แผนกมาเลเซียในมูลนิธิแห่งหนึ่ง

แยม ตอนกลับจากมาเลเซียสมัครไปงั้นเพราะเพื่อน ๆ ที่นั่นใช้ (ตอนนั้นไฮไฟว์² กำลังถึงจุดอิมตัว) เซ็คเดือนละครั้ง แต่พอเพื่อนเก่า ๆ สมัยมัธยม+ไปแลกเปลี่ยนเริ่มรับแอด ก็เลย active (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

เราจะเห็นได้ว่า การเป็นสมาชิกเฟซบุ๊ก กับการใช้เฟซบุ๊กอย่างสม่ำเสมอ (แยมใช้คำว่า “active” ซึ่งพอจะแปลได้ว่า มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอด) เป็นคนละเรื่องกัน แม้จุดเริ่มต้นในการสมัครสมาชิกเฟซบุ๊กของแยม จะมีสาเหตุจากแวดวงเพื่อนที่ทำงานในต่างประเทศ แต่สาเหตุที่ทำให้แยมใช้เฟซบุ๊กมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอคือการที่เพื่อนเก่า ๆ (ซึ่งเดิมใช้ไฮไฟว์อยู่) เริ่มเข้ามาใช้เฟซบุ๊กด้วย เฟซบุ๊กมีความหมายขึ้นสำหรับแยมตามความเคลื่อนไหวของเพื่อนที่เธอมีบนพื้นที่ดังกล่าว ผู้เขียนพบว่าประเภทหนึ่งของการขอเป็นเพื่อนกันบนเฟซบุ๊ก คือการสานความสัมพันธ์บนความสัมพันธ์เดิมที่มีอยู่แล้ว

แยม เคยเจอกันและอยาก keep in touch/บางทีก็เรื่องงาน (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

ออม แอดเฉพาะเพื่อนที่รู้จักกันจริงๆ เท่านั้น ส่วนใหญ่ไม่ค่อยแอดเพื่อนเพิ่มเท่าไร (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

ส่วนการรับเพื่อนนั้น เมื่อมีคนขอมา การจะรับหรือไม่นั้น เท่าที่พบ ผู้ใช้เฟซบุ๊กจะพิจารณาว่าเคยรู้จักกันมาก่อนหรืออยู่ในแวดวงเดียวกันหรือไม่ โดยอาจไม่จำเป็นต้องสนิทกัน

¹ แอด (add) การเพิ่มเป็นเพื่อนกับสมาชิกอื่นในเครือข่ายสังคม ผู้ขอแอดจะกดปุ่ม “เพิ่มเป็นเพื่อน” (Add friend) เพื่อ “ขอแอด” เป็นเพื่อนกับสมาชิกอีกคน จากนั้นสมาชิกคนดังกล่าวสามารถเลือกได้ว่าจะปฏิเสธหรือจะ “รับแอด” เป็นเพื่อนตามคำขอ

² ไฮไฟว์ (Hi5.com) เป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อพ.ศ. 2546 หน้าจอผู้ใช้คล้ายกับเฟซบุ๊ก สามารถใส่ข้อความ ภาพ เสียง และเปิดให้เพื่อนมาแสดงความคิดเห็นได้ จุดแตกต่างจากเฟซบุ๊กคือ ผู้ใช้ไฮไฟว์สามารถปรับแต่งพื้นหลังได้อย่างอิสระ เช่น ใส่รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหวแบบมัลติมีเดีย เพลง ลงไปในหน้าประวัติของตัวเอง เป็นต้น

ออม รับเฉพาะเพื่อนที่รู้จักกัน เคยคุย แลกหน้าไม่ค่อยรับ ถ้าจะรับจะดูก่อนว่าเป็นเพื่อนของเพื่อนหรือเปล่า จะถามเพื่อนก่อนว่าคนนี้เป็นใคร (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

แย้ม ไม่ต้องสนิทแต่ควรจะได้เห็นหน้า หรือมี common friends 10 คนขึ้นไป (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

หมวย แต่ถ้ามี mutual friends¹ ร่วมกันเยอะๆ จนเยอะเกินไป ก็จะไม่รับ (สัมภาษณ์, กรกฎาคม 2555)

สิ่งที่หมวยให้สัมภาษณ์นั้นน่าสนใจ คือในขณะที่การมีเพื่อนร่วมกันจำนวนหนึ่งถูกใช้เพื่อพิจารณาว่าบุคคลที่ขอเพิ่มเป็นเพื่อนดังกล่าวอยู่ในแวดวงเดียวกันหรือไม่ แต่การที่มีเพื่อนร่วมกันเยอะจนเกินไป ก็ทำให้เธอไม่กล้ารับเป็นเพื่อน หมวยบอกกับผู้เขียนว่า ถ้ามีเพื่อนร่วมกันเยอะมากๆ มันก็น่าสงสัยว่าทำไมจนปานนี้เราถึงไม่เคยรับเป็นเพื่อนกันบนเฟซบุ๊กหรือทำไมถึงนึกชื่อนี้หน้าคนๆ นี้ไม่ออก

การคุกคามออนไลน์เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจำนวนมาก โดยเฉพาะที่มีความคิดเห็นไม่เข้ากับกระแสหลักของสังคม จำเป็นต้องระมัดระวังตัวในการรับเพื่อนเข้าเครือข่าย เนื่องจากกลัวอันตรายหรือผลกระทบอื่นที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่นการถูกล่ามดเสียบประจวน (เครือข่ายพลเมืองเน็ต 2553: 54-70) การพิจารณาว่าใครเป็นใคร นอกจากจะปรึกษาเพื่อนที่มีร่วมกันทั้งทางออนไลน์และเมื่อเจอหน้า ยังมีการปรึกษากลุ่ม (group) อีกด้วย (จะถูกกล่าวถึงในส่วนถัดไป)

การขอหรือรับเป็นเพื่อน ยังมีอีกประเภทคือการเป็นเพื่อนตามประเด็นความสนใจที่มีร่วมกัน โดยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นเรื่องรองลงไป ดังตัวอย่างของวาริน

วาริน หลังๆ คนใช้กันเยอะ เริ่มมีคนมาขอ Add เราตามรสนิยมที่ตรงกันมากขึ้น ก็เลย เริ่มอยากขอ Add คนอื่นบ้าง แต่ก็เกรงใจเค้าอยู่ เช่นบางคนที่เราอยากรู้จักเป็นกวี หากเราไปปล่อยมุขควายบ่อยๆ ก็เกรงใจเค้า บางคนเป็นช่างถ่ายภาพ ทัศนียภาพ เห็นเราลงรูปร้อง'เกะกับเพื่อน มันก็รู้สึกแยะ บางคนเป็น underground/thrash² บางตอนเราอยากดราม่า¹ โชว์เพื่อนสลิม² บ้าง เราก็

¹ mutual friends หรือ friends in common หมายถึงเพื่อนที่มีร่วมกัน ในเฟซบุ๊กเราสามารถดูได้ว่าคนคนหนึ่ง มีเพื่อนร่วมกันกับเราหรือไม่ เป็นใครบ้าง ได้จากหน้าโปรไฟล์ของคนๆ นั้น ในหัวข้อ mutual friends

² ชื่อแนวดนตรี

รู้สึกผิดต่อเค้า ... ดังนั้นก็ต้องเป็นคนที่เรานับถือความคิดหรืออยากเรียนรู้จากเขาจริงๆ 'เท่านั้น' ไม่อยาก Add ด้วยจุดหมายเริ่มแรกเพื่ออยากเป็นเพื่อนในชีวิตจริงเลย ถ้าคนไหนน่ากลัวมาก จะต้องแนะนำตัวก่อนเสมอว่าเราเป็นใครขอ Add ทำไม ต่อให้เค้ารับ Add ก็ยังถือว่าคนกลุ่มนี้เป็นคนที่อยากศึกษาจากเค้ามากกว่าจะอยากเป็นเพื่อน (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

บุคคลที่วารินอยากแอดเป็นเพื่อนนั้น อาจไม่ใช่บุคคลสาธารณะ แต่มีการแสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจชวนให้ติดตาม คำให้สัมภาษณ์ของวารินแสดงถึงระดับและทิศทางที่แตกต่างกันของความสัมพันธ์สองแบบที่ถูกเรียกเหมารวมว่า “เพื่อน” เหมือนกันในเฟซบุ๊ก ซึ่งสามารถเป็นได้

¹ คำแสดงจากภาษาอังกฤษว่า drama (ละคร) มีสองความหมาย 1) วิชาที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างสองบุคคลขึ้นไป ซึ่งมีการตอบโต้กันไปมาจนกลายเป็นความขัดแย้ง และมีผู้สนใจเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นจำนวนมาก เป็นปรากฏการณ์ที่อาจกินเวลาเพียงชั่วข้ามคืนแล้วเงียบหายไปเอง หรืออาจขยายวงจนก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เมื่อร้อยเรียงเหตุการณ์เข้าด้วยกันสามารถนำไปทำละครได้ 2) ความพยายามกระตุ้น ปลุกเร้า หรือบีบบังคับอารมณ์ผู้ฟังให้คล้อยตามหรือรู้สึกซาบซึ้ง เบิกบาน ปลาบปลื้ม อิ่มเอม โศกเศร้า เสียใจ สะเทือนใจ สะท้อนใจ หรือสะใจ ด้วยวิธีการใดๆ ทั้งที่เป็นคำพูด การกระทำ หรืออากัปกริยาต่างๆ ซึ่งมักเป็นการขยายความเกินจริงและเรียกร้องอารมณ์ร่วมของผู้ฟังมากเสียจนเสมือนการเล่นละคร เช่น “เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นดังนั้น ข้าพเจ้าก็แทบทรุดลงกับพื้น” เป็นต้น – คำนี้เริ่มแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันหลังเว็บไซต์ drama-addict.com เปิดทำการในปี 2552 – จากพจนานุกรมศัพท์การเมืองไทยร่วมสมัยสืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555 จาก <http://thaipolitionary.com/2011/12/13/ดราม่า/> และ <http://thaipolitionary.com/2012/03/09/ดราม่า-2/>

² คำแสดงในเชิงเสียดสีที่ใช้เรียก “กลุ่มเสื้อหลากสี” คำนี้เกิดจากตอบโต้ของกลุ่มคนเสื้อแดงต่อกลุ่มเสื้อหลากสีที่นำโดย นพ.ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ ซึ่งเคลื่อนไหวช่วงต้นปี 2553 ระหว่างการประชุมของคนเสื้อแดง เพจ “พจนานุกรมศัพท์การเมืองไทยร่วมสมัย” ซึ่งเป็นเพจล้อเลียนที่มีทัศนคติทางการเมืองที่ถือได้ว่าคนละฝั่งกับกลุ่มเสื้อหลากสี อธิบายความหมายและระบุที่มาของคำนี้ว่า “สลิม (น.) ความหมาย: บุคคลที่หลงคิดว่าตนมีสติปัญญา คุณสมบัติ ความเชื่อ หรือค่านิยมเหนือกว่าผู้อื่น ทว่าแท้จริงกลับไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ไม่มีจุดยืนที่ชัดเจน ไม่สามารถใช้ตรรกะหรือแสดงเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ได้ จึงมักอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือมีความเชื่อที่ผิดอยู่เสมอ ทั้งยังปากว่าตาขยิบ มีอคติและความดัดจริตสูง เกล็ดนักการเมือง และไม่ชอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน, ที่มา: มาจากบุคคลที่อ้างว่าเกลียดเสื้อแดง แต่ไม่ยอมรับว่าตนเป็นเหลืองพันธมิตร บุคคลเหล่านี้เมื่อรวมตัวกันมักสวมเสื้อหลากสีล้วน แลดูเหมือนของหวานประเภทหนึ่ง” สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=283435378344693>

ทั้งความสัมพันธ์ในแบบ “เพื่อนในชีวิตจริง” กับความสัมพันธ์ในแบบ “เรียนรู้จากเขา” เพื่อติดตามความคิดความเป็นไปของคนๆ หนึ่ง โดยไม่ต้องการจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดไปกว่านั้น

สำหรับเฟซบุ๊กแล้ว เดิมทีการบอกรับข่าวสาร (เพื่อให้ปรากฏในหน้าข่าวใหม่) โดยไม่ต้องเป็นเพื่อนกันนั้น ไม่สามารถทำได้ แต่ต่อมาความสามารถในการติดตามรับข่าวสาร (subscribe)¹ โดยไม่ต้องเป็นเพื่อนกัน ก็ถูกเพิ่มเข้ามาในเมื่อเดือนกันยายน 2554² ทำให้เหตุผลในการขอเป็นเพื่อนกันนั้นลดลงไป

หมั่นคอยดูแลและรักษาดวงใจ: การจัดการพื้นที่เพื่อรักษาความสัมพันธ์

บัส: คนรู้จักที่รู้จักกันเฉพาะในเฟซบุ๊ก พอเขาหายไปจากเฟซบุ๊ก ให้ความรู้สึกเหมือนเขาตายไปเลย เคยรู้สึกประมาณนี้มัย คือมันไม่มีช่องทางติดต่ออื่นเลย (สถานะสาธารณะบนเฟซบุ๊ก, พ.ศ. 2555)

เทคโนโลยีในการส่งคำอวยพรปีใหม่ในแต่ละปีบอกอะไรบางอย่างกับเรา เรามียุคที่ส่งการ์ดอวยพรทางอีเมล ส่งข้อความสั้นทางโทรศัพท์มือถือ และล่าสุดเมื่อต้นปี 2554 เป็นการ

---

¹ การติดตามรับข่าวสาร หรือ “ติดตาม” (subscribe) เป็นคำสั่งบนเฟซบุ๊ก ที่ทำให้ผู้ใช้สามารถติดตามบุคคลโดยที่ไม่จำเป็นต้องเป็นเพื่อนกัน ผู้ใช้ที่เปิดให้สมัครรับข่าวสารสามารถกำหนดได้ว่าข้อมูลประเภทไหนหรือขึ้นไหนที่จะเปิดให้ผู้สมัครรับข่าวมองเห็น ข่าวสารดังกล่าวจะปรากฏขึ้นบนหน้าข่าวใหม่ของผู้สมัครรับข่าว

สำหรับผู้ที่เป็นเพื่อนกันเฟซบุ๊กจะตั้งค่าให้ทั้งสองฝ่ายติดตามรับข่าวสารซึ่งกันและกันโดยอัตโนมัติ โดยสามารถเปลี่ยนแปลงภายหลังได้

ผู้ใช้สามารถเปลี่ยนแปลงระดับการติดตามได้ 3 ระดับ ตามความถี่ในการรับข่าว ได้แก่ 1) “การอัปเดตทั้งหมด” (All updates) ยินดีให้ทุกความเคลื่อนไหวของบุคคลนี้ปรากฏบนหน้าข่าวใหม่ของเราทุกครั้ง เฟซบุ๊กจะตั้งค่านี้ให้โดยอัตโนมัติสำหรับเพื่อน 2) “การอัปเดตส่วนใหญ่” (Most updates) รับรู้ความเคลื่อนไหวเกือบทั้งหมด เฟซบุ๊กจะตั้งค่านี้ให้อัตโนมัติสำหรับคนที่เราติดตามแต่ไม่ใช่เพื่อน 3) “เฉพาะที่สำคัญ” (Only important) รับรู้เฉพาะเหตุการณ์สำคัญ เช่น ภาพหรือข้อความที่มีการแสดงความคิดเห็นมาก นอกจากนี้เรายังสามารถเลือกติดตามตามประเภทของข่าวสารได้ เช่นเลือกรับเฉพาะสถานะล่าสุด รูปภาพ เพลงและวิดีโอ แต่ไม่รับข่าวสารจากเกม

² Introducing the Subscribe Button สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555 จาก <https://blog.facebook.com/blog.php?post=10150280039742131>

อวยพรผ่าน WhatsApp¹ สิ่งเหล่านี้บอกถึงเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป เหมือนเป็นหมุดหมายของแต่ละปี² พร้อมๆ กันนั้น มันก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่า คนยังหาโอกาสในการรักษาความสัมพันธ์กับคนที่เคยรู้จักกันมานานอยู่ แม้จะไม่มีโอกาสได้เจอในทางกายภาพ หรือโอกาสในเชิงประเด็นที่จะเริ่มบทสนทนากันได้ วาระพิเศษอย่างวันปีใหม่เป็นโอกาสที่คนสามารถรักษาและรื้อฟื้นความสัมพันธ์ได้

ผู้ใช้เครือข่ายสังคมสามารถแชร์หรือแบ่งปันความเป็นไปและกิจกรรมต่างๆ ลงบนไทม์ไลน์ในหน้าโปรไฟล์ของตัวเอง สำหรับโพสแคร์ กิจกรรมต่างๆ จะอิงอยู่กับสถานที่เช่นเดียวกับอินสตาแกรม ที่กิจกรรมต่างๆ จะอิงอยู่กับรูปถ่าย

ในกรณีของเฟซบุ๊ก สิ่งที่สามารถแชร์ได้ มีสถานะ (status) บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ, รูปภาพหรือวิดีโอสิ่งที่ได้พบเจอ, สถานที่ที่ได้ไปถึง, และเหตุการณ์ในชีวิต เพื่อนฝูงจะติดตามข่าวสารความเป็นไปของกันและกัน และรักษาความสัมพันธ์ผ่านการปฏิสัมพันธ์เล็กๆ น้อยๆ ได้อย่างสม่ำเสมอ ผ่านการเขียนสถานะหรืออัปโหลดรูปพร้อมกับแท็ก (tag) ชื่อเพื่อนๆ หรือการแสดงความเห็น (comment) ต่อกิจกรรมของเพื่อนคนอื่น สิ่งเหล่านี้ยืนยันการมีอยู่ของบุคคลนั้น ไม่ว่าบัญชีผู้ใช้นั้นจะใช้ชื่อจริง ชื่อปลอม หรือนามแฝงก็ตาม พร้อมๆ กันนี้มันยังยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างกันของเพื่อน เหมือนกับความหมายของคำว่ามัก ที่หมายความได้ทั้ง ชอบพอ และ บ่อยๆ การจะบอกว่ายังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอยู่ ก็ต้องการหมั้นมีกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ เฟซบุ๊กและเว็บไซต์เครือข่ายสังคมต่างๆ อนุญาตให้คนแสดงความ “ชอบ” กันได้อย่างสะดวกขึ้น และต้นทุนในการรักษาความสัมพันธ์ต่ำลง ในแง่นี้แล้ว คนที่ไม่ได้อยู่ในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมที่กำลังได้รับความนิยมในขณะหนึ่ง ก็มีโอกาที่จะหายไปจากกลุ่มเพื่อน ด้วยต้นทุนในการรักษาความสัมพันธ์นั้นสูงกว่า

การพิมพ์ข้อความเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องหนึ่งๆ นั้นเหมือนการแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะหรือการอภิปรายในสภา ที่จำต้องยกข้อแฉงของตื้นขึ้นมา แต่เครือข่ายสังคมแทบทุกที่ยังมีช่องทางให้แสดงความเห็นได้สะดวกและรวบรวมยอดมากยิ่งขึ้น ผ่านการกดปุ่มไลก์ (like)³

¹ วอทส์แอปป์ (WhatsApp) เป็นโปรแกรมสนทนาบนโทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ต ใช้ส่งข้อความ รูปภาพ เสียง และวิดีโอ สามารถสนทนาพร้อมกันหลายคนเป็นกลุ่ม การใช้งานวอทส์แอปป์จะต้องเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต (ผ่าน GPRS, EDGE, 3G, หรือ WiFi)

² ข้อสังเกตจากสมบัติ บุญงามอนงค์ โรงเรียนพ(ล)บคำ 4 : วิเคราะห์พายุ Social Network กับ บก. ปลายจุด สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2555 จาก <http://prachatai.com/journal/2012/05/40675>

³ กด “ไลก์” (like) ความหมายตรงตัวคือการแสดงออกว่าชอบใจ อย่างไรก็ตามการกดไลก์หรือปุ่มลักษณะเดียวกันในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมมิได้หลายความหมาย กูเกิลพลัสยกตัวอย่าง 50 ความหมายของการ

หรือการให้หัวใจ หรือการให้ดาว สิ่งเหล่านี้คล้ายการโหวต ผู้ใช้เครือข่ายสังคมอาจไม่จำเป็นต้องแสดงความเห็นด้วยข้อความเชิงบรรยาย แต่สามารถสะท้อนความหมายบางอย่างผ่านการกดไลก์ได้

แต่การกดไลก์อาจไม่ได้มีความหมายตรงตัวว่า “ชอบ” เสมอไป เช่นเดียวกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ที่ผู้ลงคะแนนให้บุคคล/พรรคหนึ่งๆ อาจเพราะต้องการลงคะแนนให้คนนั้น หรือเพียงต้องการแสดงออกว่าไม่เลือกบุคคล/พรรคอื่นก็ได้เช่นกัน การกดไลก์บางครั้งเป็นเพียงการรายงานว่าได้เห็นหรือได้อ่านแล้ว ไม่จำเป็นว่าต้องเห็นด้วย ในแง่นี้ก็อาจเหมือนการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ที่ผู้ลงคะแนนเพียงแสดงตัวว่าได้มาใช้สิทธิแล้ว

การแสดงออก การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในเฟซบุ๊ก ช่วยสะท้อนตัวตนเจ้าของบัญชีได้ และมันก็ยอมนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกอคติทั้งแง่นิยมชมชอบ ชื่นชม และรังเกียจ และยอมนำไปสู่ความพยายามในการจัดการความสัมพันธ์ด้วยเช่นกัน

ด้วยความที่มันเป็นพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน นอกจากเจ้าของไทม์ไลน์จะต้องคำนึงถึงว่าจะให้ใครเข้ามาในพื้นที่นี้ได้บ้าง เพื่อความสะดวกและสบายใจของคนอื่นๆ ในไทม์ไลน์ เขาเองก็ต้องใคร่ครวญเช่นกัน ก่อนจะประกาศความคิดเห็นใดลงไทม์ไลน์ จากการสัมภาษณ์พบว่า การประกาศลงไทม์ไลน์ มีการเลือกที่จะพูดหรือไม่พูดอะไร และหากต้องการพูดบางสิ่งๆ ที่รู้ว่าเพื่อนไม่อยากฟังหรือจะไม่สบายใจ ก็มีการใช้วิธีทางภาษา หรือให้สื่ออื่นหรือคนอื่นพูดแทน เช่น การใช้มิมิสิควิดีโอแทนความรู้สึก การใช้คลิปวิดีโอหรือยกคำพูดของนักวิชาการหรือผู้มีชื่อเสียงที่รู้ว่าเพื่อนจะยอมรับ

ถ้าเปรียบเทียบหน้าโปรไฟล์ของผู้ใช้แต่ละคนเป็นห้องของเขา (อาจเป็นห้องที่มีคนเข้าออกเยอะหน่อย) ชีวิตของคนๆ หนึ่งก็ไม่ได้อยู่แต่ในห้อง ยังมีสถานที่อื่นๆ ที่เขาใช้ชีวิตทางสังคมกับคนกลุ่มต่างๆ มันอาจเป็นสนามเด็กเล่นหน้าคอนโด โรงเรียน ที่ทำงาน ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร ผับ หรือคอนเสิร์ต กลุ่มหรือกรุป (group) ในเฟซบุ๊กก็เปรียบได้กับสถานที่เหล่านั้น ที่เราสามารถพบเจอคนแปลกหน้าที่อาจจะสนใจเรื่องเดียวกับเรา

เดิมทีกลุ่มในเฟซบุ๊กนั้นมีลักษณะคล้ายเมลกลุ่ม (electronic mailing list) หรือนิวส์กรุปในยูสเน็ต (Usenet newsgroup) คือเป็นพื้นที่สำหรับคนที่ความสนใจในเรื่องเดียวกันได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกัน แม้มันจะเป็นพื้นที่ที่ถูกแบ่งเป็นสัดส่วนออกมา แต่ใครๆ ก็ยังสามารถเห็นและ

เข้าร่วมบทสนทนาได้ ในแง่นี้มันจึงเป็นพื้นที่ที่เปิดสู่สาธารณะ เมลกลุ่มเป็นพื้นที่ที่เรียกได้ว่าเกิดขึ้นมาแทบจะพร้อมๆ กับอินเทอร์เน็ต มันทำให้ผู้ใช้อีเมลสามารถส่งข้อความไปหาคนจำนวนมากที่สนใจในเรื่องเดียวกันได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีที่อยู่อีเมลของคนเหล่านั้น ในลักษณะเดียวกัน กลุ่มในเฟซบุ๊กก็เปิดโอกาสให้คนที่ไม่ได้แอดเป็นเพื่อนกันมีพื้นที่กลางที่สามารถใช้ร่วมกันได้

เดือนมีนาคม 2552 เฟซบุ๊กเปิดให้มีกลุ่มพิเศษสำหรับใช้กับครอบครัว (Extended Family) ผู้ใช้สามารถเชิญญาติๆ มาอยู่ในกลุ่มนี้ได้ โดยการแบ่งปันต่างๆ จะเห็นกันเฉพาะในกลุ่มนี้เท่านั้น นี่เป็นครั้งแรกที่เฟซบุ๊กมี “พื้นที่ลับ” โดยในตอนนั้นผู้ใช้สามารถมีกลุ่มแบบนี้ได้แค่กลุ่มเดียวเท่านั้น

หน้าตาของเฟซบุ๊กเปลี่ยนไปในเดือนตุลาคม 2553¹ เมื่อเฟซบุ๊กเปิดให้ผู้ใช้มีกลุ่มได้ไม่จำกัด ถึงตอนนี้เฟซบุ๊กมีกลุ่มสามชนิดให้เลือกใช้ คือ กลุ่มเปิด กลุ่มปิด และกลุ่มลับ (หรือเรียกว่า “ห้องลับ”) เฟซบุ๊กอธิบายกลุ่มทั้งสามแบบนี้ไว้ดังนี้

- เปิด – ทุกคนสามารถมองเห็นกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และสิ่งที่สมาชิกโพสต์
- ปิด – ทุกคนสามารถดูกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม เฉพาะสมาชิกเท่านั้นที่สามารถดูโพสต์ได้
- ลับ – เฉพาะสมาชิกเท่านั้นที่สามารถมองเห็นกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และสิ่งที่สมาชิกโพสต์

ด้วยความต้องการจัดการพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน เหมือนกับที่ทำได้ออฟไลน์ ผู้ใช้เฟซบุ๊กอ้างเหตุผลรับกลุ่มแบบใหม่นี้ และใช้มันเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ ที่ลับและที่แจ้งปรากฏขึ้นบนภูมิภาคประเทศของเฟซบุ๊ก พื้นที่ที่เป็นสัดส่วนกับแวดวงผู้คนที่จำกัด ทำให้ตัวตนต่างๆ ของผู้ใช้หนึ่งคน มีกาลเทศะที่เหมาะสมจะแสดงตัว

นัท สำหรับเราใช่เนาะ การมีกรู๊ปทำให้เราใช้เฟซบุ๊กเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดเลย โพสต์หน้าวอลล์น้อยลง เรื่องและลักษณะภาษาที่โพสต์ก็เปลี่ยนจริงๆ ก่อนหน้าการมีกรู๊ป มันจะมีให้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวอะไรสักระดับนึงก่อน (ถ้าจำไม่ผิด แรกสุด มันเลือกได้แต่ว่า เวลาโพสต์ จะเป็น สาธารณะ – เพื่อนของเพื่อน – เฉพาะเพื่อน แค่นั้นแบบ มั่ง???) คือสามารถทำให้เป็นอย่างที่เรากำหนด (custom) ได้ แต่ไอ้ฟังก์ชันนี้เนี่ย เราไม่ได้ใช้ (คือเราก็ใช้แค่ เพื่อนของเพื่อน กับ เฉพาะเพื่อน สองระดับ ไม่ได้ทำกรู๊ปแบบกำหนดเอง)

¹ New Groups: Stay Closer to Groups of People in Your Life สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2555 จาก <https://blog.facebook.com/blog.php?post=434700832130>

ด้วยความสามารถในการสื่อสารแบบจำกัดวง ซึ่งให้ทั้งความสะดวกในการติดต่อระหว่างคนในกลุ่มและสามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับคนนอกกลุ่ม กลุ่มลับจึงถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับการทำงาน ทั้งการทำงานคนเดียว การทำงานร่วมกับทีม และการทำงานร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในวงจำกัด

หนิง กรู๊ปลับ ทำให้เราสามารถสื่อสารและรับสารกับผู้คนที่ตรงจุดมากขึ้น ทำให้ชุมชนของคนที่มีความสนใจ หรือมีระบบความสัมพันธ์ในวงที่ใกล้เคียงกัน ให้มาเจอกันได้ง่ายขึ้น ซึ่งเราใช้กรู๊ปพวกนี้ในรูปแบบที่หลากหลายได้ เช่น เพื่อนคนหนึ่ง ตั้งกรู๊ปมาเพื่อคุยกับแฟนสองคน เพราะไม่อยากให้เพื่อนหมั่นไส้ หรือทะเลาะกันต่อหน้าชุมชน บางครั้งเราเองก็ใช้กรู๊ปเพื่อคุยงาน หรือไว้เก็บลิงก์ข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต เอาไว้พูดคุยกับคนที่ติดตามงาน เพื่อจัดมีตติ้ง สอบถามความเห็นผู้บริโภคร

นัท จำไม่ได้ว่าเริ่มใช้กรู๊ปตอนไหน แต่จำได้ว่า ตอนมีเคนชิโร่แรกสุดก็มีกรู๊ปแล้ว เป็นฐานทัพ วางแผน

นัทเป็นสมาชิกของกลุ่มลับ “เคนชิโร่” ซึ่งประสานงานกับผู้ใช้เฟซบุ๊กและเพจอื่นๆ ในการสร้างกราฟิกและโพสต์ข้อความเสียดสีล้อสังคม (ซึ่งเราจะกล่าวถึงในบทที่ 5) อาจด้วยความเสี่ยงทางกฎหมายหรือแค่ไม่อยากมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับคนใกล้ชิด พวกเขาไม่ต้องการเปิดเผยตัวตนต่อสาธารณะ กลุ่มลับอนุญาตให้พวกเขาประสานงานกันได้ในวงจำกัด บนความเชื่อว่าสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกันจะไม่ไปบอกคนอื่นว่าเกิดอะไรขึ้นในกลุ่ม หรือมีใครอยู่ในกลุ่มบ้าง

หลังการสลายชุมนุมในเดือนเมษายนและพฤษภาคม 2553 ในกระแสของการระลึกถึงความสูญเสีย การจัดกิจกรรมทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ ในภาวะประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน การพบปะเพื่อนร่วมอุดมการณ์ใหม่ๆ และความรู้สึกไม่ปลอดภัยหรือไม่สะดวกใจในการแชร์ข้อมูลบางอย่างบนหน้าवलล์ที่เปิดต่อบุคคล “ทั่วไป” (ซึ่งหมายถึงครอบครัว เพื่อนร่วมงาน เพื่อนสมัยเรียน และคนใกล้ชิดอื่นๆ) คนเสื้อแดงและนักกิจกรรมบนเฟซบุ๊กก็อ้าแขนต้อนรับกลุ่มลับเช่นกัน (พร้อมๆ กับการใช้งานกลุ่มไม่ลับในงานที่เห็นว่าเหมาะสม)

ลลิตา แต่ที่เปลี่ยนแปลงน่าจะเป็น มีการแตกกลุ่มนูน กลุ่มนี้เยอะขึ้น เช่นกลุ่มเรารัก

ในหลวง กลุ่มคนไทยล้านคนมั่นใจว่า บลา ๆ ๆ ฯลฯ (สัมภาษณ์, ก.ย. 2553)

ความแค้นหรือเอาใจเขามาใส่ใจเรา ประกอบกับความเป็นเครือข่ายที่คนหนึ่งคนจะเป็นประตุเชื่อมโยงไปสู่คนอื่นๆ และการที่เฟซบุ๊กอนุญาตให้จำกัดการเข้าถึงข้อมูลในลักษณะเป็น

ชั้นๆ ตามลำดับความใกล้ชิด เช่น “อนุญาตเฉพาะเพื่อน” และ “อนุญาตเฉพาะเพื่อนของเพื่อน” ทำให้สำหรับบางคนการพิจารณาเลือกเก็บใครไว้ในรายชื่อเพื่อน จำเป็นต้องคิดถึงเพื่อนคนอื่นๆ ในรายชื่อของตัวเองด้วย ดังเช่นกรณีของไบตองแห่ง คอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์รายหนึ่ง

ไบตองแห่ง ผมลบ_____¹ออกจาก “เพื่อน” แล้วนะครับ เพราะความจริงก็ไม่ใช่ ‘เพื่อน’ แม้ผมมี ‘เพื่อน’ เป็นพันธมิตรหลายคน แต่ก็ไม่มีใครทำตัวเหมือน_____ ที่ลบออกไม่ใช่เพราะความรำคาญ แม้ยอมรับว่ารำคาญที่พี่แกมาโพสต์ในเพจผมมากกว่าเพจตัวเองซะอีก แต่สาเหตุเพราะพอ_____ เป็นเพื่อนผม ก็สามารถเชื่อมโยงไปยังเพจของอีกหลายๆ คนที่เขาไม่ยินดีต้อนรับ เกรงใจเขาที่ต้องมาผจญ_____ เพราะผมอย่างไรก็ดีถ้าเป็นเพื่อนของเพื่อน_____ น่าจะยังเข้ามาอ่านเพจผมได้ และเม่นที่ได้ ส่วนนี้ก็ปล่อยไป (สถานะสาธารณะบนเฟซบุ๊ก, เม.ย. 2555)

โดยสรุปแล้ว กลไกในเฟซบุ๊กได้ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนเพิ่มความสามารถในการจัดการความสัมพันธ์ได้ละเอียดขึ้น ทำให้ผู้ใช้มีความสะดวก(ใจ)มากขึ้น สามารถกำหนด “แวดวง” ของคนที่รู้จักกันผ่านหลายวิธี นอกจากการ “ขอ-รับ” เป็นเพื่อนจากความยินยอมของทั้งสองฝ่าย (โดยที่ทั้งสองฝ่ายนั้นอาจรู้จักหรือไม่รู้จักกันในชีวิตจริงก็ได้) ยังมีวิธีการอื่นๆ ที่ทำให้คนรู้จักกัน เช่น การสร้างกลุ่ม นำมาสู่การพาเพื่อนเข้ากลุ่มและพบเจอคนใหม่ๆ ที่มีความสนใจคล้ายกัน รวมไปถึงการเปิดให้รับข่าวสารโดยไม่ต้องเป็นเพื่อนกัน

ไม่มีความลับในโลก

แต่กลุ่มที่ว่ลับก็ยังมีรั้ว ซึ่งก็คือสมาชิกในกลุ่มลับเอง การเปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวในกลุ่มลับเพื่อปรับทุกข์หรือขอคำปรึกษา ด้วยความเข้าใจว่ามันเป็นพื้นที่ที่สามารถควบคุมการกระจายของข้อมูลได้ การถูกนำเรื่องในกลุ่มลับไปบอกต่อ ทำให้แทนที่กลุ่มลับจะเป็นตัวจัดการความขัดแย้งอย่างที่เราเข้าใจแต่แรก มันเองกลับเป็นพื้นที่กำเนิดความขัดแย้ง เมื่อพบว่าความลับที่

---

¹ ผู้ใช้เฟซบุ๊กรายนี้มีประวัติฟ้องร้องผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่วิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ โดยใช้กฎหมายอาญามาตรา 112 (“หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ”) และพ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ฟ้องผู้ใช้อินเทอร์เน็ตหลายรายอย่างต่อเนื่อง ในกรณีนี้จึงเป็นเรื่องเข้าใจได้อย่างมาก ว่าไบตองแห่งมีความต้องการจะปกป้องเพื่อนในเฟซบุ๊กของเขาเท่าที่เขาสามารถจะทำได้

น่าจะรู้กันเฉพาะในกลุ่มมีคนนอกรู้ ทำให้เกิดความผิดหวัง และนำไปสู่ความระแวงไม่เชื่อใจกันอีกต่อไป

มีกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้น คือผู้ใช้เฟซบุ๊กคนหนึ่งนำปัญหากฎหมายไปปรึกษาในกลุ่มลับแห่งหนึ่ง ว่าควรจะทำอย่างไรต่อไปดีเมื่อมีความเสี่ยงว่าจะถูกฟ้อง โดยกำชับว่าเรื่องนี้อย่าเพิ่งบอกใคร เรื่องจากจะมีผลต่อการสู้คดี อย่างไรก็ตาม ความลับดังกล่าวก็รั่วไหลออกมานอกห้อง ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กดังกล่าวเข้าไประบายความน้อยใจในห้องลับ ว่าทำไมทำกันไม่ได้ลง และขอออกจากห้องไปก่อนจนกว่าจะจบเรื่อง เนื่องจากสงสัยว่าในห้องจะมี “หนอน¹” โดยสมาชิกอื่นในห้องก็มาแสดงความคิดเห็นต่อว่า ทำไมเปลี่ยนห้องแล้วยังมีหนอนอีก และคงต้องยุบห้องนี้ทิ้งเสียแล้ว แสดงให้เห็นว่าปัญหา “หนอน” นี้ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก

โดยพื้นฐาน ความเชื่อใจกันภายในกลุ่ม เป็นการเชื่อใจแบบต่อๆ กัน คือถ้าเพื่อนที่เราเชื่อใจนั้นเชื่อใจใคร เราก็คิดว่าเราน่าจะเชื่อใจคนนั้นได้ด้วย ห้องลับบางห้องที่สำรวจพบ มีสมาชิกถึง 140 คน และนอกจากการตกลงกันทางวาจาหรือตัวอักษรแล้ว สมาชิกไม่สามารถควบคุมได้ว่าผู้ดูแลห้องเพิ่มใครเข้ามาบ้าง พุดง่าย ๆ ก็คือ สมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มลับไม่จำเป็นต้องรู้จักเป็นการส่วนตัวกับทุกคนในกลุ่ม และแม้จะรู้จักหมดก็ตาม แต่อาจจะมีคนไม่รู้จักกันมาก่อนถูกเพิ่มเข้ามาในกลุ่มเมื่อใดก็ได้ ความลับของกลุ่มลับจึงเปราะบางมาก อย่างไรก็ตาม โดยเปรียบเทียบแล้ว ก็ยังถือว่าเป็นพื้นที่ที่ควบคุมได้มากกว่าพื้นที่อื่นของเฟซบุ๊ก ยิ่งเมื่อเทียบกับ “ห้องมดแดงลี้มข้าง” กลุ่มเปิดของคนเสื้อแดง ที่มีสมาชิกมากกว่า 13,000 คน

แม้คนจะระแวงหนอน แต่ดูเหมือนว่าคนยังเชื่อในกลุ่มลับ วิธีที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กเหล่านั้นใช้รับมือกับหนอน คือการเปิดกลุ่มลับอันใหม่ ที่มีสมาชิกทุกคนจากกลุ่มเดิมยกเว้นคนที่ถูกสงสัยว่าเป็นหนอน วงจรนี้วนซ้ำ และปริมาณกลุ่มลับก็ยิ่งเพิ่มขึ้น

กนต์ อีกหน่วยปริมาณห้องลับจะเยอะเท่าปริมาณคนเล่นเฟซบุ๊กแน่ ห้องอะไรไม่รู้เต็มไปหมด วงจรเปิดห้องลับที่มีสมาชิกคือ A B C D E F G เพื่อนินทา H .. มีคนในห้องเอาไปบอก H .. เกิดเรื่อง ห้องลับปั่นป่วน คาดว่าจะมีหนอน .. ปิดห้อง .. เปิดห้องใหม่ที่มีสมาชิกคือ A B C D E F เพื่อนินทา G และ H (คิดว่า G เป็นหนอน) .. มีคนเอาไปบอก G และ H .. เกิดเรื่อง ห้องลับปั่นป่วน มี

---

¹ ย่อมาจากสำนวนที่ว่าหนอนปอนได้ แปลว่า ฝ่ายตรงข้ามที่เข้ามาทำที่เป็นพวกเพื่อบ่อนทำลาย (พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542)

หนอนแน่ๆ .. ปิดห้อง เปิดใหม่ ความแตก บั่นปวนอีก มีหนอนแน่ๆ ไม่ก็
ประสาตเสียคิดไปเองว่าโดนแก็ก ปิดห้อง เปิดใหม่ ..วนลูป

สถานการณ์การเมืองระดับชาติและการจัดความสัมพันธ์ของคนรู้จัก ทั้งออฟไลน์และ
ออนไลน์ ทำให้เกิดภาวะกดดันให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กจำนวนหนึ่งต้องใช้ห้องลับ ในห้องลับนั้นพวกเขา
พูดคุยถึงการเมืองระดับชาติและความสัมพันธ์ของผู้คนที่ไม่สามารถพูดนอกห้องได้ และห้องลับ
โดยตัวมันเองก็สร้างโอกาสให้เกิดหัวข้อใหม่ขึ้นมาสำหรับการสนทนา เมื่อเกิดประเด็นใหม่ขึ้นและ
สมาชิกในห้องลักรู้สึกไม่สบายใจหรือเห็นว่าไม่เหมาะที่จะคุยในห้องลับเดิมก็จะนำไปสู่การตั้งห้อง
ลับใหม่เพื่อให้พูดคุยในประเด็นได้อย่างสะดวกใจมากขึ้น เกิดการจัดความสัมพันธ์ใหม่ที่
เกี่ยวเนื่องจากประเด็นที่คุย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เกิดกลุ่มลับเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น พื้นที่เช่น
ห้องลับจึงเป็นทั้งผลผลิตจากการเมืองและผลัดการเมืองไปพร้อมๆ กัน

จำกัดขอบเขต

หนึ่ง วันนี้พยายามยกของขึ้นห้องเหมือนปกติ ทุยไม่ได้ ไม่มีแรง ทั้งที่เมื่อก่อน
เคยทำได้สบายๆ ทุยยากจะบอกกับตัวเองเหมือนทุกครั้งว่า ทุยไม่ได้เป็นอะไร
หรอก มีความกังวลหลายอย่างที่ทุยไม่อยากให้ใครรับรู้ หรือหลอกตัวเองเพื่อให้
ชีวิตดำเนินต่อไปได้ สเตตัสนี้ก็ยังไม่ให้คนในครอบครัวรู้เห็น นี่เป็นสิ่งที่ทุยไม่
อยากให้พวกเขาเกี่ยวข้องกับตัวทุยที่สุด ใครรู้จักกับครอบครัว ทุยจะพยายามบอกกับ
พวกเขา ทุยจะพยายามหาทางกลับมาเป็นปกติให้เร็วที่สุด (สถานะ
“สาธารณะ” บนเฟซบุ๊ก, มิถุนายน 2555)

นอกจากกลุ่มลับแล้ว เฟซบุ๊กยังอนุญาตให้ผู้ใช้จำกัดวงผู้สนทนาได้อีกทางหนึ่ง คือ
การกำหนดค่าความเป็นส่วนตัวของข่าวสารแต่ละชิ้นว่าจะให้เพื่อนคนไหนหรือวงไหนเห็นได้บ้าง
ดังตัวอย่างของหนึ่งที่ไม่ต้องการให้คนในครอบครัวรู้ถึงปัญหาสุขภาพของตนเอง จึงตั้งค่าความ
เป็นส่วนตัวสำหรับสถานะนี้ไม่ให้คนในครอบครัวเห็น

แม้จะเป็นการจำกัดวงสนทนาหรือขอบเขตของผู้ได้รับสารเหมือนกัน แต่ความ
แตกต่างของการใช้กลุ่มลับกับการประกาศสถานะบนไทม์ไลน์ของตัวเองโดยกำหนด
กลุ่มเป้าหมายก็มีอยู่ การจำกัดวงสนทนาแบบแรกนั้น ใช้สำหรับเรื่องที่ไม่สามารถคุยในพื้นที่
สาธารณะได้ โดยมันอาจเป็นได้ทั้งเรื่องซุบซิบนินทาถึงบุคคลที่สามและประเด็นการเมือง

สาธารณะที่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้อยู่ในวงสนทนา¹ ส่วนการจำกัดวงสนทนาแบบหลังนั้น ใช้กับเรื่องส่วนตัว ที่น่าสนใจคือเรื่องส่วนตัวในตัวอย่างนี้ กลับเป็นเรื่องที่สามารถแบ่งปันกับ “สาธารณะ” หรือผู้คนจำนวนมากบนโซเชียลมีเดียได้ แต่ไม่สามารถแบ่งปันกับคนใกล้ชิดตัวเช่นครอบครัวได้ ความเป็นสาธารณะและความเป็นส่วนตัวจึงไม่ได้เป็นเรื่องตรงไปตรงมา ที่จะดูได้จากเพียงพื้นที่ แต่ยังขึ้นอยู่กับคนในพื้นที่ และสารแต่ละชิ้นในแต่ละช่วงเวลา

ตัวอย่างข้อความของหนึ่งที่ยกมาสังเกตได้ว่า หนึ่งยังจำเป็นที่จะต้องย้ายกับเพื่อนคนอื่น ๆ ที่สามารถเห็นสถานะนี้ว่า อย่าเล่าเรื่องราวนี้ให้คนในครอบครัวของเธอรู้ นั่นหมายความว่าต่อให้กลไกซอฟต์แวร์จะช่วยให้เราสามารถจำกัดวงผู้รับสารไว้ได้ แต่ก็ยังมีความเป็นไปได้ที่เรื่องราวนั้นจะรั่วไหลออกไปสู่คนที่เราไม่ต้องการให้รู้ ขึ้นอยู่กับว่าคนที่เข้ามาอ่าน (ที่เราจำกัดวงไว้แล้ว) จะเอาข้อมูลไปกระจายต่อหรือไม่ ในกรณีของหนึ่งจึงยังต้องใช้วิธีร้องขอแบบที่ใช้ในระบบความสัมพันธ์ปกติ ประกอบเข้ากับวิธีการทางเทคโนโลยีด้วย

จึงนำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า เมื่อคนจะพูดหรือส่งสารใดๆ ออกไป เขาก็จะเลือกพื้นที่ที่จะสื่อสารและเลือกกลุ่มของผู้ฟัง เพราะผู้ใช้เฟซบุ๊กย่อมรู้ว่าภูมิทัศน์ของพื้นที่ต่างๆ ในเฟซบุ๊กเป็นอย่างไร และจะพูดอะไรในที่ไหนได้บ้าง ซึ่งก็ไม่ได้ต่างไปจากการส่งสารในพื้นที่ออฟไลน์

เจ็บแต่จบ: ยุติความสัมพันธ์ออนไลน์เพื่อรักษาความสัมพันธ์ออฟไลน์?

เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ทั่วไป ความสัมพันธ์ออนไลน์ก็มีจุดสิ้นสุดได้ การ ‘เลิกเป็นเพื่อน’ หรือลบเพื่อนออกจากรายการนั้นมีหลายสาเหตุ ทั้งเรื่องความสัมพันธ์ที่ไม่ได้สานต่อ หรือไม่สามารถทนต่อพฤติกรรมบางอย่างของอีกฝ่ายได้อีกต่อไป กรณีของไบต้องแห่งที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ เป็นการยุติความสัมพันธ์ออนไลน์กับ “เพื่อน” คนหนึ่ง เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนคนอื่น ๆ ผู้เขียนพบว่าสาเหตุหนึ่งของการตัดสินใจยุติความสัมพันธ์นั้นมาจากเรื่องจุดยืนหรือการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอีกด้วย

ออม ส่วนใหญ่คนที่ delete ออกไปจะเป็นคนที่เคยรับแอดไปเมื่อตอนเริ่มเล่น (ตอนนั้นรับแบบมีน) แล้วไม่ได้คุยกัน ก็เลย delete (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

¹ เช่นการอภิปรายถึงบทบาทของสถาบันกษัตริย์กับสังคมไทย ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะถูกฟ้องโดยใครก็ได้ที่พบเห็นข้อความ ตามกฎหมายอาญามาตรา 112

แยม เอ็ม ช่วงมาคุ¹ จั๊ดๆ มีคนสองคน ยืนยันหนักแน่นว่า แม้จะไม่เห็นด้วยกับเสื้อแดงก็ไม่ mind มีเพื่อนเป็นเสื้อแดงนะ คนเราไม่ต้องคิดเหมือนกันก็ได้ แต่ที่หลบคนเหล่านั้นออกเพราะเกิดการทำว่า ถ้าไม่เห็นด้วยกับผมก็ลบตัวเองออกไป ผมละอายที่มีเพื่อนแบบนี้ สรุปคือพวกแยกคห.ทางการเมืองกับความสัมพันธ์กับคนรอบข้างออกจากกันไม่ได้ (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

โฮม แนวคิดทางการเมืองของคนบางคน ที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นเพื่อนกันก็ได้ ;) เพราะเป็นเพื่อนกันก็คงคุยกันไม่รู้เรื่อง ก็ unfriend² ไป แต่คนที่จำเป็นต้องแคร้บ้างก็ hide³ ไป (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

อุ๊ต ช่วงน้ำท่วมนี้ unfriend สะดวกขึ้นมาก ใครขึ้นรูป “เอาปัญญาชนไปดักทรายเอาควายมาเป็นนาย” ถ้าไม่รู้จักกันมาก่อน ลบทันที (สถานะแบ่งปันกับเพื่อน, ตุลาคม 2554)

ในรายชื่อของโฮม เธอเสริมว่าตั้งแต่ช่วงเหตุการณ์ชุมนุมใหญ่เมื่อเดือนมีนาคม 2553 แม้พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของเธอจะเป็นไปตามปกติ คือใช้เล่นเกมเป็นหลัก แต่ก็เริ่มลบเพื่อนออกจากรายชื่อมากขึ้น และเริ่มใช้ความสามารถ hide ของเฟซบุ๊ก เพื่อซ่อนไม่ให้เพื่อนบางคน “ที่จำเป็นต้องแคร้บ้าง” เห็นกิจกรรมบนหน้าโปรไฟล์ของเธอ โดยที่ไม่ได้ลบเพื่อนกลุ่มดังกล่าวออกจากรายชื่อ สิ่งนี้สอดคล้องกับที่ Graham Allan (1989:17) เสนอว่าในบางกรณี การที่คนยังเป็นเพื่อนกันอยู่ ก็เพราะว่ามันง่ายกว่าที่จะทำอย่างนั้น พูดอีกอย่างคือ ต้นทุนของการเลิกความสัมพันธ์กันนั้นสูงกว่าการคงความสัมพันธ์ไว้ กรณีเช่นนี้การเลิกความสัมพันธ์กันจึงอาจทำได้

¹ บรรยายากมาคุ หรือ มาคุ หมายถึงสถานการณ์ที่ตึงเครียด กลืนไม่เข้าคายไม่ออก หรือกำลังจะมีเรื่องร้ายเกิดขึ้น คล้ายมีเมฆดำปกคลุม คำนี้มาจากภาพยนตร์ญี่ปุ่น “ตำรวจอวกาศเกียบัน” (ออกอากาศที่ญี่ปุ่น พ.ศ. 2525-2526) ในเรื่องดังกล่าวสัตว์ประหลาดจะสร้างบรรยากาศมาคุขึ้นเมื่อต่อสู้กับตำรวจอวกาศ

² ปุ่มเลิกเป็นเพื่อน ในกรณีที่เพื่อนกันทางเฟซบุ๊กแล้ว หากไม่ต้องการเป็นเพื่อนกับเขาอีกต่อไป เฟซบุ๊กมีคำสั่ง unfriend ที่ให้ผู้ใช้บริการเข้าไปกดปุ่มนี้ที่หน้าของเพื่อน จากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างกันก็สิ้นสุดลง ต่างฝ่ายจะไม่สามารถรับรู้ความเคลื่อนไหวของกันและกันได้ หากไม่มีการเปิดสาธารณะไว้ ทั้งนี้เฟซบุ๊กจะไม่แจ้งต่อผู้ที่ถูกเลิกเป็นเพื่อน จนกว่าเขาจะพบด้วยตัวเองเมื่อไม่สามารถเข้าถึงหน้าของคนที่เคยเป็น “เพื่อน” ได้

³ คำสั่ง hide (ซ่อน) ในเฟซบุ๊กมีไว้เพื่อให้เราซ่อนความเคลื่อนไหวของบุคคลที่เป็นเพื่อนกับเราจากหน้าข่าวใหม่ (newsfeed) ของเรา โดยที่อีกฝ่ายไม่รู้ตัว ขณะเดียวกันการซ่อนยังทำให้เราสามารถรักษาความเป็นเพื่อนกันไว้ได้

ยากกว่า จึงเลือกที่จะรักษาความสัมพันธ์เบื้องหน้าเอาไว้ แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธสัมพันธ์กันตามปกติแบบเพื่อนคนอื่นๆ ในเฟซบุ๊ก

คริส เคยนั่งคิดกันบ้างมัยว่า เฟซบุ๊กอาจทำให้เราได้เจอคนหรือรู้จักคนมากมายก็จริง แต่ในมุขกลับ ระหว่างทาง เราก็อาจจะสูญเสียเพื่อนเหล่านี้ไปได้เช่นกัน

มานั่งคิดๆ ดู สิ่งที่เราแสดงความเห็นในนี้ บางทีมันก็อาจจะปะทะเข้ากับผู้คนที่มีความหลากหลายมากๆ ซึ่งเป็นเพื่อนเราในนี้

เราเองก็มีคนที่หายๆ ไปหลังจากใช้เฟซบุ๊กเช่นกัน ทั้งที่เราตัดสินใจลบเขาเอง หรือเราถูกลบออกจากพื้นที่ของเขา มันก็มาจากหลายปัจจัย เช่น ตัวตนเราจริงๆ อาจจะไม่เป็นที่ถูกอกถูกใจใครสักคน หรือเราเองไม่ถูกใจเขา หรือแม้กระทั่งทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องการเมือง หรือ สถาบันศึกษา ที่เราเคยแสดงความเห็นอย่างไม่เป็นทางการ ก็ทำให้หลายคนหลุดออกไปจากชีวิตเรา

แต่ก็ช่างแม่งเถอะ นี่คือชีวิตจริง ชีวิตจริงมีเรื่องที่ต้องรับมือและจัดการ ความสัมพันธ์กันอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมันส่งผลกระทบต่อตรงมากกว่า การมานั่งประสาทแตกกับเพื่อนในโลกโซเชียลที่หลุดหายไป (สถานะสาธารณะบนเฟซบุ๊ก, มิถุนายน 2555)

ผู้เขียนพบว่า เมื่อผู้ใช้เฟซบุ๊กมีประสบการณ์การใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น ก็จะพบว่าการจัดการความสัมพันธ์ออนไลน์นั้น ไม่ได้ต่างจากการความสัมพันธ์ออฟไลน์หรือ “โลกจริง” นัก เพราะถึงอย่างไรเสียมันก็เป็นความสัมพันธ์กับคนจริงๆ เครือข่ายสังคมออนไลน์อาจทำให้เราได้รู้จักกับคนจำนวนมากขึ้น แต่ความไว้นี้เชื่อใจระหว่างกันก็ยังคงอาศัยเวลาในการพัฒนาอยู่ดี ในแง่นี้จะเห็นวาระระดับของ “เพื่อน” นั้นมีมากกว่าหนึ่งระดับ และการเลือกคบหรือเลิกคบก็เป็นกระบวนการปกติ “โดยธรรมชาติ” ดังที่**ก้อง**ตอบสถานะข้างต้นของ**คริส**

ก้อง มันเป็นกระบวนการคัดกรองโดยธรรมชาตินะ ในโลกจริง เราก็เลือกคบคนเป็นปกติอยู่แล้ว แค่ว่าทำงานหรือห้องเรียนเองเรายังเลือกเลยว่าจะกินข้าวกลางวันกับใคร ใครไว้ใจได้ ใครรับฟังปัญหาเราได้ แต่สภาพแวดล้อมนั้นมันจำกัดให้เราเจอคนอยู่ไม่กี่คนเท่านั้น เอาเข้าจริงๆ หลังเรียนจบ ลองนับดูได้

เลย ว่าเพื่อนที่เราไปมาหาสู่หรือยังโทรหาอย่างสม่ำเสมออย่างเหลืออยู่ก็คน

สำหรับตัวเองนะ กลายเป็นว่าโซเชียลเน็ตเวิร์กทำให้เรามีเพื่อนมากขึ้น
โลกทรรศน์กว้างขึ้นกว่าเดิม ส่วนเรื่องความไว้วางใจเราว่าเป็นเรื่องที่ต้อง
พัฒนาในระดับบุคคลมากกว่า (สถานะสาธารณะบนเฟซบุ๊ก, มิถุนายน 2555)

การจัดการความสัมพันธ์คือการจัดการพื้นที่

จากข้อมูลที่สังเกตพบ ทำให้ผู้เขียนสรุปว่า การสร้างและรักษาอาณาบริเวณ
สาธารณะย่อยๆ ที่คนแต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วม นั้น มีอยู่สามสิ่งที่คุณในพื้นที่จะต้องพยายาม
จัดการ คือ 1) ตัวเอง (เช่น ฟังหรือไม่ฟังอะไร พูดหรือไม่พูดอะไร หรือพูดอย่างไร-ตั้งคำให้
สัมภาษณ์ของวารินต่อจากนี้), 2) เพื่อน (เช่น เลิกเป็นเพื่อน ซ่อน หรือบล็อก), และ 3) พื้นที่ (เช่น
โพสต์ในกลุ่มลับ) โดยทั้งสามสิ่งนี้เชื่อมโยงกัน

วาริน พยายามเงียบ หรือไม่ก็เลือกเฉพาะสิ่งที่คิดว่าน่าสนใจจริงๆ ค่อนข้างจำเป็น
และถ้าเป็นไปได้ก็จะใช้อุบายด้วย (เช่นอ้างพระไพศาลหรือนักคิดดั่งๆ ที่ตอนนี
คนส่วนใหญ่ยอมรับอย่างคานธี) (สัมภาษณ์, กันยายน 2553)

นัท คือก่อนหน้านี้ที่เฟซบุ๊กจะมีอะไรที่ละเอียดแบบนี้ สำหรับเราแล้วมันเหมือน
เป็นพื้นที่อีกพื้นที่หนึ่ง ที่แยกออกมาจากชีวิตปกติของเรา เช่น มาระบายบาง
เรื่องบ่นค้างไว้ อาจจะมีคนมาตอบหรือไม่ก็มีช่างมัน แต่พอมันละเอียดซับซ้อน
ขึ้น เราพบว่ามันไปกันได้กับกับชีวิตนอกเฟซบุ๊กของเรา คือสุดท้ายเราก็จะคุย
จริงๆ จังๆ เฉพาะกับคนที่สนิทกันระดับหนึ่ง หรือพูดอีกแบบก็คือ หน้าวอลล์
เฟซบุ๊กเราเริ่ม “เรียบร้อย” ขึ้น พยายามจะตกลง ลดความเกรี้ยวกราด
ตรงไปตรงมา แต่จะมาปล่อยในกลุ่มลับแทน อย่างไรก็ตามมันไม่ใช่แค่เรื่อง
function ของเฟซบุ๊ก แต่เพราะตัวเราด้วย จนถึงตอนนี้ เราก็ไม่ไปเกรี้ยวกราด
ในกลุ่มลับแล้ว 555 เราก็บ่นคนเดียวใน notepad ที่ไม่ต้องมีใครอ่าน ยกเว้น
ตัวเราเอง (สัมภาษณ์, เมษายน 2555)

การเลือกว่าจะรับข้อมูลใดหรือไม่รับข้อมูลใด จะสื่อสารกับเพื่อนในเฟซบุ๊กอย่างไร
จะแสดงทัศนคติของเราในลักษณะไหนให้เพื่อนรับได้โดยคงสิ่งที่เราต้องการสื่อเอาไว้ จะพูดถึงสิ่งที่
คิดอย่างตรงไปตรงมาในพื้นที่แบบไหน จะให้ใครเห็นหรือไม่เห็นสิ่งที่เราโพสต์ ฯลฯ ล้วนต้องมีการ

จัดการบางอย่างกับสารที่จะสื่อและรับ กับผู้คนที่เราจะสื่อและผู้คนที่เราจะรับ รวมทั้งกับพื้นที่ที่เราจะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือสร้างมันขึ้นมา ดังนั้น กระบวนการตั้งแต่การเริ่มต้นสร้าง, รักษา, และยุติความสัมพันธ์จึงต้องการ “การจัดการ” อยู่เสมอ การจัดการความสัมพันธ์กับผู้คนในเฟซบุ๊กจำเป็นที่ผู้ใช้จะต้องจัดการพื้นที่ในเฟซบุ๊ก ขณะเดียวกัน การจัดการพื้นที่ในเฟซบุ๊กก็ส่งผลต่อการจัดการความสัมพันธ์กับผู้คนในนั้นเช่นกัน ซึ่งก็คล้ายกับการจัดการความสัมพันธ์และการจัดการพื้นที่ในโลกออฟไลน์ และถึงที่สุดแล้วพื้นที่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ก็เหมือนกับทุกๆ พื้นที่ที่มีคนเข้าไปเกี่ยวข้อง คือมันมีการเมืองของการเลือกรับเข้าและกันออกไปจากพื้นที่อยู่เสมอ

บทที่ 4

มือติดดาวเท้าติดดิน: การสื่อสารออนไลน์กับการเคลื่อนไหวบนท้องถนน

พื้นที่บางแห่งจะมีสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ปรากฏอยู่เสมอ ทั้งประกาศรับสมัครงาน โฆษณาสินค้า ใบปิดประชาสัมพันธ์งานแสดงดนตรี ป้ายไฟร้านอาหาร สื่อรณรงค์ หรือกระทั่งประกาศแมวมาย สื่อหลากหลายเหล่านี้มีจุดประสงค์ร่วมกันคือต้องการสื่อสารกับผู้คน ดังนั้นเกณฑ์สำคัญอันดับต้นๆ ในการเลือกพื้นที่เพื่อการสื่อสารก็คือ ความเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีคนจำนวนมากสัญจรผ่านไปมา เพื่อที่จะสามารถกระจายสารออกไปในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว และหวังว่าส่วนหนึ่งจะไปถึงกลุ่มเป้าหมาย จนก่อให้เกิดปฏิกิริยาหรือการเคลื่อนไหวต่างๆ อย่างไรก็ตามยิ่งพื้นที่เปิดกว้างและมีศักยภาพในการสื่อสารมากเท่าใด สื่อประชาสัมพันธ์ก็จะมีปริมาณมากขึ้นตามไปด้วย สื่อที่จะทำให้ผู้คนเหลียวมองกระทั่งหยุดอ่านได้จึงต้องโดดเด่นมากพอ

สิ่งเดียวกันนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ออนไลน์เช่นกัน เมื่อผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กันออนไลน์ พื้นที่รูปร่างหน้าตาต่างๆ ตามความสนใจของคนก็เกิดขึ้น พื้นที่เหล่านี้อนุญาตให้เกิดการเคลื่อนไหวออนไลน์และหลายครั้งที่การเคลื่อนไหวดังกล่าวเชื่อมโยงไปสู่การเคลื่อนไหวออฟไลน์ด้วย เช่นเดียวกับพื้นที่ออฟไลน์ นักเคลื่อนไหวออนไลน์ก็จำเป็นต้องอาศัยทักษะหลายรูปแบบเพื่อสร้างความโดดเด่นให้กับสารของคน

ในบทนี้ผู้เขียนจะอธิบายว่า หลังจากความสัมพันธ์ของคนได้สร้างพื้นที่ออนไลน์แบบต่างๆ ขึ้นแล้ว กลไกของเฟซบุ๊กและแอปพลิเคชันที่เชื่อมโยงกับตำแหน่งและพื้นที่นั้น สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม-การเมืองอย่างไร และพื้นที่เหล่านั้นส่งผลต่อการเคลื่อนไหวออนไลน์และออฟไลน์อย่างไร

ความเคลื่อนไหวในพื้นที่-ความเคลื่อนไหวสร้างพื้นที่

อินเทอร์เน็ตไม่ได้ไร้สถานที่ อันที่จริง มันยังทำให้เราเห็นสถานที่ได้ชัดขึ้นด้วย ความจริงข้อนี้ถูกสังเกตได้ชัดเจนขึ้นเมื่อบริการที่ผูกกับตำแหน่งที่อยู่หรือ location-based service (LBS) มีมากขึ้น ทั้งเป็นแอปพลิเคชันต่างหากอย่างฟอรัสแควร์ (Foursquare)¹ หรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของบริการที่มีอยู่แล้วอย่างการระบุตำแหน่งของรูปหรือข้อความที่โพสต์เฟซบุ๊ก ที่สำคัญคือความแพร่หลายมากขึ้นของอุปกรณ์พกพาที่ใช้บริการเหล่านั้นได้

การใช้คุณลักษณะเส้นเวลาหรือไทม์ไลน์ (timeline) ในหน้าจอของเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ สัมพันธ์กับการใช้งานหลักของบริการทั้งสอง คือเพื่อแบ่งปันเหตุการณ์ในชีวิตและข่าวสารรายวัน เช่นการวิพากษ์วิจารณ์ข่าวประจำวัน แสดงอารมณ์ร่วมกับละครทีวี หรือรายงานสดการเสวนา บริบทสำคัญของข้อมูลประเภทนี้คือ เวลา ผู้อ่านจำเป็นต้องอ่านในห้วงเวลานั้น (หรืออ่านเรียงตามลำดับเวลาในกรณีของทวิตเตอร์ ที่ส่งข้อความได้ที่ละสั้นๆ) จึงจะสามารถเข้าใจสารได้ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อมูลอีกประเภทที่บริบทสำคัญของมันคือ สถานที่

ถ้าในเฟซบุ๊กมีส่วนประกอบพื้นฐานคือหน้าโปรไฟล์ แฟนเพจ และกลุ่มแล้ว ส่วนประกอบพื้นฐานของฟอรัสแควร์ก็คือ จุดเช็คอิน² ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสถานที่หรือเหตุการณ์สำคัญต่างๆ เช่น ร้านอาหาร คอนเสิร์ต งานแสดงสินค้า กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้ใช้ฟอรัสแควร์สามารถทำได้จะมีจุดเช็คอินเป็นศูนย์กลาง เช่น การโหวตว่าชอบหรือไม่ชอบจุดเช็คอิน การแบ่งปันรูปของจุดเช็คอิน การแบ่งปันคำแนะนำ ซึ่งก็มีทั้งการแนะนำเมนูอาหารว่าอะไรอร่อย พนักงานเสิร์ฟ

---

¹ ฟอรัสแควร์ (Foursquare) <https://foursquare.com> เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ใช้ได้ผ่านมือถือและเว็บเบราว์เซอร์ ช่วยให้ผู้ใช้ค้นหาสถานที่น่าสนใจรอบตัวได้ เช่น ร้านอาหาร บัมน้ำมัน โรงพยาบาล ฯลฯ ผู้ใช้สามารถ “เช็คอิน” (check-in) เพื่อบอกว่าตอนนี้ตนเองอยู่ที่ใด ข้อมูลในฟอรัสแควร์ทั้งที่บอกว่าผู้เช็คอินอยู่ที่ไหนและคำแนะนำที่เรียกว่า “ทิป” (tips) มาจากการใส่ข้อมูลของผู้ใช้ทุกคน ข้อมูลเหล่านี้สามารถเชื่อมต่อกับเครือข่ายสังคมออนไลน์อื่นๆ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ได้

² การระบุตำแหน่งของผู้ใช้ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์นี้ให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเองอยู่ในสถานที่ใด สามารถทำได้โดยผ่านคอมพิวเตอร์ทั่วไป แท็บเล็ตคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ และโทรศัพท์มือถืออื่นๆ ที่ใช้เว็บเบราว์เซอร์ได้ แต่การใช้ผ่านอุปกรณ์มือถือที่มีระบบระบุตำแหน่ง (GPS) จะสะดวกที่สุด

มารยาทดีใหม่ ควรเลี้ยงสี่แยกนี้ในช่วงเวลาไหน ไปจนถึงวิธีการประหยัดเวลาในการบริจาคเลือดที่เป็นที่พึงไว้ในจุดเช็คอิน “ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ” เป็นต้น

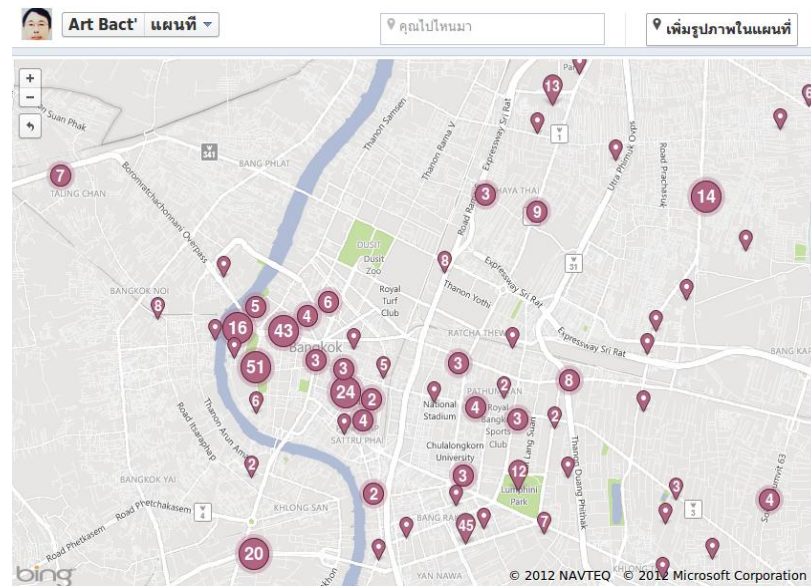

ภาพที่ 4.1 คำแนะนำหรือทิป (tip) ในไฟร์สแควร์ (Foursquare)
(5 พฤษภาคม 2555, ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ)

การเข้าไปสู่จุดเช็คอิน (ออนไลน์) ทำให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสถานที่ (ออฟไลน์) นั้นๆ ได้ และการเช็คอินก็ทำให้เพื่อนๆ ของเราทราบได้ว่าเราอยู่ที่ไหน รวมถึงบอกเป็นนัยว่าเราสามารถเข้าถึงสถานที่นั้นได้ ซึ่งในทางหนึ่งก็เป็นการบอกสถานะของคนเช็คอินด้วย เช่นการเช็คอินที่ “First Class Fast Track Immigration Gate” (ช่องทางด่วนพิเศษด่านตรวจคนเข้าเมือง) ที่สนามบินสุวรรณภูมิ ก็แสดงว่าคนเช็คอินน่าจะมีสถานะทางการเงินหรือสถานะทางสังคมที่สูงกว่าคนเดินทางทั่วไป นอกจากนี้ในไฟร์สแควร์เองยังมีระบบสะสมแต้มที่จะมอบ “เหรียญตรา” (badge) ให้กับผู้ที่เช็คอินเป็นประจำในจุดเช็คอินประเภทที่กำหนด หรือมอบตำแหน่ง “เจ้าถิ่น” (mayor) ให้กับผู้ที่เช็คอินอย่างสม่ำเสมอที่สุดในช่วงเวลาหนึ่งที่จุดเช็คอินหนึ่งๆ และในขณะที่การเช็คอินสร้างตัวตนของผู้เช็คอิน มันก็สร้างตัวตนของจุดเช็คอินเองด้วยเช่นกัน ผ่านเนื้อหาต่างๆ ที่ผู้เช็คอินแบ่งปันที่จุดเช็คอิน

ภาพที่ 4.2 แสดงเหรียญตรา (badges) ที่ผู้เขียนได้รับจากฟีดแบ็ค เหรียญ Bento หมายถึงเช็คอินที่ร้านอาหารญี่ปุ่นบอย, Mall Rat คือไปเดินห้างบอย, และ Trainspotter คือเดินทางด้วยรถไฟเป็นประจำ (13 กรกฎาคม 2555, จากแอปพลิเคชันฟีดแบ็คบนโทรศัพท์ของผู้เขียน)

ภาพที่ 4.3 แสดงจุดต่างๆ ที่ผู้เขียนเคยเช็คอินในกรุงเทพฯ บนเฟซบุ๊ก วงกลมใหญ่หมายถึงในบริเวณนั้นอาจมีจุดเช็คอินย่อยๆ อยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งจะเห็นรายละเอียดถ้าซูมเข้าไป (13 กรกฎาคม 2555, จากเฟซบุ๊กบนคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กของผู้เขียน)

อย่างไรก็ตาม จุดเช็กอินก็ไม่ใช่สถานที่อย่างที่เราเคยรู้จักเสียทีเดียว มันสามารถเป็นได้มากกว่านั้น นอกเหนือไปจากการสร้างพื้นที่ข้อมูลข่าวสารขึ้นมาซ้อนทับสถานที่ทางกายภาพแล้ว เรายังสามารถสร้างจุดเช็กอินที่ไม่ได้เป็นสถานที่ทางกายภาพได้ด้วย ผู้เขียนจะกล่าวถึงการสร้างเนื้อหาภายในจุดเช็กอินก่อน จากนั้นจะกล่าวถึงการสร้างจุดเช็กอิน

การเมืองของพื้นที่: ทิป-ฝั่งความทรงจำ¹

“ต้องจดจำไว้ว่าเมืองนี้ความยุติธรรมไม่มีประโยชน์จริงๆ”²

(ทิปที่จุดเช็กอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย 10 เมษายน 2554)

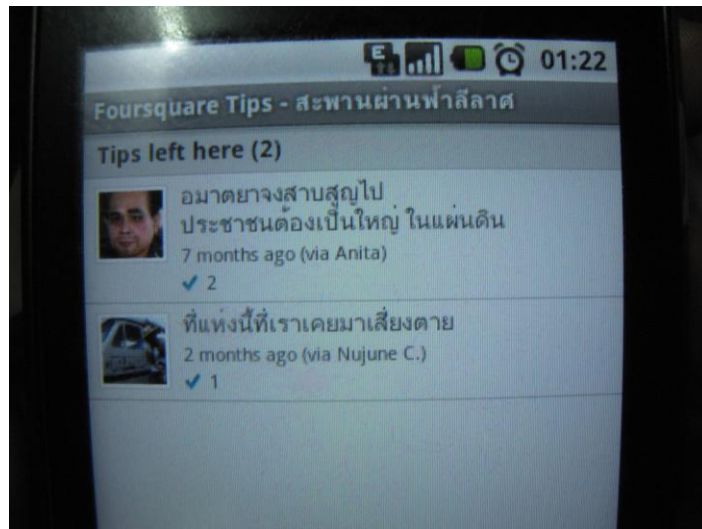
การใส่ข้อความลงไปจุดเช็กอิน โดยเฉพาะจุดที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์การเมือง เป็นสิ่งที่สังเกตพบได้อย่างชัดเจนหลังเหตุการณ์การชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงปี 2553 เช่น ที่สะพานผ่านฟ้าลีลาศและที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการชุมนุมและมีการปะทะระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมกับทหาร

---

¹ “ฝั่งความทรงจำ” เป็นชื่อนิทรรศการศิลปะที่จัดระหว่างวันที่ 11 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม 2554 ที่สถาบันปริทัศน์ พนมยงค์ ซอยทองหล่อ ข้อมูลจากเพจ “ฝั่งความทรงจำ” บนเฟซบุ๊กระบุว่า “Siam Inception Art & Culture Club (SIACC) เป็นการรวมกลุ่มของศิลปิน, คนทำหนัง, คนทำละคร และนักวิจารณ์สังคมรุ่นใหม่ ที่ร่วมกันจัดงาน ‘ฝั่งความทรงจำ’ เพื่อตรวจสอบที่ว่างทางสังคม และความทรงจำของเดือนพฤษภาคมปีที่ผ่านมา โดยภายในงานจะมีทั้งการฉายภาพยนตร์สั้นจากนักทำหนังเลือดใหม่, ภาพยนตร์หาญจากต่างประเทศ, การแสดงจากคนละครทั้งรุ่นเล็กและรุ่นใหญ่, การแสดงดนตรีหลากหลายแนว, งานแสดงภาพถ่าย รวมไปถึงงานเสวนาแบบเข้มข้น” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/siaminception/info>

² ทิปที่ถูกใส่ลงไปจุดเช็กอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในวันที่ 10 เมษายน 2554 ซึ่งเป็นวันที่มีการจัดชุมนุมรำลึกรำลึกครบรอบ 1 ปี เหตุการณ์สลายการชุมนุมกลุ่มคนเสื้อแดงในบริเวณดังกล่าว

ภาพที่ 4.4 ทิปสองอันที่จุดเช็คอินสะพานผ่านฟ้า เมื่อเดือนมีนาคม 2553 (ก่อนสลายการชุมนุม) และสิงหาคม 2553 (หลังการสลายการชุมนุม)
(12 ตุลาคม 2553, หน้าจอโทรศัพท์แสดงทิปในเฟิร์สแควร์ ที่จุดเช็คอินสะพานผ่านฟ้าลีลาศ)

ภาพที่ 4.5 มีทิปเพิ่มขึ้นที่จุดเช็คอินสะพานผ่านฟ้า
(6 กรกฎาคม 2555, หน้าจอโทรศัพท์แสดงทิปในเฟิร์สแควร์ ที่จุดเช็คอินสะพานผ่านฟ้าลีลาศ)

ที่จุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีทั้งทิปประเภทที่เป็นการให้ข้อมูลต่างๆ ไปที่
เกิดขึ้นเฉพาะหน้าหรือทิปในลักษณะเป็นคำแนะนำเกี่ยวกับสถานที่ เช่น

“รถติดไฮก ไฮก” (31 สิงหาคม 2553)

“Waiting to watch the Red Bull F1 street showcase” [รอดูโชว์รถแข่งเรดบูลเอฟ
วัน] (18 ธันวาคม 2553)

“รถติดจ้วงเวลานี้” (25 ธันวาคม 2553)

“รู้ไม่ว่าวันอาทิตย์จอตลอดถนนนี้ จะโดนล้อคล้อนะ” (19 มิถุนายน 2555)

แต่เนื่องจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไม่ได้เป็นเพียงวัตถุธรรมดาที่ตั้งอยู่บนถนน
ความหมายทางการเมืองถูกวางลงบนอนุสาวรีย์ดังกล่าวขึ้นแล้วขึ้นเล่าในระหว่างประวัติศาสตร์
อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยถูกสร้างขึ้นเมื่อปี 2482 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 2475
สัญญาหลายประการปรากฏอยู่ในอนุสาวรีย์ เช่น ความสูง 24 เมตร แทนวันที่ 24 มิถุนายน มีรูป
ปั้นปืนใหญ่ปลายกระบอกปืนคว่ำลง 75 กระบอก แทนปีพุทธศักราช 2475

จากความหมายของพื้นที่ ทำให้พื้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นพื้นที่ที่ประชาชนใช้
ชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้ง โดยเฉพาะเมื่อสถานการณ์การเมืองทำให้ประชาชนรู้สึกที่กำลังเกิด
เหตุการณ์ที่คุกคามประชาธิปไตย เช่น การรัฐประหาร

ไม่เพียงแต่การออกมาชุมนุมทางการเมืองที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเท่านั้น หลังจาก
ที่แอปพลิเคชันไฟร์สแควร์เริ่มเปิดให้ใช้บริการได้ทั่วโลกเมื่อต้นปี 2553 ผู้เขียนพบว่าค่อยๆ มีการใส่
ทิปในไฟร์สแควร์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองที่จุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยมากขึ้นเรื่อยๆ
โดยเฉพาะในการชุมนุมและกิจกรรมรำลึกการชุมนุมของคนเสื้อแดงที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการเปิด
ให้บริการไฟร์สแควร์แล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนเองก็มีวิธีในการให้ความหมายของคำว่า
ประชาธิปไตยตามแบบของตน ผ่านการใส่ทิปบนไฟร์สแควร์

การใส่ทิปในไฟร์สแควร์เป็นช่องทางหนึ่งในการใส่สัญญาจากพลเมืองทั่วไป ที่
สะท้อนให้เห็นถึงการตีความหมายของพื้นที่ “ประชาธิปไตย” ในช่วงเวลาหนึ่งๆ ตามมุมมองของ
ตน โดยอิงจากบริบททางการเมืองในช่วงเวลานั้นๆ ประชาชนที่ได้แต่มองดูการที่รัฐบาลที่พวกเขา
สนับสนุนถูกโค่นล้มมาโดยตลอดจากการเคลื่อนไหวประท้วงของฝ่ายตรงข้ามและกระบวนการ
ตัดสินจากศาล ทำให้พวกเขาเริ่มที่จะออกมาประท้วง โดยการชุมนุมครั้งใหญ่ครั้งแรกเริ่มต้นใน
เดือนมีนาคม 2552 และชุมนุมครั้งใหญ่อีกในปีต่อมา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่

บริเวณสี่แยกคอกวัว ใกล้กันกับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในวันที่ 10 เมษายน 2553 และการสลายการชุมนุมที่แยกราชประสงค์ในอีกหนึ่งเดือนถัดมา เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 90 ราย¹ ในช่วงเวลานั้นมีทิวทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับนัยทางการเมืองที่เช็กอินในพื้นที่นี้เพียงทิวเดียวคือ “สถานที่ที่มีประชาชนมาเรียกร้องประชาธิปไตยกันอยู่บ่อยครั้ง” (17 เมษายน 2553)

ในปีต่อๆ มา วันที่ 10 เมษายน (หรือใกล้เคียง) ได้กลายเป็นวันสำคัญเพื่อรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์สลายการชุมนุมบริเวณนี้ เช่นวันดังกล่าวในปี 2554 กลุ่มคนเสื้อแดงร่วมชุมนุมกันเพื่อรำลึกครบรอบ 1 ปีการสลายการชุมนุม ทวงถามถึงความคืบหน้าในการค้นหาความจริง เรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้เสียชีวิตและครอบครัว รวมทั้งเรียกร้องความรับผิดชอบจากรัฐบาล ผู้ชุมนุมได้ใช้บริเวณฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นเวทีตั้งแต่ช่วงเช้า มีผู้เข้าร่วมประมาณ 5 หมื่นคน (ข่าวสด 12 เมษายน 2554: 1, 14) ทิวที่ปรากฏที่จุดเช็กอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในวันนี้คือ “ต้องจดจำไว้ว่าเมืองนี้ความยุติธรรมไม่มีประโยชน์จริงๆ” (10 เมษายน 2554) แสดงออกถึงความไม่พอใจต่อความคืบหน้าในกระบวนการยุติธรรม บางทิวที่แม้ไม่ได้ไล่ลงไปในช่วงเดือนเมษายน แต่ก็เกี่ยวข้องกับความจริงในเวลาดังกล่าว เช่น “10 เมษายน 53 มี ฮ.โปรยแก๊สน้ำตา จากท้องฟ้า ใส่ประชาชน” (29 สิงหาคม 2554) “ที่นี่มีคนตาย” (29 สิงหาคม 2554)

ตลอดปี 2553 ที่จุดเช็กอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไม่ปรากฏทิวอื่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางการเมืองนอกจากทิวเดียวที่กล่าวไปข้างต้น จนกระทั่งวันที่ 9 มกราคม 2554 ถือเป็นวันที่มีการชุมนุมใหญ่ครั้งแรกหลังจากการยกเลิกการบังคับใช้พระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยมีการกำหนดเส้นทางเคลื่อนจากบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไปยังสี่แยกราชประสงค์ เพื่อรำลึกครบรอบ 10 เดือนเหตุการณ์ของการสลายการชุมนุมที่แยกคอกวัว (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง 2554: 10-11) การนัดรวมตัวครั้งนี้ นางธิดา ถาวรเศรษฐ ประธานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) แถลงไว้ล่วงหน้าตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม 2553² เมื่อค้นจากทิวที่ถูกตั้งเอาไว้ที่จุดเช็กอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พบข้อความว่า “Dear

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2555 จาก <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-13294268>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2555 จาก <http://music.voicetv.co.th/voice-music/1375>

Democracy ... for all Thai Citizen.” ในวันที่ 6 มกราคม 2554 ซึ่งเป็นวันก่อนการประชุมใหญ่ สยามวัน

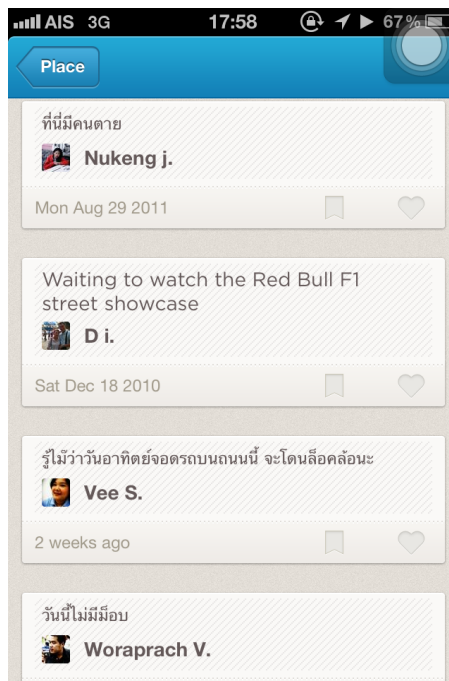
ถัดจากเหตุการณ์ครั้งนั้น ในเดือนเดียวกันมีการชุมนุมใหญ่อีกครั้งในวันที่ 23 และมีคนเสื้อแดงกว่าสี่หมื่นคนมาชุมนุมรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์สลายการชุมนุม โดยเริ่มตั้งหัวขบวนมาจากแยกประตูน้ำท้ายขบวนสุดที่แยกราชประสงค์ และเคลื่อนมายังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อมาถึงถนนราชดำเนิน กลุ่มผู้ชุมนุมได้ปรับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นเวทีใหญ่ทางด้านถนนดินสอกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงที่นำโดยนายสมบัติ บุญงามอนงค์ ก็ทำกิจกรรมโดยพ่นสีสเปรย์สีแดงลงบนพื้นถนนเป็นรูปคนนอนเสียชีวิตเพื่อรำลึกถึงผู้เสียชีวิตและเรียกร้องความรับผิดชอบจากรัฐบาล ส่วนทางฝั่งร้านเมธาวลัยศรแดงก็มีการตั้งเต็นท์จัดนิทรรศการภาพเหตุการณ์สลายการชุมนุม และเปิดวิดีโอเหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคม ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ชุมนุมจำนวนมาก (ข่าวสด 24 มกราคม 2554: 1, 11) ทิปที่น่าสนใจในช่วงเดือนดังกล่าวก็เช่น “มารวมพลกับเสื้อแดงดีมั้ยยย” (25 มกราคม 2554) และ “ประชาธิปไตยเป็นเพียงอนุสาวรีย์ หากมืออย่างแท้จริงและยังคงจับต้องไม่ได้จริงๆ สำหรับคนไทย” (28 มกราคม 2554)

คนเสื้อแดงได้ชุมนุมกันอีกในวันที่ 12 มีนาคม 2554 เนื่องในวันครบรอบ 1 ปีของการเริ่มชุมนุมครั้งแรกที่สะพานผ่านฟ้าลีลาศ ประเด็นหนึ่งที่นางธิดา ถาวรเศรษฐ์ ซึ่งขึ้นเวทีปราศรัยในช่วงค่ำ เสนอบนเวทีก็คือ ยุทธศาสตร์ 2 ขา โดยขาหนึ่งอยู่ในระบบรัฐสภา อีกขาหนึ่งเป็นการต่อสู้บนท้องถนน และ 5 เขต นั่นคือ กรุงเทพฯ ชนบท เมือง ต่างประเทศ และพื้นที่ไซเบอร์ (มติชน 13 มีนาคม 2554: 1, 13) ทิปที่พบจากจุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในช่วงดังกล่าวได้แก่ “มีอนุสาวรีย์นี้ ก็ควรมีประชาธิปไตย” (13 มีนาคม 2554) และ “สถานที่ ที่คนที่คุณก็รู้ว่าใครมาชุมนุมกันบ่อยครั้ง =” (18 มีนาคม 2554) ถ้าดูจากน้ำเสียงของทิปหลังสุดเป็นไปได้ว่ามาจากกลุ่มคนที่ไม่ได้สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดง แสดงให้เห็นว่าในสถานที่เดียวกันนี้สามารถถูกฝังความทรงจำที่ต่างกันได้ เนื่องจากคนมีความทรงจำต่อสถานที่ต่างกัน เช่นเดียวกันกับเหตุการณ์ที่คนเสื้อแดงชุมนุมกันในวันที่ 18 กันยายน 2554 ที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในโอกาสครบรอบ 5 ปีการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 และในการครบรอบ 1 ปี 4 เดือน ของเหตุการณ์สลายการชุมนุม มีผู้ชุมนุมเข้าร่วมประมาณ 5 หมื่นคน จนถนนราชดำเนินแน่นขนัด (ข่าวสด 19 กันยายน 2554: 1, 15) ก็มีทิปที่ถูกใส่ไว้ในวันเดียวกันนี้ในจุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยว่า “ไอ้พวกเฮียเสื้อสีเข้มกว่าสีชมพู พวกเหินแก่เงิน พวกเม็งทำรถติดมากู้มัย” (18 กันยายน 2554)

นอกจากการรำลึกในวันครบรอบการสลายการชุมนุมและวันรัฐประหารแล้ว ยังมีวันสำคัญอื่นที่เกี่ยวข้องกับสถานที่แห่งนี้ นั่นคือวันที่ 10 ธันวาคม ซึ่งถือเป็นวันรัฐธรรมนูญของไทย

ในวันดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย กลุ่มคนเสื้อแดงประมาณ 500 คนมาชุมนุมกัน นำโดยนางพะเยาว์ อัคฮาด แม่ของ น.ส.กมนเกด อัคฮาด พยาบาลอาสาที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์สลายการชุมนุม ร่วมกันทำกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์เพื่อรำลึกถึงผู้เสียชีวิตเหตุการณ์สลายการชุมนุม ถามถึงความรับผิดชอบจากรัฐบาลและทหาร การชุมนุมครั้งนี้มีการเรียกร้องให้นำรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 กลับมาใช้ด้วย (ข่าวสด 11 ธันวาคม 2554: 1, 15) ถัดมา วันที่ 18 ธันวาคม มีการจุดเทียนรำลึก 1 ปี 7 เดือน ที่บริเวณแยกราชประสงค์ นางพะเยาว์ อัคฮาด ร่วมกับคนเสื้อแดงประมาณ 500 คน ก็ได้ทำกิจกรรม เลี้ยงพระ และปราศรัย รวมทั้งถามถึงความรับผิดชอบจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสลายการชุมนุมอีกครั้ง (ข่าวสด 20 ธันวาคม 2554: 1, 15) ทิปที่ปรากฏที่จุดเช็กอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในช่วงนั้นก็มีความสอดคล้องกับเนื้อหาของการชุมนุมที่ผู้ชุมนุมตระหนักถึงความไม่คืบหน้าในการนำค้นหาความจริงและนำคนผิดมาลงโทษ ทิปที่ถูกทิ้งไว้คือ “ร่องรอยของกระสุนปืน ยังคงอยู่ ไม่มีใครสามารถปิดปิดหลักฐานการฆาตกรรมประชาชนตั้งแต่ปี 2516, 2519, 2535, 2552, 2553 และอีกหลายปีที่เงียบหาย ไม่มีใครพูดถึงอีกเลย” (18 ธันวาคม 2554)

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยยังมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ช่วงการเปลี่ยนแปลงการระบอบปกครองของไทยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ได้จัดงานรำลึก 80 ปีเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง “80 ปี ยังไม่มีประชาธิปไตย” ที่อนุสาวรีย์แห่งนี้ในวันที่ 24 มิถุนายน 2555 ด้วย กลุ่มคนเสื้อแดงมาชุมนุมกันเต็มพื้นที่ตั้งแต่บริเวณแยกผ่านฟ้าจนถึงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยร่วม 4 หมื่นคน (ข่าวสด 26 มิถุนายน 2555: 1, 15) ในวันดังกล่าวมีข้อความจากทิปที่ฝากไว้ ณ จุดเช็กอินนี้ว่า “ยี่สิบสี่มิถุนายนมหาศรีสวัสดิ์ปฏิรูปการปกครองรัฐธรรมนูญของไทย เริ่มระบอบแบบอารยะประชาธิปไตยทั่วราชอาณาจักร ไทยได้สิทธิเสรี [@KNIntelligence](http://t.co/OistE6K)” (24 มิถุนายน 2555) เหตุการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาในสังคมไทยยังนำไปสู่การตั้งคำถามถึงความเป็นประชาธิปไตยว่ามีจริงหรือไม่ เดือนเดียวกันที่จุดเช็กอินนี้มีทิปทิ้งไว้ว่า “ที่นี่ . . มีประชาธิปไตยจริง ๆ หรือ?” (30 มิถุนายน 2555)

ภาพที่ 4.6 การใส่ทิป “ที่นี่มีคนตาย” ที่จุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
(6 กรกฎาคม 2555, จุดเช็คอินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย)

จากตัวอย่างทิปเหล่านี้ จะเห็นว่าทิปจำพวก "ฝนตก-รถติด" เป็นทิปทั่วๆ ไปที่พบได้ตามจุดเช็คอินบนถนน สะพาน หรือทางแยก แต่ "อมาตยาจงสาบสูญไป ประชาชนต้องเป็นใหญ่ในแผ่นดิน" "ที่แห่งนี้ที่เราเคยมาเสียชีวิต" และ "เรารักพระเจ้าอยู่หัว" รวมถึงอีกหลายทิปที่กล่าวมาข้างต้นอาจจะเป็นทิปที่ดูผิดฝาผิดตัวกับสถานที่อย่างมาก ถ้าเราไม่พิจารณาว่าเคยเกิดอะไรขึ้นในบริเวณดังกล่าว และอะไรคือศูนย์กลางของความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน

ดังนั้น การฝากทิปไว้ในจุดเช็คอิน นอกจากจะมีลักษณะในเชิงที่ให้ข้อมูลทั่วๆ ไปเกี่ยวกับสถานที่แล้ว ยังมีการฝากทิปในลักษณะที่เป็นความพยายามที่จะฝังหรือบรรจุความทรงจำลงไปในพื้นที่หรือจุดเช็คอินนั้นด้วย ตัวอย่างทิปที่ยกขึ้นมาก่อนหน้านี้ทำให้เห็นว่าคนต่างขั้วการเมืองต่างพยายามที่จะเข้ามามีส่วนฝังความทรงจำทางการเมืองในพื้นที่แห่งเดียวกัน การกระทำแบบออนไลน์ที่มีต่อพื้นที่ออฟไลน์ได้ทำให้พื้นที่นั้นๆ ไม่ได้ถูกผูกขาดความหมายไว้โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่ยังคงถูกสร้าง ให้ เพิ่ม หรือเปลี่ยนแปลงความหมายของที่ทางเสียใหม่ เราจะเห็นการ "เล่น" กับความทรงจำหลายๆ แบบ ทั้งการชุมนุมแบบออฟไลน์เพื่อรำลึกต่อเหตุการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา และการรำลึกโดยฝังความทรงจำทางออนไลน์ลงไปในพื้นที่จุดเช็คอินที่อุดมไปด้วยความหมายอย่างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยแห่งนี้

การเขียนข้อความฝังความทรงจำเช่นนี้มีให้พบเห็นตามสถานที่ออฟไลน์มาก่อนที่อุปกรณ์โทรศัพท์มือถือที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้จะแพร่หลาย ก่อนหน้านี้เราอาจเคยพบเห็นการสื่อสารข้อความ ภาพ และสัญลักษณ์ต่างๆ ผ่านโปสเตอร์ กราฟิตี คำประกาศบนท้องถนน ฯลฯ ดังตัวอย่างในภาพที่ 4.7 ที่ปรากฏข้อความว่า “ฉันถูกยิงตายที่นี่” ที่ถูกพ่นด้วยสีสเปรย์บริเวณถนนข้าวสาร เพื่อย้ำเตือนความทรงจำในเหตุการณ์สลายการชุมนุมบริเวณแยกคอกวัว ดังนั้น การให้ความหมายกับสถานที่ด้วยวิธีการออนไลน์เช่นนี้ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่โดยสิ้นเชิง อาจกล่าวได้ว่าการฝังความทรงจำผ่านทิปบนจุดเช็คอินเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของการให้ความหมายต่อพื้นที่ออฟไลน์นั่นเอง

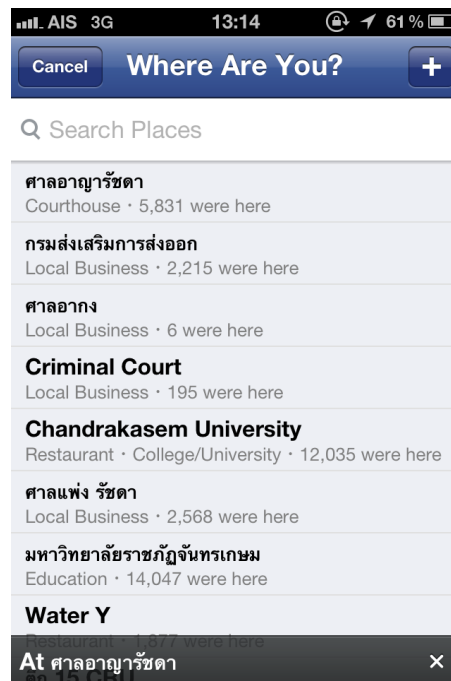

ภาพที่ 4.7 ข้อความพ่นจากสีสเปรย์ “ฉันถูกยิงตายที่นี่” บริเวณถนนข้าวสารใกล้สี่แยกคอกวัว

(3 กรกฎาคม 2554, บริเวณถนนข้าวสาร)

การเมืองของชื่อ: การสร้างจุดเช็คอิน

ด้วยความที่ใครๆ ก็สามารถสร้างจุดเช็คอินขึ้นมาใหม่ได้ ทำให้เป็นไปได้ที่จะทำการแสดงออกด้วยตัวจุดเช็คอินเอง เช่นเดียวกับการแสดงออกด้วยตัวข่าวสารในจุดเช็คอินที่ฝากไว้เป็นทิป

ภาพที่ 4.8 บริเวณศาลอาญา รัชดา มีผู้ตั้งชื่อจุดเช็คอินว่า “ศาลอาวก”
(7 มิถุนายน 2555, หน้าศาลอาญา ถนนรัชดา)

ภาพที่ 4.9 บริเวณศาลอาญา รัชดา มีผู้นำกระดาศเขียนคำว่า “กง” ไปแปะทับป้ายศาลอาญา
เพื่อให้อ่านเป็นคำว่า “ศาลอาวก”

(8 พฤษภาคม 2555, หน้าศาลอาญา ถนนรัชดา ภาพจากประชาไท โดย จามร รักในหลงใน
สันติภาพ และ Kim Chai <http://prachatai.com/journal/2012/05/40411>)

การตั้งชื่อจุดเช็คอินที่ศาลอาญาว่า “ศาลอาวกง” เกิดขึ้นหลังนายอำพล (สงวนนามสกุล) หรือที่เรียกกันว่า “อาวกง” หรือ “อาวกง SMS” ชายวัยหกสิบปีซึ่งถูกตัดสินจำคุก 20 ปี ในคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 แม้จะมีข้อกังขาหลายประเด็นว่าเขาเป็นผู้ส่งข้อความที่เข้าข่ายหมิ่นสถาบันไปยังโทรศัพท์มือถือของนายสมเกียรติ ครอบวัฒมนสุข เลขานุการส่วนตัวนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) จริงหรือไม่ รวมทั้งมีความพยายามขอประกันตัวถึง 8 ครั้ง แต่ก็ถูกปฏิเสธ ต่อมานายอำพลได้เสียชีวิตลงระหว่างการถูกคุมขังด้วยโรคประจำตัว หลังการเสียชีวิตของนายอำพล เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เป็นธรรมที่เขาได้รับ ค่าของวันที่เขาเสียชีวิตมีประชาชนไปรวมตัวกันที่หน้าศาลอาญาเพื่อไว้อาลัย รวมทั้งจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการทบทวนกฎหมายมาตรา 112 ในกรณีนี้ การระบุชื่อจุดเช็คอินว่า “ศาลอาวกง” ในตำแหน่งของศาลอาญา จึงเป็นทั้งการเล่นคำและการฝังความทรงจำถึงการเสียชีวิตของเขาอันเกิดจากปัญหาของกระบวนการยุติธรรมลงไปยังตำแหน่งเดียวกับกับศาลอาญา

เช่นเดียวกับการฝากทิว การตั้งชื่อจุดเช็คอินใหม่เพิ่มลงไปจากชื่อจุดเช็คอินเดิมในพื้นที่ออนไลน์ รวมทั้งเพิ่มลงในสถานที่ออฟไลน์ก็ไม่ใช่สิ่งใหม่ การเล่นกับคำเรียกสถานที่ เช่น “แยกราชประสงค์” เป็น “ราษฎร์ประสงค์” หรือ “ถนนราชดำเนิน” เป็น “ถนนราษฎร์ดำเนิน” เป็นการให้ความหมาย-ความทรงจำใหม่กับสถานที่ที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยพื้นที่ออนไลน์ ดังเช่นภาพที่ 4.10 แสดงให้เห็นการตั้งชื่อใหม่ให้กับแยกราชประสงค์ โดยเขียนมันลงไปป้ายจราจรซึ่งพื้นที่ออฟไลน์ เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าวิถีคิดที่จะฝังความทรงจำลงไปในพื้นที่ต่างๆ นั้นมีอยู่ในอาณาบริเวณอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4.10 ตั้งชื่อใหม่ให้แยกราชประสงค์ “แยกมารค 100 ศพ”
(26 มิถุนายน 2554, ใต้รถไฟฟ้าบีทีเอส หน้าโรงพยาบาลตำรวจ)

การเช็คอินจึงมีหลายนัย ทั้งเพื่อบอกว่าผู้เช็คอินเป็นใคร สามารถเข้าถึงสถานที่อะไรได้บ้าง ทำกิจกรรมอะไรอยู่ มีสถานะอะไร นอกจากนี้ยังมีการเช็คอินเพื่อฝังความทรงจำเกี่ยวกับตัวผู้เช็คอินลงไป ณ สถานที่นั้น เพื่อส่งต่อความทรงจำดังกล่าวไปให้คนอื่นที่อาจ “เดินผ่าน” มาในสถานที่นี้ คนเหล่านี้ไม่ได้เช็คอินเพียงเพื่อบอกว่า เขาเคยอยู่ ณ สถานที่ใด แต่ยังเพื่อประกาศว่าเขาวางตำแหน่งแห่งที่ของเขาไว้ที่จุดไหนในสังคม-การเมือง

กลไกทางเทคโนโลยีที่เครือข่ายสังคมออนไลน์เองและแอปพลิเคชันที่เชื่อมโยงกันเปิดโอกาสให้ผู้ใช้เข้าไปเล่นกับความหมายและความทรงจำต่อสถานที่ต่างๆ ได้ ทำให้ความทรงจำและเนื้อหาที่มีต่อสถานที่ สามารถเคลื่อนที่และโยกย้ายไปมาระหว่างพื้นที่ออนไลน์กับออฟไลน์ ทั้งสองพื้นที่ได้เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การเช็คอินโดยตั้งชื่อให้จุดเช็คอินเสียใหม่ หรือใส่ทิวทัศน์ความทรงจำหรือเนื้อหาใดๆ ลงไปในจุดเช็คอินนั้น ก็ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ที่มีเฉพาะแต่ในพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์เท่านั้น เพียงแต่การมีเครือข่ายสังคมออนไลน์และอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยได้ช่วยให้การใส่ความหมายต่างๆ ลงไปในสถานที่ออฟไลน์โดยปัจเจกเป็นไปได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น และคนที่มีอุปกรณ์ดังกล่าวก็สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมการสร้างความหมายได้มากขึ้น

จากพื้นที่ออนไลน์ไปสู่การเคลื่อนไหวออฟไลน์

แม้แต่คลิกก็เปลี่ยนแปลงสังคมได้ การคลิกมีผลทำให้คนลงไปบนท้องถนนมากขึ้น
มีหลายคนที่เคลื่อนไหวหน้าจอคอมแต่ก็ลงไปบนถนนด้วย¹ (บก.ลายจุด 2555)

การแสดงออกทางการเมืองที่ปรากฏในพื้นที่ออนไลน์ไม่ได้แยกขาดจากสังคมออฟไลน์โดยสิ้นเชิง ในส่วนแรกของบทนี้ จะเห็นว่าสถานที่แห่งประวัติศาสตร์เช่นอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยได้ถูกบรรจุความหมายความทรงจำเข้าไปเรื่อยๆ เป็นระยะๆ ด้วยการกระทำทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ ซึ่งต่างก็เชื่อมโยงอยู่กับบริบทที่ของสถานที่จริงที่กิจกรรม/การกระทำนั้นได้เข้าไปสัมพันธ์ด้วย ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคมออนไลน์กับออฟไลน์ในอีกลักษณะหนึ่ง นั่นคือการรณรงค์และระดมคนโดยใช้เครื่องมือทางออนไลน์เพื่อนำไปสู่ปฏิบัติการทางการเมืองในพื้นที่ออฟไลน์ การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ออฟไลน์ที่เห็นชัดเจนในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาคือ กรณีของกลุ่มเสื้อหลากสีที่นำโดย นพ.ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ และกรณีของ บก.ลายจุด ที่รณรงค์เรื่องวันอาทิตย์สีแดง

วันอาทิตย์สีแดง

สมบัติ บุญงามอนงค์ หรือชื่อที่ใช้ในเว็บเพชฌัญญูว่า บก.ลายจุด ใช้พื้นที่บนเพชฌัญญูของเขาเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่มีเขาเป็น “แกนนอน²” โดยจัดขึ้นทุกวัน

---

¹โรงเรียนพ(ล)บคำ 4: วิเคราะห์พายุ Social Network กับ บก.ลายจุด สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <http://prachatai.com/journal/2012/05/40675>

²บก.ลายจุดอธิบายความหมายของคำว่าแกนนอนว่า “แกนนอน ไม่ใช่ แกนนำ ให้ความสำคัญกับมวลชนสูงสุด ขับเคลื่อนในแนวระนาบ (แกนนอน - มวลชน) (แกนนอน - แกนนอน) ทำหน้าที่เชื่อมประสาน เป็นหลักให้มวลชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วม แสดงศักยภาพของตนเอง สร้างภาวะผู้นำ ต้องจัดตั้งกลุ่มของตนเองขึ้นมา ซึ่งมีขนาดเล็ก 5-15 คน เพื่อสร้างเป็นองค์กรปฏิบัติการ ชัดเจนเรื่องเป้าหมายยุทธศาสตร์ และสามารถค้นหายุทธวิธีของกลุ่ม เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ได้ ต้องพยายามเชื่อมโยงกับแกนนอนคนอื่นๆ เมื่อมีภารกิจร่วม และ

อาทิตย์ภายใต้หัวข้อ “วันอาทิตย์สีแดง” กิจกรรมวันอาทิตย์สีแดงเริ่มต้นขึ้นหลังจากการสลายการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงที่สี่แยกราชประสงค์ ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2553 โดยการผูกผ้าสีแดงกับป้ายสี่แยกราชประสงค์เพื่อเป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์สลายการชุมนุม มีคนเข้าร่วมประมาณ 50 คน (ข่าวสด 12 กรกฎาคม 2553: 1, 14) การรวมกลุ่มครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งคือ งานที่ใช้ชื่อว่า “4 ปีรัฐประหาร 4 เดือนราชประสงค์” จัดขึ้นที่สี่แยกราชประสงค์วันที่ 19 กันยายน 2553 มีผู้เข้าร่วมประมาณ 10,000 คน (Fuller and Mydans 2010)

กิจกรรมของ บก.ลายจุด ผสานทักษะทางการสื่อสาร ศิลปะ และประเด็นทางการเมืองเข้าไว้ด้วยกันโดยเรียกว่าเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์¹ เขาเขียนข้อความเชิญชวนบนหน้าเฟซบุ๊กของเขาซึ่งมีเพื่อนเกือบ 5,000 คน บนเพจ “วันอาทิตย์สีแดง” และเพจ “บก.ลายจุด” ซึ่งมีผู้กดถูกใจเกือบสองหมื่นคน ให้เข้าร่วมทำกิจกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละครั้ง เขาใช้ข้อความ รูป หรือสร้างหน้ากิจกรรม เพื่อดึงดูดความสนใจให้ผู้คนไปพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่ออฟไลน์ เช่น การเดินแอโรบิกที่สวนลุมพินี การใส่เสื้อสีแดงทุกวันอาทิตย์ เป็นต้น

สามารถตัดสินใจเพื่อสร้างฉันทมติร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ได้ ไม่ทำงานโดดเดี่ยว เป็นนักเรียนรู้ ถอดบทเรียน ศึกษา ค้นคว้า พัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของตนอย่างต่อเนื่อง ต้องสื่อสารเป็น และที่สำคัญ ต้องฟังเป็น และเป็นนักฟังด้วย” (บก.ลายจุด 2553) สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555 จาก

https://www.facebook.com/note.php?note_id=160741693951264

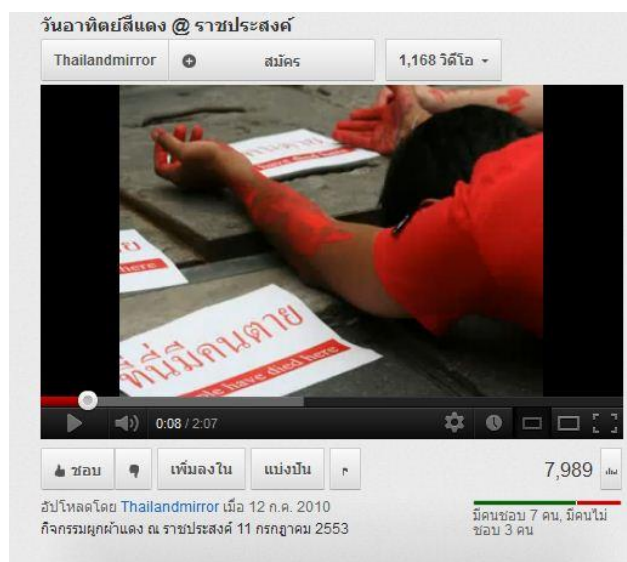
¹ สมบัติออกแถลงการณ์วันอาทิตย์สีแดง ฉบับที่ 1 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2553 ว่า “...เป็นการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ที่ลดการเผชิญหน้า แต่ยังสามารถแสดงออกทางการเมืองผ่านวัฒนธรรมของประชาชนอย่างสันติวิธี นั่นคือ การกำหนดให้วันอาทิตย์เป็นวันที่ประชาชนที่เรียกร้องประชาธิปไตยสวมเสื้อสีแดง แม้ไม่ได้มีกิจกรรมทางการเมืองใดๆ ในวันนั้น ก็ขอให้ท่านสวมใส่ และอาจนัดหมายมิตรสหาย ญาติพี่น้อง ออกไปใช้ชีวิตภายนอก เช่นเดินห้าง ไปวัด ทานข้าวกลางวัน ฯลฯ การสวมเสื้อแดงวันอาทิตย์ จะเป็นการย้ำเตือนเจตจำนงศึในการต่อสู้และปลุกขวัญพี่น้องที่จมอยู่ในความโศกเศร้าให้ยังทราบดีว่าเรายังมีกันและกันทั้งแผ่นดิน...” จาก คิกออฟแคมเปญเชิงสัญลักษณ์ “วันอาทิตย์สีแดง” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2555 จาก

<http://prachatai.com/journal/2010/05/29773>

มีเวลา 10 นาทีก่อนเลือกตั้ง ผมขอเสนอ 2 ข้อ 1. ใส่เสื้อแดงทุกวันอาทิตย์ 2. บอกคนอื่นใส่เสื้อแดงวันอาทิตย์ ใส่ทั้งหมด 10 วัน จนเลือกตั้ง¹ (ปก.ลายจุด 19 เมษายน 2554)

กิจกรรมที่ดีที่สุดในปีนิคสวนลุมคือ การ workshop แบ่งกลุ่มย่อยคุยการเมือง คราวนี้ จะพัฒนากระบวนการต่อ ให้คุยนานขึ้น และสนุกขึ้น² (ปก.ลายจุด 25 เมษายน 2554)

สำหรับผู้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ หรือต้องการข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งต่อไปก็สามารถติดตามย้อนหลังได้จากคลิปวิดีโอหรือภาพเหตุการณ์ที่บันทึกไว้ในแต่ละครั้งด้วย

ภาพที่ 4.11 คลิปวิดีโอ “วันอาทิตย์สีแดง @ราชประสงค์”³

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=206275529402907>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/redbuff/posts/167373816654464>

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2553 จาก http://youtu.be/1TgR1ghJ_nM

ภาพที่ 4.12 เสียงสะท้อนต่อกิจกรรมที่เขาจัดขึ้นจากผู้ที่ถูกคุกคามใจเพจ บก.ลายจุด

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของ บก.ลายจุด เริ่มต้นจากเฟซบุ๊กซึ่งเป็นพื้นที่ออนไลน์ที่ถ่ายทอดการกระจายข่าวสารและสร้างความสัมพันธ์แบบฉบับพลันทันที ด้วยกระแสบอกเล่าแบบปากต่อปาก ก่อนที่จะมาสู่การเคลื่อนไหวในพื้นที่ออฟไลน์ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่ของการทำกิจกรรมมักแฝงความหมายบางอย่างที่เชื่อมโยงกับประเด็นความเคลื่อนไหวด้วยเสมอ¹ เช่น สี่แยกราชประสงค์ หรือเลือกพื้นที่ซึ่งอนุญาตให้ก้าวพ้นข้อจำกัดหรือเล็ดรอดการควบคุม โดยยังสัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรม เช่น การเดินแอโรบิกที่สวนสาธารณะ ในช่วงที่หลายพื้นที่ในประเทศไทยยังอยู่ภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉินและห้ามชุมนุมเกิน 5 คน แต่บก.ลายจุดก็ใช้วิธีการนัดให้คนไป “ออกกำลังกาย” ร่วมกัน

นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อมวลชนที่มีเดียวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ในรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยถูกใช้มาก่อนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย คือการจัดทำคิปลิวิดีไอสอนเดินแอโร

¹ ตัวอย่างกิจกรรม เช่น ผูกผ้าแดงที่ป้ายแยกราชประสงค์ (11 กรกฎาคม 2553 และ 18 กรกฎาคม 2553), เดิน แอโรบิกที่สนามหญ้าสวนลุมพินี (25 กรกฎาคม 2553), เสวนาและกิจกรรมที่มีคนตาย ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (1 สิงหาคม 2553), แดงเข้มแข็ง วิ่งรอบสวนสันติภาพ (8 สิงหาคม 2553), ปิกนิกข้าวแดงและจับกลุ่มพูดคุย ณ สวนวชิรเบญจทัศ (15 สิงหาคม 2553), แดงท้องเหนือ ซ็อบหมูเฮา จังหวัดเชียงใหม่ (22 สิงหาคม 2553), แดงเดินห้าง ซ็อบช่วยชาติ ที่ห้างสรรพสินค้าอิมพีเรียลเวิร์ล ลาตพราว (29 สิงหาคม 2553), แดงลงทะเล ที่หาดจอมเทียน จังหวัดชลบุรี, แดงลงทะเล จังหวัดชลบุรี (5 กันยายน 2553), 4 ปีรัฐประหาร 4 เดือนราชประสงค์ (19 กันยายน 2553) ฯลฯ

บิก¹ อัปโหลดขึ้นยูทูป และเผยแพร่ไปตามเฟซบุ๊ก เพื่อนัดแนะและชักชวนก่อนวันรวมตัวที่สวนสาธารณะ เป็นการพัฒนาการใช้สื่อใหม่ที่มีอยู่ให้เต็มศักยภาพมากขึ้น ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นความใหม่ประการหนึ่งในการเคลื่อนไหว จากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่สามารถเชื่อมต่อกับเว็บไซต์และแอปพลิเคชันต่างๆ

กลุ่มเสื้อหลากสี

ถ้าท่านไม่เห็นด้วยกับการนิรโทษทักษิณ ได้โปรดสละเวลา มาร่วมชุมนุมกับหมอตุลย์ที่หน้าสภา วันที่ 4 เมษายน 55 เวลา 9.00-18.00 น. มาแสดงพลังกันให้คนช่วยแม่ได้รู้ว่าเราไม่เอาด้วยกับมัน ไม่ยอมปรองดองกับโจร นี่คือการช้อมใหญ่ ก่อนสงครามครั้งสุดท้ายหลังสงกรานต์ มากันเยอะๆ นะครับ ผมจะจัดงานมาชุมนุมทุกวัน มาให้ได้ นะครับ พบกันครับ² (ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ 29 มีนาคม 2555)

การชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อหลากสีหรือกลุ่มพลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดิน เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2553 ที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เกิดขึ้นจากการชักชวนกันผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊กจากเพจที่ชื่อว่า “มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา” เพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรี (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) บริหารราชการแผ่นดินต่อไป และเรียกร้องให้กลุ่มคนเสื้อแดงคืนพื้นที่ให้กับคนกรุงเทพฯ (กรุงเทพธุรกิจ 14 เมษายน 2553: 3) โดยมี ผศ.นพ.ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ เป็นผู้นำการชุมนุม ในระยะดังกล่าวกลุ่มเสื้อหลากสีนัดรวมตัวกันทุกวันตลอดเวลาหนึ่งเดือน ในช่วงเวลา 16.00 -18.00 น. กิจกรรมที่ทำร่วมกันคือ ร้องเพลงชาติไทย เพลงสดุดีมหาราชา และเพลงสรรเสริญพระบารมี ระหว่างนี้พวกเขายังรวมตัวกันไปแสดงจุดยืนทางการเมืองและสนับสนุน

---

¹วันอาทิตย์ สีแดง : สมบัติ บุญงามอนงค์ ขวนเต็นแอโรบิค ที่ สวนลุม (บันทึกจากข่าว Voice TV) สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555 จาก http://youtu.be/JoP_mRi8sOk

²สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/DrTul/posts/10150631021187135>

การทำงานของรัฐบาลและทหารอีกหลายครั้ง ภายหลังจากการสลายการชุมนุมเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2553 กลุ่มเสื้อหลากสีได้ยุติการชุมนุมในลักษณะดังกล่าว เปลี่ยนมาเป็นการชุมนุมตามวาระแทน

พวกเขาใช้เฟซบุ๊กในการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ที่มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันโดยการเขียนข้อความเชิญชวนให้เครือข่ายไปร่วมชุมนุมตามสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น หน้ารัฐสภา ศาลรัฐธรรมนูญ ตัวอย่างกิจกรรมของเสื้อหลากสี ได้แก่ กิจกรรมทำบุญเลี้ยงพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ พระราชวังพญาไท (30 พฤษภาคม 2553) เข้ายื่นรายชื่อประชาชนจำนวน 20,000 รายชื่อ ต่อประธานวุฒิสภาเพื่อถอดถอน ส.ส.พรรคเพื่อไทย (31 พฤษภาคม 2553) คัดค้าน พ.ร.บ.นิรโทษกรรม (24 กันยายน 2553) ชุมนุมคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 2550 (24 กุมภาพันธ์ 2555) ยื่นหนังสือประท้วงที่สถานทูตสหรัฐอเมริกาและองค์การสหประชาชาติ คัดค้านการแก้รัฐธรรมนูญมาตรา 112 (13 ธันวาคม 2554) ชุมนุมคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 2550 (24 กุมภาพันธ์ 2555)

ออกมา ออกมา ออกมา ร่วมกันต่อต้านพรบ.นิรโทษทักษิณอย่างถึงที่สุด

(ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ 30 พฤษภาคม 2555)

ภาพที่ 4.13 การส่งต่อข้อความจากเพจอื่นๆ ในเครือข่ายเพื่อระดมพลไปร่วมชุมนุม¹

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

ภาพที่ 4.14 ความคิดเห็นต่อคนที่ไม่สามารถมาร่วมชุมนุมได้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเฟซบุ๊กกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่ออนไลน์ของกลุ่มคนเสื้อหลากสีมักเป็นไปเพื่อประกาศระดมพลชุมนุม เพื่อแสดงออกว่าพวกเขาความคิดเห็นอย่างไรต่อประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้น รูปแบบของการรณรงค์บนเฟซบุ๊กมักเป็นข้อความ ข่าว ภาพที่เป็นประโยชน์ต่อการประชาสัมพันธ์ ไม่เพียงแต่การชุมนุมประท้วงเท่านั้น กลุ่มเสื้อหลากสียังมีกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ ด้วย ได้แก่การยื่นหนังสือร้องเรียน¹ การรวบรวมรายชื่อเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง² หรือมอบดอกไม้ให้กำลังใจบุคคลต่างๆ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของ

¹ เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2553 นสพ.ไทยรัฐรายงานว่ากลุ่มเสื้อหลากสี โดยผู้นำกลุ่มมั่นคงไทยเกินหนึ่งล้านคนต่อต้านการยุบสภาและสมาชิก 60 ยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารทุกเหล่าทัพ ที่กรมทหารราบที่ 11 เพื่อให้จัดการกับกลุ่มผู้ชุมนุม นปช. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <http://www.thairath.co.th/content/pol/80066>

²30 พฤษภาคม 2553 กลุ่มเสื้อหลากสีรวบรวมรายชื่อถอดถอนส.ส.พรรคเพื่อไทย สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <http://www.thairath.co.th/content/pol/86271>

การสนับสนุนการกระทำของพวกเขา เช่น มอบดอกไม้ให้กำลังใจศาลรัฐธรรมนูญต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ให้แก่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550¹ ทั้งฉบับ

นอกจากนี้ยังมีการกระตุ้นให้ผู้คนออกไปทำกิจกรรมที่นอกเหนือไปจากการคลิกไลค์หรือแสดงความคิดเห็นในเว็บเฟซบุ๊กเท่านั้นด้วย

ขณะที่เราเรียกร้องให้ทหารออกมาปฏิวัติ แต่ตัวเราเองกลับนั่งๆ นอนๆ อยู่ที่บ้านหยุด like แล้วออกไป fight ให้ชาติกันดีกว่า เสียสละกันสักนิด ลงงานสักครึ่งวันก็สามารถมีส่วนร่วมช่วยชาติได้แล้ว² (เพจ พลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดิน (เสื้อหลากสี) 30 มีนาคม 2555)

อาจกล่าวได้ว่าการใช้เฟซบุ๊กที่นำไปสู่การทำกิจกรรมทางการเมืองของทั้งสองกลุ่มมีความเหมือนและแตกต่างกันหลายประการ ทั้ง บก.ลายจุด และกลุ่มเสื้อหลากสีต่างใช้เครื่องมือและพื้นที่ของเฟซบุ๊กเพื่อระดมพลให้คนออกมาเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการเขียนข้อความ การแบ่งปันรูปซึ่งอาจจะมีข้อความสั้นๆ เพื่อให้ส่งต่อในวงกว้างได้ง่ายขึ้น การสร้างเพจ และการสร้างหน้ากิจกรรม (event) จากนั้นมีการรายงานภาพและภาพเคลื่อนไหวของกิจกรรม อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างระหว่างการเคลื่อนไหวของสองกลุ่มนี้ ขณะที่กิจกรรมที่ชักชวนผ่านเฟซบุ๊กของกลุ่มเสื้อหลากสีมีรูปแบบไม่ต่างกันมากนักในแต่ละครั้ง ได้แก่ การชุมนุม ฟังการปราศรัยของแกนนำ ร้องเพลงชาติ-เพลงปลุกใจ ยื่นหนังสือร้องเรียน มอบดอกไม้ให้กำลังใจ ขึ้นอยู่กับประเด็นที่พวกเขาสนใจซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้น แต่กิจกรรมของ บก.ลายจุด จะหยิบยกเอาประเด็นที่ต้องการสื่อสารมาใช้ร่วมกับวิธีการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อสร้างความสนใจต่อคนในวงกว้าง และทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกร่วมไปด้วย

---

¹13 กรกฎาคม 2555 นพ.ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ตัวแทนของกลุ่มเสื้อหลากสีมอบดอกไม้เพื่อแสดงความพอใจต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

<http://www.thairath.co.th/content/pol/275844>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=218843454889970>

ความมีสีสันของกิจกรรมในลักษณะที่ บก.ลายจุด และกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงร่วมกัน ประชาสัมพันธ์และจัดขึ้นนั้น อาจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีคนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และแม้ว่ากิจกรรมในครั้งหนึ่งๆ จะสิ้นสุดไปแล้ว สัญลักษณ์ที่ใช้สื่อออกมาในกิจกรรมที่นำ โดย บก.ลายจุด ก็ยังคงเป็นที่จดจำและถูกหยิบมาใช้ในต่างที่ต่างเวลาซึ่งไม่จำเป็นจะต้องกระทำ ในการชุมนุมก็ได้ เช่น ข้อความที่บอกว่า “ที่นี่มีคนตาย”¹ หรือ “เอียง”² ที่ถูกนำไปใช้ในโอกาสอื่นๆ ด้วย เช่น การนำไปกล่าวถึงหรือเพิ่มเข้าไปในรูปไฟล์ของเฟซบุ๊ก การใส่เป็นทิปในโพสการ์ด การแท็กในทวิตเตอร์ การนำไปแต่งเพลง ฯลฯ

จากตัวอย่างเหล่านี้ทำให้เห็นว่า พื้นที่ในเครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถใช้เพื่อระดม ผู้คนในการแสดงออกทางการเมืองในพื้นที่ออฟไลน์ได้ ยิ่งมีความสามารถในสื่อสารและนำเสนอที่ น่าสนใจ ก็ยิ่งทำให้คนสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และการเคลื่อนไหวในพื้นที่ออฟไลน์นั้น ก็อาจกลับมาขยายความสนใจและขยายเครือข่ายในพื้นที่ออนไลน์ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมของกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงและกลุ่มเสื้อหลากสี แม้จะมีความ เชื่อมโยงระหว่างออนไลน์และออฟไลน์เหมือนกัน แต่หากดูจำนวนผู้เข้าร่วมออฟไลน์แล้ว กิจกรรม ของกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงนั้นมีผู้เข้าร่วมมากกว่ามาก ผู้เขียนมีข้อสังเกตสองประการในกรณี ที่อาจ อธิบายความแตกต่างดังกล่าวได้ ประการแรกคือ บก.ลายจุด “แกนนอน” ของกลุ่มวันอาทิตย์สี แดง นั้นมีทุนทางสังคมคือมวลชนออฟไลน์อยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้วตั้งแต่ก่อนเคลื่อนไหวบนเฟซบุ๊ก มวลชนที่เข้าร่วมกิจกรรมวันอาทิตย์สีแดงจำนวนมากมาจากการรับทราบผ่านสื่ออื่น อีกทั้ง บก. ลายจุดยังมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์กับการสื่อสารมากกว่า คือประสบการณ์กับกลุ่ม ละครณะขามป้อมและกิจกรรมรณรงค์เชิงวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้กิจกรรมวันอาทิตย์สีแดงมีทั้งสาร

---

¹ข้อความที่เป็นที่รู้จักมากขึ้นจากการที่กลุ่มวันอาทิตย์สีแดงนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ เช่น การตะโกนคำนี้ไปพร้อมๆ กัน การนอนลงไปกับพื้นในลักษณะเหมือนคนตาย เพื่อต้องการย้ำเตือนสังคมว่า เคยมีการสลายการชุมนุมและมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวในสถานที่ที่จัดกิจกรรม

²ข้อความที่นายสมบัติ บุญงามอนงค์ และกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงใช้ในการแสดงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่ ศาลรัฐธรรมนูญ ในวันที่ 4 กรกฎาคม 2555 โดยทำในลักษณะเป็นการแจกใบแดงที่มีข้อความว่า “เอียง” ให้กับ การทำหน้าที่ของตุลาการ เพื่อแสดงให้เห็นว่า การสั่งชะลอการแก้รัฐธรรมนูญและการวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญเป็นการทำเกินขอบเขตหน้าที่ของศาล

ทางการเมืองและความสนุกสนานที่มวลชนเข้าถึงได้ ประการที่สองคือ สำหรับมวลชนเสื้อแดงแล้ว ทั้งพื้นที่ออนไลน์และพื้นที่การชุมนุม เป็นพื้นที่ที่สำคัญสำหรับพวกเขาในการสร้าง ค้นหา และ ยืนยันอัตลักษณ์ เป็นพื้นที่ในแบบที่ Miller และ Slater (2000) เสนอว่ามี dynamics of objectification ทั้งการใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อทำให้สิ่งที่เคยฝันไว้เป็นจริงขึ้นมา (expansive realization) และเพื่อพบความฝันใหม่ๆ (expansive potential) ในกรณีนี้เราอาจพูดได้ว่าความฝัน ร่วมกันของคนกลุ่มนี้คือประชาธิปไตย ความเท่าเทียม และความเป็นธรรมทางสังคม ซึ่งในการ อภิปรายประเด็นต่างๆ ดังกล่าวจำเป็นต้องวิพากษ์ถึงบทบาทของสถาบันทางการเมืองที่สำคัญใน สังคมไทย เมื่อพื้นที่ส่วนใหญ่ในสังคมทั้งออนไลน์และออฟไลน์ถูกจำกัดและควบคุม ไม่สามารถ พูดถึงประเด็นต่างๆ ดังกล่าวได้อย่างสะดวก พื้นที่พิเศษที่ถูกสร้างขึ้นในห้องลับบนเฟซบุ๊กหรือ พื้นที่ออฟไลน์ที่ถูกสร้างขึ้นชั่วคราวทุกวันอาทิตย์หรือทุกวาระพิเศษ จึงเป็นพื้นที่ที่มวลชนเสื้อแดง แสวงหาและต้องการจะเข้าร่วม แตกต่างจากกลุ่มเสื้อหลากสี ที่สำหรับพวกเขาแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่ ในสังคมก็เป็นพื้นที่ที่เขาสามารถแสดงออกถึงความคิดของพวกเขาได้อย่างเปิดเผยอยู่แล้ว ความสำคัญของพื้นที่พิเศษเพื่อการแสดงออกจึงมีน้อยกว่า และมีผู้สนใจเข้าร่วมน้อยกว่า

การประทับความทรงจำด้วยวิธีทางออนไลน์ในตำแหน่งของสถานที่ออฟไลน์ เช่น การเช็คอิน ตั้งชื่อจุดเช็คอิน และฝากทิปลงในจุดเช็คอิน และการแสดงออกทางการเมืองรวมทั้งการ ระดมคนทางออนไลน์เพื่อนำไปสู่การแสดงออกในพื้นที่ออฟไลน์ ล้วนทำให้เห็นว่าพื้นที่ออนไลน์กับ พื้นที่ออฟไลน์เชื่อมโยงและส่งผลซึ่งกันและกัน สำหรับการเช็คอินผู้ใช้ได้ทำให้พื้นที่สามัญ กลายเป็นพื้นที่ทางการเมืองขึ้นมา (politicized space) ส่วนกิจกรรมวันอาทิตย์สีแดงและการ ระดมพลของกลุ่มเสื้อหลากสีซึ่งเริ่มต้นจากพื้นที่ออนไลน์ก็ได้ทำให้เกิดปฏิบัติการทางการเมืองใน พื้นที่ออฟไลน์ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในเทคโนโลยี ทักษะและกลวิธีในการ เคลื่อนไหว ซึ่งจะนำไปสู่การเคลื่อนไหวออฟไลน์ด้วย ข้อสังเกตก็คือ ขณะที่บริบทเชิงตำแหน่งที่ตั้ง หรือสภาพแวดล้อมของการชุมนุมออฟไลน์ได้ปูพื้นความเข้าใจและกำหนดทิศทางของสารทำให้ การสื่อความเป็นไปได้สะดวกและมีพลังมากขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่งมันก็เป็นข้อจำกัดให้สาร ดังกล่าวไม่สามารถถูกเข้าใจได้อย่างชัดเจนนอกบริบท ซึ่งจะส่งผลต่อการแพร่กระจายของสารบน พื้นที่อื่น ในบทต่อไปเราจะพูดถึงการเคลื่อนไหวซึ่งมีลักษณะพิเศษมากขึ้นสำหรับพื้นที่ออนไลน์ซึ่ง เกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายและมีส่วนร่วมโดยคนจำนวนมาก

บทที่ 5

ทุนกับการสื่อสารออนไลน์

จากที่กล่าวมาในบทก่อนหน้าว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นสร้างพื้นที่ทางสังคมซึ่งเชื่อให้ผู้ใช้มีอำนาจสร้างความหมายของกิจกรรมทางการเมืองบนพื้นที่ดังกล่าว กระทั่งนำไปสู่การระดมพลดังกล่าวจากออนไลน์ไปสู่ออฟไลน์ หรืออาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ออนไลน์ไม่เพียงก่อให้เกิดพื้นที่ทางการเมือง แต่เครือข่ายความสัมพันธ์นั้นก็ยังเป็นทุนทางสังคม (social capital) ให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อไปได้ กระนั้นก็ตาม ทุนทางสังคมดังกล่าวก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากสุญญากาศ เพราะหากมองไปถึงที่มาที่ไปของมันก็จะพบว่า ในกระบวนการสะสมทุนทางสังคมนั้นก็ยังคงต้องการทักษะในการจัดการและการสื่อสารจากทุนรูปแบบอื่นๆ มาประกอบด้วย

ทุนของเซเลบออนไลน์¹

ในส่วนนี้เราจะพิจารณาการสื่อสารบนเฟซบุ๊กเป็นการเฉพาะ เพื่อจะดูความซับซ้อนของกลวิธีการ “สื่อ” และเนื้อหาใน “สาร” เนื่องจากเฟซบุ๊กนั้นค่อนข้างยืดหยุ่นต่อการส่งสารหลากหลายรูปแบบ เช่น ข้อความ ภาพ และเสียง

ตัวอย่างซึ่งชัดเจนที่สุดของผู้ใช้งานเฟซบุ๊กที่มีกิจกรรมทางการเมืองโดยใช้เนื้อหาเป็นส่วนสำคัญคือ “สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล”² ที่มักเขียนข้อความแสดงความเห็นทางการเมืองเป็นประจำ ทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวสารและเหตุการณ์ปัจจุบัน วิพากษ์หรือปริทรรคน์ข้อเขียนที่ได้อ่านมา และวิพากษ์ความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊กอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้เขาได้รับความสนใจจากผู้ใช้งานจำนวนมากและความคิดเห็นที่เขาเผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กถูกนำไปอ้างอิงหลายครั้งในสื่อกระแสหลัก

---

¹ เซเลบ มาจากคำว่า celebrity หรือผู้มีชื่อเสียง

² สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลมีเพื่อน (friends) 5,335 ผู้ใช้งาน และผู้ติดตาม 19,754 ผู้ใช้งาน

สมศักดิ์อยู่ในเครือข่ายของผู้กระตือรือร้นทางการเมืองมาตั้งแต่สมัยเรียนมัธยมศึกษา เขาทำกิจกรรมทางสังคมการเมืองมาตั้งแต่ครั้งยังเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โดยมีตำแหน่งเป็นประธานนักเรียน และเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ทำหนังสือ “ศึก” หรือหนังสือสมานมิตร 2517 ที่เป็นหนังสืออนุสรณ์ประจำโรงเรียน¹ เขามักถูกจดจำในฐานะหนึ่งในแกนนำนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และถูกจับกุมจากการล้อมปราบในครั้งนั้น² หลังจบการศึกษาจากประเทศออสเตรเลีย สมศักดิ์กลับมาเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความสนใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย และศึกษาประเด็นสถาบันกษัตริย์กับการเมืองของเขา ประกอบกับการวิพากษ์อย่างตรงไปตรงมา ทำให้เขาเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในแวดวงผู้สนใจการเมือง ก่อนใช้เฟซบุ๊ก สมศักดิ์แสดงความคิดเห็นเป็นประจำที่เว็บไซต์ฟ้าเดียวกันและมีบล็อกรวบรวมบทความ เช่น <http://somsakj.blogspot.com> และ <http://somsakcoup.blogspot.com> บล็อกล่าสุดของสมศักดิ์ชื่อ “ประวัติศาสตร์ รายละเอียด” อยู่ที่ <http://somsakjeam.blogspot.com/>³ อาจกล่าวได้ว่าสมศักดิ์เป็นที่รู้จักมากขึ้นตั้งแต่ในยุคที่เว็บไซต์และบล็อกรุ่งเรือง และยิ่งขยายวงออกไปเมื่อมีเฟซบุ๊ก อย่างไรก็ตาม การสะสมทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของเขาเริ่มมาอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยมัธยมศึกษาแล้ว

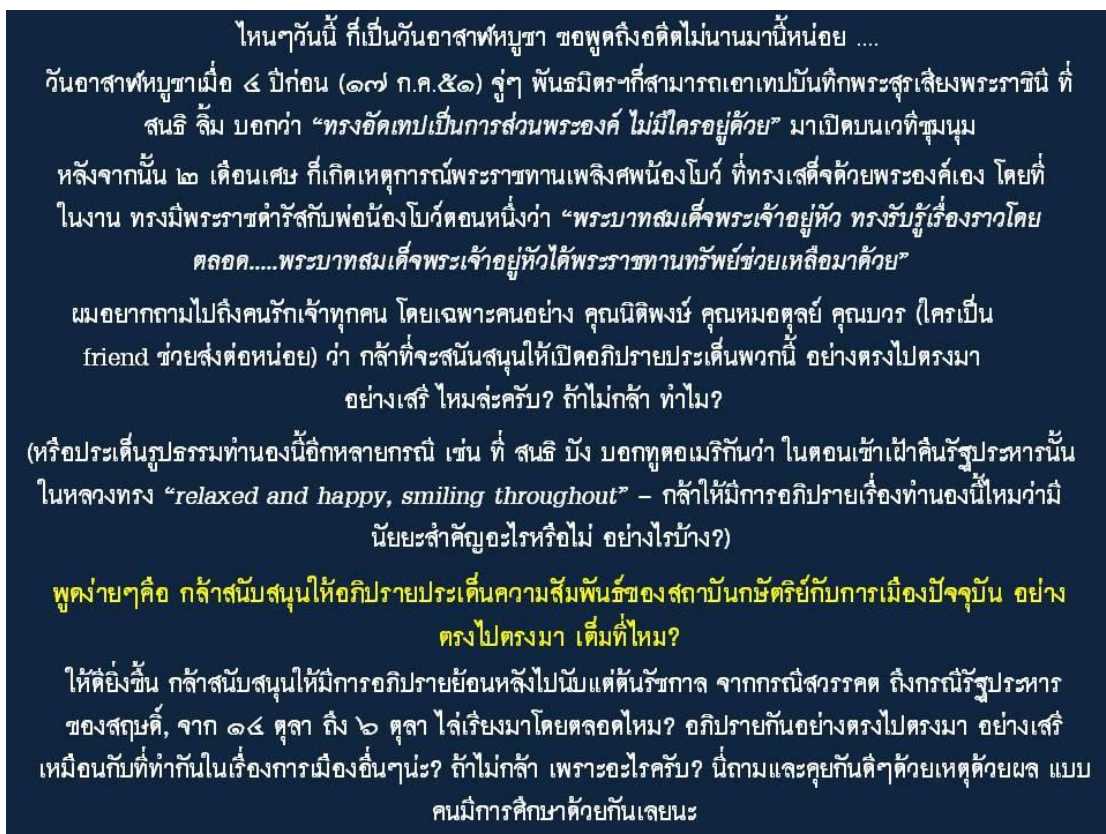
ผู้เขียนสังเกตพบความเปลี่ยนแปลงในวิธีการใช้สื่อของสมศักดิ์ จากช่วงแรกที่แสดงความเห็นด้วยตัวอักษรในสถานะ (status) หรือในบันทึกข้อความ (notes) เป็นหลัก ต่อมาก็เริ่มใช้ “รูปภาพ” มากขึ้น โดยทำรูปภาพที่มีข้อความขนาดใหญ่ในภาพและเขียนรายละเอียดเพิ่มเติมใน

¹ เนื้อหาในหนังสือวิพากษ์ระบบการศึกษาอย่างรุนแรง และมีรูปแบบที่ต่างไปจากหนังสือเล่มอื่นๆ ที่เคยทำกันมาตามประเพณี จึงส่งผลให้เกิดกระแสตอบโต้ที่ลุกลามไปถึงขั้นทะเลาะวิวาทกันในโรงเรียน และขยายเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตหนังสือเล่มนี้และเกี่ยวข้องกับการปะทะกันที่เป็นที่รู้จักอยู่ในปัจจุบันก็เช่น ประชา สุวีรานนท์ พิชัย พีชมงคล กิตติศักดิ์ ปกติ สุวิช ัศวไชยชาญ เป็นต้น (หลง ใส่ลายสื่อ 2548)

² คนอื่นๆ ที่ถูกจับกุมได้แก่ นายสุธรรม แสงประทุม, นายอภิรักษ์ บัวหนักดี, นายธงชัย วินิจจะกูล, นายประพนธ์ วัชศิริพิทักษ์, นายวิโรจน์ ตั้งวาณิชย์, นายมหินทร์ ตันบุญเพิ่ม, นายประยูร อัครบวร, นายอรรถการ อุดมภากุล, นายสุรชาติ พัชรสุรภูมิ, นายอนุพงศ์ พงศ์สุวรรณ, นายไอริสสา ไอยราวัฒน์, นายเสรี ศิริพงษ์, นายอารมณ พงศ์พันธ์, น.ส.เสงี่ยม แจ่มดวง, น.ส.สุชีลา ตันชัยนันท์, นายสุรชาติ บำรุงสุข, นายบุญชาติ เสถียรธรรม

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <http://www.facebook.com/somsakjeam>

คำอธิบายภาพ¹ หรือบางครั้งก็พิมพ์ข้อความทั้งหมดลงภาพแทน วิธีนี้มีข้อดีคือ เฟซบุ๊กอนุญาตให้แก้ไขคำอธิบายภาพได้ (ในขณะที่ไม่อนุญาตให้แก้ไขข้อความในสถานะ) นอกจากนี้ยังมีข้อค้นพบว่าผู้ใช้เฟซบุ๊กมักให้ความสำคัญกับรูปภาพมากกว่าสถานะหรือบันทึกข้อความ และยังมีโอกาสถูกแชร์มากกว่าอีกด้วย² การเปลี่ยนแปลงนี้อาจแสดงให้เห็นว่าสมัคดีก็ให้ความสำคัญกับการถูกมองเห็น และพยายามปรับเปลี่ยนวิธีสื่อสารเพื่อให้สารถูกมองเห็นได้มากที่สุด

ภาพที่ 5.1 “ภาพ” จากไทม์ไลน์เฟซบุ๊กของสมัคดี เจียมธีรสกุล³

¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ นักเขียนด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นผู้ใช้เฟซบุ๊กอีกรายหนึ่งที่โดดเด่นในการใช้รูปที่มีข้อความขนาดใหญ่เพื่อดึงดูดความสนใจ

² How to Get More Likes, Comments and Shares on Facebook สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก <http://danzarella.com/infographic-how-to-get-more-likes-comments-and-shares-on-facebook.html>

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=387881157931836>

นอกจากเนื้อหาแล้วความสามารถในการ “เล่น” กับรูปแบบของ “สาร” ที่ใช้ ก็เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งทั้งในรูปแบบของตัวข้อความหรือเทคนิคด้านอื่นๆ อย่างเช่นเพจ “ศาสดา”¹ ซึ่งมีเนื้อหาที่มุ่งวิพากษ์ต่อลักษณะเชิงจารีตของสังคมไทยโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องเพศ การเมือง และศาสนา² นอกจากนี้เนื้อหาที่ทำทลายความเชื่อแบบจารีตในประเด็นต่างๆ แล้ว จุดเด่นประการหนึ่งของศาสดาคือ การใช้ภาษาในแบบที่เขาอธิบายว่าเป็น “ภาษาชาวบ้าน” ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันในการวิพากษ์ประเด็นทางสังคม เช่น

ผมอ่านข่าวทนายวันชัยออกมาพูดว่า “คลิปคันหนู” เป็นต้นตอทำให้เด็กเอาเยี่ยงอย่าง (และทำให้สังคมเสื่อม) แล้วรู้สึกขำมาก ผมคิดว่าเป็นสะท้อนภาพสังคมไทยชัดที่สุดเลยว่ถึงที่สุดแล้ว เราไม่เคยยอมรับความจริงเลยว่าหลายๆ เรื่องในสังคม (ที่เราชอบมองว่ามันเป็นปัญหานั้น) มันมีรากเหง้าที่มาและเป็นเรื่องธรรมดาพื้นที่ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมเรา ภาพของน้อง นร.หญิงที่โพสต์ท่าทางยั่วนี้แล้วเป็นขาวเนี่ย ถ้ามจริง ๆ เอะ ไอ้การโพสต์ท่าแบบนี้ มันเป็นเรื่องแปลกประหลาดที่ใครๆ ทำไม่เป็นเลยหรือครับ?? ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาตินี้เลยหรือครับ??

เฮ้ยคุณทนายครับ เวลาคนเราเอากับตัวกับเมียเนี่ย ทั้งร้อยท่า พันท่า นี่มันต้องมีใครสอนหรือเป็นต้นแบบหรือครับ? ทั้งออกสเต็ปทั้งครางกันแม่งสะเด่ายิ่งกว่านี้อีกแล้วอีกเรื่องคือ ก่อนที่จะมีคลิปน้องจะเนี่ย สังคมหานี้ไม่เคยมีภาพหลุด ไม่เคยมีการโพสต์ยั่วกันมาก่อนเลยใช้มั๊ยครับ? ทุกวันก่อนหน้านี้เรานั่งพับเพียบ เวลาถ่ายรูปเล่นเราก็อโพสต์ท่าเตรียมกราบเบญจางคประดิษฐ์กันหรือครับ?

¹ เพจศาสดามีผู้กดถูกใจ 47,406 ผู้ใช้งาน สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/sasdh>

² เดิมทีนั้นเพจศาสดามีที่มาจากเพจชื่อ “ธเนศ เขตยานนาวา” ซึ่งดัดแปลงมาจากชื่อของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อนจะมาตั้งเพจชื่อ “ศาสดา” ซึ่งศาสดาอธิบายถึงที่มาที่ไปไว้ว่า “ผมเป็นลูกศิษย์ อาจารย์ธเนศ ชอบลีลาการสอนที่นำ ‘ความรู้ยากๆ’ มาอธิบายแล้วใช้ภาษาชาวบ้านยกตัวอย่าง ผมว่ามันเข้าใจง่าย จึงเริ่มทำเพจ ‘ธเนศ เขตยานนาวา’ ก็มีคนชอบสไลด์นี้ มีคนคลิกไลก์แฟนเพจถึง 5,000 คน ภายใน 10 วัน โดยเริ่มมีนักวิชาการ นักศึกษา นักเรียน เข้ามาอ่านด้วย แล้วจำนวนมากก็เข้าใจผิด คิดว่าเป็น ธเนศ วงศ์ยานนาวา ตัวจริงมาเป็นแอดมิน ผมก็เลยปิดเพจ ‘ธเนศ เขตยานนาวา’ เพราะกลัวว่าอาจารย์จะเสียหาย” ดุบทสัมพันธ์ของศาสดาเพิ่มได้ที่ เปิดใจแอดมินเพจ “ศาสดา” ผู้ตั้งคำถามเรื่องSEX-การเมือง-ศาสนา หลังยุติศึกออนไลน์กับ “สมาคม Report” สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1330956846

ยิ่งถ้าคุณศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์เนี่ย แล้วคุณไปดูภาพวาดในวัดนี้ บางรูปจับนม ล้วงหอย เอากันก็มี นี่มันเรื่องปกติเลยของสังคมนี้ หรืออย่างที่ผมเคยบอกให้คุณไปดู "วรรณคดีไทย" สมัยก่อนเวลามันออกเดทกันแน่นี้นะ แม่งล้วงกันเยี่ยมเลยนะครับ แล้วบางคู่เนี่ย นางเอกเป็นลูกขุนนางลูกเจ้าชะด้วย เช่น นางพิมพิลาไลย ลูกพันศรโยธา หรือ นางแก้วเพชรลูกท้าวทศวงศาเนี่ย คุณไปดูเลย เวลามันออกเดทกับตัวมันเนี่ย มันทำกันบ้าง นั่นอายุ 14-15 นะ แล้วลูก"ผู้ดี"กันทั้งนั้น

ที่ผมกำลังสื่อทั้งหมดคือ สังคมแม่งเป็นนี้แหละ มันไม่ได้เสื่อมลงหรอก แม่งเป็นนี้กันมานานแล้ว เพียงแต่โลกทัศน์ของคนปัจจุบัน ไปมองว่าเพศมันเลวร้าย น่ารังเกียจ และไอ้ที่มันผิดเพี้ยนไป นั่นคือการที่คนสมัยหลัง โดยเฉพาะชนชั้นที่เกิดขึ้นใหม่ อย่างชนชั้นกลางที่พยายามจะ "ตัดจริต" เพื่อถีบตัวเองขึ้นไปเป็น "คนเมือง" หรือบอกตัวเองว่าเป็นชนชั้น "สูง" จึงรับเรื่อง "ต่ำๆ" เช่นเรื่องเพศไม่ได้ นี่ต่างหากแหละที่เป็นเรื่องแปลกประหลาด และเป็นความวิปริตของสังคมนี้ (ศาสดา 19 มกราคม 2555)¹

หรือวลีที่เป็นเสมือนเครื่องหมายการค้าของศาสดาว่า "ความเงี่ยนไม่เคยปราณีใคร"² การใช้ภาษาดังกล่าวนี้นี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ศาสดาได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานจำนวนมาก และมีบทสัมภาษณ์ศาสดาเผยแพร่ในนิตยสาร way และมติชนออนไลน์³

ตัวอย่างของสมศักดิ์และศาสดา มีความเหมือนกันในแง่รูปแบบการสื่อสารที่น่าเสนอด้วยข้อความเป็นหลัก (หรือรูปที่มีข้อความประกอบหลัก) ทั้งสองมีทุนทางวัฒนธรรมคล้ายกันด้วยภูมิหลังทางการศึกษาและความรู้ทางประวัติศาสตร์สังคม (แม้สมศักดิ์จะมีความลึกหรือประสบการณ์มากกว่าก็ตาม) และเนื้อหาที่สื่อสารก็เป็นการวิพากษ์สังคมเหมือนกัน อย่างไรก็ตามเนื้อหาที่ศาสดานำเสนอนั้น ก็มีความเป็นกระแสหลักมากกว่า ด้วยการพูดถึงประเด็นทั่วไปที่สังคมในขณะนั้นกำลังสนใจอยู่ ในขณะที่สมศักดิ์จะเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางการเมือง ข้อกฎหมาย และสถาบันข้าราชการ ซึ่งคนทั่วไปในสังคมให้ความสนใจน้อยกว่า

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/sasdha/posts/176714379095912>

² ศาสดาเขียนหนังสือชื่อ "ค.ง.ม.ค.ป.น.ค." ซึ่งมาจากวลีดังกล่าว จำหน่ายทางหน้าเพจของตัวเองด้วย

³ เปิดใจแอดมินเพจ"ศาสดา" ผู้ตั้งคำถามเรื่องSEX-การเมือง-ศาสนา หลังยุติศึกออนไลน์กับ"สมาคม Report" สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1330956846

ในแง่การขยายเครือข่ายหรือสะสมทุนทางสังคมในเฟซบุ๊กของสมศักดิ์และศาสนานั้น ก็แตกต่างกัน ในขณะที่สมศักดิ์มีฐานแฟนฯ อยู่บ้างแล้วจากเว็บบอร์ดฟ้าเดียวกัน แต่ศาสนานั้น พุดได้อย่างชัดเจนว่าเติบโตขึ้นมาด้วยเฟซบุ๊ก ข้อแตกต่างอีกประการที่เกี่ยวข้องกับทั้งเนื้อหาและการขยายเครือข่ายก็คือ แม้ประเด็นการสื่อสารของสมศักดิ์จะไม่ใช้กระแสหลักในสังคมทั่วไป แต่ก็ถือเป็น “กระแสหลัก” ในกระแสรองหรือในหมู่กลุ่มคนเสื้อแดงจำนวนหนึ่ง ทำให้ชื่อและความคิดของเขาถูกกล่าวถึงบนเวทีชุมนุมและงานเสวนาต่างๆ บ่อยครั้ง ประกอบกับการร่วมเสวนาของเขาเองด้วย ทำให้การขยายเครือข่ายของสมศักดิ์จึงมีลักษณะทั้งออนไลน์และออฟไลน์มากกว่าของศาสนา

สมศักดิ์และศาสนาอาจถือได้ว่าเป็นการสื่อสารโดยเน้นข้อความเป็นหลัก แต่กลไกของเฟซบุ๊กยังมีลูกเล่นการนำเสนออีกหลายแบบ เช่น ภาพซึ่งได้รับความนิยมมาก ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาพจึงเป็นทักษะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งนำไปใช้ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงปี 2554 มีเพจที่เน้นการสื่อสารผ่านรูปภาพกราฟิกปรากฏขึ้นมาเป็นจำนวนมาก และส่วนหนึ่งเป็นมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงการวิพากษ์สังคม เพจลักษณะนี้ที่โดดเด่น เช่น “อยู่เมืองดัดจริต ชีวิตต้องโปป”¹ และ “กูcult”²

ภาพ 5.2 เป็นภาพที่เผยแพร่ในเพจ “อยู่เมืองดัดจริต ชีวิตต้องโปป” เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2554 โดยมีข้อความประกอบว่า “อยู่เมืองดัดจริต ชีวิตต้องแฉอะไรด่วนๆ ” นอกจากนี้ภาพกระป๋องที่มีข้อความว่า “คนดีสำเร็จรูป” ที่ยกมานี้แล้ว ในช่วงเดียวกันอยู่เมืองดัดจริตฯ ก็ได้เผยแพร่ภาพในลักษณะเดียวกันแต่เปลี่ยนข้อความบนกระป๋องอีกหลายข้อความ เช่น “สื่อสารมวลชนสำเร็จรูป” “หนังรักชาติสำเร็จรูป” และ “พระอรหันต์สำเร็จรูป” ในการแสดงความคิดเห็นของรูปหนึ่งอยู่เมืองดัดจริตฯ อธิบายว่าภาพนี้ตั้งใจล้อเลียนผลงานศิลปะของ Andy Warhol ชุด Campbell's Soup Cans³ โดยอยู่เมืองดัดจริตฯ นำภาพกระป๋องซูปที่ Warhol ใช้ มาเปลี่ยนข้อความบนกระป๋องเพื่อวิพากษ์ต่อความ “สำเร็จรูป” ของสังคมไทย ในลักษณะเดียวกันกับ

¹ เพจอยู่เมืองดัดจริตชีวิตต้องโปปมีคนกดถูกใจ 21,057 ผู้ใช้งาน สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/pages/อยู่เมืองดัดจริต-ชีวิตต้องโปป/202507109794135>

² เพจกูcultมีผู้กดถูกใจ 11,050 ผู้ใช้งาน สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/gukult>

³ งานชุด Campbell's Soup Cans ของ Andy Warhol ผลิตขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1960 และถูกตีความว่าเป็นการวิพากษ์วิถีชีวิตคนในสังคมอเมริกาที่เต็มไปด้วยการบริโภคสินค้าสำเร็จรูปจากการผลิตแบบอุตสาหกรรม ผ่านภาพซูปกระป๋องซึ่งเป็นสินค้าที่เป็นตัวแทนของการผลิตแบบระบบอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน

ผลงานโดยรวมของอยู่เมืองดัดจริตฯ ที่ค่อนข้างชัดเจนว่าเป็นการมุ่งวิพากษ์วิถีชีวิตแบบชนชั้นกลางของสังคมไทย

ภาพที่ 5.2 ตัวอย่างภาพที่เผยแพร่ในเพจ “อยู่เมืองดัดจริต ชีวิตต้องโป๊ป”¹

ภาพ 5.3 เผยแพร่ในเพจกุcult เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555 พร้อมกับข้อความประกอบภาพว่า “ปิ่นไม้ได้ฆ่าคน บุหรี่ต่างหากที่ฆ่าคน” ซึ่งเป็นการนำภาพในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มาดัดแปลง ทั้งการเพิ่มสีจากภาพต้นฉบับที่เป็นขาวดำ เพิ่มภาพซองบุหรี่และข้อความซ้อนทับลงไป ภาพนี้ของกุcult ได้รับความสนใจจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กจำนวนมาก ข้อมูล ณ วันที่ 29 กรกฎาคม 2555 มีผู้ใช้งานกดถูกใจ 420 ผู้ใช้งาน และแชร์ (share) ไป 86 ครั้ง

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

ภาพที่ 5.3 ตัวอย่างภาพที่เผยแพร่ในเพจ “กุกุล”¹

ภาพที่ 5.4 งานแสดงศิลปะ “Capitalism is HERE ทุนนิยมนี้มันเหยียจจริงๆ”²

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=364624580220709>

² ภาพถ่ายโดยผู้เขียน

เพจอยู่เมืองดัดจริตฯ และภูkult ได้รับความสนใจจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กจำนวนมาก และมีกิจกรรมที่เคลื่อนไหวไปยังพื้นที่ออฟไลน์อย่างเช่นการจัดงานแสดงศิลปะร่วมกับเพจภูkult ชื่อ งาน “Capitalism is HERE ทุนนิยมนี้มันเหยียจจริงๆ” ที่ WTF Bar&Gallery เมื่อวันที่ 28 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2555 รวมถึงอยู่เมืองดัดจริตฯ ได้เขียนคอลัมน์ประจำในนิตยสาร way

การสื่อสารของอยู่เมืองดัดจริตฯ และภูkult นั้นมีลักษณะที่คล้ายกันอยู่บางประการ คือเป็นการสื่อสารด้วยภาพเป็นหลัก ซึ่งนอกจากความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะ (เช่นกรณีภาพดัดแปลงจาก Campbell's Soup Cans ของอยู่เมืองดัดจริตฯ) หรือความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย (เช่นกรณีภาพดัดแปลงจากภาพต้นแบบของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ของภูkult) การสื่อสารด้วยภาพนั้นจำเป็นต้องมีทักษะทางคอมพิวเตอร์ในการ “ตัดต่อ” ภาพ รวมไปถึงการใช้อารมณ์ขันในแบบล้อเลียน (parody) ที่เป็นจุดเด่นของเพจทั้งสอง

ข้อมูล ณ วันที่ 29 กรกฎาคม 2555 สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลมีเพื่อน 5,335 ผู้ใช้งาน และผู้ติดตาม 19,745 ผู้ใช้งาน เพจศาสดามี 47,406 ผู้ใช้งาน อยู่เมืองดัดจริตฯมี 21,057 ผู้ใช้งาน และภูkult มี 11,050 ผู้ใช้งาน ผู้คนจำนวนมากที่กล่าวมานี้เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ในด้านหนึ่งนั้นการใช้งานเฟซบุ๊กทำให้ผู้ใช้งานสามารถเป็นผู้ผลิตข้อมูล-ข่าวสารได้ (ผ่านการเผยแพร่ข้อมูลทั้งในรูปแบบข้อความ รูปภาพ รวมไปถึงลักษณะอื่นๆ) แต่ในอีกทางหนึ่งผู้ใช้งานก็สามารถที่จะเลือกรับหรือไม่รับข้อมูล-ข่าวสารจากผู้ใช้งานอื่นได้ด้วยเช่นกัน (ผ่านการกดขึ้นชอชอบเป็นเพื่อน และติดตาม) จึงไม่ได้หมายความว่าทุกผู้ใช้งานจะสามารถส่งสารไปถึงผู้คนจำนวนมากได้เหมือนกัน เพราะเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งคือ ผู้รับสารนั้นเป็นฝ่ายที่เลือกได้ว่าจะรับข้อมูลใดและจากใคร ดังนั้นแล้วความน่าดึงดูดใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มีเพื่อน ผู้ติดตาม หรือผู้กดขึ้นชอชอบจำนวนมาก ซึ่งปัจจัยที่จะสามารถดึงดูดใจได้ก็มาจากทั้งเนื้อหาและรูปแบบที่พวกเขาผลิต¹

¹ อย่างไรก็ตาม ไม่อาจกล่าวได้ว่าคนหรือเพจที่เป็นที่นิยมมากในโลกออนไลน์นั้น เป็นเพราะสารที่พวกเขาผลิตเพียงประการเดียว ดังกรณีของคนที่มีชื่อเสียงในโลกออฟไลน์ซึ่งมีทุนทางสังคมหรือเครือข่ายมาตั้งแต่ก่อนที่จะเข้าสู่เครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่สามารถนำทุนทางสังคมในเครือข่ายสังคมออฟไลน์มาใช้ในโลกออนไลน์ได้ หรือในกรณีการติดตามเพจหรือข้อความของคนอื่นๆ ด้วยสาเหตุว่าเขาเป็นเพื่อนของเพื่อน และเพื่อนในเฟซบุ๊กของเราแชรหรือโล้ก เมื่อเราเห็นก็จะวางใจได้ว่าสารดังกล่าวได้ถูกกลั่นกรองโดยเพื่อน (ซึ่งเราชอบรับ) มาแล้ว ทอดหนึ่ง จากนั้นเพื่อนคนอื่นๆ ของเราก็อาจชอบรับด้วยเห็นว่าเรากลั่นกรองมาแล้ว และเป็นอย่างนี้ไปเป็นทอดๆ กระบวนการเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การมีทุนทางสังคมช่วยให้สามารถเอาทุนทางวัฒนธรรมของหลายๆ คน มาเสริมซึ่งกันและกันได้

บทวิเคราะห์ทางการเมืองที่น่าสนใจของสมศักดิ์ ข้อเขียนที่ท้าทายลักษณะจารีตด้วยภาษาชาวบ้านของศาสตราจารย์ภาพภราพิภที่เสียดสีสังคมด้วยอารมณ์ขันของอยู่เมืองดัดจริตฯ และ กุคูลต์ ทำให้มีผู้สนใจเลือกรับสารจากพวกเขาเป็นจำนวนมาก ผลผลิตเหล่านี้สร้างความแตกต่างให้พวกเขาโดดเด่นขึ้นมาจากผู้ใช้งานอื่นๆ และก็เชื่อว่าใครๆ จะมีทักษะที่สร้างผลผลิตอย่างพวกเขาได้ ในแง่หนึ่งจึงหมายความว่า ถึงที่สุดแล้วสิ่งที่ลักษณะการเป็นเครือข่ายทางสังคมของเฟซบุ๊กให้กับผู้ใช้งานคือโอกาสในการ “สื่อ” ที่กว้างและเร็วขึ้น แต่ทักษะในการผลิต “สาร” ก็ยังคงขึ้นอยู่กับทักษะของผู้ใช้งานเอง หรือกล่าวในอีกแบบหนึ่งคือเฟซบุ๊กเพิ่มโอกาสในการสร้างทุนทางสังคม แต่ศักยภาพในการสร้างก็ยังคงขึ้นอยู่กับตัวผู้ใช้งาน และศักยภาพที่ว่ามีไม่เท่ากันในแต่ละคน

เพื่อที่จะเข้าใจความแตกต่างในศักยภาพทางการผลิตเนื้อหาของผู้ใช้งานดังกล่าว ในส่วนนี้จะพิจารณาผ่านมโนทัศน์ “ทุน” ที่ Pierre Bourdieu (1986: 241-258) เสนอให้ทำความเข้าใจทุนที่มนุษย์มีอย่างครอบคลุมกว่าการสนใจเฉพาะทุนในเชิงเศรษฐกิจ เพราะนอกจากคุณลักษณะทางเศรษฐกิจแล้ว มนุษย์ยังมีทุนในรูปแบบอื่นที่สามารถสะสม นำไปใช้ และแปลงทุนข้ามรูปแบบไป-มาได้ โดยแบ่งทุนออกเป็น 3 รูปแบบคือ ทุนทางสังคม (social capital) ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) และทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital)

1) ทุนทางสังคมเป็นทุนที่มาจากเครือข่ายความสัมพันธ์ (network) ที่มนุษย์มีต่อกัน ซึ่งจะแสดงบทบาทผ่านการเอื้อโอกาสในการเข้าถึงและสนับสนุนจากผู้คนในเครือข่าย ความสัมพันธ์นั้น ยิ่งขนาดของเครือข่ายใหญ่และหลากหลายก็จะมีทุนมาก เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมงาน หรือสมาคมต่างๆ เป็นต้น ในแง่นี้เองเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นผ่านเฟซบุ๊กจึงนับเป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่ง 2) ทุนทางเศรษฐกิจเป็นทุนที่มาจากการครอบครองทรัพย์สิน เช่นเงิน ที่ดิน และของมีค่าต่างๆ และ 3) ทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนที่มาจากคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่สามารถปรากฏได้ใน 3 สถานะคือ embodied state ปรากฏผ่านตัวตนของมนุษย์ เช่น การปฏิบัติตัว อุปนิสัย หรือแนวโน้มในการแสดงออก objectified state ปรากฏผ่านสิ่งของที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรม เช่นหนังสือ หรือภาพวาด และ institutionalize state ปรากฏผ่านลักษณะทางสถาบันที่รับรองคุณลักษณะ อย่างเช่นการถูกรับรองผ่านความรู้แบบสถาบันการศึกษา

ลักษณะสำคัญของทุนเหล่านี้คือ การสามารถแปลงรูปแบบข้ามไป-มาระหว่างกันได้ เช่น คนที่มีทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นเงินก็สามารถใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการศึกษาให้ตนเองมีทุนทางวัฒนธรรมแบบหนึ่งขึ้นมาได้ หรือทุนทางสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ก็สามารถที่จะช่วยชักนำไปสู่การมีโอกาสในการหาผลกำไรที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาการแปลงรูปของทุนในลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของทั้งสมศักดิ์ ศาสดา อยู่เมืองดัดจริตฯ และกุคูล ก็มีที่มาจากการแปลงทุนในรูปแบบอื่นให้กลายมาเป็นทุนทางสังคมนั่นเอง

ในระดับพื้นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะอย่างน้อยที่สุดการจะใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ได้ก็ต้องการการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ที่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ เช่นคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์พกพาอื่นๆ หรือหากมองถึงปริมาณและความสม่ำเสมอในการใช้งาน ก็ทำให้การใช้ร้านอินเทอร์เน็ตดูจะไม่เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ผสานไปถึงระดับชีวิตประจำวันนัก ในแง่แล้วทุนทางเศรษฐกิจจึงเป็นทั้งปัจจัยพื้นฐานและเป็นทุนที่จำเป็นที่จะแปลงไปสู่การสร้างทุนทางสังคมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างไรก็ดี เพียงแค่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตก็ไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งมีความโดดเด่นขึ้นมาจากผู้ใช้คนอื่นๆ สิ่งที่เป็นการจำแนกความโดดเด่นของคนเหล่านี้คือออกมาจึ่งอยู่ที่ทุนทางวัฒนธรรม

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้มีชื่อเสียงบนโลกออนไลน์สามารถสร้างผลผลิตที่โดดเด่นกว่าผู้ใช้งานทั่วไปคือ ทุนวัฒนธรรมที่พวกเขามี ทั้งความรู้ในเชิงเนื้อหาของสารและทักษะในการผลิตสาร ความโดดเด่นของบทวิเคราะห์ทางการเมืองของสมศักดิ์เกิดขึ้นมาได้จากความรู้ทางด้านการเมืองไทยร่วมสมัยที่เขาสะสมมาเป็นเวลานาน ความโดดเด่นในการวิพากษ์ลักษณะจารีตและการใช้ภาษาของศาสดาก็ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นมาเอง แต่ศาสดาก็ผ่านการศึกษามาจากคณะทางสังคมศาสตร์คณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คนทำเพจอยู่เมืองดัดจริตเองก็ทำงานในวงการโฆษณา มีความสนใจเรื่องศิลปะ การเมือง และมีทักษะทางการใช้โปรแกรมตัดต่อภาพ ส่วนกุคูล นั้นแม้ว่าผู้ผลิตจะไม่เปิดเผยตัวตนว่าเป็นใคร แต่เนื้อหาในผลผลิตของเขาที่มีลักษณะเฉพาะตัวอันเลียบแบบได้ยาก ก็แสดงให้เห็นว่าผู้สร้างมีความรู้จำนวนมากทั้งในทางประวัติศาสตร์การเมือง วัฒนธรรมที่เป็นทุนในการผลิตงานของพวกเขา รวมไปถึงทักษะในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ตัดต่อรูปภาพที่เมื่อดูจากผลงานแล้ว ก็พออนุมานได้ว่าต้องมีทักษะอยู่ในระดับสูงพอสมควร ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นได้เพราะคนเหล่านี้มีทุนทางวัฒนธรรมในระดับที่มากกว่าคนทั่วไป ทั้งความรู้ในด้านต่างๆ รวมไปถึงจิตในการวิพากษ์สังคมอย่างน่าตื่นตาตื่นใจ ในแง่จึงแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างที่ทำให้คนกลุ่มนี้โดดเด่นออกมาจากผู้ใช้งานทั่วไป คือทุนทางวัฒนธรรมที่พวกเขามี และทุนทางวัฒนธรรมนี้ก็ถูกแปลงออกมาเป็นผลงานที่พวกเขาเผยแพร่ อันนำมาซึ่งผู้ติดตามจำนวนมากจนกลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ที่เป็นทุนทางสังคม

หรือกล่าวโดยสรุปก็คือ ทูททางสังคมหรือการเป็นผู้ซื้อเสียงบนโลกออนไลน์ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสัญญาภาค เพราะพวกเขาใช้ทุนทางวัฒนธรรมจากตัวตนออฟไลน์ของพวกเขาสร้างมันขึ้นมา

ดังที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าผลผลิตที่ผู้ซื้อเสียงในโลกออนไลน์อย่างสมศักดิ์ ศาสตรา อยู่เมืองดัดจริตฯ หรือภูคูลต์ สร้างนั้นต้องการทุนทางวัฒนธรรมที่สูง ในด้านหนึ่งมันทำให้พวกเขาโดดเด่นและได้รับความสนใจจากผู้ติดตามจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ดี ในอีกด้านหนึ่งนั้น ความต้องการทุนทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ผลผลิตได้ทำให้ผลงานในลักษณะดังกล่าวจะยากเกินกว่าผู้ใช้งานทั่วไปจะทำในแบบเดียวกันหรือเข้ามามีส่วนร่วมได้มากนัก การสะสมทุนทางสังคมผ่านผลงานในลักษณะนี้จึงจะจำกัดอยู่ในเฉพาะกลุ่มผู้ใช้งานที่มีทุนทางวัฒนธรรมมากเป็นพิเศษเท่านั้น¹

อย่างไรก็ดีผู้เขียนพบว่า แม้ผู้ใช้งานทั่วไป จะไม่สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างผลงานที่มีความซับซ้อนอย่างที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีลักษณะการสื่อสารในอีกรูปแบบหนึ่งที่แพร่หลายในเฟซบุ๊กที่เปิดโอกาสให้คนจำนวนมากสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสะสมทุนทางสังคมและ “พูด” สิ่งที่เขาต้องการจะพูดได้ คือการแพร่หลายของ “อินเทอร์เน็ตมีม” ซึ่งเป็นแม่แบบความเข้าใจร่วมกันที่ลดข้อจำกัดทั้งในทางเทคนิคการผลิตสื่อและการลดทอนความซับซ้อนของตัวสาร²

พูดอะไรไม่ได้ให้มีมเขียน: อินเทอร์เน็ตมีมกับการเล่นมวอลชน

ขณะที่ผู้ซื้อเสียงบนโลกออนไลน์เป็นที่จดจำในฐานะผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น มีความรู้ด้านสังคมศาสตร์และการเมือง เข้าใจวิธีการสื่อสารกับผู้คนที่ใช้เฟซบุ๊ก สำหรับคนธรรมดาที่ไม่มีชื่อเสียงหรือสถานะทางสังคมแล้ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต และเฟซบุ๊กเปิดโอกาสให้พวกเขามีเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดเห็นทางการเมืองในกลุ่มเพื่อนที่ใกล้ชิด และค่อยๆ ขยายไปสู่เครือข่ายที่กว้างไกลออกไปได้อีก หากว่าสิ่งที่เขาสื่อสารออกมาสอดคล้อง

¹ อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ใช้งานทั่วไป จะไม่สามารถสะสมทุนทางสังคมด้วยการสร้างผลผลิตที่ซับซ้อนได้ แต่การบริโภคผลผลิตเหล่านั้นก็ยังมีส่วนที่ช่วยให้พวกเขาสามารถสะสมทุนทางวัฒนธรรมได้อยู่

² อันที่จริงแล้วกลุ่มผู้ซื้อเสียงออนไลน์เหล่านี้เองก็ใช้มีมในการสร้างผลผลิตที่อยู่บ่อยๆ แต่พวกเขาจะนำไปใช้ในรูปแบบที่ซับซ้อนกว่า ขณะที่ผู้ใช้งานทั่วไปจะใช้ในแบบที่ไม่ซับซ้อนนักตามทุนที่พวกเขามี

รับกับความต้องการของผู้รับสาร อินเทอร์เน็ตมีม (Internet memes) เป็นตัวอย่างการละเล่นแบบหนึ่งที่ทำให้คนธรรมดาสามารถสื่อสารความคิดเห็นของตนเองออกสู่สาธารณะและได้รับความสนใจได้ง่ายขึ้น ในส่วนนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงการใช้อินเทอร์เน็ตมีมในกิจกรรมทางการเมืองของผู้ใช้เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นการ “เล่น” การเมืองแบบหนึ่ง

Richard Dawkins เสนอไว้ในหนังสือ *The Selfish Gene* (1976) ว่า มีม (meme) มาจากคำว่ายีน (gene) ซึ่งหมายถึงพันธุกรรม รวมกับ mimic ซึ่งหมายถึงการเลียนแบบ โดยเขาเสนอว่ากลไกของการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมใช้ได้กับข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วย ความคิดนี้ และประเพณีเป็นการสื่อสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งระหว่างนี้จะมีการตีความทำซ้ำ ลอกเลียน (ซึ่งมักจะเกิดข้อผิดพลาด) ที่ทำโดยบุคคลที่สอง Dawkins เรียกกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมนี้ว่า “มีม” ในทางปฏิบัติแล้ว สิ่งต่างๆ ทางวัฒนธรรมล้วนแต่เป็นมีม เช่น รูปภาพ หนังสือ บทกวี ทฤษฎี ศาสนา ภาษา ทำนองเพลง ข่าวลือ ฯลฯ การทำซ้ำทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อคนเลียนแบบพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของอีกคนหนึ่ง การเรียนรู้ความคิดของคนอื่น หรือการผลิตซ้ำผลงานศิลปะ คล้ายๆ กับยีน มีมที่ประสบความสำเร็จก็คือ มีมที่คนเห็นว่าสำคัญหรือเป็นประโยชน์ คล้ายกับการคัดเลือกสายพันธุ์ตามธรรมชาติ ยีนสามารถส่งต่อได้จากพ่อแม่สู่ลูกและใช้เวลาเป็นรุ่นคน ขณะที่มีมเป็นการส่งต่อระหว่างคน 2 คน และใช้เวลาน้อยกว่า เช่น ไมกีนาทีในการทำซ้ำหรือเลียนแบบ ในทางกลับกัน ความแม่นยำของมีมก็จะน้อยกว่ายีน การเล่าเรื่องให้คนฟังต่อกันเป็นทอดๆ จะแตกต่างกันไปเรื่อยๆ และเรื่องเล่าของคนสุดท้ายก็จะต่างจากคนแรกมากที่สุด ความแตกต่างหลากหลายของแต่ละบุคคลนี้เองที่ทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรม (cultural pattern) แตกต่างจากโครงสร้างของดีเอ็นเอ เพราะทุกคนต่างมีความคิดความเชื่อของตัวเองที่แตกต่างกัน

เหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีมแพร่หลายเป็นเพราะอินเทอร์เน็ตทำให้การส่งต่อข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายและมีประสิทธิภาพมาก จนส่งผลกระทบต่อพลวัตของการลอกเลียน (replication) การส่งต่อมีมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต¹ เป็นการทำซ้ำที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ พร้อมกับที่การ

¹ ตัวอย่างของอินเทอร์เน็ตมีมในยุคแรก คือ “Hamster Dance” (1998) โดยนักศึกษามหาวิทยาลัยชาวแคนาดาคนหนึ่งที่ทำเว็บของตัวเองเพื่อแสดงความรักต่อหนูแฮมสเตอร์ที่เธอเลี้ยงไว้ ในหน้าแรกของเว็บไซต์นี้จะเป็นรูปการ์ตูนแฮมสเตอร์และมองเพื่อนเดินเข้าไปเข้ามา โดยใส่เพลง “Whistle Stop” จากการ์ตูนเรื่อง Robin Hood ของวอลท์ ดิสนีย์ที่ถูกเร่งให้เร็วขึ้นประกอบลงไปด้วย ในช่วงหกเดือนแรกมีผู้เข้าชมเพียง 800 กว่าคน แต่เพิ่มขึ้นเป็น 15,000 คนต่อวัน จนกระทั่งเว็บนี้ได้รับความนิยมแบบปากต่อปากผ่านทางอีเมล บล็อก และการ

พัฒนาของเทคโนโลยีทำให้การลอกแบบต้นฉบับโดยไม่ผิดเพี้ยนไปและใช้เวลาอันน้อยลงมาก (Heylighen 1996)¹

สำหรับมีมที่แพร่หลายในสังคมออนไลน์ในไทยโดยทั่วไปแล้ว หากพิจารณาจากประเด็นจะมีทั้งมีมที่เป็นเรื่องทางการเมืองและเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน หากพิจารณาจากรูปแบบก็มีทั้งที่เป็นคลิปวิดีโอ ภาพนิ่ง การ์ตูน ข้อความ เพลง และบางกรณีชื่อเพลงเองก็สามารถเป็นมีมในตัวเองได้ (เช่น “มันใจเกินคน 1 ล้านคน...”) ตัวอย่างของเพลงมีมที่เป็นเรื่องทั่วไปไปที่ได้รับควมนิยมมากได้แก่ เพลง 9GAG in Thai² ณ วันที่ 5 สิงหาคม 2555 มีผู้กดถูกใจจำนวน 813,709 ผู้ใช้งาน เพลง IGag Message Thai³ มีผู้กดถูกใจ 90,847 ผู้ใช้งาน

ภาพที่ 5.5 มุกเล่นคำ เก้าแก่น้อย-เก้าแก่เยอะ⁴

แนะนำจากรายการโทรทัศน์ ใน Top 10 Web fads สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2555 จาก

http://www.cnet.com/1990-11136_1-6268155-1.html

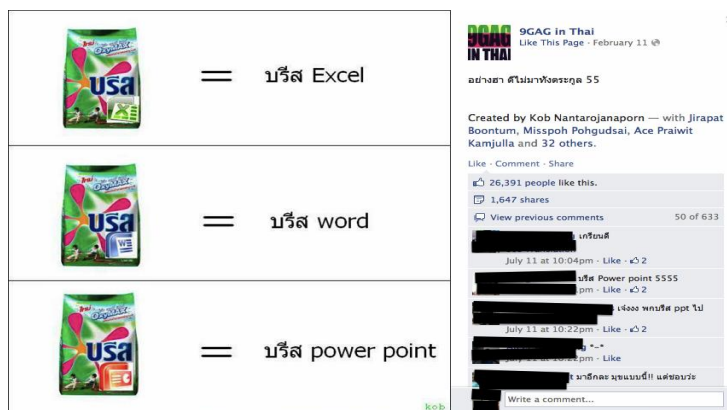
¹ สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2555 จาก <http://pespmc1.vub.ac.be/Papers/Memesis.html>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <http://www.facebook.com/9gaginthai>

³ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <http://www.facebook.com/igagmessage>

⁴ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=186504394787455>

ภาพที่ 5.6 มุกเล่นคำ บรีส Excel ซึ่งต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมไมโครซอฟท์ออฟฟิศ¹

ภาพที่ 5.5 และ 5.6 เป็นตัวอย่างมีมจากเพจ 9GAG in Thai ในภาพประเภท “มุกเล่นคำ” ทั้งสองภาพที่ยกมามีผู้คลิกไลก์ภาพในหลักหมื่น แสดงถึงความนิยมที่มีสูงมากทั้งต่อเพจและภาพ วิธีการสำหรับการสร้างมุขเหล่านี้คือ การเล่นกับคำซ้ำๆ หรือภาพซ้ำๆ ที่มีลักษณะเป็นแม่แบบและมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปเรื่อยๆ โดย 9GAG in Thai จะมีแม่แบบอยู่หลายอัน เพจนี้ยังได้ให้ความสำคัญกับการใช้มีมอย่างมาก โดยได้ทำสารบัญมีมเอาไว้ ประกอบกับอธิบายเพิ่มเติมในหน้า “สารบัญMeme” ว่า “รวบรวมหน้า Meme ที่เห็นใช้กันบ่อยๆ ชื่อตัวอะไร แปลว่าอะไร มีความหมายว่ายังไง ใช้เมื่อไหร่ เราจะได้รู้กันจ้า ปกติเว็บ9gagจะใช้ตัวmemeเป็นหลักในนำการเสนอ ซึ่งถ้าไม่มี meme ก็ไม่ใช่ 9gag ของมันมาคู่กันอะ 555 (จัดทำ+รวบรวม แอดมินแพทริค) ปล.มีตัวไหนตกหล่นเพิ่มเติมก็เสนอกันเข้ามาได้โนะ จะค่อยๆ หาค่อยๆ ทำค่อยๆ แพล ข้อมูลจาก knowyourmeme.com และที่อื่นประกอบอีกนิดหน่อย”² น่าสังเกตว่า ไม่เพียงแต่เรื่องการให้ความสำคัญกับมีมเท่านั้น แต่ 9GAG in Thai ยังให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ใช้เฟซบุ๊กที่เข้ามาคลิ๊กไลก์เพจนี้ด้วย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้เสนอมีมตัวอื่นๆ เข้ามาได้

อีกเพจหนึ่งที่มีการใช้มีมที่ชัดเจนและได้รับความนิยมมากคือ IGag Message Thai

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=18657613811361>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<http://www.facebook.com/media/set/?set=a.167992766638618.30004.160866484017913>

ภาพที่ 5.7 มุก “วันก่อนครับ” ไปกินข้าวในห้าง¹

ภาพที่ 5.8 มุก “วันก่อนครับ” จะกินแบรินด์²

จากภาพที่ 5.7 และ 5.8 จะเห็นว่า IGAG Message Thai มีรูปแบบมีมที่ชัดเจน ทั้งภาพหน้าจอ จังหวะการสนทนาของสองฝ่าย ซึ่งใช้รูปแบบของหน้าจอโทรศัพท์มือถือไอโฟน

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=352604254817768>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=346835705394623>

ในขณะที่ส่งข้อความสั้น (sms) เป็นแม่แบบสำหรับทุกๆ มุก และชื่อเพจตัวแรกก็เริ่มต้นด้วยอักษรไอ (i) เหมือนกับการตั้งชื่อผลิตภัณฑ์หลายชิ้นของบริษัทแอปเปิลซึ่งเป็นตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์ทันสมัย สำหรับเนื้อหาแล้วคนรับสารจะรู้สึกเข้าใจ ก็ต้องอาศัยความเข้าใจร่วมกันบางอย่าง ซึ่งอาจเกิดจากประสบการณ์หรือรูปแบบการดำเนินชีวิตที่คล้ายกัน

ท่ามกลางอินเทอร์เน็ตมีมมากมายที่ปรากฏอยู่บนสังคมเฟซบุ๊กไทยซึ่งได้รับการส่งต่อระหว่างเครือข่ายต่างๆ ในบทนี้ผู้เขียนจะเน้นไปที่การใช้อินเทอร์เน็ตมีมในทางการเมือง เพื่อชี้ว่าเฟซบุ๊กได้เปิดพื้นที่ให้ผู้ใช้สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่แพร่หลายได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม ขณะเดียวกันการสร้างมีมและการทำให้ความคิดเห็นของตนเองเป็นที่นิยมขึ้นมานั้นเกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะในการสื่อสารและใช้เครื่องมือซึ่งสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นๆ ของแต่ละบุคคลด้วย เช่น สถานะทางสังคม ชนชั้น เป็นต้น

“ทำมีมให้คนขำ แต่อย่าทำเฮทสปีช”

มีม (meme) ที่ถูกใช้ในเพจนี้ ถึงแม้อาจมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในสังคม แต่การสื่อความจากมีมอาจไม่จำเป็นต้องหมายความถึงคำพูดหรือการกระทำของบุคคลนั้นโดยตรงก็ได้ จุดประสงค์หลักของมีมก็คือการสร้าง“สัญลักษณ์”ที่มีความหมายเจาะจง เพื่อความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนในกลุ่ม” (เพจมีมการเมืองไทย¹)

ข้อความข้างต้นเป็นการอธิบายตัวเองของเพจมีมการเมืองไทยซึ่งเริ่มก่อตั้งเพจอย่างเป็นทางการเมื่อ 2 เมษายน 2555 ความนิยมในการใช้ข้อความ รูปภาพ หรือคลิปวิดีโอเพื่อแสดงออกทางการเมืองในลักษณะของมีมเพิ่งปรากฏขึ้นในระยะเวลาไม่เกิน 5 ปีพร้อมกับการแพร่หลายของเว็บไซต์ยูทูปและเฟซบุ๊ก

การใช้มีมการเมืองไทยมีหลายประเภทซึ่งโดยมากจะเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมืองในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา เช่น ฮิตเลอร์ชับนรก ซึ่งนำตอนหนึ่งของภาพยนตร์เรื่อง “Downfall” (Der Untergang) ภาพยนตร์เยอรมันปี 2548 ที่เล่าถึงวาระสุดท้ายของ ฮอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ มาตัดต่อและใส่คำบรรยาย (subtitle) ตามความต้องการของผู้ตัดต่อว่าต้องการนำเสนอประเด็นอะไร² ดังภาพที่ 5.9 คลิปฮิตเลอร์ยิ้มตั้งคัททิกชัน¹ มีผู้เข้าชม 270,653 คน ในเวลา 2 ปี

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/Thai.Political.Memes/info>

² คลิป “ฮิตเลอร์ชับนรก” เป็นการละเล่นที่แพร่หลายในหมู่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลก นิตยสารไทม์จัดคลิปชื่อ Hitler's angry reaction to the iPad ซึ่งมีผู้เข้าชม 1 ล้านกว่าคนอยู่ในอันดับที่ 10 จาก 50 อันดับคลิปที่ดี

ภาพที่ 5.9 คลิป “ซันนรกฮิตเลอร์” นำภาพวิดีโอที่พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
กล่าวกับผู้ชุมนุมเสื้อแดงมาแทรกในคลิป

ภาพที่ 5.10 โปรแกรม Meme Generator ซึ่งใช้งานผ่านเว็บไซต์ ช่วยให้สร้างมีมรูปภาพง่ายขึ้น

การเล่นด้วยมีมบนอินเทอร์เน็ตเป็นไปอย่างสะดวกเนื่องจากมีเครื่องมือช่วยให้การลอกเลียนแบบและปรับแต่งทำได้ง่ายยิ่งขึ้น มีเว็บไซต์ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้นำภาพมาใส่และตกแต่งตามที่ต้องการ เช่น เว็บ Meme Generator² ดังภาพที่ 5.10 จากนั้นภาพที่แต่งเสร็จจะ

ที่สุดของเว็บไซต์ยูทูบในปี 2553 สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก

http://www.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1974961_1974925_1970501,00.html

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก <http://youtu.be/VTWWtLcYE5Y>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก <http://memegenerator.net>

กลายเป็นต้นแบบให้ผู้อื่นๆ นำไปใส่ข้อความต่างๆ ได้โดยสะดวก การใช้ภาพแบบเดียวกันจะสร้างการจดจำได้มากขึ้นด้วย

มีอินเทอร์เน็ตการเมืองไทยมักล่อไปกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลานั้น ซึ่งกลายเป็นกระแสที่กล่าวถึงอย่างมากในสังคม เช่น กรณีนางสาวรังสิมา รอดรัศมี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นไปแย่งเก้าอี้ประธานสภาผู้แทนราษฎรในการประชุมสภา เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2555 มีการทำซ้ำภาพข่าวที่เผยแพร่ออกมาและเติมแต่งข้อความลงไป แล้วส่งต่อกันทางเฟซบุ๊ก

ภาพที่ 5.11 ตัดต่อหน้าบุคคลต่างๆ ลงไปแทนหน้าประธานสภาผู้แทนราษฎร¹

นอกจากการพูดถึงความขัดแย้งทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ยังมีการกล่าวถึงการเมืองในชีวิตประจำวันที่ผู้คนประสบพบเจอด้วย เช่น เพจพูดอะไรไม่ได้ให้หมีเขี่ย

¹ ภาพจากเพจมีมการเมืองไทย สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=238373662943343> และ

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=238370496276993>

ภาพที่ 5.12 ตัวอย่างภาพการ์ตูนของเพจพูดอะไรไม่ได้ให้หมีเขี้ยว¹ ซึ่งผู้สร้างใช้รูปการ์ตูนสื่อสาร ประเด็นทางการเมืองที่มีโครงร่างซ้ำๆ แต่เปลี่ยนเนื้อหาบทสนทนาใหม่ลงไป

นอกจากนี้ยังมีผู้ใช้ปรับแต่งภาพเป็นข้อความของตนแล้วนำมาแบ่งปันในเพจด้วย

ภาพที่ 5.13 การดัดแปลงมีมที่สื่อนัยทางการเมือง¹ โดยใช้ตัวแบบเดิมเพื่อสร้างการรับรู้และจดจำ

¹ รวบรวมภาพจากเพจพูดอะไรไม่ได้ให้หมีเขี้ยว สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=129569180517499> ,

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=107343059406778> และ

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10151075162532277>

ขณะเดียวกัน ท่ามกลางมีมอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกับประเด็นทั่วไปและอาจจะไม่ได้มีวัตถุประสงค์โดยตรงเพื่อสื่อถึงทางการเมืองเท่านั้น ก็มีความพยายามจากคนบางกลุ่มที่สอดแทรกประเด็นทางการเมืองลงไปด้วย ตัวอย่างเช่น มีม “ในโซเวียตรัสเซีย”² ที่จะเป็นการเริ่มต้นข้อความว่า “ในโซเวียตรัสเซีย...”

ภาพที่ 5.14 ข้อความบนเพจในโซเวียตรัสเซีย เมื่อเดือนตุลาคม 2554

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=428628033848343>

² วลี “ในโซเวียตรัสเซีย” (In Soviet Russia) เป็นมุกตลกที่เริ่มใช้โดยนักพูดเชื้อสายยูเครนชื่อ Yakov Smirnoff ซึ่งโด่งดังในทศวรรษ 1980 ที่ต้องการเสียดสีชีวิตในสหภาพโซเวียต บ้านเกิด หลังจากที่เขาย้ายมาอยู่ที่สหรัฐอเมริกา สิ่งที่เกิดขึ้นในสหภาพโซเวียตมักจะถูกตรงกันข้ามกับความเป็นจริงเสมอ ตัวอย่างเช่น “ในโซเวียตรัสเซีย รถจะขับคุณ” เป็นต้น สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก

<http://knowyourmeme.com/memes/in-soviet-russia>

การใช้อินเทอร์เน็ตมีเพื่อสื่อสัญญาณการเมืองต้องอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการเมือง ทักษะการใช้ภาษา ภาพหรือภาพเคลื่อนไหว ขณะเดียวกันผู้รับสารก็จำเป็นต้องมีประสบการณ์/ความรู้ร่วมกันกับผู้ส่งสารด้วยจึงจะเข้าใจสิ่งที่บอกเล่าผ่านมีม

เก้าอี้มี๊เสาด

เก้าอี้ (น.)

ความหมาย: อาวุธหนักประเภทหนึ่งซึ่งมอบเป็นรางวัลแก่คนช่างฝัน หรือใช้เป็นบทลงโทษสำหรับผู้ที่ยึดต่างทางการเมือง นิยมใช้พาดขณะที่ร่างกายลอยอยู่บนอากาศและมีเชือกแขวนคอ โดยมากผู้ที่ใช้อาวุธหนักประเภทนี้มักมองว่าผู้ที่ถูกใช้ไม่ใช่คน โดยเฉพาะไม่ใช่คนไทย

ที่มา: เหตุการณ์ล้อมปราบนักศึกษา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 (เพจพจนานุกรมศัพท์การเมืองไทยร่วมสมัย¹)

เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2553 ผู้เขียนได้เข้าร่วมกิจกรรมทอล์กโชว์ ของบก.ลายจุดที่ชื่อว่า “วอน นอน คุณ” เป็นเวลา 2 ชั่วโมง ที่ห้างอิมพีเรียลเวสต์ ลาดพร้าวซึ่งมีผู้ชมที่เกือบทั้งหมดเป็นคนเสื้อแดงมากันจนเต็มความจุ 1,500 ที่นั่ง แต่เดิมนก.ลายจุดตั้งใจจะจัดงานวันที่ 5 ธันวาคมซึ่งตรงกับวันอาทิตย์ด้วย แต่เนื่องจากมีเสียงทักท้วงจากผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าไม่เหมาะสม เพราะตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา อีกทั้งยังมีคำขู่จากหลายฝ่าย ทำให้เขาตัดสินใจยกเลิกการแสดงของวันที่ 5 เนื้อหาของทอล์กโชว์นี้เกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง โดยเฉพาะเหตุการณ์รัฐประหาร 2549 ว่าทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก ความทุกข์ใจของคนเสื้อแดงที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม มีการพูดพาดพิงถึงบุคคลชั้นนำทางการเมือง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา เขายังได้อ่าน “ประกาศคณะปฏิวัติการปกครองประชาธิปไตย” ที่มีเนื้อหาล้อเลียนคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย² มีเนื้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการควบคุมการแสดงความ

¹ พจนานุกรมการเมืองไทยร่วมสมัยสืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก

<http://www.facebook.com/photo.php?fbid=284444534910444>

² “...คณะปฏิวัติการปกครองประชาธิปไตยประกาศให้ทราบทั่วกันเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย คปค. จึงประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน ประเมินความมั่นคงและกฤษฎีกาศึกษาทั่วราชอาณาจักร เพื่อความสงบเรียบร้อยจึงกำหนดให้ ยกตัวอย่าง คปค.หรือคณะปฏิวัติการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีอำนาจสูงสุดอยู่เหนือ

ความเห็นของประชาชนว่า “ห้ามใช้เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ไฮไฟฟ์ แบล็กเบอร์รี่ ห้ามเสียดสีหรือโจมตีโดยเด็ดขาด” นอกจากนี้บ.ลายจุดยังกล่าวถึงคำพูดที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมักใช้บ่อยๆ ด้วย คือ “เก้าอี้ไม้สัก” เขาอธิบายว่ามาจากประโยคที่ว่า “เก้าอี้มัยสาด” เพื่อล้อเลียนกับภาพเหตุการณ์ในช่วง 6 ตุลาคม 2519 ที่ชายผู้หนึ่งทำท่าเอาเก้าอี้ฟาดไปที่ชายอีกคนหนึ่ง ส่วนสำนวนที่ว่า “...มัยสาด” เป็นสำนวนที่นิยมในหมู่ผู้เล่นเกมว่า “วินนิ่งไหมสาด¹”

วลีนี้ยังมีความซับซ้อนมากขึ้นอีก เมื่อเว็บเฟซบุ๊กได้รับความนิยมแพร่หลาย เพราะคำว่าเก้าอี้ในภาษาอังกฤษ (chair) ฟ้องเสียงกับคำว่าแชร์ (share) ที่เป็นเครื่องมือหลักอย่างหนึ่งของเฟซบุ๊กด้วย วลีที่ว่า “ขอแชร์นะคะ” จึงเกิดขึ้นตามมา บนสังคมเฟซบุ๊กมีผู้ใช้วลีนี้ในหลายบริบททั้งในความหมายโดยตรง และความหมายโดยนัย มีเพียงผู้ที่รับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองเท่านั้นที่จะเข้าใจความหมายโดยนัยที่ซ่อนอยู่

นอกจากนี้ยังมีการข้ามไปมาระหว่างโลกออฟไลน์-ออนไลน์ของวลี “ขอแชร์นะคะ” ต่อไปอีก เมื่อมีผู้จัดนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยที่น่าเสนอประเด็นเกี่ยวกับ เก้าอี้และวลีขอแชร์นะคะ ขึ้น ในชื่อกิจกรรมว่า “ขอแชร์นะคะ” (มีไม้เอกที่ค.ควาย) ซึ่งเริ่มต้นจากพื้นที่โล่งๆ ในหอศิลป์กรุงเทพฯ แล้วขอรับบริจาคเก้าอี้ ภาพที่ 5.12 เป็นหนึ่งในเก้าอี้ที่ได้รับบริจาค ซึ่งเป็นเก้าอี้ทรงเดียวกับเก้าอี้ในภาพถ่ายช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เก้าอี้ตัวนี้ถูกปิดทับด้วยภาพข่าวหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว

รัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างอื่น ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและให้พ.ร.ก.ฉุกเฉินเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ห้ามใส่รองเท้าแตะที่มีรูปหน้าคนที่ คปค. สนับสนุนเป็นรัฐบาล คปค.ถูกเสมอ และ ประชาชนที่สนับสนุน คปค.ถูกเสมอ คปค.เห็นว่าการบริหารของนายกที่มาจากเสียงข้างมากของประชาชน ทำให้เกิดความปรองดองเกินไป ประชาชนกินดีอยู่ดีเกินไป พี่ชผลเกษตรกรรมล้มประเทศเกินไป ประชาชนเข้าถึงเทคโนโลยีมากเกินไป สะดวกสบายเกินไป ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนรำรวยผิดปกติ จนสิ้นคลอนอำนาจของเราได้ รัฐบาลเข้มแข็งที่ยากต่อการปกครอง จึงจำเป็นต้องยึดอำนาจการปกครองในระบบประชาธิปไตย...” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2555 จาก <http://www.matichon.co.th/mtc-flv-window.php?newsid=1291634083>

¹ วินนิ่ง เป็นชื่อเรียกสั้นๆ ของ Winning Eleven ซึ่งเป็นเกมฟุตบอลที่ได้รับความนิยมมาก จนมีการนำเอาเพลง “น้องเปิ้ลน่ารัก” ของวงพาราไดค็อกซ์ มาแปลงเป็นเพลง “วินนิ่งไหมสาด” และเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

ภาพที่ 5.15 เก้าอี้แบบต่างๆ ที่ผู้จัดงานได้รับแบ่งปันมาเพื่อใช้ในส่วนแสดงงาน Debate Room ซึ่ง

เป็นส่วนหนึ่งของนิทรรศการศิลปะ Politics of ME¹

ภาพที่ 5.16 เก้าอี้พับแปะภาพทำซ้ำข่าวหนังสือพิมพ์จากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ภาพข่าวเป็นชายคนหนึ่งกำลังยกเก้าอี้พับเพื่อฟาดไปที่ร่างของชายอีกคนหนึ่งที่ถูกแขวนอยู่กับต้นไม้

¹ ภาพ 5.11 -5.13 ถ่ายโดยผู้เขียน, งานนี้จัดแสดงที่ชั้น 9 หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 28 มิ.ย.-29 ก.ค. 2555 ผู้จัดงานอธิบายนิทรรศการดังกล่าวว่า “นิทรรศการศิลปะเพื่อมุมมองระดับปัจเจก” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/PoliticsOfMe>

ภาพที่ 5.17 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์โครงการ “ขอแชร์นะค่ะ” ของ DEBATE ROOM คำว่า “ขอแชร์” (share) เป็นคำพูดที่พบทั่วไปในเฟซบุ๊กไทย คำนี้ฟังเสียงกับ chair ที่แปลว่าเก้าอี้ จึงถูกนำมาเล่นในชื่อกิจกรรมนี้ โปรดสังเกตวิธีการสะกด “นะค่ะ” ซึ่งเป็นการสะกดที่ผิดหลักภาษาและ

พบบ่อยในอินเทอร์เน็ต

ภาพที่ 5.18 รังสีมา ขอ “แชร์” นะค่ะ

ผู้เขียนเสนอว่าเหตุที่มีมถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการ “เล่น” การเมืองผ่านหน้าเว็บไซต์เครือข่ายสังคมอย่างเฟซบุ๊ก เป็นเพราะลักษณะ 2 ประการของมีมที่สัมพันธ์กับบริบททางการเมืองของสังคมไทย

ในด้านแรกนั้น แม้ว่าอินเทอร์เน็ตจะดูราวกับว่ามอบอิสระภาพในการแสดงออก ที่ผู้ใช้งานสามารถแสดงความคิดเห็นไปยังสาธารณะได้สะดวกขึ้นมาก แต่ภายใต้การควบคุมการแสดงผลออกทางความคิด ด้วยกฎหมายเช่นกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพหรือพ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ หรือกระทั่งบทบาทของ “ตำรวจศีลธรรม” จำนวนมากในสังคมไทย ทำให้ถึงที่สุดแล้วอิสรภาพนั้นก็ก็เป็นเพียง “อิสรภาพภายใต้การควบคุม” ที่คนสามารถพูดบางอย่างได้แต่บางอย่างก็พูดไม่ได้ ในแง่นี้สภาวะความกำกวม (อันเกิดมาจากความเข้าใจร่วม) ของมีมจึงเปิดความเป็นไปได้ในการพูด ผ่านการทำให้เป็นเรื่องตลกที่ไม่เป็นเพียงเรื่องตลก เพราะมันสอดแทรกไปด้วยทัศนคติทางการเมืองที่พวกเขาอยากพูด และในอีกแง่หนึ่งนั้นการเอาอำนาจมาทำให้เป็นเรื่องตลกก็แฝงนัยของการท้าทายต่ออำนาจไปด้วยในตัว

ในด้านที่สองนั้น การผลิตที่ง่ายไม่ต้องอาศัยทักษะในเชิงเทคนิคและการลดทอนความซับซ้อนในเนื้อหาของมีมช่วยให้ผู้ใช้งานทุกๆ ไปที่ไม่มีทุนทางวัฒนธรรมในระดับสูงสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางการเมืองได้มากขึ้น เพราะเมื่อหากเทียบกับกลุ่มผู้มีชื่อเสียงออนไลน์ที่กล่าวในส่วนแรกของบทนี้แล้ว ความแตกต่างระหว่างผู้ใช้งานทุกๆ ไปกับคนกลุ่มนี้คือทุนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะในด้านของความรู้ที่ผู้มีชื่อเสียงเหล่านั้นสะสมมาจากชีวิตออฟไลน์อยู่ก่อนแล้วจึงทำให้สามารถเผยแพร่ความคิดทางการเมืองผ่านข้อเขียนที่มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบรวมถึงสร้างรูปภาพที่ต้องอาศัยเทคนิคระดับสูงได้ แต่สำหรับการทำมีมนั้น ผู้ใช้งานทุกๆ ไปเองก็สามารถทำได้โดยไม่ต้องอาศัยเทคนิคในการทำรูปภาพมากนัก อย่างเช่นการใช้เว็บไซต์สำหรับทำมีม หรือแค่การเติมตัวอักษรลงไปรูปภาพที่มีทำเป็นแม่แบบมาก่อนแล้ว โดยเฉพาะลักษณะของตัวมีมเองที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ที่แฝงความหมายโดยนัยมาอยู่แล้ว ทำให้การขยายความมีมนั้นสามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการเรียบเรียงอย่างเป็นระบบมากเท่ากับการสร้างมันขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ในแง่นี้มีมจึงช่วยให้สามารถสื่อความหมายที่ซับซ้อนได้ด้วยกระบวนการสร้างที่ไม่ซับซ้อนมากนัก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า แม้ผู้ใช้งานทุกๆ ไปจะไม่มีทุนทางวัฒนธรรมมากพอที่จะมีส่วนร่วมในการผลิตสารที่ต้องอาศัยกระบวนการคิดที่เป็นระบบหรือเทคนิคในการผลิตสารที่ซับซ้อนมากนักอย่างที่มีชื่อเสียงออนไลน์ซึ่งมีทุนทางวัฒนธรรมจำนวนมากสามารถทำได้ แต่มีมก็ช่วยให้พวกเขาสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านการเล่นกับมีมที่ช่วยลดรูปของสารให้เรียบง่ายลงเป็นประโยคสั้นๆ โดยที่ยังคงความซับซ้อนของเนื้อหาบางส่วนไว้ในความหมายแฝงของตัวมีม และช่วยลดข้อจำกัดทางด้านเทคนิคที่ผู้ใช้งานสามารถทำได้ง่ายขึ้นผ่านโครงแบบสำเร็จรูปที่มีมีมมาให้ ในแง่นี้ตัวมีมเองจึงทำหน้าที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วย

เพิ่มเติมให้กับทุนทางวัฒนธรรมเดิมของผู้ใช้งาน และในท้ายที่สุดมันก็จะช่วยให้ผู้ใช้งานทุกๆ ไปสามารถที่จะสะสมทุนทางสังคมได้ด้วย (แม้จะไม่เท่ากับผู้ใช้งานที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูงมาก่อนก็ตาม) นอกจากนั้นแล้วลักษณะการใช้งานของเฟซบุ๊กที่เอื้อให้มีการแชร์หรือส่งต่อสารไปได้อย่างรวดเร็วก็ช่วยให้มีมที่มีลักษณะไม่ซับซ้อนเหล่านี้กระจายไปได้เร็ว เกิดผู้รับสารจำนวนมาก และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์หรือทุนทางสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้นแล้วจึงพอที่จะกล่าวได้ว่าลักษณะการเล่นมีมในเฟซบุ๊กช่วยเปิดความเป็นไปได้ใหม่ๆ ให้กับผู้ใช้งานที่ไม่มีทุนทางวัฒนธรรมในระดับที่สูงมากนักสามารถแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่พวกเขามีให้นำไปสู่การสะสมทุนทางสังคมในสังคมออนไลน์ได้ด้วยเช่นกัน

เล่นง่าย แต่ไม่ใช่ทุกคนที่เล่นได้

แม้ในด้านหนึ่งผู้ใช้เฟซบุ๊กบางกลุ่มจะมีความพยายามทำให้การเมืองเป็นเรื่องสนุก รวมถึงพยายามพูดถึงสิ่งที่พูดถึงอย่างตรงไปตรงมาไม่ได้ด้วยการเลือกสื่อสารผ่านมีมที่เป็นเหมือนรูปแบบการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเองแต่ในอีกทางหนึ่งนั้นความเฉพาะของภาษาที่ใช้ก็เป็นการจำกัดกรอบการมีส่วนร่วมของคนไปด้วยในทางกลับกัน ในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงกรอบนั้น ว่าใครบ้างที่จะสามารถมีส่วนร่วมได้ ด้วยทุนในลักษณะใด เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าแม้ลักษณะการใช้งานของเฟซบุ๊กและมีมจะช่วยให้ผู้ใช้งานทุกๆ ไปสามารถผลิตสารที่ไม่ต้องการทุนทางวัฒนธรรมจำนวนมากอย่างที่ผู้มีชื่อเสียงออนไลน์มีเพื่อสื่อสารทางการเมืองได้ แต่ในท้ายที่สุดแล้วก็ยังมีการจำกัดการมีส่วนร่วมในการใช้มีมอยู่

ในด้านแรกสุดคือทุนทางเศรษฐกิจ เงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมในการเข้าใจและใช้มีมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ก็คือเงื่อนไขของทุนทางเศรษฐกิจ เพราะผู้ใช้งานก็ต้องการอุปกรณในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตและใช้เฟซบุ๊ก

เงื่อนไขประการที่สองคือทุนทางสังคม เพราะการที่จะเข้าใจมีมที่เป็นระบบการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะตัวนั้น จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจผ่านการได้รับข้อมูลและพบเห็นการใช้มีมบ่อยๆ ดังนั้นแล้วผู้ใช้งานที่จะคุ้นเคยกับการใช้มีมได้จึงจะต้องอยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีการใช้มีมเป็นประจำด้วยเช่นกัน

เงื่อนไขประการที่สามคือทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้มีมแสดงออกทางการเมือง รวมไปถึงเป็นเงื่อนไขที่แยกกลุ่มผู้ใช้มีมทางการเมืองกับผู้ใช้มีมในเรื่องทั่วไป

เพราะหากพิจารณาจากปริมาณผู้กดถูกใจเพจที่ใช้มีมในการเผยแพร่เนื้อหาทางการเมืองชัดเจนเปรียบเทียบกับเพจที่ใช้มีมเล่นมุกทั่วไปแล้ว จะพบได้ว่าเพจที่ใช้มีมในเรื่องทั่วไปจะมีจำนวนผู้กดถูกใจที่สูงกว่ามาก เช่น ณ วันที่ 5 สิงหาคม 2555 เพจที่เป็นผู้ใช้มีมในเรื่องทั่วไปอย่างเพจ 9GAG in Thai มีผู้กดถูกใจจำนวน 813,709 ผู้ใช้งาน เพจ IGag Message Thai มีผู้กดถูกใจ 90,847 ผู้ใช้งาน แต่ที่ใช้มีมในเรื่องการเมืองอย่างเพจ มีมการเมืองไทย (Thai Political Memes)¹ มีผู้กดถูกใจ 11,132 ผู้ใช้งาน ส่วนเพจ 9GAG การเมือง² มีผู้กดถูกใจ 14,631 ผู้ใช้งาน จำนวนผู้กดชื่นชอบที่แตกต่างกันอยู่มากของเพจทั้งสองกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ใช้มีมในทางการเมืองนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของผู้ที่มีความเข้าใจในการใช้มีมเท่านั้น และเงื่อนไขที่จะทำให้พวกเขาเลือกที่จะใช้มีมในทางการเมืองคือต้องมีความสนใจในทางการเมือง ไม่เพียงเท่านั้นยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับบริบททางการเมืองและประวัติศาสตร์การเมืองไทยในระดับหนึ่งด้วย

แก้อี้ไม่สัก คืออะไรหรอครับ? งงครับแก้อี้ไม่สัก พอดีผมเข้าไปเฟซบุ๊กอันหนึ่งอะครับ แก้อี้ไม่สัก??? ปล. ผมไม่รู้จริงๆ ครับผมจึงถาม³ (เว็บบอร์ด เด็กดี.คอม พฤษภาคม 2553)

คำถามดังกล่าวในเว็บบอร์ดเด็กดี.คอม⁴ซึ่งเป็นเว็บไซต์ยอดนิยมของนักเรียนมัธยมสะท้อนให้เห็นว่าวลี “แก้อี้ไม่สัก” นั้น ไม่ได้เป็นคำพูดที่รับรู้กันโดยทั่วไป แต่ทั้งผู้ใช้และผู้รับสารจำเป็นต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองด้วย ในแง่นี้แล้วจึงหมายความว่าผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการใช้มีมสื่อสารทางการเมืองได้นั้นจึงต้องมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นทั้งความรู้เกี่ยวกับ

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/Thai.Political.Memes>

² สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555 จาก

<https://www.facebook.com/pages/9GAG-การเมือง/318921584825829>

³ แก้อี้ไม่สัก คืออะไรหรอครับ? สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 จาก

<http://www.dek-d.com/board/view.php?id=1799747>

⁴ เว็บไซต์เด็กดี.คอม <http://www.dek-d.com> เดือนกรกฎาคม 2555 มีผู้ชม 8,189,474 ราย ดูหน้าเว็บ 133,722,516 ครั้ง คิดเป็นอันดับ 4 ของเว็บไซต์ไทย (อันดับ 1-3 คือ sanook.com, kapook.com, และ mthai.com ตามลำดับ) ข้อมูลจากทราฟฟิกฮิตส์ สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2555 จาก

<http://truehits.net/topsite/index.php? month=07& year=2012>

การเมืองไทย และลักษณะนิสัยที่สนใจเรื่องการเมือง รวมไปถึงจนถึงอารมณ์ขันที่จะ “เล่น” กับเรื่องการเมืองได้

แม้ว่ามีมจะช่วยให้ผู้ใช้งานทั่วไปสามารถมีส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองได้ง่ายขึ้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะสามารถทำได้เท่าๆ กัน เพราะถึงมีมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สื่อสารทางการเมืองได้ด้วยความรู้และทักษะในการสื่อสารอย่างเป็นระบบที่น้อยกว่าการสื่อสารโดยตรง แต่ความรู้พื้นฐานทางการเมืองรวมถึงทำความเข้าใจในโครงสร้างการทำงานของตัวมีมเองก็ยังเป็นเงื่อนไขในการมีส่วนร่วม การจะมีส่วนร่วมนี้จึงต้องการเวลาในการใช้งานอินเทอร์เน็ตและสะสมทุนในหลายๆ แบบ รวมถึงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจในการเข้าถึง ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับลักษณะทุนในแต่ละด้านที่เป็นเงื่อนไขดังที่กล่าวมาแล้ว กลุ่มคนที่สามารถ “เล่น” การเมืองด้วยมีมก็ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชนชั้นกลางที่สนใจเรื่องการเมืองเท่านั้น

บทที่ 6

ไม่เก่า ไม่ใหม่ ไม่ไร้ความหวัง

วัฒนธรรมและโครงสร้างทางการเมืองของสังคมที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำงานอยู่ เป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงออก การศึกษานี้พยายามทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางการเมืองออนไลน์และความเชื่อมโยงกับออฟไลน์ผ่านเครือข่ายสังคม ผู้เขียนพบว่าการสื่อสารทางการเมืองจำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม โดยเครือข่ายสังคมออนไลน์อนุญาตให้คนทั่วไปสะสมและแปลงทุนเหล่านั้นได้สะดวกขึ้น อนุญาตให้สื่อสารในรูปแบบใหม่ๆ ที่เข้ากับทุนที่มีอยู่ สามารถจัดการพื้นที่สื่อสารได้ด้วยตัวเอง และสามารถแปลงทุนมาเพื่อการเคลื่อนไหวออฟไลน์ได้

วัฒนธรรมและการเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด เนื่องจากมันอยู่บนฐานวัฒนธรรมและการเมืองออฟไลน์ อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงกำลังค่อยๆ ปรากฏบนพื้นที่นี้ ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าจะชัดเจนมากขึ้นๆ ตามประสบการณ์และจำนวนผู้คนในพื้นที่ดังกล่าว การศึกษานี้ค้นพบแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงจำนวนหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน การเกิดพื้นที่สื่อสารใหม่ การกระจายตัวของอำนาจในการให้ความหมาย และวิธีการแสดงออกในรูปแบบใหม่ๆ ที่คนจำนวนมากขึ้นสามารถมีส่วนร่วมได้

ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ปฏิเสธไม่ได้ว่า ถึงอย่างไรเสียคนที่เราคุยด้วยออนไลน์ ก็ยังเป็นคนที่มิเลือนเนื้อ แต่ด้วยเทคโนโลยีที่ทำให้เราไม่จำเป็นต้องอยู่ในสถานที่และเวลาเดียวกับคนที่เราอยากคุยด้วย และการที่เราสามารถส่งข้อความเดียวกันออกไปหาคนจำนวนมากได้ ทั้งที่เป็นเพื่อนของเรา หรือเครือข่ายของเพื่อนของเราอีกที พร้อมกำหนดได้ว่าใครควรจะได้หรือไม่ได้รับข้อความใด สิ่งเหล่านี้ทำให้เราสามารถจัดการบริหารความสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของการจัดการพื้นที่-การจัดการความสัมพันธ์ในบทที่ 3 พูดอีกอย่างคือมันทำให้เราบริหารและสะสมทุนทางสังคมได้ง่ายขึ้น และจะเสริมความเข้มแข็งของการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อไป

นอกจากการชุมนุมหรือกิจกรรมทางการเมืองแบบชัดเจน กิจกรรมออฟไลน์ในเชิงวิชาการและศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ช่วงหลังการสลายการชุมนุม อย่างนิทรรศการศิลปะ การฉายหนังสั้น งานแสดงตามท้องถนน และงานเสวนาต่างๆ ที่ประชาสัมพันธ์

ผ่านชุมชนอย่างกลุ่มและเพจในเฟซบุ๊ก ก็เปิดโอกาสให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กได้พบปะเห็นหน้ากัน ซึ่งจะย้ำความสัมพันธ์-ขยายเครือข่ายออนไลน์และออฟไลน์

ในแง่ของพื้นที่การสื่อสารนั้น เรายังสื่อสารด้วยวิธีใหม่ๆ ได้บนพื้นที่ใหม่เหล่านี้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าไม่มีความเป็นไปได้ในการสื่อสารแบบใหม่ๆ เลย วิดีโอคลิปสอนเต้นก่อนการไปรวมตัวกันที่สวนลุมพินีโดยกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงที่กล่าวถึงในบทที่ 4 เป็นตัวอย่างหนึ่งของการผสมผสานสื่อหรือพื้นที่ที่มีอยู่แล้ว ให้ทำงานในแบบใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งส่วนหนึ่งจำเป็นต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์และความกล้าในการลองผิดลองถูก อีกส่วนก็จำเป็นต้องมีเครือข่ายทั้งออนไลน์และออฟไลน์เพื่อการระดมผู้คนออกมาบนท้องถนน ความเปลี่ยนแปลงในเชิงแนวคิดที่สำคัญของตัวอย่างคลิปสอนเต้นดังกล่าวคือ ตัวแบบของการนำการชุมนุม ที่มีลักษณะแนวราบและจัดการตัวเองมากขึ้น ด้วยพื้นที่การสื่อสารที่คนจำนวนมากเข้าถึงได้ ผู้จัดการชุมนุมไม่จำเป็นต้องนำผู้เข้าร่วมการชุมนุมในทุกชั้นตอน แต่สามารถแบ่งปันแผนงานและภาพที่อยากให้เกิดกับผู้ที่จะเข้าร่วมชุมนุมได้ล่วงหน้า ในรูปแบบมัลติมีเดีย ผู้ต้องการเข้าร่วมสามารถทำความเข้าใจล่วงหน้า เลือกระบอบทบาทหน้าที่ที่ตัวเองอยากจะทำในการชุมนุม และทันทีที่อยู่ในพื้นที่ชุมนุมก็สามารถเล่นบทบาทดังกล่าวได้แทบจะทันที สิ่งนี้อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของการเคลื่อนไหวที่เชื่อมทั้งออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกันพร้อมกับใช้ลักษณะพิเศษของพื้นที่แต่ละแบบ

ในแง่ของอำนาจ การตั้งชื่อสถานที่และฝากร่องรอยความทรงจำบนพื้นที่ออนไลน์ ขึ้นไปบนสถานที่ต่างๆ ด้วยไฟร์สควเอร์ในส่วนแรกของบทที่ 4 แม้ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่หากพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในพื้นที่ออฟไลน์ จะเห็นว่าเป็นเรื่องยากกว่ามาก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีการจับจองหรือถูกควบคุมโดยรัฐหรือเจ้าของพื้นที่ ตัวอย่างเช่นการตั้งชื่อถนนหรือสี่แยกที่ปกติเป็นอำนาจของส่วนปกครองท้องถิ่น แต่ด้วยความสามารถในการสร้างและตั้งชื่อจุดเช็คอินได้เองของผู้ใช้เน็ตทุกคน บวกกับการรับรู้ถนนหนทางในเมืองของคนจำนวนมากขึ้นๆ ที่ทำผ่านแผนที่ออนไลน์หรือแอปพลิเคชันที่เชื่อมกับบริการเช็คอิน ทำให้อำนาจในการกำหนดชื่อหรือเขียนความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่เคลื่อนมาอยู่ที่คนทั่วไปมากขึ้น นอกจากนี้แล้ว อำนาจยังถูกคลายลงในพื้นที่การสื่อสารด้วย ด้วยความที่อินเทอร์เน็ตมีพื้นที่แทบไม่จำกัด การตรวจสอบให้หมดเป็นเรื่องใช้เวลาและมีต้นทุนสูงจนอาจไม่คุ้มค่า¹ ประกอบกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการเข้ารหัสหรือปกปิดตัวตนซึ่งจะเพิ่มความเป็นส่วนตัว ทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่จะพูดในสิ่งที่เดิมไม่สามารถพูด

¹ “ราคา” ของการปิดกั้นอินเทอร์เน็ตไทย: ประเภทต้นทุนและประเมินต้นทุนทางตรง (เบื้องต้น) สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555 จาก <https://thainetizen.org/2012/07/cost-of-censorship-31july2012/>

ได้ในที่สาธารณะ ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายหรือสถาบันทางสังคม พื้นที่อินเทอร์เน็ตอนุญาตให้ผู้คนสามารถรับรู้ได้ด้วยตัวเองถึงเสรีภาพดังกล่าว

นอกเหนือจากตัวเทคโนโลยีแล้ว พื้นที่ที่อนุญาตให้สื่อหลายชนิดถูกส่งผ่านและทำซ้ำได้อย่างรวดเร็ว ยังทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นในการดัดแปลงหรือเล่นกับสื่อ เพื่อสร้างสารที่จะถูกกระจายผ่านเครือข่าย ตัวอย่างของอินเทอร์เน็ตมีมในบทที่ 5 เป็นการรูปแบบการสื่อสารที่อนุญาตให้คนจำนวนมากขึ้นมีอำนาจในการผลิต มีมจำนวนมากเป็นมุกขำขัน และจำนวนไม่น้อยก็แฝงนัยทางการเมืองหรือทัศนคติทางสังคม ในแง่หนึ่ง เราอาจมองมีมเป็นดังทรัพยากรกลางที่ทุกคนสามารถนำไปใช้เป็นวัตถุดิบตั้งต้นในการผลิตสื่อเพื่อแบ่งปันในเครือข่ายสังคมออนไลน์¹ ในอีกแง่หนึ่ง อินเทอร์เน็ตมีมมอบไวยากรณม์ทางภาษาเพื่อการสื่อสารบนพื้นที่ใหม่นี้ มุกตลกทำลายความทรงอำนาจของสถาบัน และความไม่ตรงไปตรงมาของมุกตลกทำให้มันลิดลอดการควบคุมเนื้อหาได้ เช่นเดียวกับตัวอย่างของคลิปสอนเต้น ที่ความคิดสร้างสรรค์ได้นำมาซึ่งเสรีภาพในการชุมนุม ความคิดสร้างสรรค์จากมีมและมุกตลกก็สามารถนำมาซึ่งเสรีภาพในการพูด อย่างไรก็ตาม ความไม่ตรงไปตรงมาของมีมหรือมุกบางแบบ โดยตัวมันเองก็เป็นข้อจำกัดในการสื่อสารไปด้วยในเวลาเดียวกัน เนื่องจากผู้คนที่ไม่ได้มีประสบการณ์ ความรู้ หรือทุนทางวัฒนธรรมร่วมกับผู้ส่งสารก็จะไม่สามารถจะเข้าใจสิ่งที่ต้องการสื่อได้

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นี่มีฐานมาจากวัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออฟไลน์ ข้อจำกัดของมันก็เช่นกัน สิทธิเสรีภาพบนอินเทอร์เน็ตเองก็อยู่บนข้อจำกัดนี้

ในทางหนึ่งเราพบว่าเซเล็บออนไลน์และผู้ดูแลเพจที่มีเนื้อหาการเมืองชื่อดังในเฟซบุ๊ก ล้วนเป็นผู้มีทุนทางวัฒนธรรมสูงกว่าคนทั่วไป พวกเขาสามารถสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่วในเรื่องหนึ่งๆ และทำให้มีคนติดตามมากมาย ในอีกทางหนึ่ง ก็เป็นไปได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมที่สูงกว่าคนทั่วไปนี้ จะเป็นข้อจำกัดในการขยายเครือข่ายของพวกเขาเสียเอง หากไม่ระมัดระวัง การอ้างอิงศิลปะตะวันตกของเพจอยู่เมืองดัดจริตฯ เรียกร้องให้ผู้รับสารต้องมีทุนทางวัฒนธรรมในแบบที่ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทยก็อาจจะยังไม่มีเสียด้วยซ้ำ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักเคลื่อนไหว ซึ่งในหลายครั้งก็เป็นบุคคลที่ถือว่ามี “การศึกษาสูง” กว่ามวลชน หรือเดิบโตขึ้นมาในคนละวัฒนธรรม อ่านหนังสือคนละเล่ม ใช้ภาษาและอุปลักษณะคนละแบบ ที่ต่างไปจากกลุ่มเป้าหมาย จำเป็นต้องเข้าใจ หากต้องการประสบความสำเร็จในการสื่อสารกับมวลชน

¹ และสร้าง/รักษาความสัมพันธ์ด้วยการผลิตนั้น (Gauntlett 2011)

ข้อจำกัดอื่นๆ ยังรวมถึงทักษะในการจัดการพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่จำเป็นต้องสร้างให้กับพลเมืองผู้ใช้เน็ต เพื่อให้แต่ละคนสามารถมีพื้นที่ในการสื่อสาร, ข้อจำกัดจากกฎเกณฑ์ทางสังคมทั้งกฎหมายและปทัสถาน เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการแสดงออก และขบวนการล่าแม่มดออนไลน์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้อง, ความจำกัดของขนาดเครือข่ายสังคมสำหรับผู้ใช้เน็ตที่ไม่ได้มีทุนทางสังคมตั้งต้นมาจากออฟไลน์ ซึ่งกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและวงเสวนาต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถเชื่อมและขยายเครือข่ายเหล่านี้ได้, ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจสำหรับการเข้าถึงอุปกรณ์และโครงข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งในข้อนี้รัฐบาลบางประเทศ¹ ได้ตระหนักและกำหนดให้การเข้าถึงโครงข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นสิทธิพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ ข้อจำกัดต่างๆ ข้างต้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องพิจารณาและหาทางแก้ไข เพื่อรับประกันสิทธิและขยายเสรีภาพด้านต่างๆ ของพลเมือง

ความเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ค่อยๆ เกิดขึ้นทีละเล็กละน้อย ผ่านการลองผิดลองถูก และการสะสมประสบการณ์และทักษะที่จำเป็นในการใช้ การพัฒนาโครงข่ายสื่อสารไร้สายที่รวดเร็วยิ่งขึ้นและครอบคลุมมากขึ้น ทำให้ความรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมของเราก็มีผัสสะเชิงข้อมูลด้านต่างๆ ที่รับรู้ผ่านทางออนไลน์เข้ามาเสริมด้วย พื้นที่ออนไลน์/ออฟไลน์เองก็กำลังค่อยๆ เปลี่ยนหน้าตาไปแน่นอนว่าผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวก็กำลังมีประสบการณ์ตรงกับการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เกิดขึ้นเช่นกัน

ผู้เขียนขอจบวิทยานิพนธ์นี้ด้วยตัวอย่างสองชิ้นที่ผู้เขียนพบจากหน้าเฟซบุ๊กของผู้เขียนในคืนหลังสอบ ซึ่งอาจจะทำให้คิดถึงความเป็นไปได้ของเครือข่ายสังคมออนไลน์ในสร้างสำนักทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไปสู่พลเมือง ซึ่งเป็นประเด็นที่วิทยานิพนธ์นี้ยังไม่ได้กล่าวถึง

การเรียกหรือระบุคนที่อยากให้เข้ามาอยู่ในบทสนทนาด้วยวิธี “เมนชั่น” (mention)² บนทวิตเตอร์ หรือการติดแท็กชื่อ (name tagging) ผู้ใช้เฟซบุ๊ก เป็นวิธีหนึ่งของผู้เขียนพบว่าถูกใช้มากในการสนทนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทั้งเพื่อชวนคุยปกติ แซะ³ อ่างถึง ถามถึง หรือเพื่อท้าทายทัศนคติบางอย่าง

¹ ประเทศเอสโตเนียใน พ.ศ. 2547 และประเทศฟินแลนด์ใน พ.ศ. 2552

² การพิมพ์เครื่องหมาย @ แล้วตามด้วยชื่อบัญชีผู้ใช้ เมื่อมีผู้ใช้คนใดส่งข้อความที่มีข้อความว่า @ชื่อบัญชีผู้ใช้ ผู้ใช้ตามชื่อดังกล่าวก็就会被แจ้งเตือนว่ามีคนพูดถึง เช่นถ้ามีคนส่งข้อความว่า “@bact เป็นไงบ้าง” ระบบทวิตเตอร์ก็จะแจ้งผู้เขียนซึ่งใช้บัญชีทวิตเตอร์ชื่อ bact ให้ไปอ่านข้อความดังกล่าว

³ ในทวิตเตอร์ไทยเรียกว่า “แซะ”

อัม เอาคำถามข้ามสีไปอีกอัน ทำไมคนเสื้อแดงเกลียดหมอบระเวศครับ? มีมุมมองเรื่องนี้ใหม่ครับ? cc Art Bact' (สถานะสาธารณะบนเฟซบุ๊ก, 8 สิงหาคม 2555)

Art Bact' คือชื่อบนเฟซบุ๊กของผู้เขียน อัม ซึ่งเป็นพีที่ผู้เขียนนับถือคนหนึ่ง จากการทำงานในวงการซอฟต์แวร์โอเพนซอร์สมายาวนานของเขา พีอัมเขียนสถานะนี้บนวอลล์ของเขาเอง และ “cc”¹ หรือแจ้งมาให้ผู้เขียนทราบด้วย เป็นทำนองเชิญชวนให้ร่วมสนทนา (ชื่อ Art Bact' เมื่อพิมพ์ในเฟซบุ๊กจะเป็นการติดแท็กชื่อของผู้เขียน ซึ่งจะทำความเคลื่อนไหวในบทสนทนาที่ถูกแจ้งเตือนมายังผู้เขียนตลอด) ผู้เขียนสามารถเลือกที่จะเพิกเฉยไม่เข้าร่วมบทสนทนาดังกล่าวได้อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่ผู้เขียนต้องการรักษาความสัมพันธ์กับพีอัมไว้จึงเข้าไปตอบ ทั้งนี้ก็ด้วยความสบายใจในระดับหนึ่งว่า ถึงอย่างไรเสียพีอัมก็เป็นคนที่เราสามารถคุยด้วยได้แม้จะเห็นไม่ตรงกันก็ตาม และการคุยโดยไม่เห็นหน้าค่าตากันและไม่จำเป็นต้องโต้ตอบทันที ก็น่าจะลดการเผชิญหน้าและทำให้มีเวลาไตร่ตรองมากขึ้น

แม้จะยังไม่มีข้อมูลประกอบที่หนักแน่นชัดเจน แต่ผู้เขียนเชื่อว่า トラบิตที่ผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ยังเปิดพื้นที่ตรงกลาง (หน้าข่าวใหม่, หน้าหลัก, News Feed ฯลฯ) ซึ่งเป็นเหมือนพื้นที่กลางของเครือข่ายสังคมออนไลน์เอาไว้ ด้วยลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวที่เป็นเหมือนทางเท้าที่อนุญาตให้ข้อมูลจากที่ต่างๆ และเพื่อนคนต่างๆ ไหลเข้ามาได้เรื่อยๆ ก็น่าจะมีโอกาสที่ข้อมูลที่แตกต่างหลากหลาย ที่ผู้ใช้แต่ละคนอาจจะไม่ยอมรับหรือไม่สนใจจะเข้าไปอ่านด้วยตัวเอง จะได้ผ่านตาเขาบ้าง ประกอบกับการเรียกให้เข้าไปสนทนาด้วยคนที่เรารู้จักกันดังที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ ก็น่าจะช่วย “บังคับ” ให้ผู้ใช้แต่ละคนจำเป็นต้องเข้าไปตอบบ้าง เพื่อรักษาความสัมพันธ์ในเครือข่ายเอาไว้ ซึ่งเมื่อสิ่งเหล่านี้ประกอบกัน ก็น่าจะพอสะกิดให้ตั้งคำถามข้อสงสัยกับความเชื่อที่เคยมีอยู่เดิมได้เป็นระยะ สิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าสนใจคือ ถ้าการสะกิดนี้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในกระแสข่าวที่ไหลมาตามทวิตไทม์ไลน์และเกาะติดกับชีวิตประจำวันของเรามากขึ้นเรื่อยๆ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องการเมืองโดยตรง ก็น่าจะส่งผลต่อการตั้งคำถามสิ่งรอบๆ ตัวมากขึ้น คือมองเห็นความเป็นการเมืองอยู่ในทุกสิ่ง

ในวันเดียวกับที่พีอัมเขียนสถานะข้างต้น ในหน้าข่าวใหม่ของผู้เขียนก็มีคนแบ่งปันภาพสุนัขสามตัวกำลังข้ามสะพานลอย ด้านล่างของภาพเป็นศพคนที่ถูกรถชนตายกลางถนน

¹ carbon copy หรือสำเนากระดาษคาร์บอน ซึ่งเป็นคำที่ติดมาจากยุคการสื่อสารด้วยกระดาษ

พร้อมกับคำโปรยทำนองว่าอายุสุนัขมันใหม่ ถ้าข้ามสะพานลอยก็ไม่ต้องตายแล้ว เพื่อนของผู้เขียนคนหนึ่งเขียนความเห็นตอบท้ายภาพดังกล่าว

หมวย สะพานลอยเป็นตัวอย่างสิ่งก่อสร้างไร้สาระ และแก้ปัญหาแบบคนเห็นแก่ตัวอะ คาดว่าคนสร้างไม่เคยใช้ พื้นที่เลยคือ คิดได้งี่เงา ว่าเป็นคนข้ามถนนโดยใช้สะพานลอย

หมวยตั้งใจจะสื่อความหมายว่า คนเดินถนนควรจะได้รับความสะดวกในการเดินทาง ซึ่งรวมถึงการข้ามถนน การบังคับให้คนเดินถนนข้ามสะพานลอยเพื่อให้รถวิ่งได้อย่างต่อเนื่องไม่ต้องหยุดจอด นั้นสะท้อนแนวคิดยัตรถเป็นศูนย์กลาง และเชื่อว่าคนเดินถนนต้องปรับตัวให้เข้ากับแนวคิดและสถาปัตยกรรมของเมืองที่เกิดจากแนวคิดดังกล่าว ความเห็นของเพื่อนผู้เขียนนี้ทำให้เกิดบทสนทนาตามมาบนหน้าวอลล์ ถึงแนวคิดการออกแบบเมืองและนโยบายสาธารณะ ผู้เขียนเชื่อว่าถ้าเราสามารถมีพื้นที่และบทสนทนาในลักษณะดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน สิ่งนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างพลเมืองได้

แน่นอนว่ากระบวนการดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงข้ามคืน ถ้าเราเชื่อว่าสำนักความเป็นพลเมืองที่พ้นจากความเป็นไพร่ เป็นสิ่งสำคัญต่อการเมืองที่ทุกคนมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน ผู้เขียนก็เห็นว่ามันสำคัญที่จะรักษาพื้นที่ออนไลน์นี้เอาไว้ – เพื่อว่าวันนั้นจะมาถึง.

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

เครือข่ายพลเมืองเน็ต

- 2555 รายงานประจำปีเครือข่ายพลเมืองเน็ต เสรีภาพและวัฒนธรรมอินเทอร์เน็ตไทย พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: เครือข่ายพลเมืองเน็ต.

นันทนัย ประสานนาม

- 2553 มายาชนชั้นกลางในเว็บไซต์เครือข่ายสังคม ใน มุมมอง: สหวิทยาการ. พิทยา สุวคันธ์, บรรณาธิการ. หน้า 185-212. ลำปาง: วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง. (รวบรวมบทความในโอกาสครบรอบ 10 ปี แห่งการสถาปนาวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

- 2550 ชนชั้นกลางกับการเสพการเมือง. ใน ศึกษา ฐัก วิพากษ์ คนชั้นกลาง. นลินี ต้นภูวนิตย์, บรรณาธิการ. หน้า 104-118. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้. (รวมบทความจากการสัมมนาทางวิชาการ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

บทความวารสาร หนังสือพิมพ์

กรุงเทพธุรกิจ

- 2553 นพ.ตุลย์ นำทีมพลังเงียบยื่นรัฐ 3 ข้อไม่ยุบสภา (14 เมษายน 2554) กรุงเทพธุรกิจ, น.3.

ข่าวสด

- 2553 บก.ลายจุดผูกผ้าแดงอีกราชประสงค์. (12 กรกฎาคม 2553) ข่าวสด, น. 1,14.
2554 ก ด้าน 19 กย. 'แดง' ลั่นถนนวนชาดำนิน. (19 กันยายน 2554). ข่าวสด, น. 1,15.
2554 ข พลิชฐ์ขึ้นเวทีแฉโกงบอลเทียบการเมืองไทย. (12 เมษายน 2554). ข่าวสด, น. 1,14.
2554 ค มาร์คชน-แฉ พธม. ไลรัฐบาลเอ็มไอยู บังหน้า. (24 มกราคม 2554). ข่าวสด, น. 1,11.
2554 ง มาร์ครับตั้งศอจ.เซ็นเองแต่ชัดถึงอนุพงษ์. (11 ธันวาคม 2554) ข่าวสด, น. 1,15.
2554 จ เสื้อแดงครึ่งแสนพรีบ-เต็ม 'ราชดำเนิน'. (24 มกราคม 2554). ข่าวสด, น. 1,11.
2554 ฉ เสื้อแดงชุมนุมขอคืน รธน. 40. (11 ธันวาคม 2554). ข่าวสด, น. 1,15.

2555 พรีบกวงแดงชุมนุมตามนัด. (26 มิถุนายน 2555). ข่าวสด,น. 1,15.

เดลินิวส์

2554 ชอบเล่นเฟซบุ๊ก-ทวิตเตอร์ ทำเด็กไทยไม่ชอบอ่านหนังสือ (11 ธันวาคม 2554). เดลินิวส์,น. 18.

มติชน

2554 ก แดง 5 หมิ่นรำลึกมือบ 1 ปี ล้นราชดำเนิน. (13 มีนาคม 2554). มติชน,น. 1,13.

2554 ข แดงยับย่นีปว. ยุบต้นพ.ค.-เลือกตั้ง 26 มิ.ย. (13 มีนาคม 2554) มติชน,น. 1,13.

ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

2554 เส้นทาง 'มือบเสื้อแดง' จาก 9 ถึง 23 ม.ค. จากแยกราชประสงค์ถึงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย. มติชนสุดสัปดาห์ 1587(14-20 มกราคม 2554): 10-11.

หลง ใสลายเสื้อ

2548 คีท สวณกุลหลาบ. ศิลปวัฒนธรรม 26(8):46-48.

เอกสารอื่น ๆ

ชาญชัย ชัยสุขโกศล

2552 เทคโนโลยีกับการต่อสู้ทางการเมืองโดยไร้ความรุนแรง: ศึกษากรณีอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นราธิป วิรุฬห์ชาติตะพันธ์

2548 การสร้างอัตลักษณ์ในอัลบั้มภาพออนไลน์. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัทย์ ศรีอรุณ.

2553. ความหมายของ 'ปฏิสัมพันธ์' ใน ช่วงเฮื่อน และ Facebook. ใน เอกสารประกอบการสัมมนา “ออนไลน์ศึกษา” วันที่ 29 พฤศจิกายน 2553 ณ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ.

แอนนิตา นิราช

2552 เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการแนะนำการดำเนินชีวิตของผู้ใช้งานเว็บไซต์ hi5.com. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

9GAG in Thai

- 2555 ก “มุกเล่นคำ ถ้ำแก่น้อย-ถ้ำแก่เยอะ,” *Facebook*, 11 กุมภาพันธ์ 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=186504394787455&set=a.186504368120791.33316.160866484017913&type=3&theater>
- 2555 ข “มุกเล่นคำ บรีส Excel,” *Facebook*, 11 กุมภาพันธ์ 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=186576138113614&set=a.186476481456913.33314.160866484017913&type=3&permPage=1>
- ม.ป.ป. “[หน้าเพจ 9GAG in Thai],” *Facebook*, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.facebook.com/9gaginthai>
- ม.ป.ป. “สารบัญมีม,” *Facebook*, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.facebook.com/media/set/?set=a.167992766638618.30004.160866484017913>

กรุงเทพมหานครออนไลน์

- 2554 “ไอซีทีส่งหนังสือเพชบุ๊คปิดโปสเตอร์หมิ่นฯ,” 23 พฤศจิกายน 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/it/it/20111123/421017/ไอซีทีส่งหนังสือเพชบุ๊คปิดโปสเตอร์หมิ่นฯ.html>

gukult

- 2555 “ปิ่นไม่ได้ฆ่าคน บุหรี่ต่างหากที่ฆ่าคน,” *Facebook*, 15 มกราคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=364624580220709&set=a.248743445142157.80997.248303255186176&type=3>
- ม.ป.ป. “[หน้าเพจgukult],” *Facebook*, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/gukult>

ข่าวสด

- 2554 “เด็กไทยติดสื่อไร้พ่อแม่ดูแล,” 11 สิงหาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd01EVXdOakV4TURnMU5BPT0=&sectionid=TURNek5RP T0=&day=TWpBeE1TMHdPQzB4TVE9PQ==

คมชัดลึก

- 2554 “ชาวเน็ตวิจารณ์ยับรุมต้านแจกแท็บเล็ต,” 1 กันยายน 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20110901/107736/ชาวเน็ตวิจารณ์ยับรุมต้านแจกแท็บเล็ต.html#.UCMnLEJQ221>

โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw)

- 2553 “รายงานสถานการณ์การควบคุมและปิดกั้นสื่อออนไลน์ด้วยการอ้างกฎหมายและแนวนโยบายแห่งรัฐไทย พ.ศ. 2550-2553,” สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <http://ilaw.or.th/node/631>

ชาญชัย ชัยสุขโกศล

- 2555 “ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2555, จาก <https://chaisuk.wordpress.com/2012/06/06/online-hate-in-thai-political-conflict/>

ทรูฮิตส์

- 2553 “สถิติภาพรวมทั้งประเทศ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2553, จาก http://truehits.net/index_stat.php

ไทยรัฐออนไลน์

- 2553 “กลุ่มเฟซบุ๊ก-เสื้อหลากสี บุกراب 11 พบนายกช,” 30 เมษายน 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.thairath.co.th/content/pol/80066>
- 2553 “เครือข่ายหลากสียื่นถอดถอน 10 ส.ส.เพื่อไทย,” 30 พฤษภาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.thairath.co.th/content/pol/86271>
- 2555 “‘กลุ่มเสื้อหลากสี’ พอใจคำวินิจฉัยศาลรธน.,” 14 กรกฎาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.thairath.co.th/content/pol/275844>

บก.ลายจุด

- 2553 “ความหมายของแกนนอน,” Facebook, 29 กันยายน 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555, จาก https://www.facebook.com/note.php?note_id=160741693951264
- 2554 “มีเวลา 10 นาทีก่อนเลือกตั้ง,” Facebook, 19 เมษายน 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=206275529402907&set=a.130041700359624.15548.130038987026562&type=1>
- 2554 “DNN รายงานกิจกรรมปิกนิกที่สวนลุม,” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/redbuff/posts/167373816654464>

ประชาไท

- 2551 “รณรงค์ติดสติ๊กเกอร์-ติสเพลย์ MSN-hi5 ‘เบื่อบ้านพันธมิตร’ เพื่อแสดงออกว่าไม่เห็นด้วยกับพันธมิตรฯ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2555, จาก <http://prachatai.com/journal/2008/09/18036>
- 2553 “คิกออฟแคมเปญเชิงสัญลักษณ์ ‘วันอาทิตย์สีแดง’,” 26 เมษายน 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555, จาก <http://prachatai.com/journal/2010/05/29773>
- 2555 ก “‘เฟซบุ๊ก’ คาดมีผู้ใช้ปลอมมากกว่า 83 ล้านชื่อ,” 2 สิงหาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555, จาก <http://prachatai.com/journal/2012/08/41870>
- 2555 ข “รวมตัวจุดเทียนไว้อาลัย ‘อาทง’ หน้าศาลอาญา,” สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555, จาก <http://prachatai.com/journal/2012/05/40411>
- 2555 ค “โรงเรียนพ(ล)บคำ 4: วิเคราะห์พายุ Social Network กับบก.ลายจุด,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2555, จาก <http://prachatai.com/journal/2012/05/40675>

พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

- 2542 “หนอนบ่อนไต้,” สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555, จาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp>

พจนานุกรมศัพท์การเมืองไทยร่วมสมัย

- 2554 ก “แก้อี้,” Facebook, 22 ตุลาคม 2554 สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.facebook.com/photo.php?fbid=2844444534910444&set=a.2844444521577112.71328.283012088387022&type=3&theater>
- 2554 ข “ดราม่า,” 13 ธันวาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555, จาก <http://thaipolitionary.com/2011/12/13/ดราม่า>
- 2555 ก “ดราม่า,” 9 มีนาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555, จาก <http://thaipolitionary.com/2012/03/09/ดราม่า-2/>
- 2554 ข “สลิม,” Facebook, 20 ตุลาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=283435378344693&set=a.283435365011361.71041.283%20012088387022>

พลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดิน (เสื้อหลากสี)

- 2555 ก “ด่วนค่ะ ช่วยออกมา ช่วยแชร์ให้มากที่สุดค่ะ,” Facebook, 31 พฤษภาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/Multicolor.Shirts/posts/313896065359169>
<http://www.thairath.co.th/content/pol/80066>

2555 ข “ถ้าท่านไม่เห็นด้วยกับการนิรโทษกรรมทักษิณ,” Facebook, 30 มีนาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2555 จาก

[https://www.facebook.com/photo.php?](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=218843454889970&set=a.120541641386819.23484.119614701479513&type=1&relevant_count=1)

[fbid=218843454889970&set=a.120541641386819.23484.119614701479513&type=1&relevant_count=1](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=218843454889970&set=a.120541641386819.23484.119614701479513&type=1&relevant_count=1)

พูดอะไรไม่ได้ให้หมีเขี่ย

2555 ก “คนดี,” Facebook, 14 กรกฎาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก

[https://www.facebook.com/photo.php?](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10151075162532277&set=o.105451792929238&type=3&theater)

[fbid=10151075162532277&set=o.105451792929238&type=3&theater](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10151075162532277&set=o.105451792929238&type=3&theater)

2555 ข “แย่งเก้าอี้,” Facebook, 31 พฤษภาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก [https://www.facebook.com/photo.php?](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=107343059406778&set=a.105452629595821.5760.105451792929238&type=3&theater)

[fbid=107343059406778&set=a.105452629595821.5760.105451792929238&type=3&theater](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=107343059406778&set=a.105452629595821.5760.105451792929238&type=3&theater)

2555 ค “ไอติมอำมาตย์,” Facebook, 10 กรกฎาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก [https://www.facebook.com/photo.php?](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=129569180517499&set=a.105452629595821.5760.105451792929238&type=3&theater)

[fbid=129569180517499&set=a.105452629595821.5760.105451792929238&type=3&theater](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=129569180517499&set=a.105452629595821.5760.105451792929238&type=3&theater)

ฟ้ารุ่ง ศรีขาว

255 “เปิดใจแอดมินเพจ ‘ศาสนา’ ผู้ตั้งคำถามเรื่อง SEX-การเมือง-ศาสนา หลังยุติศึกออนไลน์กับ ‘สมาคม Report’,” *มติชนออนไลน์*, 5 มีนาคม 2555. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก https://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1330956846&groupid=01&catid=0201

มติชนออนไลน์

2553 ก “บก.ลายจุดอ่านประกาศ คปค. ฉบับ ‘วอนนอนคุก’ เสนอให้ พ.ร.ก. จุกเงินเป็นกฎหมายสูงสุด-ถูกเสมอ,” 6 ธันวาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก [http://www.matichon.co.th/mtc-flv-window.php?](http://www.matichon.co.th/mtc-flv-window.php?newsid=1291634083&groupid=02&catid=&subcatid=)

[newsid=1291634083&groupid=02&catid=&subcatid=](http://www.matichon.co.th/mtc-flv-window.php?newsid=1291634083&groupid=02&catid=&subcatid=)

2553 ข “เปิดคลิปลับ! ลีอบปี้คดียุบพรรค ปชป. ทาง Youtube มี 5 ตอน อ่างมีผู้ใหญ่เดินเกมเจรจาให้ โสภกพท. คุยโชว์วันนี้,” 17 ตุลาคม 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2555, จาก [http://www.matichon.co.th/news_detail.php?](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1287228593)

[newsid=1287228593](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1287228593)

2554 “แฉ! ก้นทาง ‘เฟซบุ๊ก’ ‘ดาบสองคม’ ที่ต้องคิดให้ดี!,” 16 ธันวาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก [http://www.matichon.co.th/news_detail.php?](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1323999267&groupid=01&catid=&subcatid=)

[newsid=1323999267&groupid=01&catid=&subcatid=](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1323999267&groupid=01&catid=&subcatid=)

มีมการเมืองไทย

- ม.ป.ป. “ทำมีมให้คนขำ แต่อย่าทำเฮทสปีซ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/Thai.Political.Memes/info>
- ม.ป.ป. “[หน้าเพจมีมการเมืองไทย],” Facebook, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, <https://www.facebook.com/Thai.Political.Memes>
- 2555 ก “ความฝันของรังสิมา,” Facebook, 2 มิถุนายน 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=238373662943343&set=a.161170660663644.33139.161019180678792&type=3&theater>
- 2555 ข “และแล้วเค้าก็มา,” Facebook, 2 มิถุนายน 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=238370496276993&set=a.161170660663644.33139.161019180678792&type=3&theater>

วอยซ์ทีวี

- 2554 “ธิดา ลั่น 9 ม.ค.54 เสือแดงนัดชุมนุมใหญ่,” สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2555, จาก <http://music.voicetv.co.th/voice-music/1375>

ศาสดา

- 2555 “ผมอ่านข่าวทนายวันชัยออกมาพูดว่า ‘คลิปคันทู’ เป็นต้นตอทำให้เด็กเขาเยี่ยงอย่าง,” Facebook, 19 มกราคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/sasdha/posts/176714379095912>
- ม.ป.ป. “[หน้าเพจศาสดา],” Facebook, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/sasdha>

ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

- 2555 “แผนที่การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555, จาก http://internet.nectec.or.th/webstats/internetmap.current.iir?%20Sec=internetmap_current
- ม.ป.ป. ก “จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2555, จาก <http://internet.nectec.or.th/webstats/internetuser.iir?Sec=internetuser>
- ม.ป.ป. ข “จำนวนและร้อยละของเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีอยู่ในครัวเรือน จำแนกตามประเภทของเครื่องคอมพิวเตอร์, ภาค และเขตการปกครอง พ.ศ. 2544,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555, จาก <http://www.nectec.or.th/por/k3.php>

สมชัย สุวรรณบรรณ

2554 “การเลือกตั้งครั้งประวัติศาสตร์ กับ ปัญหาสื่อชนเผ่า (partisan press),” *ศูนย์ข้อมูลข่าวสารปฏิรูปประเทศไทย สถาบันอิศรา*, 18 พฤษภาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2554, จาก

<http://www.thaireform.in.th/component/flexicontent/item/5861--partisan-press-.html>

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล

2549 ก “กระทู้รัฐประหารของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล,” *Blogger*, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <http://somsakcoup.blogspot.com>

2549 ข “บทความของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล,” *Blogger*, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <http://somsakj.blogspot.com>

2555 “ไหนๆ วันนี้ก็เป็นวันอาสาฬหบูชา,” *Facebook*, 2 สิงหาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=387881157931836&set=a.137616112958343.44289.100001298657012>

ม.ป.ป. “ประวัติศาสตร์ร้ายสะดก,” *Blogger*, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <http://somsakjeam.blogspot.com>

ม.ป.ป. “[หน้าวอลล์สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล],” สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/somsakjeam>

สฤณี อาชวานันทกุล

2549 “เมื่อความถูกต้องทางกฎหมายอยู่เหนือความถูกต้องทางศีลธรรม ฉบับปรับปรุง ณ 14 กุมภาพันธ์ 2549,” *คนชายขอบ*, สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.fringer.org/wp-content/writings/shindeal-v2.pdf>

2555 “'ราคา' ของการปิดกั้นอินเทอร์เน็ตไทย: ประเภทต้นทุน และประเมินต้นทุนทางตรง (เบื้องต้น),” *เครือข่ายพลเมืองเน็ต*, 31 กรกฎาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555, จาก <https://thainetizen.org/2012/07/cost-of-censorship-31july2012/>

สวัสดิ์

2553 “เก้าอี้ไม้สัก คืออะไรหรือครับ?,” *Dek-D*, 26 พฤษภาคม 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.dek-d.com/board/view.php?id=1799747>

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

2554 “รายงานสภาพตลาดโทรคมนาคม ณ สิ้นไตรมาสที่ 2 ปี 2554,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555, จาก

[http://nbt.go.th/wps/wcm/connect/ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3/MKREPORT2Q%202011.pdf?](http://nbt.go.th/wps/wcm/connect/ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3/MKREPORT2Q%202011.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3)

[MOD=AJPERES&CACHEID=ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3](http://nbt.go.th/wps/wcm/connect/ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3/MKREPORT2Q%202011.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ea5448804b3ce025ae18ee19057b96c3)

ม.ป.ป. “รายชื่อผู้ได้รับใบอนุญาต ประกอบกิจการโทรคมนาคม,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555, จาก <http://apps.nbt.go.th/license/>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2555 “สำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2554,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555,

จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/theme_5-1-3.html

อยู่เมืองดัดจริตชีวิตต้องป๊อป

2555 “อยู่เมืองดัดจริต ชีวิตต้องแตกอะไรต่างๆ,” Facebook, 11 กรกฎาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2555,

จาก [https://www.facebook.com/photo.php?](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=217200921658087&set=a.202962323081947.54496.202507109794135)

[fbid=217200921658087&set=a.202962323081947.54496.202507109794135](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=217200921658087&set=a.202962323081947.54496.202507109794135)

ม.ป.ป. “[หน้าเพจอยู่เมืองดัดจริตชีวิตต้องป๊อป],” Facebook, สืบค้นเมื่อวันที่ 29

กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.facebook.com/pages/อยู่เมืองดัดจริต-ชีวิตต้องป๊อป/202507109794135>

เอกสิทธิ์ หนูนุกัคดี

ม.ป.ป. “ปรีดี อัม เกษียร สมศักดิ์ และคนอื่นๆ,” *ประชาไท*, 17 พฤษภาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2555, จาก

<http://prachatai.com/journal/2012/05/40553>

Art Bact'

ม.ป.ป. “แผนที่,” Facebook, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2555, จาก

<https://www.facebook.com/arthit/map>

ASTV ผู้จัดการออนไลน์

2554 “อนุดิษฐ์” เปรยใกล้ได้ตัวมือโพสต์เว็บหมิ่น,” 1 ธันวาคม 2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก [http://www.manager.co.th/cyberbiz/ViewNews.aspx?](http://www.manager.co.th/cyberbiz/ViewNews.aspx?NewsID=9540000153303)

[NewsID=9540000153303](http://www.manager.co.th/cyberbiz/ViewNews.aspx?NewsID=9540000153303)

Bluemoon

- 2555 “เตรียมใจ...ระบบเซ็นเซอร์ทวีตมาเยือนประเทศไทยแน่ ด้วยรักจาก ICT,” *Thai Social Network Information Blog*, 30 มกราคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <http://faceblog.in.th/2012/01/thailand-ict-twitter-censor-tweet/>

Dhamweb

- 2552 “@PM_Abhisit VS @Thaksinlive,” สืบค้นเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2555, จาก <http://dhamweb.exteen.com/20090726/pm-abhisit-vs-thaksinlive>

Foursquare

- N.d. “ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ (National Blood Centre),” สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555, จาก <https://foursquare.com/v/ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ-national-blood-centre/4bc579d26c26b713e55cebf3>
- N.d. “สะพานผ่านฟ้าลีลาศ (Phan Fa Lilat Bridge),” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2553 และ 6 กรกฎาคม 2555, จาก <https://foursquare.com/v/สะพานผ่านฟ้าลีลาศ-phan-fa-lilat-bridge/4b9d06f9f964a520968936e3>
- N.d. “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument),” สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555, จาก <https://foursquare.com/v/อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย-democracy-monument/4b0587f9f964a52003aa22e3>

IGag Message Thai

- ม.ป.ป. “[หน้าเพจ IGag Message Thai],” *Facebook*, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.facebook.com/igagmessage>
- 2555 ก “มุก ‘วันก่อนครับ’ จะกินแบรนต์,” *Facebook*, 18 สิงหาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=346835705394623&set=a.345269235551270.7%208800.345268598884667>
- 2555 ข “มุก ‘วันก่อนครับ’ ไปกินข้าวในห้าง,” *Facebook*, 2 สิงหาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=352604254817768&set=a.345269235551270.7%208800.345268598884667>

Ko Natnatee Dokmai

- 2555 “พูดอะไรไม่ได้ให้สมศักดิ์เชี่ย,” *Facebook*, 11 กรกฎาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=428628033848343&set=a.410208619023618.100842.100001034494300&type=3>

Pittaya

- 2553 “ทำไมเราจึงควรรีใช้ Official Retweet,” *Blognone*, 7 กันยายน 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.blognone.com/news/18419/ทำไมเราจึงควรรีใช้-official-retweet>

POM: Politics of ME

- ม.ป.ป. “[หน้าเพจ POM: Politics of ME],” *Facebook*, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/PoliticsOfMe>

Siam Inception Art & Culture Club (SIACC)

- 2554 “ฝั่งความทรงจำ,” *Facebook*, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.facebook.com/siaminception/info>

Sumosamoir

- 2553 “อีตเลอริยมตั้งค์ทักษิณ(พากษ์ไทย).wmv,” *YouTube*, 15 เมษายน 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.youtube.com/watch?v=VTWWtLcYE5Y&feature=youtu.be>

Thailandmirror

- 2553 “วันอาทิตย์สีแดง @ ราชประสงค์,” *YouTube*, 12 กรกฎาคม 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555, จาก http://www.youtube.com/watch?v=1TgR1ghJ_nM&feature=youtu.be

Tul Sittisomwong

- 2555 “ถ้าท่านไม่เห็นด้วยกับการนิรโทษทักษิณ,” *Facebook*, 29 มีนาคม 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2555, จาก <https://www.facebook.com/DrTul/posts/10150631021187135>

Books

Allan, Graham

- 1989 *Friendship: Developing a Sociological Perspective*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Bourdieu, Pierre

- 1986 *The Form of Capital*. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. John Richardson, ed. Pp. 241-258. Westport, CT: Greenwood.

Butsch, Richard, ed.

- 2007 *Media and Public Spheres*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Cavanagh, Allison

2007 Sociology in the Age of the Internet. Maidenhead : McGraw Hill/Open University Press.

Economist

2010 Pocket World in Figures: 2010 Edition. London: Economist Newspaper Limited.

Field, John

2008 Social Capital. 2nd edition. Routledge: New York.

Gauntlett, David

2011 Making is Connecting: The Social Meaning of Creativity, from DIY and Knitting to Youtube and Web 2.0. Cambridge: Polity Press.

Huckfeldt, Robert, Paul E. Johnson, and John Sprague

2004. Political Disagreement: The Survival of Diverse Opinions within Communication Networks. Cambridge: Cambridge University Press.

McKee, Alan

2005 The Public Sphere: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.

Miller, Daniel

2011 Tales from Facebook. Cambridge: Polity Press.

Miller, Daneil, and Don Slater

2000 The Internet: An Ethnographic Approach. Oxford: Berg.

O'Neil, Mathieu

2009 Cyberchiefs: Autonomy and Authority in Online Tribes. New York: Pluto Press.

Prangtip Daorueng

2004 Thai Civil Society and Government Control: A Cyber Struggle? In Asian cyberactivism: Freedom of Expression and Media Censorship. S. Gan, J. Gomez, and U. Johannsen, eds. Pp. 406-440. Bangkok: Friedrich Naumann Foundation in association with Journalism and Media Studies Centre, University of Hong Kong.

Sirin Palasri, Steven Huter, and Zita Wenzel

1999 The History of the Internet in Thailand. Oregon: University of Oregon Books.

Sunstein, Cass R.

2007 Republic.com 2.0. Princeton: Princeton University Press.

Articles

Chaisukkosol, Chanchai

- 2010 The Internet & Nonviolent Struggle: The Anti-government Movement in Thailand 2005-06. *Social Alternatives*. 29(3):49-55.

Kendall, Lori

- 2003 *Review of Connecting: How We Form Social Bonds and Communities in the Internet Age*. *American Journal of Sociology* 108(5):1166-1168.

La Due Lake, Ronald, and Robert Huckfeldt

- 1998 Social Capital, Social Networks, and Political Participation. *Political Psychology* 19(3):567-584.

Lewis, Jane, and Anne West

- 2009 'Friending': London-based Undergraduates' Experience of Facebook. *New Media & Society*. 11(7):1209-1229.

Pongsawat, Pitch

- 2007 Middle-class Ironic Electoral Cultural Practices in Thailand: Observing the 2005 National Assembly Election and Its Aftermath. *In Elections as Popular Culture in Asia*. Chua Beng Huat, ed. Pp. 94-114. London: Routledge.

Rapoport, Anatol

- 1957 Contribution to the Theory of Random and Biased Nets. *Bulletin of Mathematical Biology* 19 (4):257-77.

Zatz, Noah D.

- 1998 Sidewalks in Cyberspace: Making Space for Public Forums in the Electronic Environment. *In Harvard Journal of Law & Technology*. Vol. 12 No.1 (Fall 1998).

Other Materials

Arthit Suriyawongkul

- 2010 Informed Citizen under the State of Always-Emergency: Crowdsourcing the Crowddestroying. An unpublished paper presented at “Becoming Mobilized and Networked!: Technology, Gender, and Inter-Asia Popular Culture in the South”, an international conference hosted by Graduate Institute of Mass Communication, National Taiwan Normal University. October 30, 2010.

Electronic Media

BBC News

- 2012 “Profile: Thailand's reds and yellows,” July 13, 2012, Retrieved July 28, 2012, from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-13294268>

Berkowitz, Ben

- 2011 “From a Single Hashtag, a Protest Circled the world,” *Reuters*, October 17, 2011, Retrieved August 6, 2011, from <http://www.reuters.com/article/2011/10/17/us-wallstreet-protests-social-idUSTRE79G6E420111017>

Business Monitor International

- 2012 “Thailand Telecommunications Report Q3 2012,” *MarketResearch.com*, June 12, 2012, Retrieved June 22, 2012, from <http://www.marketresearch.com/Business-Monitor-International-v304/Thailand-Telecommunications-Q3-7027556/>

Daniel Chai

- 2010 “New Groups: Stay Closer to Groups of People in Your Life,” *The Facebook Blog*, October 7, 2010, Retrieved July 28, 2012, from <https://blog.facebook.com/blog.php?post=434700832130>

Facebook

- N.d. “Advertise on Facebook,” Retrieved August 2, 2012, from <https://www.facebook.com/advertising/>

Foursquare

- N.d. “Arthit's expertise Badges,” accessed July 13, 2012, from <https://foursquare.com/bact/badges/expertise>

Freidman, Megan

- 2010 "YouTube's 50 Best Videos," *Times Special*, March 29, 2010, Retrieved August 3, 2012, from http://www.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1974961_1974925_1970501,00.html

Fuller, Thomas and Seth Mydans

- 2010 "Protesters Return to Bangkok Streets," *The New York Times*, September 19, 2010, Retrieved July 29, 2012, from <http://www.nytimes.com/2010/09/20/world/asia/20thai.html>

Google

- N.d. "Google Transparency Report," Retrieved August 4, 2012, from <https://www.google.com/transparencyreport/removals/government/TH/>

Google+

- 2012 "50 Things a +1 Can Mean," Retrieved August 1, 2012, from <https://plus.google.com/101560853443212199687/posts/gGYEL9BxLX2>

Heylighen, Francis

- 1996 "Evolution of Memes on the Network: From Chain-letters to the Global Brain," Retrieved August 2, 2012, from <http://pespmc1.vub.ac.be/Papers/Memesis.html>

Kellogg, Don

- 2011 "40 Percent of U.S. Mobile Users Own Smartphones; 40 Percent are Android," *Nielsen Wire*, September 1, 2011, Retrieved August 4, 2012, from http://blog.nielsen.com/nielsenwire/online_mobile/40-percent-of-u-s-mobile-users-own-smartphones-40-percent-are-android/

Meme Generator

- N.d. Retrieved August 3, 2012, from <http://memegenerator.net>

Menning, Chris

- 2010 "In Soviet Russia...," *Know Your Meme*, Retrieved August 3, 2012, from <http://knowyourmeme.com/memes/in-soviet-russia>

Morgan, Jacob

- 2010 "Why Dunbar's Number is Irrelevant," *Social Media Today*, January 25, 2010, Retrieved August 3, 2012, from <http://socialmediatoday.com/index.php?q=SMC/169132>,

Office of The National Broadcasting and Telecommunications Commission

- N.d. "Thailand Broadband Internet Subscribers," Retrieved February 1, 2012, from
http://www2.nbtc.go.th/TTID/Internet_market/broadband_subscribers/

Ookla

- 2012 "Thailand," Retrieved June 21, 2012, from
<http://www.netindex.com/download/2,23/Thailand/>

Petchanet

- 2010 "Thailand Raises Minimum Wage," *Thailand Business News*, December 10, 2010, Retrieved February 1, 2012, from
<http://www.netindex.com/download/2,23/Thailand/>

Rait, Zach

- 2011 "Introducing the Subscribe Button," *The Facebook Blog*, September 15, 2011, Retrieved July 30, 2012, from <https://blog.facebook.com/blog.php?post=10150280039742131>

Socialbakers

- 2012a "Facebook Places," Retrieved August 2, 2012, from
<https://www.socialbakers.com/places/country/thailand/>
- 2012b "Facebook Statistics by City (Beta)," Retrieved August 2, 2012, from
<https://www.socialbakers.com/facebook-statistics/cities/>
- 2012c "Thailand Facebook Statistics," Retrieved August 2, 2012, from
<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/thailand>

Suchit Leesa-nguansuk

- 2012 "Smartphones to rule roost," *Bangkok Post*, May 18, 2012, Retrieved June 1, 2012, from
<http://www.bangkokpost.com/business/telecom/293824/smartphones-to-rule-roost>

The Nation

- 2010 "Another multicoloured mass rally held at Victory Monument," April 18, 2010, Retrieved October 7, 2010, from
<http://www.nationmultimedia.com/home/2010/04/18/politics/Another-multicoloured-mass-rally-held-at-Victory-M-30127351.html>

The World Bank

2008 "Thailand Infrastructure Annual Report 2008 - Telecommunications Sector 2008," Retrieved July 1, 2012, from <http://siteresources.worldbank.org/INTTHAILAND/Resources/333200-1177475763598/3714275-1234408023295/5826366-1234408105311/chapter4-telecommunication-sector.pdf>

N.d. a "Explore. Create. Share - Development Data," Retrieved February 1, 2012, from <http://databank.worldbank.org/Data/Views/Reports/Chart.aspx>

N.d. b "Explore. Create. Share - Development Data," Retrieved July 28, 2012, from <http://databank.worldbank.org/Data/Views/Reports/TableView.aspx>

N.d. c "World Development Indicators," Retrieved August 5, 2012, from <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

Wood, Molly

N.d. "Top 10 Web fads," Retrieved August 2, 2012, from http://www.cnet.com/1990-11136_1-6268155-1.html

Zarrella, Dan

N.d. "How to Get More Likes, Comments and Shares on Facebook," Retrieved August 3, 2012, from <http://danzarrella.com/infographic-how-to-get-more-likes-comments-and-shares-on-facebook.html>

ประวัติการศึกษา

ชื่อ อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

วันเดือนปีเกิด 22 เมษายน 2522

วุฒิการศึกษา

- วท.บ. เทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- วท.ม. ปริชานศาสตร์และภาษาธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ

ผลงานทางวิชาการ

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

2554 ไม่ใช่เพื่อนก็ 'Like' กันได้” ใน รวบรวมบทความนำเสนอ การสัมมนา
เครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา ครั้งที่ 10 ประจำปี 2553. หน้า 763-778. เชียงใหม่:
คณะสังคมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Arthit Suriyawongkul

2010 Informed Citizen under the State of Always-Emergency:
Crowdsourcing the Crowddestroying. An unpublished paper
presented at “Becoming Mobilized and Networked!:
Technology, Gender, and Inter-Asia Popular Culture in the
South”, an international conference hosted by Graduate
Institute of Mass Communication, National Taiwan Normal
University. October 30, 2010.

ประสบการณ์ทำงาน

- บริษัท ชัน ไมโครซิสเต็มส์ (ประเทศไทย) จำกัด
- สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สถาบันภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพอทสดัม ประเทศเยอรมนี
- ID Information und Dokumentation im Gesundheitswesen GmbH & Co. KGaA
- บริษัท ไอเฟนด์รึม จำกัด
- เครือข่ายพลเมืองเน็ต